

Johan Runius

Samlade skrifter av Johan Runius. Tredje delen

Svenska Vitterhetssamfundet, Stockholm 1950. Albert Bonniers förlag. Utgiven av Erik Noreen.

[– Läs mer om verket här](#)

Det avbildade exemplaret tillhör Svenska Vitterhetssamfundet.

© Svenska Vitterhetssamfundet. Utgivarens inledning och kommentarer får inte spridas eller förändras. Får inte utnyttjas kommersiellt. För den litterära texten gäller licensen CC BY.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:

<https://lb.se/författare/RuniusJ/titlar/SamladeSkrifter3/faksimil?om-boken>

Permanent länk (URN):

<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb7751-faksimil>

SVENSKA FÖRFATTARE

UTGIVNA AV

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET

XVII

SAMLADE SKRIFTER

AV

JOHAN RUNIUS

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

SAMLADE SKRIFTER

AV

JOHAN RUNIUS

UTGIVNA AV

ERIK NOREEN

TREDJE DELEN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1950

INNEHÅLL

FJÄRDE BOKEN.

PROSAISKA SKRIFTER.

I. Tilflycht i Nöden Eller Swea-Rikes ödmiuka <i>Supplique Til</i> GUDH Alsmächtig	3
II. Sur la perte d'une bataille près de N. N.	23
III. Swar uppå ett Bref til en sin Wän	28
IV. Ur Runii anteckningsbok	34
V. [Koncept till brev.]	50
VI. Om Den Durchleuchtiga <i>Genuesiskan</i>	53

KOMMENTARER.

I. Musikalisk kommentar (av Carl-Allan Moberg)	133
II. Kommentar av Erik Noreen till:	
Första Boken. Andliga Dikter	175
Andra Boken. Bröllops- och Gravskrifter	197
Tredje Boken. Blandade Dikter	245
Tillägg. Dikter tillskrivna Runius	349

BILAGOR. FAKSIMIL.

- I. Ur Runii egenhändiga handskrift till bröllopsdikten 'Ächtenskaps Jubelfest' (I s. 282). Se Komm. s. 231.
- II. Ur Runii anteckningsbok. Se Komm. s. 231.

FJÄRDE BOKEN
PROSAISKA SKRIFTER

I.

Tilflycht i Nöden/

Eller

Swea-Rikes

ödmiuka

SUPPLIQUE

Til GUDh Alsmächtig/

Wid åhrs-skarfwen

Af thet olyckeliga 1709de och thet följande

(GUDh gifwe lyckeligare)

1710de Åhret/

Vthi the wid thet himmelska Hofwet länge

sedan *introducerade* och mäst brukelige:

Af otalige bönhörda *Supplicanter* ofta tilförne

brukade/

Och i then Helige Andes *ARCHIVO*

Til alla Tidens Efterrättelse

Vpteknade

TERMER;

Vtan tilsatz

stält och sammandragen

Af en god Swensk

I. Reval.

HERre GUDh tu äst wår tilflycht ifrå *Ps. 90: 1. 2.*
 slächte til slächte/ förr än bergen wordo/ och jorden och
 werlden skapade blefwo/ äst tu Gudh af ewighet til ewig-
 het.

5 Tu blifwer/ såsom tu äst/ tine åhr taga ingen ända/ och *Ps. 102: 28.*
 tin åhratahl kan ingen vthfråga. *Job. 36: 26.*

Tu gör Månen til at ther efter skifta åhret/ Solen weet *Ps. 104: 19.*
 sin nedergång.

Dag och natt äro tine/ tu gör at både Sool och Stiernor *Ps. 74: 16.*
 10 sitt wißa lopp hafwa.

Tusende åhr äro för tigh/ såsom then dag i gåår framgick/ *Ps. 90: 4.*
 och såsom een nattwächt; men oß låter tu gå sin koos/ såsom *v. 9.*
 en ström/ och wij äro såsom en sömn. Wårt lijf och wåre *v. 10.*
 dagar gå snart sin koos/ lika som wij fluge bort/ wij lychte
 15 wår åhr/ såsom ett taal.

Wår tijd står i tina händer. Wij hafwe wår förelagda tijd/ *Ps. 31: 16.*
 wåra månaders tahl är när tigh: tu hafwer satt oß ett måhl *Job. 14: 5.*
 före/ ther vthöfwer warde wij icke gångande.

Wåra dagar äro snarare bortflogne än en wäfspole/ och *Job. 7: 7.*
 20 äro förledne vtan all förtöfwan.

Wij döö döden och förlöpe såsom watn i jordene/ thet *2. Sam. 14*
 man icke vppehåller: och Gudh wil icke taga lifwet bort/ *v. 14.*
 vtan betäncker sigh;

På thet wij icke må få en ända när oß obeqwämt är/ at *Job. 15.*
 25 wij icke warde afhämtade såsom omogne drufwor af wijnträ/ *v. 32, 33.*
 och såsom ett olietträ bortfäller sitt blomster.

HERre/ hwad godt hafwe wij för andra? eller hwad deyelig- *Zach. 9.*
 het hafwe wij för andra? *v. 17.*

Hwilkom the förelagde åhr äro kommen/ och äro then *Job. 16: 22.*
 30 wågen bortgångne then the aldrig igen komma:

Jer. 28: 16. Hwilka tu hafwer borttagit af jordena/ och sagt til them:
i thetta åhret skal tu döo.

Es. 38: 10. The ther måste fara til helfwetes portar/ förr än the sigh
thet förmodde/ och tänkte än längre lefwa. The måste nu

v. 11. icke meer see HErran/ ja HERran vthi the lefwandes lande: 35
the måste icke meer see menniskior när them/ som the-
ras tijd vthlefwä. Theras tijd är borta och ifrån them tagen såsom
ens herdas hydda/ och hafwa skurit sitt lijf twärt af såsom

v. 12. en wäfware. Tu hafwer lyctat dagen för them/ förr än

Ps. 119: 175. aftonen kom: men våra siälar hafwer tu låtit lefwa/ at the 40
skulle lofwa tig. The döda kunna tig/ HErre/ intet lofwa/
ey heller the som nederfara i thet stilla/ vtan allena the som
lefwa/ lofwa tigh/ såsom ock wij nu giöre.

Ps. 36: 8. Huru dyr är tin godhet/ Gudh/ at menniskiors barn tröst
hafwa vnder tina wingars skugga? 45

8: 5. Hwad är menniskian/ at tu täncker på henne/ och men-
niskiones son/ at tu låter tig vårda om honom?

Gen. 32: 10. Wij äre för ringa til all then barmhertighet och all then
trohet/ som tu medh tina tienare giordt hafwer.

Ps. 139: 16. Tin ögon sågo oß tå wij ännu oberedde woro/ och alla 50
dagar woro vthi tine book skrefne/ the ännu warda skulle/
och ingen af them kommen war.

Tu wast öfwer oß i moderlifwet/ wij tacke tig therföre/
at wij vnderliga giorde äro: Vnderlig äro tine werk/ och thet
besinner vår siäl wäl. 55

Job. 10: 8. Tina händer hafwa fliteliga giordt oß/ och allan samman
beredt oß; tu hafwer klädt oß vthi hud och kiöt/ med been
och senor hafwer tu sammanfogat oß/ lijf och wälgiärning
hafwer tu giordt oß/ och titt vpseende bewarar vår anda.

Ps. 22: 10. Tu hafwer dragit oß vthu vårt moders lijf/ och wast vår 60
tröst/ tå wij ännu på våra mödras bröst lågom.

Act. 17: 28. Vthi tig lefwom wij/ röroms och hafwom vår warelse.

Tu hafwer gifwit tinom änglom befallning om oß/ at the *Ps. 91: 11.*
 hafwa burit oß på sina händer och bewaradt oß på alla våra *5. 12.*
 65 vägar. Tu hafwer kallad oß til tin ewiga ähro och härlighet
 i Christo JEsu;

Vthi hwilken tu hafwer oß vthwaldt förr än werldenes *Eph. 1: 4.*
 grund lagder wardt/ och satt honom oß til en nådestohl *Rom. 3: 25.*
 genom trona i hans blod.

70 Tu hafwer efter tin barmhertighet giordt oß saliga genom *Tit. 3: 5.*
 nya födelsens baad och then Helga Andas förnyelse.

Tu hafwer kungiord oß vägen til lifwet; Titt ord hafwer *Ps. 16: 11.*
 tu gifwit oß med en stor Evangelisters skara; *68: 12.*

Tu hafwer spisat oß med himmels bröd/ och gifwit oß *105: 40.*
 75 dricka af wälsignelsens kalk. Vårt lijf hafwer tu förlöst ifrå *103: 4.*
 förderf/ och krönt oß med nåd och barmhertighet. Gifwit oß *122: 7.*
 frijd inom våra murar/ och lycka i vår palats.

Wij hafwe åkallat tigh i nödene/ och tu hafwer ofta hulptit *50: 15.*
 oß: Ol at wij therföre hade prisat tigh. Men wij hafwe fast *Es. 48: 8.*
 80 mera förachtat alt/ och äro öfwerträdare alt ifrån moderlifwet.
 Vår öfwerträdelse för tigh är alt för mycken/ och våra *Es. 59: 12.*
 synder swara emot oß. Wi hafwe wändt tigh ryggen til/ och *Jer. 32: 33.*
 icke ansichtet.

Tu hafwer lärdt oß och stärckt oß/ men wij hafwe tackat *Hos. 7: 15.*
 85 tigh illa. Wij hafwe omwändt oß/ doch icke rätteliga/ vtan *5. 16.*
 varit som en falsk boge.

Then aldrabästa ibland oß har varit såsom törne/ och then *Mich. 7: 4*
 aldraredligaste såsom tistel.

Therföre står landet jämmerliga och förderfwas/ the högste *Es. 24: 4.*
 90 af folket i landena förminskas/ ty landet är oskiärt wordet *5. 5.*
 af sina inbyggjare. Thet ogudachtiga wäsendet är vptändt *Es. 9: 18, 19.*
 såsom en eld/ och förtärer törne och tistlar/ och brinner
 såsom vthi en tiok skog/ och gifwer högan rök: Förty vthi
 HERrans Zebaoths wrede är landet förmörkat/ så at folcket

Jer. 9: 25. är lika som en elds maat. Then tiden är öfwer oß kommen 95
at tu hafwer hemsökt the omskurna med the o-omskurna.

Ps. 60: 5. HERre/ tu hafwer bewijst tino folcke ett hårdt ting: Tu
hafwer gifwit oß en dryck wijn at wij omkull falla
måste.

Ps. 79: 4. Thet går oß så illa/ at wij äre en försmädelse wordne 100
wårom grannom: Til spått och hån them som omkring oß
äro.

Es. 64: 8. Men HERre/ tu äst dock vår Fader/ wij äro alle tine
v. 9. händers wärck. HERre/ war icke förfast wred/ och tänck
v. 10. icke på synden ewinnerliga: Se dock ther vppå/ at wij alle 105
äre titt folck. Tins helgedoms städer äro öde wordne. Vår
helighets och härlighets huus ther våre fäder tigh vtinnan
lofwat hafwa/ äro vpbrände med eld/ och alt thet kosteliga
wij hadom/ är til skam giordt.

Ps. 77: 6. Wij täncke på then gamla tiden/ och på the förra åhr: 110

Psal. 21: 2. Tå Konungen frögdade sigh i tine kraft; Ach huru ganska

v. 3. glad war han af tine hielp: Tu gaf honom hans hiertans
önskan/ och förwägrade honom intet hwad hans mun bad.

v. 4. Tu öfwerskuddade honom med god wälsignelse/ tu satte ena

v. 6. gyllene Crono vppå hans hufwud. Han hade stora ähro af 115
tine hielp/ tu lade lof och prydelse på honom.

Ps. 89: 39. Men nu bortdrifwer tu och förkastar/ och wredgas med

v. 40. tinom smorda. Tu bryter tin tienares förbund/ och trampar

v. 41. hans Crono neder på jordene. Tu nederrifwer alla hans murar/

v. 42. och låter hans fäste afbrytas. Honom beröfwa alle the ther 120
framomgå/ han är sinom grannom ett gabberi worden. Tu

v. 43. vphöyer hans owänners högra hand/ och gläder alla hans

v. 44. fiendar: och hafwer tu hans swerds kraft borttagit/ och låter
honom ingen seger winna i stridene.

v. 50. HERre hwar är nu then förra tin nåd/ then tu tinom 125
tienare i tine sanning sworit hafwer.

Sijl hans owänner tala ondt emot honom: När kan han Ps. 41: 6.
 döo/ och hans namn förgås. The tasla tilhopa emot honom v. 8.
 och täncka ondt öfwer honom: När han ligger/ skal han
 130 intet vpstå igen!

The rådslå tilhopa och säija/ GUDh hafwer öfwer gifwit Ps. 71: 10.
 honom: Jager efter och griper honom/ ty ther är ingen v. 11.
 hielpare.

Theras fete hålla tilsamman: the tala med sin munn stoor Ps. 17: 10.
 135 ord: sina ögon ställa the ther efter/ at the måge slå oß til
 jordena.

The hafwa vtan saak stält oß sin näät til förderf. The Psal. 35: 7.
 glädia sigh öfwer skada/ och församla sigh. The halte för- v. 15.
 samla sigh emot oß oförsedt. The achta giöra skada/ och
 140 sökia falska saker emot the stilla i landena/ och gapa med v. 21.
 sin munn widt vp emot oß och säija: Så/ så/ thet see wij
 giärna.

Tine owänner ryta vthi tinom husom/ och sättia sina af- Ps. 74: 4.
 guder ther in. The vpbränna tin Helgedom; the oskiära tins v. 7.
 145 namns boning i grund. The tala i sitt hierta: Låter oß skinna v. 8.
 them/ the vpbränna all Guds huus i landena.

The äro dierfwe med sin onda anslag/ och talas wid/ Ps. 64: 6.
 huru the snaror läggia wilja och säya: Ho kan see them.

The gå oß efter at the måge dräpa oß/ som en lutande Ps. 62: 4.
 150 wägg och en remnad muur.

The äro infalne vthi Juda/ och flöda/ och gå öfwer/ til Es. 7: 8.
 thes at the räckia vp til halßen/ och hafwa vthsträckt sina
 wingar/ så at the vpfylla titt land/ O Imanuel/ så widt som
 thet är.

155 Titt Arf är såsom en spräcklot Fogel/ om hwilken Foglarna Jer. 12: 9.
 församla sigh.

Tu gör oß til ett Ordspråk ibland Hedningarna/ och at Ps. 44: 15.
 folken rista hufwudet öfwer oß. Tu låter oß fly för våra v. 11.

v. 12. fiender/ at the som oß hata/ skola beröfwa oß. Tu låter
vpäta oß såsom fåår/ och förströr oß. 160

Hos. 9: 17. Så at många af oß gå willråda ibland Hedningarna. Tu

Ps. 44: 13. säljer titt folck förgäfwes och tager ther intet före. Tu gör

v. 14. oß til smälek wårom grannom/ til spott och håhn them som
omkring oß äro.

Jer. 14: 17. Tins folcks dotter är grufweliga plågat och jämmerliga 165

v. 18. slagen. Går man vth på marcken så liggia ther the slagne
med swärd/ kommer man in vthi städer så liggia ther the

v. 19. försmäktade af hunger. Hafwer tu tå förkastad Juda eller
hafwer tin Siäl en wämjelse til Zion. Hwi hafwer tu tå så
slagit oß at oß ingen hela kan. Wij hoppades at thet skulle 170
frid warda/ men här kommer intet godt: wij hoppades at wij
skulle helade warda/ och sij/ här är ännu mera wedermöda.

Jer. 8: 22. Är tå ingen Salwa i Gilead/ eller är ther ingen läkiare:
Är tå ingen Gudh i Israel? Mån HERren seer thet intet/ 175

Es. 50: 2. och Jacobs GUDh achtar thet intet? Är HERrans hand nu så
kort worden at hon inte förloða kan/ eller är med honom
ingen kraft til at frälsa/ eller äro hans öron lomhörd worden;

Ps. 77: 10. Hafwer HERren förgätit at wara nådelig/ och til-lycht sin
barmhertighet för wrede skul? HERre tu hafwer ju talat och 180

Cant. 1: 3. sagt: Jag är HERren tin läkiare; Titt namn är oß ju een
vthguten Salwa.

Ps. 121: Tin ögon äro icke mörk eller sömnog: Tu seer thet ju/

Ps. 10: 14. förty tu skådar wedermödo och jämmer.

Mal. 3: 16. HERren märker thet/ och hörer thet/ och thet är en täncke- 185

Jer. 23: 23. skrift för honom. Tu äst en Gudh som när är/ och icke en

Es. 59: 1. Gudh som fierran är. Tin hand är icke för kortat så at hon

Thr. 3: 22. inte hielpa kan. Herrans mildhet är ännu icke vthe; hans

v. 23. barmhertighet hafwer ännu icke ända; vtan hon är hwar
morgon ny; och tin trohet är stoor. 190

Ach at wij allenast ett rätt hierta hade til at fruchta tigh/ *Deut. 5: 29.*
 och til at hålla all tin bod i våra lifz dagar/ på thet at oß
 måtte gå wäl och våre barn ewinnerliga:

Men thet är vår ondschas skul at wij så plågade wardom/ *Jer. 2: 19.*
 195 och vår olydnos skul at wij så näpste wardom.

Altså måste wij få weta och förfara hwad jämmer thet med
 sigh hafwer at öfwer gifwa HErran sin Gudh/ och icke fruchta
 honom.

Titt folck/ HErrre/ hafwer så skickat sigh/ at tu theras *Mich. 2: 8.*
 200 fiende wara måste.

Wij behöfwe ey kasta lott/ at wij förfara måge/ för hwars *Jon. 1: 4.*
 skul oß så illa går. Ty wij äre alle afweckne och allesam- *Ps. 14: 1.*
 mans odogse/ thet är ingen som wäl gör/ ja/ icke til en.

Therföre hafwe våre faste städer måst wara lika som *Nah. 3: 12.*
 205 fikon-trä med mogen fikon/ hwilka/ när man skakar them/
 falla the honom i munnen/ som them äta wil. Therföre måste *v. 13.*
 folcket warda til qwinnor/ och landzens portar måste vårom
 fiendom öppnade warda.

Ja therföre måste the hieltars hiertan förtwifla/ knään ostadig *cap. 2: 10.*
 210 wara/ alla länder darra och alla kinder blekna/ lika som een
 leerpåtta:

Ach HErrre/ våra mißgiärningar hafwa thet ju förtient: *Jer. 14: 7.*
 Men hielp dock för titt namn skul. Vår ohörighet är wäl
 stoor ther med wij emot tigh syndat hafwe: Men tu äst *v. 8.*
 215 doch Israels tröst och hans nödhielpare: Hwij skickar tu tig
 lika som tu wore främmande i landena/ och såsom en gäst
 then icke meer än ena natt ther inne ligger? Hwij hafwer tu *v. 9.*
 tigh såsom en hielte/ som förtwiflad är/ och som en kämpe
 then intet hielpa kan? Tu äst doch ju ibland oß/ HErrre/
 220 och wij nämnes efter titt namn/ öfwer gif oß icke: War doch *Es: 48: 9.*
 för titt namn skul långmodig/ och för tin prijs skul hålt til-
 baka/ at wij icke vthrotade wardom. Se doch nu af himmelen/ *63: 15.*

och skåda neder af tine heliga och härliga boning. Hwar är nu titt nijt/ tin macht? Tin stora hierteliga barmhertighet

v. 16. håller sigh hårdeliga emot oß. Äst tu doch wår Fader och 225

v. 17. wår Förloßare/ af ålder är thet titt namn. Hwij låter tu oß/ HERre wille fara ifrån tina vägar/ och wårt hierta förstockas/

v. 18. så at wij icke fruchte tigh? Tine motståndare nedertrampa

v. 19. tin Helgedom. Wij äre såsom tilförne tå tu icke rådde öfwer

Es. 29: 3. oß/ och tå wij efter titt namn icke nämnde worom. Wij äre 230

v. 4. belagde alt omkring/ wij äro förnedrade och tale vthu jorden och mumla vthur stoftet. Wår röst är såsom en spåkarls/ och

v. 5. wårt taal är hwiskande wordet vthu stoftet. The som oß förskingra/ äro så många/ som ett grant stofft/ och the

Psal. 3: 1. Tyranner så många som fiukande agnar. Ach HERre/ huru 235 äre wåra fiender så många/ och så många sättia sigh emot

2. v. oß. Månge säija om wår siäl: Hon hafwer ingen hielp när Gudi.

Hab. 1: 9. Ehwart the wilja/ ther gå the igenom/ som ett östanwäder/

v. 10. och samka fångar tilhopa såsom sand. All fäste äro them til 240 skämt/ the giöra bolwärck therföre/ och om the winna them/

v. 11. taga the sigh ett nytt mod/ fara framåth och synda; och så

v. 12. måste tå theas seger höra theas Gudh til. Men tu HERre min Gudh/ min helige/ tu som äst af ewighet/ lät oß icke dö: vtan lät them/ HERre/ wara oß allenast til ett straf/ 245

v. 13. och lät them/ O wår tröst/ allenast tuchta oß. Tin ögon äro ju reen/ så at tu icke orkar see thet onda/ och kan icke see vppå jämmer; hwi seer tu tå på the öfwerträdare/ och tijger at then ogudachtige vpsluckar then som frommare är än han?

v. 14. och låter menniskiora gåå lijka som fiskar i hafwet/ såsom 250

v. 15. matkar the ingen Herra hafwa. The draga alt med krook och fångat med sin näät/ och församlat med sin garn/ theß

v. 16. frögda the sigh. Therföre offra the sinom nätom/ och rökia sinom garnom/ efter thet theas deel är ther igenom så feet/

255 och theras maat så kräselig worden. Therföre kasta the sin
näät ännu altid vth/ och wilja icke återwända at dräpa folck. *v. 17.*

HERre/ hwij träder tu så långt ifrå/ och fördöljer tigh i *Ps. 10: 1.*
nödenes tijd? Så länge then ogudachtige öfwerhanden hafwer/
måste then älande lijda. The hålla medh hwar annan/ och *v. 2.*
260 vptäncka arga list; Then ogudachtige är så stålt och wred/
at han frågar efter ingen/ i alla sina tanckar håller han GUDh *v. 4.*
för intet. Han håller fram medh thet han förehafwer/ tine *v. 5.*
domar äro fierran ifrå honom/ han handlar högmodeliga medh
alla sina fiender. Han förkroßar och nedertrycker/ och til *v. 10.*
265 jordena slår then fattiga medh wåld. Han säjjer i sitt hierta:
Gudh hafwer förgätet thet/ han hafwer bortdolt sitt ansichte/
han seer thet aldrig. *v. 11.*

I medler tijd håller oß doch titt ord vppe/ tå wij thet få; *Jer. 15: 16.*
och thet samma titt ord är wår hiertans frögd och tröst:
270 ty wij äre ju nämnde efter titt namn/ HERre GUDh Zebaoth.
Hwij warar tå wår wedermöda så länge/ och wår såår äro *v. 18.*
så ganska ond/ at them ingen hela kan? Tu äst oß worden
lika som een källa/ then intet meer rinna wil.

Vpp HERre/ och hielp oß wår Gudh/ ty tu slår alla våra *Psal. 3: 7.*
275 fiender på kindbenet/ och sönderbryter the ogudachtigas
tänder. När HErranom finner man hielp/ och tin wälsignelse *v. 8.*
öfwer titt folk/ Sela. Lät på the ogudachtigas ondska en *Ps. 7: 10.*
ände warda: och fordra the rättfärdiga/ ty tu rättferdige
Gudh/ pröfwar hierta och niurar. HERre/ statt vp/ at men- *9: 20.*
280 niskior icke få öfwerhandena/ lät alla hedningar för tigh
dömde warda. Statt vp/ HErre Gudh/ vphäf tina hand/ *10: 12.*
förgät icke then elända. Hwij skal then ogudachtige försmäda
Gudh/ och i sitt hierta säija: Thu skiöter ther intet om. *v. 13.*

HERren är the fattigas beskärm/ ett beskärm i nödene. *Ps. 9: 10.*
285 Therföre hoppas the til tigh/ som titt namn känna/ ty tu
förlåter icke them/ som sökia tigh/ HERre; vtan tu kommer *v. 11.*
v. 13.

- v. 19.* ihog/ och frågar efter theas blod. Ty tu har lofwat at icke så alstinges förgäta then fattiga/ och at then eländas hopp skal icke förtappadt warda ewinnerliga.
- Ps. 27: 8.* Wårt hierta håller tigh titt ord före: J skolen sökia mitt 290
- v. 9.* ansichte; therföre söke wij/ HERre/ titt ansichte. Fördölg tå icke titt ansichte för oß/ bortdrif icke tin tienare i wredene; ty tu äst wår hielp; öfwer gif oß icke/ och drag icke handene
- v. 12.* ifrån oß/ Gudh wår salighet. Gif oß icke i våra fienders
- v. 13.* wilja/ ty falsk witne stå emot oß och giöra oß orätt skam- 295
- Ex. 14: 13.* löst. Men wij troo doch at wij see skole HErrans goda/ och hwad för en stoor salighet HErren warder giörandes medh
- Ps. 44: 7, 8.* oß. Ty wij förlåte oß icke på wår boga/ och vårt swärd kan intet hielpa oß/ vtæn tu hielper oß ifrån våra fiender
- 13: 6.* och gör them til skam som hata oß. Wij tröste ther vppå 300 at tu så nådelig äst/ vårt hierta gläder sigh at tu så giärna
- 31: 8.* hielper. Wij frögde oß/ och äro glade af tin godhet/ at tu
- Ps. 18: 28.* anseer vårt elände/ och känner wår siäl i nödene. Ty tu hielper thet elända folket/ och the höga ögon förnedrar tu.
- v. 47.* HERren lefwer/ och lofwat ware min tröst/ och min salighets 305
- 11: 6.* Gudh ware vphögd. HERren pröfwar the rättfärdiga/ hans siäl hatar then ogudachtiga och them som gierna orätt bruka.
- 44: 24.* Så vpwäck tigh nu/ HERre/ hwij sofwer tu? waka vp och
- v. 25.* bortdrif oß icke medh allo. Hwij fördöljer tu titt ansichte/
- v. 27.* och förgäter vårt elände och twång. Statt vp/ och hielp/ 310
- 25. v. 19.* förlös oß för tina godhet skul. Se ther vppå at våra fiender
- 17. v. 2.* så många äro och hata oß medh orätt. Tala tu i wår saak/
- 35. v. 1.* och se tu vppå hwad rätt är. HERre/ trät medh them som medh oß trätä/ strijd emot them som på oß strida. Tag
- v. 2.* skiöld och spiut/ och statt vp til at hielpa oß. Drag fram 315
- v. 3.* glafwen och beskydda oß. Säg til wår siäl: Jagh är tin hielp.
- 97. v. 7.* Skämme sigh alle the/ som belätom tienä; Skämme sigh

- och warde bespottade alle the som efter våra siälar stå. *35. v. 4.*
- 320 Wände til ryggia och warde til skam/ the som oß ondt
wilja. Warde som agnar för wäder/ och HErrans Ängel bort- *v. 5.*
drifwe them. Theras wäg warde mörk och slipper/ och *v. 6.*
HErrans Ängel förfölje them. Men vår siäl frögde sigh af *v. 9.*
HERranom/ och ware glad af hans hielp. All vår been *v. 10.*
- 325 säije: HERRE/ ho är tin like? Tu som hielper then elända
ifrå then honom för starck är: och then elända och fattiga
ifrån sina röfware. HERre/ tu seer thet/ tig icke/ war icke *v. 22.*
långt borto ifrån oß. Vpwäck tigh och waka vp til vår rätt *v. 23.*
och vår saak/ vår Gudh och HERre. Lät them icke *v. 25.*
- 330 säija i sitt hierta: så/ så/ thet wilje wij. Lät them icke säija:
Wij hafwe vpswulget them. Betänck doch/ at fienden för- *Ps. 74: 18.*
smäder HERran/ och ett galet folck lastar titt namn. Gif *v. 19.*
doch icke tins turturdufwos siäl willdiurena/ och förgät icke
så platt tine fattiga creatur. Tänck vppå förbundet/ ty landet *v. 20.*
- 335 alt omkring är jämmerliga förhärjat/ och huusen äro neder-
rifne. Lät icke the ringa afgå medh skam/ ty the fattige och *v. 21.*
elände lofwa titt namn. Vp HERre/ och vthrätta tina saak:
tänck vppå then försmädelse som tigh dageliga af the galna *v. 22.*
wederfars. Förgät icke tina fienders skrij: tina owänners *v. 23.*
- 340 rasande warder ju längre ju större. Ty tu äst then fattigas *Es. 25: 4.*
starckhet/ een tilflycht för owäder/ en skygd för heta/ tå the
tyranner rasa som en storm emot een wägg.
- HERre/ skona tino folcke/ och lät icke tin arfwedeel til *Jos. 2: 17.*
skam warda/ så at hedningar få råda öfwer them. Hwij wil
- 345 tu låta säija ibland folken: Hwar är nu theras GUDh?
HERre Gudh! tu äst een klippa ewinnerliga. När bedröfwelse *Es. 26: 4.*
är på färde/ så söker man tigh/ och när tu tuchtar oß så *v. 16.*
rope wij medh ängslan. Ty tu äst mild/ och ett fäste i nödene/ *Nah. 1: 7.*
och känner them som trösta vppå tigh. Gudh/ tu som oß *Ps. 60: 3.*
- 350 bortdrifwit och förströdt hafwer/ och wast wred/ trösta oß igen.

v. 4. Tu som jordena hafwer berördt och remna låtet/ hela hennes refwor/ then så förfallen är.

Hos. 6: 1. Sij/ wij komme til tigh igen: tu hafwer rifwit oß/ tu helar oß

Es. 10: 23. ock/ tu hafwer slagit oß/ tu förbinder oß ock. Tu hafwer låtit

Jer. 17: 14. gå ett förderf/ men tu stillar thet dock i hela landena. Heela tu 355
oß/ HERre/ så warde wij heele/ hielp oß/ så warder oß hulpit.

Ps. 85: 2. HERre/ tu som fordom wast tino lande nådelig/ och för-

v. 3. loßade the fångar af Jacob. Tu som tilförene tino folcke mißgierning förlåtit hafwer/ och alla theras synd öfwertäckt/

v. 4. Sela. Tu som tilförene alla tine wrede borttagit/ och wändt 360

v. 5. tigh ifrån tine wredes grymhet; Tröst oß/ Gudh vår Frälsare/

v. 9. och lät af tine ogunst til oß. Ach! at jagh höra måtte/ thet Gudh talar/ at han sino folcke och sinom heligom frijd tilsade.

At han nu som fordom wille säija til sitt folck: tu som af

Es. 51: 17. HERrans hand hans grymhets kalck druckit hafwer; dräggen 365
af dwala-kalcken hafwer tu vthdruckit/ och vpsleekt drop-

v. 22. parna. Så säger then/ som råder öfwer tigh/ HERren/ och tin Gudh/ then sitt folk hämnas: Sij/ jagh tager then dwala-kalcken vthu tine hand/ tu skalt icke meer dricka honom;

v. 23. vtan jagh skal få honom tina plågare i handen/ the som til 370
tine siäl sade: Bucka tigh/ och lägg tin rygg på jordena/ som ena gato/ at man må löpa ther öfwer.

Es. 35: 3. Stärck/ HERre/ the trötta händer/ och wederqweck the

v. 4. machtlösa knäa. Säg til the förtwiflade hiertan: warer wid ett godt modh/ fruchter eder intet/ sij/ edar Gudh kommer 375
til at hämnas/ Gudh som wedergäller/ han kommer och skal

cap. 34: 8. hielpa eder. Thet skal warda HERrans hämndadagar/ och

cap. 33: 17. ett wedergällo-år til at hämnas Zion. Vår ögon skola få see Konungen i hans härlighet/ och skola see landet förwidgat.

v. 19. Ther til skola wij intet see thet starka folcket/ thet folcket 380
af diupt måål/ them man intet förstå kan/ och af ovthtydeliga tungo/ then man intet förnimma kan.

Men wee tigh tu förstörare/ menar tu/ at tu icke skalt v. 1
 förstörd warda? och tu förachte/ menar tu at man icke skal
 385 förachta tigh? När tu hafwer fullbordat tin förstöring/ skalt
 tu ock förstörd warda; när tu hafwer fullkomnat tin förach-
 telse/ så skal man förachta tigh igen. Therföre at j glädiens Jer. 50: 11
 ther af/ och berömmen eder/ at j min arfwedel skinnat
 hafwen/ och springen lika som kåta kalftar/ och wrenskens
 390 lika som starcka hästar. Tå jagh på mitt folck wred war och Es. 47: 6
 ohelgade min arfwedeel/ öfwergaf jagh them i tine hand/ men
 tu bewijste them ingen barmhertighet/ och öfwer the gamla
 giorde tu oket alt för swårt. Tu hafwer förlåtit tigh på tina v. 10
 ondsko/ tå tu tänkte: man seer migh intet. Tin wijshet och
 395 konst hafwer förstört tigh/ at tu säger i titt hierta: Jagh äret/
 och ingen meer.

HERre/ bög tin öron och hör/ vplät tin ögon och se/ och 2. Reg. 19: 16
 hör Sanheribs ord. Hielp oß vthu hans hand; på thet all v. 19
 rijke på jordena skola forstå/ at tu HERre allena äst Gudh.
 400 Sätt honom en ring i näsan och ett beet i munnen/ och för Es. 37: 29
 honom then vägen heem igen som han hijtkommen är. Gör v. 7
 honom ett annat modh/ och lät honom något få höra/ ther
 af han måtte igen hemfara i sitt land; lät honom icke meer v. 33
 inkomma i någon af våre städer/ ej heller skiuta en pijl
 405 ther in/ ey heller giöra någon skantz theromkring: vtan v. 34
 wända om then vägen som han kommen är/ så at han i
 våre städer intet kommer.

HERre/ mins vppå Edoms barn på Jerusalems dagh; the Ps. 137: 7
 ther säija: slår ned/ slår ned i grund. Om hwilka tu fordom
 410 talat hafwer/ och sagt: Therföre at j ju altid ären Israels Esach. 35
 barnas fiender och jagen them vthi swärd/ tå them mißgår v. 5
 och theas synder straffade warda.

Therföre/ så sant som jagh lefwer/ säijer HERren HERren/ v. 6
 wil jagh giöra tigh blödande/ och skalt thet blödandet icke

vndslippa/ efter tu hafwer lust til blodh/ skalt tu blödandet 415

v. 11. icke vndslippa. Jagh skal giöra medh tigh efter tina wrede
och haat/ lika som tu medh them giordt hafwer af blodt

v. 12. haat/ och skalt förnimma/ at jagh HERren all tin försmädelse
hördt hafwer/ som tu emot Israels berg talat hafwer/ och
sagt: Huy! the äro förödde och oß gifne til at förderfwa. 420

Obad. v. 7. The män/ ther tu sätter tin tröst til/ the skola bedraga tigh;

v. 8. hwad gäller/ säijer HERren/ jagh skal på then tiden neder-
läggia the wijsa i Edom. Ty tine starcke skole förtwifla/ på
thet the alle skola förgås genom mord på Esau berg/

v. 10. för then orätt skul som emot tin broder Jacob bedrifwen 425

v. 11. wardt. Tå främmande bortförde hans häär fångnan/ tå wast
tu lijka som en af them/ therföre skal tu på all skam komma/

v. 12. och til ewig tijd förlagd warda. Tu skalt intet meer see tina
lust på tinom broder i hans eländes tijd/ och skalt icke meer
glädia tigh öfwer Juda barn i theras jämmers tijd/ och skalt 430
icke tala så stält ord medh tinom munn i theras ångests tijd.

v. 13. Tu skalt icke indraga genom mins folks portar i theras jäm-
mers tijd. &c.

Ps. 119: 49. HERre/ tänck tinom tienarom på titt ord/ på hwilket tu

v. 52. låter oß hoppas. Ty när wij täncke/ huru tu af werldenes 435

Ps. 77: 12. begynnelse dömt hafwer/ så warde wij tröstade. Wij täncke

v. 14. på HERRans gierningar/ wij täncke på tin förra vnder. GUDh
tin wäg är helig/ hwar är en så mächtig Gudh som tu äst.

v. 15. Tu är then Gudh som vnder gör/ tu hafwer bewisat tina

v. 16. macht ibland folcken. Tu hafwer förlossat titt folck wälde- 440
liga/ Jacobs barn och Josephs/ Sela.

Ps. 22: 5. Wåre Fäder hoppades på tigh/ och tå the hoppades halp

v. 6. tu them vth. Til tigh ropade the/ och wordo hulpne: the
hoppades på tigh och wordo icke til skam.

Psal. 35: 7. Sij HERre/ fienderna hafwa utan saak stält oß sin näät til 445

förderf/ och hafwa vtan skuld grafwit våra siälar een grop.

The warde oförsedt öfwerfalne/ och the ras näät som the stält v. 8.
hafwa/ fånge them/ och warde ther vthi öfwerfallne.

GUDh/ hwilkom hämnnden tilhörer/ Gudh hwilkom hämnnden Ps. 94: 1.
450 tilhörer/ betee tigh. Vphög tigh/ tu werldenes domare: v. 2.
wedergäll them högfärdigom thet the förtiena. HERre/ huru v. 3.
länge skola the ogudachtige/ huru länge skola the ogud- v. 4.
achtige pråla? Och så högmodeliga tala; och alle ogierningz-
män så berömma sigh? HERre/ the förtryckia titt folck och v. 5.
455 plåga titt arf; Och säija: HERren seer thet intet. v. 7.

Gudh/ tig doch icke så/ och war doch icke så stilla: Gudh Ps. 83: 2.
lid thet doch icke så. Ty sij tine fiender rasa/ och the som v. 3.
tigh hata/ sättia vp hufwudet. The hafwa listig anslag emot v. 4.
titt folck/ och rådslå emot tina fördolda. Kommer/ säija the: v. 5.
460 låter oß vthrota them/ så at the intet folck äro/ at på v. 6.
Israels namn icke skal meer tänckt warda. Ty the hafwa
förenat sig medh hwar annan/ och ett förbund emot tigh
giordt. The Edomeers hyddor/ och the Ismaeliter/ the Moa- v. 7.
biters och Hagariters. Assur hafwer ock gifwit sigh til them v. 9.
465 och hielpa Lots barnom. Sela.

HERre/ tu som förgiör the lögnachtiga/ och hafwer een Psal. 5: 6.
styggelse til the blodgijriga och falska. Tin siäl hatar ju then Psal. 11: 6.
ogudachtiga och them ther gierna orätt bruka. Tänck vppå 2. Tim. 4:
alla theße som förbund brutit hafwa/ och betala them efter v. 14.

470 the ras gierningar. Tänck vppå them min Gudh efter titt ord. Neh. 13: 29.

Then som förbund bryter/ skulle han slippa? Så sant som Ezech. 17:
jagh lefwer/ säger HERren/ vthi then Konungens rum/ v. 15, 16.
Hwilkens eed han förachtade/ och hwilkens förbund han
bröt/ ther skal han döo. Och skal Pharao intet blifwa stån- v. 17.
475 dandes medh honom i örligena/ medh storom häär och
mycket folck/ tå man torf-wallar vpkasta och bolwärk vp-
byggia skal/ på thet at mycket folck skal slaget blifwa. Ty v. 18.
efter han hafwer förachtat eeden/ och brutit förbundet/ ther

- han sina hand vppå räckt hafwer/ och alt sådant bedrifwit/
v. 19. skal han intet kunna vndslippa. Så sant som jagh lefwer/ 480
 skal jagh låta min eed then han förachtat hafwer/ och mitt
 förbund som han brutit hafwer komma öfwer hans hufwud.
- Ps. 119: 89.* HERre/ thetta titt ord blifwer ock ewinnerliga/ och thenna
 tin sanning ifrån slächte til slächte.
- v. 116.* Så vppehålt oß genom titt ord/ at wij må lefwa/ och lät 485
v. 83. oß icke på skam komma medh vårt hopp. Ty wij äre såsom
v. 84. en lägel i rök: tina rätter förgäte wij icke. Huru länge skola
 tina tienare bida: När wilt tu dom hålla öfwer våra förföljare.
- Ps. 83: 10.* Gör them såsom the Midianiter: såsom Sissera/ såsom Jabin
v. 14. wid then bäcken Kison. Min Gudh gör them såsom en 490
v. 16. hwärfwel: och såsom strå för wäder/ och förskräck them medh
v. 17. titt owäder. Gör theas ansichten fulla medh blygd: at the
 efter titt namn/ HERre/ sökia måste.
- Ps. 140: 9.* HERre/ lät icke them ogudachtiga sitt begär/ styrck icke
79: 10. hans onda wilja: the måtte högmodas ther af/ Sela. Lät 495
 hämnden öfwer tina tienares blodh som vthgutit är/ kunnog
v. 11. warda ibland Hedningarna för vår ögon. Lät för tigh komma
 the fångars suckande: efter tin stora arm behålt dödsens barn.
v. 12. Och wedergäll wårom grannom siufalt vti theas sköte/ theas
 försmädelse ther the tigh HERre medh försmädt hafwa. Förr 500
- Ps. 58: 10.* än theas törnen på buskanom mogne warda/ så lät wreden
 i växtenom bortryckia them.
- 83: 19.* Så skola the förnimma at tu medh titt namn heter HERRE
- Ps. 64: 10.* allena/ och then Högste i allo werldena. Och alle menniskior
 som thet see/ skola säija: Thet hafwer Gudh giort/ och för- 505
v. 11. märkia at thet är hans gierning. The rättfärdiga skola frögda
 sigh af HErranom/ och förtrösta vppå honom/ och alla
- Ps. 107: 42.* fromma hiertan skola ther af berömma sigh. The fromme
 skola thet see och glädia sigh: och allo ondsko skal munnen
 tilstoppat warda.

- HERre/ tänck vppå tin David och vppå alt hans lidande. 132: 1.
- Sändt vthaf högdene/ och hämta honom/ och drag honom 18: 17.
- vthu stoor watn. Hielp honom ifrån hans starcka fiender/ v. 18.
- ifrån hans hatare the honom förmächtige äro. The honom v. 19.
- 515 öfwerfallit hafwa i hans motgångs tijd: HERre/ war tu hans
tröst. För honom vth på rymdena/ tag honom ther vth: ty v. 20.
- han hafwer lust til tigh. Omgjorda honom medh kraft/ och v. 33.
- gör hans vägar vtan wanck. Lär ännu hans hand strida/ v. 35.
- och hans arm spänna kopparbogan. Och gif honom tin salig- v. 36.
- 520 hets skiöld/ och tin högra hand stärke honom/ och när tu
förnedrar honom så gör honom storan. Gör honom rum til at v. 37.
- gåå/ at hans fötter icke må slinta. At han må jaga efter sina v. 38.
- fiender och gripa them/ och intet omvända til theß han
hafwer nederlagt them. Vthrusta honom medh starckhet til v. 40.
- 525 strid/ och kasta them vnder honom som sigh emot honom
sättia. Gif honom hans fiender på flychtena/ at han må för- v. 41.
- störa sina hatare.
- Hielp honom ifrån thet trätosamma folcket/ och gör honom v. 44.
- til ett hufwud ibland Hedningarna; ett folck som honom intet
530 kände/ tiene honom.
- Hans fiender wille tu bekläda medh skam/ men öfwer Ps. 132: 18.
honom låta hans Crona blomstras.
- Tin hand beskydde tins högra hands folck: och the men- 80: 18.
- niskior som tu tigh stadeliga vthwaldt hafwer. Hoos hwilka Zach. 6: 8.
- 535 tu hafwer lofwat at tin Anda skulle hwilas i Nordlandena.
- Tänck/ HERre/ på tina tienares försmädelse/ then wij bäre Ps. 89: 51.
- i vårt skiöte/ af allom så mångom folckom.
- Skaffa oß bijstånd i nödene/ ty menniskiors hielp är Ps. 60. &
108. v. 13.
- fåfång.
- 540 Gläd oß igen efter thet tu oß så länge plågat hafwer; efter Ps. 90: 15.
- thet wij så länge olycko lidit hafwe.
- Och som tu öfwer oß wakat hafwer' til at vpryckia/ sönder- Jer. 31: 28.

rifwa/ omkullslå/ förderfwa och til at plåga; så waka hädan
 efter öfwer oß/ til at vpbyggia och plantera.

Ps. 80: 16, Och hålt så sedan thet wid macht/ som tin högra hand 545
5: 17. sålunda planterat hafwer. Se ther til och straffat/ at på brän-
 nande och rifwande må en ända warda.

Ps. 28: 8. HERre tu äst vår starckhet/ tu äst then starcke som sin
v. 9. Smorda hielper. Hielp titt folck/ och wälsigna titt arf/ och
 föd them/ och vphög them til ewig tijd. 550

Mich. 2: 13. Lät hielten för them slå sigh igenom/ ja/ säg min Gudh/
 at the skola slå sigh igenom/ och gå vth och in genom
 porten/ och thetas Konung skal gå för them/ och HERren
 främst.

Ps. 46: 10. Lät och O HERre see/ at tu äst then som örlig stillar i 555
 hela werlden; som sönderbryter bogan/ sönderbråkar spetzen

Ps. 65: 8. och vpbränner wagnar medh eld. At tu stillar hafsens frä-

Es. 2: 4. sande/ thes böljors fräsande och folcks buller. På thet the

Mich. 4: 3. skola göra sin swärd til plogbillar/ och sin spiut til lijar;
 at intet folck må vphäfwä swärd emot thet andra/ och intet 560
 örlig meer föra/ vthan hwar och en sittia vnder sitt wijnträa
 och fikonträa vthan fruchtan.

Ps. 40: 4. Gif oß een ny wijso i munnen/ til at lofwa vår GUDh;
 thet skola många see och fruchta HERran/ och hoppas på
 honom. 565

Ps. 30: 11. Hör HERre/ war oß nådelig/ HERrel war vår hielpare.

v. 12. Tu hafwer förwandlat oß/ vår klagan vthi frögd: tu hafwer

v. 13. afklädt oß vår säck/ och omgiordat oß medh glädie. På thet
 vår ähra skal lofsiunga tigh/ och icke tyst warda.

Esa. 12: 1. På then tiden skole wij säija: Jagh tackar tigh HERre/ at 570
 tu hafwer warit wred på migh/ och tin wrede hafwer sigh

Ps. 119: 171. wändt/ och tu tröstar migh. Thet är migh liuft/ HERre/ at tu

v. 67. hafwer späkt migh/ at jagh må lära tina rätter. Ty förr än
 jagh späkt war/ foor jagh will/ men nu håller jagh titt ord.

575 Lofwat ware HERren dageliga/ han lägger oß ena bördo *Ps. 68: 20.*
vppå/ men han hielper oß ock.

Wij hafwe en GUDh/ som hielper: och HErran HERRAN/ *v. 21.*
then ifrån döden frälser.

Lofwat ware HERren/ ty han hafwer hört vår bööns röst. *Ps. 28: 6.*
580 HERREN är vår starckhet och vår skiöld/ vppå honom
hoppades vårt hierta/ och oß är hulptit.

HERren lefwer/ och lofwat ware vår tröst/ och vår salig- *Ps. 18: 47.*
hets GUDh ware vphögd. Then oß hielper ifrån våra fiender/
och vphöijer oß ifrån them som sättja sigh emot oß. Then
585 sinom Konung stoor salighet bewisar/ och giör sinom
Smorda godt. Lofwad ware GUDh/ then vår böön icke för- *Ps. 66: 20.*
kastar/ eller wänder sina godhet ifrån oß. Lofwad ware
HERren/ Israels GUDh/ ifrån ewighet til ewighet/
och alt folck säije:

590

AMEN!

Halleluja!

II.

*Sur la perte d'une bataille près de N.
N. et sur les rodomontades
des ennemis.*

* * * * * *
* * * * * *

*L*ettre à Monsieur le Baron & Capitaine N. N. servant de réponse Faite en proverbes à la sienne, qu'il Commence par cette exclamation, C'est à cette heure que la barbe nous en fume à nous autres pauvres gens. &c.

*M*onsieur Vous avés toutes les raisons du monde de dire 5
que la barbe nous en fume, et l'on peut meme dire, que voici
un tems où l'on nous a fait barbe de paille. On nous a donné
du fil à retordre, ce me semble; nos ennemis nous ont bien
rogné les ailes, et c'est à cette heure, que nous avons une
longue fusée à deméler. En effet tout le monde rit à nos 10
dépens, et nos envieux s'en épanouissent la rate, croiant, que
nous ne savons plus où donner de la tete, le feu est mis aux
étoupes, et nous somes mesme hors des gonds depuis que nos
gens ont ainsi été battus à platte couture: Nouvelle, Monsieur
qui ne manquera pas de servir d'orge mondée à ces inhumains. 15
Mais à quoi bon en parler? puisque les enfants en vont à la
moutarde, et qu'il y a un siecle que vous le savés, à quoi bon,

peut etre me, dira-t-on parler latin devant les cordeliers? il
 est vrai, il faut pourtant se consoler, et boire cela doux comme
 20 lait et avaler la pilule, sachant qu'il faut qu'il y ait du haut
 et du bas dans la vie; que n'est pas marchand qui toujours
 gagne; et qu'on n'est pas ici pour enfiler des perles, sur tout
 quand on a la guerre. Ne sait on pas que les armes sont
 25 journalieres? que chaque vin a sa lie, et qu'il n'y a si bon
 chartier qui ne verse? En fin le dé en est jetté, il faut passer
 par là ou par la fenêtre: il faut mourir, petit cochon, il n'y a
 plus d'orge. Mais on me dira aparemment que je m'entens à
 cela comme à ramer des choux. Y ayant encore quelque porte
 de derriere quoique l'ennemi remuë ciel & terre, & toute
 30 pierre, qu'il soit resolu d'employer le vert & le sec, & toutes
 les herbes de la saint jean pour nous ruïner, croiant que nos
 meilleures troupes ont dansé la courante, que les nouvelles qu'on
 leve, ce sont des gens qui ont paßé leur tems à faire le cul
 de plomb, (& qui n'ont vû le jour que par le trou d'une bou-
 35 teille), dont les epées sont encore puceles. Ils s'imaginent
 qu'outre cela nous avons encore le mal saint François; que
 nous n'avons ni croix ni pile, c'est à dire que nous sommes
 chargés d'argent comme un crapaut de plumes, & qu'en fin
 nous sommes désargentés come de vieux calices, ils se flatent
 40 que de songer à une ressource apres un si grand désastre,
 c'est pour nous apres diner moutarde, & fermer l'etablie quand
 les vaches sont prises; & qu'il ne reste plus à nôtre patrie
 que de jeter le manche apres la coignée: Principalement depuis
 que L'un des deux a remonté sur ses grands chevaux &
 45 repris ses brisées & que son ami nôtre proche voisin a mis le
 bonnet de travers. Le troisieme, nôtre antagoniste & injuste
 ennemi implacable, leur intime, tranche du brave, menaçant de
 vouloir battre le fer pendent qu'il est chaud, & ne songeant

qu'à nous traiter de turc à more; en effet un de ses espions nous tint un jour un facheux langage. 50

Disant, qu'ils ne nous promettent pas poires molles, Qu'ils vont venir devant une de nos villes fortes, nous ôter la clef des champs, nous faire manger de la vache enragée, prendre la ditte ville d'amblée, passer tout au fil de l'épée, mettre tout à feu & à sang, n'y laisser ni rifle ni rasle; rendre enfin 55 nos cimetieres bien bossus, & donner de l'emploi au bon home Caron, en peuplant l'autre monde de nos ombres: c'est ce qu'ils croient si facile qu'il n'y a qu'à remuer les doigts & à siffler; c'est le prendre bien haut, si cela étoit nous vaudrions mieux en terre qu'en pré, où vraiment autant pour le brodeur! 60 Voions le revers de la médaille, & disons que cela ce fera la semaine des trois jendis, & que rira bien qui rira le dernier, il y aura beau jeu si la corde ne romp. Mais chien qui aboie ne mord pas, & souvent on se chatouille pour se faire rire, s'il ne tient qu'à conter des fagots la vache est à 65 nous. Je leur dirai à mon tour qu'ils ne savent à qui ils vendent leurs coquilles. Pensent ils, que nous aions des bras de foin? ou la cervelle aux talons? ou l'esprit en écharpe? nous leur riverons bien leurs cloux, leur vendrons du noir, leur donnant des feves pour des pois. Ils n'en remporteront qu'un 70 pied de nés, & quoiqu'ils s'imaginent que nous ne savons plus de quel bois faire fleche, ils verront pourtant un jour qu'ils ne sauront eux memes à quel saint se vouër.

Ainsi va le monde, à bon chat bon rat. Bien attaqué bien défendu, & à beau jeu beau retour. Mais revenons à nos mou- 75 tons, nos voisins font le diable à quatre. Ils ont pris la bale au bond & l'occasion par les cheveux: je m'en doutois bien, il ne falloit pas pour cela être sorcier, ni aller au devin, sachant fort bien que cela ne manqueroit pas plus que mars

80 en carême puisqu'ils ont toujours eu une dent contre nous :
 & l'on voit bien qu'ils mourront dans leur peau, & que de
 leur demander de la sincérité c'est demander de la laine à un
 âne, on a beau dire, ils ont du coton dans les oreilles. La peau
 leur demange toujours, & ils pensent toujours pêcher en eau
 85 trouble. Ce qui est si clair qu'un aveugle y mordroit. Ce n'est
 pas qu'ils ne veuillent faire semblant d'aller droit en besogne.
 Mais autant en emporte le vent, & on n'est plus du temps
 qu'on se mouchoit sur la manche, le monde n'est plus grüë,
 il faudroit avoir la berluë, & même l'esprit pointu come une
 90 boule pour ne pas s'apercevoir qu'ils se couvrent d'un sac
 mouillé; que tous leurs pretextes sont finesses cousuës de fil
 blanc. Et que celui qui veut noier son chien dit, qu'il est enragé,
 ne faut il pas avoir la consience large comme la manche d'un
 cordelier, & même avoir renié creme & batême pour entre-
 95 prendre une guerre si injuste. C'est ce que leur a appris celui
 qui n'a point de blanc en l'œil. Neanmoins ils sont assureés
 de leur bâton se promettant des montagnes d'or, d'autant
 qu'ils ont si bien accordé leurs flutes avec nôtre plus grand
 ennemi qui est à cette heure le premier en cartes, Mais tout
 100 beau, barbier paixpais! le diable n'est pas toujours à une porte,
 & l'ennemi n'est pas si diable qu'il est noir. Les palmes
 & les lauriers se fletrissent, souvent la fortune se plait à faire
 de grandes maisons pour faire de grandes ruines, tel fut hier
 élevé qui se voit aujourd'hui abattu. Et si la fortune t'a aujourd-
 105 hui embrassé prens garde qu'elle ne t'étouffe demain, fou qui
 s'y fie. Car en fin il n'y a point de si belle rose qui ne
 devienne gratecul. Voila tout ce qui adoucit toute l'absinte de
 mon cœur. Pour nous il faut tâcher de prendre du poil de la
 bête, & pour cet effet aller bride en main, aiant un œil aux
 110 champs & l'autre à la ville à l'exemple du chat échaudé qui

craint l'eau froide. Au reste laissons dire les ennemis, que nous n'avons pas la maille &c. Nous avons pourtant de l'argent mignon, graces au ciel! nous n'avons pas encore perdu la tramontane, nous avons encore des gens qui ont vu le loup, & des grivois qui savent ecrire de la plume à quinze 115 pieds, enfin nous sommes fournis de fil & d'eguiilles. Pour finir nous nous consolons par ce que petit home abat bien un grand chêne; que le jour viendra où nos ennemis diront que le diable est aux vaches, & où nous rirons sous nôtre bonnet, de ce que ceux qui sont venus la queue levée, seront obligés 120 de s'en aller comme des chiens d'un jeu de quilles, la queue entre les jambes. Ainsi soit il! Me voila au bou de mon rôle, vous me permettrés à cette heure de dire à vous le dé! & de faire treve de proverbes, apres vous avoir asseuré qu'on vous aime come ses petits boiaux, & que pour moi je suis tellement 125 à vous que je ferois la fausse monoie pour vous servir come etant

Monsieur
à N. N. ce 12 8bris

Vôtre tres humble
Serviteur N. N.

1709.

130

III.

Swar vppå ett Bref til en sin Wän/

hwaruthi han tröstar honom ordspråkswijs
öfwer den almäna olyckan.

*

*

*

*

*

*

Min Herre har stor ordsak at säija det Skiägget röker på
oß/ ty Fählubben war för kort och gnistorna föllo alt för
tiäckt ther vti/ så at thet snart står i ljusan låga om wij
intet få en god Skiäggsup at swalkat med. Wij ha fått Myror
5 i hufwu skal man weta och Låppor i öra/ ther til med ögon
så fulla med snus at wij inte kunna se vpp för go dar. De
ha gett oß en Root te tugga på och en hård Nött at bita.
En Tråd-härfwa ha wij fått at vtreda som intet är så lätt
at pågå/ ty hur man wänder sigh här/ så är ändå Ryggen
10 bak; och har Elden nu aldeles kommit lös i blårna. Nu ha
the fått rätta Miält-Pulfret/ som inte oftare le än By brinner/
Bonde hänger och Barn faller i elden. Men detta är redan
gammalt/ kan någon säija/ och hwad är åth/ tala om then
Snön som föll i fiohl/ eller predika för lärdt Folck och gie
15 Bagar-Barn hwet-strut? Det kan så wara/ thet är nu fuller så/
men icke heller så/ får man icke tala? man rår ju sielf om
munnen. Stor sak i en gammal hatt/ 3 håll i kullen/ wij få
fuller trösta/ fast wij inte äre munckar. En Skiälm giör bättre

än han lärddt/ jag gier så godt jag har/ och hwar är sin gåfwa
 lik/ sa Kiäringen gaf Hofmann en spik. *Non semper Oleum* 20
&c. Hwart wijn har sin drägg. Ingen så god kusk som icke
 någon gång stälper/ godt miöl har ock sina sådor: Thet
 finnes Paddor bland dannemänn och något som intet doger/
 bland Pepparen. Tijg och lägg i tolmodz påssan. Giord gär-
 ning har ingen wändning. Kom ihog: Ingen är så lång han 25
 måste ju räckia sigh/ och ingen så kort han måste ju bäck-
 sig. Hwita Höns wärpa och wind-ägg. Det hielper inte. Ondt
 och godt måste hållas/ sa Rospiggen spelte Kort; och agan
 är godh när han är skiälig. Ty then agelös lefwer han ähre-
 lös dör. Men wet det der jämte/ at barnet och får Äpple 30
 wid Riset; och aldrig är något så ondt thet blir icke til
 något nyttigt. Derföre är bäst lida thet man inte kan wrida.
 Tänck: brådhett swalkas snart/ tål då til och bit på tänderna/
 wälwetandes at bida och lida stillar mycken qwida. Den får
 fuller börd som bida gitter/ och den som gitter bidt han får 35
 fuller smidt/ det blir wäl än en gång så godt at hustrun
 gier Bonden maat. Det är inte alt för ögon som ätas skal/
 fast somlige mena: Nu ha de oß i säcken/ kan skie de ha
 glömt knyta förn. De mena: nu måste wij kasta Yxan i Siön
 och löpa landwägen/ efter det är fåfängdt/ mena de/ läsa 40
 vthan Bok och meta vthan Krok. Wår Lag skal nu sittia i
 theras Spiutända/ de wilja lära oß blåsa i Bößan och aldeles
 rida ryggen af oß. De töra wäl tänckia; nu wilje wij bryta
 halsen af gåsen så kaklar hon inte mer. Ja ja/ om det wore
 så snart timadt som rimadt/ så wille de fuller haet; Men alla 45
 önskor falla inte i Taskan; alt måln gier intet rägn. Det blir
 fuller bättre än boken säjer/ det kan fuller wara ondt ärnadt
 men intet strax öde. En siudande Gryta kan stillas med lite
 kalt watn. Inte åth rosa marknan förr än han är hållen och
 sälja skinnen förr än Biörn ä skuten. Pråla sachta i Byn/ 50

bönderna ä druckna. Tag sacht på/ jorden är gammal. Ropa
 inte wunnit förr än du äst öfwer Sunnet. Ropa inte heij!
 förr än du äst öfwer bäcken/ rosa inte Fisken förn du harn
 på disken. Det wil mer til plogen än hwisla och mer til en
 55 dantz än ett par nya Skor. Man rider en Häst är blackot/
 täncker långt/ men komer stackot. Det skadar inte/ lät folcket
 skramla/ munlädre ä deras. Han måste ha mycke mjöl som
 will stoppa hwars mans mun. Man kan mycke höra innan
 örona falla af. Man tar ändå inte af sig hatten förr än man
 60 ser mannen. Hwem wet om han är så galen som hufwu är
 ludi. Han tör låta två hålla sig tills den tredie kommer. Kan
 skie den geten som mäst bräker hon målckar minst. Och den
 som har mycket af munnen har lite af vllen/ sa hin som
 klippte Soon. Lyckan gör många narrar. Växer min råg/ så
 65 växer min håg. Han tör slå stora spikar af lite jern. Han
 må kruña sig länge nog som en katt öfwer åhlhufwu. Han
 dantzar fuller än då med mindre kiäpp än Så-stång. Hunden
 får inte hwar gång han hwiskar rumpan. Wij förswara fuller
 vår Tallrick hoppas man. Wij ha ännu ett Plicht-Anckar på
 70 suuden; ännu en Pijl i kogret och ännu et Stick-blad i näfwen:
 wij ä inte så halta som wij synas linka til. Det är lite man kan
 hålla sig wäl med. Sad' bonden plögde med spårar på. Liten
 Yxa faller stort Trä/ och så stort Skiepp har wäl förr seglat
 om kull som en Bytta med wälling. Liten tufwa kommer ofta
 75 stort laß te wälta. Smolor äro och bröd. Lite folck är och
 folck. Det hielper alt som sqwälper sa kieringen swälgde frön.
 Jag rår dem til; löp inte niße i näsan/ ty de såfwa inte alla
 som snusa. De kunna wäl ännu få sin säck malen och sina
 fiskar warma. Fast wi ha fått något hugg i bälte/ låta wij
 80 inte straxt derföre fiädrarna falla. Nog fins bot för sådan
 soth. Hunda-sår läkas med hunda-hår. Deras hälgdagz kläder
 bli wäl en gång hwardagz Plagg. De ha sedt sitt Christninge-

kläde/ Men intet sitt Swepe-lakan. Lät wara det dröjer något;
 det lider doch medan det skrider. Hencken hat kein hast/
 säger Tysken. Han kom tid nog som hängdes med lius. De 85
 lära få se at Julen lycktas för dem innan Påskan kommer efter.
 Nu ha de glädien i stugun men sorgen står i farstun. Nu
 säja the: wij stå oß som en hund i en Brunn/ men wij få
 wäl och snart se och säja om dem igen/ at de stå sigh som
 en Höna på en kiäpp i blås-wäder och som smör i Solskin. 90
 Se så gåret: Som en ropar i skogen så lommar det efter.
 Fritalig får afwogt swar. Gåfwor och gen-gåfwor wara wänner
 längst. Ty Bakbulla och Tunne-kanna giöra såta stätte-Grannar.
 En seger Kiäpp på en tredskan Rygg. Skarnigt Smör i siuka
 hundar och hårdt emot hårdt sade Hin slog gumpen i hälle- 95
 berget/ ja lort på långt skafft är och godt nog åth dem. Ty
 ondt bör ondt ha. Men säger någon: Här är än meer i märren
 som inte dåger. Wår andra Granne har hålli Soen i öhra
 och lura på klöfwer tålf/ här gäller annat än tala och sittia
 som Brud i blå mantel. Han täncker: wåga winna/ wåga 100
 tappa. Ein gut mahl ist henckens werth. Är det så nytt? war
 icke det jag spådde? Jag wiste wäl mor skulle dö/ hon gapa
 så illa. Gamla sår blöda gärna; och Vlfwen går gärna i
 gammal glugg. Han har i alla sina dagar warit afwundsiuk
 som hund på höö. Skils hwar wid annan/ ingen wid sitt sinne. 105
 Jag war wiß på/ om alla foglar flöge bort/ skulle än då
 Vglan sittia qwar men fast han satt stilla/ wiste man wäl
 än då at anten Skalcken sitter eller står/ är han i dag som
 i går. Jag känner krute jag/ sa hin om Nätslan: jagh kiännern
 wäl/ jag kiöpern inte. Ondt lära gammal hund kusa. Man 110
 må föra kattan til Ängeland/ hon jammar än då. Suggan for
 til Rom/ ett swin igen kom. Drif vth naturen med en stång
 han kommer doch igen en gång. Man håller afskied som
 hund hölt lång-fastan. Med slikt Folck är så fatt: bättre

- 115 heeden Pant än Christen Tro. Men hwem vndrar på hä?
 Ondt ta ähran vth ther ingen ä. Man tar inte gärna rent
 Smör i bäncke-halmen. Med ett ord: Han gör som want är.
 Thet är honom i kiötte buri och inte i kläderna skuri. Men
 huru skyler man sin skalck? Hur blomerar man sin sak?
- 120 Vhrsäckt måste ther wara. En elak Kiöpmän är thet som
 lastar sitt Kram/ vtan snarare tänckern: wäl rosadt är half
 såldt. Lät se på skamtäcket tå. Jo jo lögn tryter aldrig mantel.
 Han finner altid Streck som hunden wil hänga och then som
 wil qwäda/ får altid wisa/ then som wil liuga hittar altid på
- 125 något at säija. Men thet är ondt dra Strå för gammal Katta/
 werlden ä inte meer så enfaldig som då man snöt sig på
 ärmén. Man förstår fullan half-qwäden wisa. Färgade feel ha
 skammen bak om sig; och man må förgylla gås-lorten så
 mycke man will/ så är ändå lort i grunden. Man wet wäl
- 130 hwar det håller. Hin må wara slaf vtaf sin *Parole*. Stor sak
 i ett ord fast det wore flere: Orden ä inga qwarn-stenar/ de
 hämtas lätt til baka. Se der: en sluger man smakar strax
 hela grund-soppan; Han har godt wäderkorn. Han har en
 reen Näsa/ han behöfwer ingen pruste-rot. Han har god syn
- 135 han behöfwer inga glas-ögon. Hwad se i då min Kiäre Hans
 Matzson? Jag ser at där gärdzgården är låg/ der will man
 gärna klifwa öfwer. Den som har hyndan i huset han får
 snart hundar för dören. Har man först en siuka at dras med/
 på hostan är man wiß nog. Det kan en bonde på Hisingen
- 140 förstå. Det kan en blind kiäring ta på/ och den måste ha
 starck Snufwa som inte det kan luchta. Skulle tåcka där icke
 ha lyckan som de ha dygden til. Giß på hur det lyctas.
 Många swin böka wäl håhl på gärdzgåhln; men hin tar den
 som fastnar i håhle och haren gick i bondens Åker/ han åth
- 145 han åth/ vth kom bonden gångandes/ te gupp/ te gupp/ te
 gupp/ så haren åt skogen; men skogen hänger icke på krokar/

hunden hittar wäl efter honom/ då höres så ynckeligt hare-skri/
 så jaga the mig om winteren. Se där ha wij smällen af watt-
 wällingen. När herren kommer hem/ tar hin wid fogden.
 Falskhhet slår sin egen herre på nacken/ och så bryter man ris 150
 til sin egen Rumpa/ när man inte wil minnas skabben längre
 än han swider. Och den som gapar efter mycke/ han mister
 hela stycke. *Camelen* wille ha horn/ så miste han öronen med.
 Så länge werlden stått har så gått/ så länge hon får stå
 lär så gå. Och ther med kapp vth med ruth 155
 och med Struth. Bith'n vhr leken
 gör skyndsampt Slut.

IV.

Ur Runii anteckningsbok.

I.

Syn.

A: 1702 d: 31 *Maji* warandes h. Trefaldighets affton, Solen
 nedgången, men ännu tämel. liust, och himmelen klar; då
 jag *J. R.* tillika med då warande *Vice pastorn* i Odensala
 H: *Eric Scalin*, och des broder bonden *Anders Andersson* i
 5 Skåttzla, kom resandes från häradstinget, som nu hållit war
 i *Märstad*, 4 mil från *Stockholm* och 3 från *Upsala*; tagandes
 vår väg öster uth emot Odensala kyrkia. Rätt som wi wore
 komna nedan om Skogsbackan ett lite stycke från tings- eller
 gästgifwaregården in mot Arenberga by, syntes oß på himlens
 10 östre *tract* 3 stora högblå Molnstoder, till skapnad och *form*
 som smidiestäd, det ena emot öster-norr, det andra i fult öster
 det 3^{die} i Söd-ost; Och det som märkligit war, så wiste sig
 strax framför oß på sielfwa marken åthskillige obekanta hus
 och gårdar af samma färga nästan som molnstoderna, dock
 15 något tiäckare och mörkare; af hwilka hus en del syntes lika
 som stå i brand, doch så till seendes som wådelden är i be-
 gyñelsen och iñan des låga aldeles är utslagen, warandes
 likwål alt så ögonskienligit, att man kunde alting på husen
 noga *distinguera*, kunde skorstenar, knutar, zirater, fenster *etc.*
 20 klarl. se. På högra handen eller i söder något framman för oß,

sågs der en lång backa eller ås, och i dalen nedan före, tät in till och längs uth med den samma, en hop hus, kyrkietorn, och byar; der likwäl på den platzen hwarken en sådan backa eller hus utan ett slät land till fiñandes är. Prästen *H^r. Eric* då han får se ett stort hus på wänstra eller norre sidan stå 25 i brand, frågar sin bror huru det wore fatt: Jag tror, sade han, det briñer i Rostad; hwilket är en Sätgård eller boställe der i neigden. Den andre nekade att det kunde wara Rostad; men wiste likwäl i ett så förwirrat och salsynt utseende sig intet att fiña. *Summa*: de bägge, som doch wore födde och 30 heñna der å orten, woro nu äfwen så främmande och owane wid *Topographien* som jag: ty *Situationen* af marken och altsamans war hel förstäld. I medlertid hade wi i sacht mak hint till första bondegården från Märstad, derest wi fuñe ute på backan rätt wid vår wäg några bönder liggiande, som 35 deñe sällsamheter ifrån begyñelsen sedt och äñu med förundran åskådade, dem wi frågade, hwad de mente om det som för ögon syntes. Hwarpå oß blef swarat; det wore himelstekn, och hade de fullkoml. sedt *Upsala* stad brinna: hwilken olycka likwäl redan öfwer 14 dagar tillförne, neml. 40 d: 16 *Maji* samma år skiedd 'war. Här på gaf man hästen Spårarna, i mening att derigenom koñna deñe underlige *figurer* något närmare, som likwäl ännu tycktes wara oß tämel. när. Men ju mer wi oß skyndade, ju mer det undan oß wek, till des altsamans mitt för oß på himelen hos de förr omtalte 45 molnstoderna ned wid *horisonten* stadnade. Då det war märkwärdigt, att på ett mycke långt och högt torn; hwilket ibland de under ofwannämde ås wid främsta ändan sedde husen, hade begynt ned wid foten eller grunden af resningen att bräñas af, men hade likwäl i sin hela *form*, som det war, mycke 50 långsamt och småningom här tills fallit och med toppen sänkt sig, och nu med sitt sacht skridande så mycke hade hint,

att det war komit rätt i wichten eller *horizontaliter* som en
balance att liggia; på detta tornet fick man numera se stora
55 tänder i en hast upwäxa, hwarmed *machinen* sig strax till en
stor under-kiäffta förwandlade. Dertill stöter en moln-rad, som,
ett tämel. bredt streck öfwer *horisonten*, betäckte så när hela
den södre *plagam* eller sidan af himelen. När nu deña
oformliga *massan* eller moln-raden med främsta spetzen war
60 komen mitt öfwer förbem^{te} underkiäffta, syntes klarl. huru sig
der en öfwerkiäffta *formerade*, med tänder, tryne och alt till-
behör. Kort sagt: innan man sig deß försåg, war der ett
fullkomligt Swin-hufwud, med en tåffs eller öpen krona på.
Uti detta ofandtliga diurets glip eller gap, hwilket stort och
65 förskräckeligt war, såg man nu de förr omtalte hus, bygg-
ningar torn och *palais*, somt helt, somt brändt och brutit det
ena, effter det andra, lika som i en afgrund infara, till des
ändtl. Swinet mitt i bästa loppet af des framgång twär-
stadnade, och, som mig tycktes fick en bestört *mine*. Hwarupå
70 då jag mig omsåg wardt jag warse ifrån norre sidan, dit ock
swinet sig med trynet altstilla wände, 3 leyon i bredd ända
åth Swinet koma *marcherandes*; dock så att det som mitt uti
gick hade hela hufwu föruth och framför begge de andra,
hwilka woro mycke blekare till färgan och tunnare, och det
75 på wänstre eller fiärmre sidan från oß ännu blekare och
tuñare än det som oß närmst och på högra sidan gick. Men
det middelste af dem öfwer gick de andra 2^{ne} oförliknel. wida,
icke allenast i anseende till des höga och friska färga samt
kroppps *solidité*, utan ock förmedelst des skiöna gestalt, deß
80 prächtige och hugstora later, des stålta och modiga gång,
och hela des ogement ädla wäsende; hafwandes ögonen med
en pick-hågad *mine* alt stadigt på Swin-trynet fäste. NB: de
twänne Leyonen hade kongliga kronor på: men såsom det
tridie war mycke tunt och såsom en skugga emot de andra,

så war ock des hufwudbonad otydelig. När de nu kommo in 85
till detta Swinet, som med sin upspända fasliga glip stilla
stående tycktes dem afwachta, tog det bleka leyonet, som
på wänstra sidan kommit war, strax sitt afskied, förswiñandes
baklänges som en rök. Det på högre sidan, sedan det några
gångor med högra framfoten och bortwändt ansichte hade 90
huggit i wädret, och mycke lamt lika som hött åth Swinet,
wände i lika måtto tillbaka, och kom mig, som nu äfwen
inte hade tid att se dereffter, utur öguesynen. Men mitt tappra
Medel-Leyon hölt sin gång utan sky ända fram, och angrep
Swinet inte i utan ofwanföre gapet och i sielfwa trynet, med 95
oförskräckt *min* och en obeskriflig *furie*, slående en liten
stund med ramarna och arbetandes af alla kraffter, till des
det ändtel. först med framfötterna fastnade, och sedan små-
ningom, så helt som det war, blef med kropp och stiert in-
dragit i Swintrynet; och kom till det ringesta i sin förra 100
gestalt inte mera fram. Derpå kunde man klart se, huru
swinet fick en wänlig och leende *mine*. Det hade jag så när
glömt, att medan deña *attaquen* på stod, hördes utur den
gryña molnen, som Swinets kropp *representerade* några gångor
ett sådant dunder och brakande som då man en hop *metall-* 105
stycken på en gång och tillika hörer lösas af, och sågs der-
jämte en blixst och liungande såsom en eldsgiördel kring hela
horizonten. Sedan nu leyonet således som sagt är, in- eller
åthgångit war, begynte åter Swinet att *avancera* emot det
molnstädet som mitt uti stod; doch kan jag, då jag detta 110
så långt effter skrifwer, inte miñas om jag såg ett eller flera
hus sedan i des skråf infara, utan will allenast det berätta,
att Swinet *avancerade* alt till des det med trynet stötte emot
snibben eller spitzten af städet, derest det stadnade och en
stund stilla stod. Men märk hwad som föllier. Jag sade i 115
begyñelsen att en molnstod aldra först jämwäl syntes i Öst-

södre wrån af himelen. Denna molnen kunde wäl nu, för swinets kropp som emillan stod, inte synas. Doch kunde man sluta af *perspectiven* som tämel. fierran syntes att det
 120 måtte ha warit ifrån det stället som de nu effterfölliande 2no diuren oppsprungit. Det första, som med äfwen så stor snällhet som någon *raquette* derifrån oppsprång och swingade sig i högden, tyckte jag wäl i förstone wara likt en *Camel*, men-
 det förändrade sig så till skapnaden, och krökte sig så underl.
 125 att jag på slutet inte wiste hwad jag deraf skulle giöra: det war grufwel. stort, och fick som jag tyckte effter hand en meñsklig gestalt, hade ock en sälsam möða på, warandes des ansichte lika som *masquerat* och med ett kläde öfwerdragit. Näst detta Diuret och brede wid det saña, språng der med
 130 lika snällhet upp ett añaat diur, men det war helfften mindre, och kan jag äfwen så lite om detta som om det förra säya hwad det war för ett, ty de woro mig bägge främmande. Wid de förste swängningarna som deße diuren gjorde, stod Swinet lika fult stilla wid städet och lät sig inte wedergå. Men när
 135 den mensklige *Camelen*, eller hwad jag skall honom kalla, begynte bak effter sträckia uth lika som en lång arm öfwer des ofandtlige Swinekropp, bet det en eller annan gång i städet och släpte det så, wändandes sig åth wänstra sidan, eller åth mig, tillbaka, grinandes fasligen illa, och förlorade i halfwa
 140 wändningen sin hela gestalt, förfallandes med hufwudet tilbaka med den öfriga molnen som kroppen *representerade*, i ett *Chaos* el[!] i en oformlig klump och röra tillsamans. Och det war ändan på Swindiuret. Men det stora diuret som bak effter kom, stod ännu andra dagen qwart och hade då *avan-*
 145 *cerat* bort emot norre *tracten*. Ett är ännu slutel. till bemärkia, neml. att det molnstädet som i öster-norre winkelen på himelen stod, hade i medlertid förwandlat sig till en stor och wid rundel ofwanpå hel slät, utur hwilken då jag såg till, kom

upstickandes åter ett långt smalt Leyon med en kunglig krona på, hwilket låg på sine framsötter en stund liksom på 150 lur tittandes åth den sidan som Swinet stod, men dukade sig, eller sank snarare med hela kroppen tillika strax neder i molnen igen. Lite dereffter wiste det sig i samma rum och *posture* som förra gången, och då war redan det stora främmande diuret bak för Swinhufwudet i sin fulla rörelse, hwaruppå 155 detta Leyonet lika som förra resan för eller drogs neder i sin rundel igen och wardt sehn inte mera sedt.

Detta som jag då strax hölt för det förnämsta och wärdigste att miñas, war iñom en timas tid mäst alt öfwerståndet. Och Ehuruwål, sedan mitt fölie skildes från mig wid Odensala 160 kyrkia, bonden ridandes hem till sin gård, och prästen gåendes in i kaffaren till att se på sin predikan, jag tog mitt herberge opp i klockstapelen, giörandes den till mitt *observatorium*, derest jag en god del af natten paßerade; så wille der likwål, så mycke jag då kunde märkia eller nu kan miñas, inte något 165 besyñerligt mer förefalla. Utan lika som effter ett afbrändt fyrwårk wål något synes stå qwart, men ingen ting som kan förnöya ett *Curieust* öga: äfwen så war det ock nu härmed.

Om nu mina rese*Camerater* och medskådare antingen något annat än detta, eller ock detta samma anorlunda, jag menar 170 med flera eller färre omständigheter, skulle wetta att berätta (såsom jag sådant wål strax på dem märkte) så hafwer man derpå så mycke mindre att undra, som de främmande *objecter* och ögneretelser woro offta på en gång så många, att en allena dem alla omögl. i acht taga kunde. Jag lemnade der- 175 före alt det andra, och hölt mig wid det, som mig syntes flitigste påmärkiandet och största *reflexionen meritera*. Hade der warit en *Janus* med dubbelt ansichte, ett framman och ett i nackan, eller en *Argus* med 100 ögon som tillika kunnat se upp och ned, tillika i norr söder och öster: såsom jag inte 180

twiflar, att der ju skolat wanka för dem *occupation* nog; så skulle de ock kunnat lemna oß om alt en *Curieusare* och fullkomligare berättelse. I medlertid och för det öfriga, må ingen göra sig den tankan, att man i en flychtig och ogrundad
 185 *phantasie* och inbillning torde ha ansedt och liknat de här beskrifne under-bilder wid något annat än det de wärkel:
repræsenterade. ty man behöfde här äfwen så lite stå och gißa, till *exempel*, om man skulle det eller det ett leyon kalla, så lite som man har orsak att *phantasera* eller grunda länge
 190 effter namnet, när man ett sådant diur, af en konstig mästaress hand i koppar stuckit eller af *metall* gutit, med klara ögon och om liusa dagen för sig ser. Och war här ändå mer än alla mästare *præstera* kunna, neml. rörelsen och *minernes frequente* förändring och mer dylikt lefwande wäsend. Ey
 195 heller har man behof att fruchta, det man i denna berättelsen någon ting *exaggererat* eller med altför stora ord förmycket uthkrusat; emedan man med större skiäl är mißnögd med sig sielf, att man inte fuñit så wiktiga *expressioner* som denna Synens wärde, och, rätt till säya, Mayestät, wäl skulle hafwa förtient.
 200 Mycke mindre må någon tro, att här uti något skulle wara updictat, och allenast för sammanhanget skull tillagt ty att alt samans så i sanning och wärkel. är skiedt och sedt; det will och kan man, der så ändtel. skulle göras af nöden, med bästa samwet edeligen betyga.

205

FIN.

För de sentrogne *Thomister* skull, måste jag ännu detta tilläggia, att denna synen blifwit redan A? 1707 för hans *Excell^{te}* H. Kongl. Rådet och *Gen: Gouverneuren* gref Strömberg wid fullsatt bord 2de gångor i *Reval refererad*, och
 210 ändtel. på deß befallning skrifftl. författad, förutan det att hundrade andra henne af min muñ både förr och sedan hört. Men skulle *Auctoren* och des *Credit*, alt sådant oachtat, hos

någon inte niuta eller få *quarter* och *pardon*, ändock hålen
 effter spikarna och ärren effter Swintänderna synlige nog äro;
 så må den wara *Thomas* länge nog, och jag blir det jag är. 215
 låter mig ock öfwer sådant inga grå hår wäxa.

I det tydska *exemplaret* skref jag på slutet så. *Si quis igitur
 prodigiis tam manifestis (credentibus præsertim tot & tantis
 viris) non crediderit, ipse magnum sit oportet prodigium.*

Avertissement pour Mess: les raisonneurs.

220

Det är ett slags folk som så *souverainement* om alting döma
 och *raisonnera*, att alt det som inte will in i deras hierna,
 måste wara och heta ett *non-ens* och ett updichtat ting. Gud
 sielf, det allrådande och fria Mayestätet, får nu i denna tiden,
 om de få råda, inte bruka samma frihet som fordom, i werldens 225
 och de werldzlige rikens styrelse. Gör eller wisar han nu
 något owanligt och *extraordinairt* som för det stålta förmättna
 och hos minsta parten rätt öfwade förnufftet orimligt syns
 effter det emot naturens gemena ordning löper; det måste
 heta ogjordt och aldrig skiedt: hwarmed likwäl den nådiga 230
 Gudens *φιλανθρωπία* hans ömhet och sorgfällighet om
 meniskian och hans underliga godhet att wara henne, hwilken
 i slike *repræsentationer* och förspel oß så starkt i ögonen lyser,
 oförswarl. förnekas och på ett syndigt wis förklenas. Mången
 tör wäl tänkia *Scilicet is superis labor est, ea cura quietos* 235
sollicitat. Kommer någon fram med något underligt får han
 samma *titel* som *Paulus* af de *superkloka Athenienser* att han
 får heta en sqwalrare. Slipper han hat och förföljelse, är han
 lyckelig, och då går han af med ett nådigt åtlöye eller med
 föracht och medynkan: det är tacken för god *communication*. 240
 Sådana meniskior torde wäl ha om föregående Syn den
 tankan bland andra, att man söker här igenom bli namn-

kuñig. Men de må försäkra sig att jag på sådant gement och lågsint sätt detta hwarken söker eller behöfwer söka, wäl-
 245 wettandes, att hos dem och de otaliga flera andra sådana som de, för slika berättelser inga andra namn gifwas än *phantast*, *Visionnaire* och dylika mer, dem ingen som mig kiäner skall kunna mig med skiäl till-läggia. Jag hade, då jag detta såg, goda ögon och ett sundt förnufft, det jag ock
 250 gudi lof än hafwer och framgent hoppas behålla. Men det är sant att jag deñä syn en lång tid af fruchtan för wrångwisa och förtreteliga omdömen inte torde så allmänt berätta mycke mindre skrifftl. författa, som jag sedermera effter befallning giöra måst ty som jag sielf för den tiden i sådana saker warit
 255 en så god *Thomas* som trotz någon, så kiände jag wäl ock *Thomisternas* siñe. Men på det ingen skall tro, att hwad jag skrifwer här, är effteråth och *post eventum* samansmidt; så beropar jag mig härmed dristigt på hans *Excellence* kongl. Rådet och *General Gouverneuren* högw. H. Grefwe *Nils*
 260 *Stromberg*, för hwilken jag denna Syn till alla sina omständigheter redan A^o 1707 i *Reval* wid fullsatt bord 2^{ne} gångor *refererat*; förutan det att hundrade andra heñe af min Muñ både förr och sedan hört. Så att jag fördenskull af en hop obetänkte som mig inte kiänna, ganska oskyldigt mißtänkes
 265 och *traduceras* som en den med drafwel och limstången löper. Deraf jag ock blifwit retad, att i det tyska *exemplaret*, som jag i *Revel* lämnade, på slutet sättia en sådan mening: *Si quis igitur prodigiis tam manifestis (credentibus tot & tantis viris) non crediderit; ipsemet magnum sit oportet prodigium.*

[Drömmar m. m.]

A^o 1706 *in Julio* drömde jag i *Stockholm* att jag såg på 270
himmelnen 3 stora *Guldmedailler* eller eld-Solar. Den mot högra
sidan stod keysarens bröst-bild och wapen på, den mot
vänstra sidan hade Ängelska wapnet; mitt uti war kungens
i frankrike bröst-bild med Crona på hufwu. Rätt som jag såg
till begynte deñia Cronan på lyftas, och i det samma som jag 275
tyckte jag warit effter mina *disciplar Stiernmarckarna* till att
wisa dem detta, och då jag kom igen war Mansbilden borta
och i deß ställe satt en qwinna med äple och kors i handen.

A^o 1707 *in septembri* drömde jag här i *Revel* att ibland
annat då jag war på en beswärlig resa skulle jag lära lilla 280
gref *Claes Strömberg* skrifwa under baran himel då jag ock
skulle rita allehanda Sinnebilder för honom. Huru de nu alla
såge uth mins jag inte, men på sista raden stod en Crona
ritad med deße orden: *Finis coronat opus*.

Samma Åhr d: 23 *October* hade jag deñia efftertänkelige 285
dröm: Jag war på en wäg och slet mycke ondt hade till att
klifwa öfwer brandta högder ibland tiock skog. När jag en
gång begynte klifwa op för ett träd eller hwad det war, der
ingen *appearance* war till att koñna fram, råkade jag fatta med
vänstra handen i en stor fågel brokot med gåla och hwita 290
fiädrar däck mäst gåla, hwilka de sade mig skulle wara en
and. och då jag något hårdt hölt henne i hufwudet tychte
mig hon af räddhoga släpte ett ägg, hwilket när jag öppnade
låg deruti en sammanrullad paperslapp (sådan till anseende som
de kortbladen Taskespelarne pläga *practisera* in i äggen under- 295
tiden) på denna lappen stodo (förutan deße 2^{ne} namnen
Carolus XII, och sedan mitt namn, *Sans comparaison*; hwilka

namn stodo något afsides) deße orden på tyska: Es ist vergebens daß du dich bemühest, du wirst doch das ende des
 300 krieges nicht oder kaum erleben.

Men kan hända *Songes sont mensonges*. J medlertid hänga de inte så illa ihop.

A^o 1708, natten emillan d: 7 och 8 *Julii*, såg jag *per quietem* en owanlig stor och klar regnbåge, som gick öfwer hela
 305 himelen, från Söder till norr; mitt öfwer mitt hufwud eller igenom mitt *zenith*. Uppå denna regnbågen Söder uth, stod konungens namn med dubbelt $\mathfrak{X}$ och krona öfwer, hwilken lutade, och war namnet så wäll som Crona så swart, att Jag i hela werlden intet wet någon ting wara till som så swart är.
 310 Men det som gaf mig hopp war det, att ifrån detta swarta namnet spridde sig ett så klart sken som Solens wida öfwer-gick, och räckte des strålar och den härliga glantzten deraf öfwer hela himmelen.

Deña dröm skref jag strax opp. Och året dereffter tycktes
 315 han träffa in hwad swärtan angår, wid *Pultawa*.

A^o 1709 om hösten hade jag detta infället i sömnen. Jag står på en wäg mitt millan twänne giärdsgårdar som woro af de högste jag sedt. Innan för den ena giärdsgården, som uprätt stod, war en grön äng deruti gingo 3 stycken oxar
 320 hwars like jag till storleken aldrig sedt eller kan få se. Den ene af dem hade hiort-horn. Deße 3 oxar woro feta och röda stodo och lutade sina hufwun ihop, och tyckte mig att jag blef rädd för deras falska *min*. Rätt som de så stodo, springer den ena af dem till wägs, och så tung som han war språng
 325 han likwäl lätt öfwer den höga giärdsgåhln, så att han inte snudda wed honom, sedan qwistan öfwer stora wägen några steg ifrån der jag stod, och hoppade in i den ängen som

gent emot låg, hwilken war med skog bewäxt och hade äfwen som den förra en ganska hög giärds gård, men *NB* den samma låg på några famnar bort åth half emot marken 330 lutande eller swichtande. Der inne blef nu deñia oxen stående och dermed wagnade man. En 5 à 6 wickor dereffter, kom tiender att Dansken war i Skåne infallen. Och nästan wid samma tid kom Ryßen för *Riga*. Men det war roligt att när jag en tämelig tid dereffter slog opp *Chartan af Danmarck* 335 neml. *Vischers*, finner jag wid danska wapnet 3 st. oxar liggiandes, dem jag tillförne inte wiste mig hafwa *remarquerat*.

Autre.

Samma månad ungefähr, om en annan natt, då jag war mycke ängslig, både öfwer konungens och fäderneslandets 340 tillstånd. tyckte jag mig ute på marken stå och se En sittia i en prächtig wagn och åka på himelen. Hela wagnen lyste som en *Sapphir* och kastade blå strimor af sig, som gofwo ett sådant lius och en sådan underlig klarhet från sig att jag inte wet i hela naturen någon ting fiñas hwar wid jag en 345 sådan härlighet kan förlikna. Mañē, som uti satt, war lång hade ock en mößa på som war grufwelig lång och hög warandes hon ofwan så bred som nedan — elliest war personen prächtigt klädd och satt mycke rak. Som jag nu önskade att någon wille säya mig hwem han wore, eller att 350 han wille wända sig, att jag finge se honom i ansichte; rätt som jag det wid mig sielf önskade, wände han sig på sidan åth mig, då jag klart tyckte mig kiäñia igen konungens ansichte. I öfrigt gick denna wagnen och hästarna mycke sacht, och war kusken af stigen gåendes brede wid wagnen *etc.* 355 underliga saker.

Nu en gañal Syn.

A: 1675 strax effter *Johannis* tid, hafwa 3 rika gamla tro-
 wärdiga Skattebönder welat resa öfwer den stora skogen Hål-
 360 weden i Östergjötland sent uppå afftonen, men som ett stort
 mörker dem oförmodel. öfwerföll, hafwa de måst *resolvera* sig
 att blifwa öfwer natten på skogen, och för den skull bundit
 deras hästar wid ett stort träd. I det sañna blifwa de warse
 icke långt derifrån en stor herregård, deröfwer de hel glade
 365 besluta att gå dit, och förniñna om de kunde få herberge
 eller åtminstone hö för deras hästar. Då de koñna på herre-
 gården, finna de för sig en gammal herre, som hälsar dem
 wänl. säyandes: Hwadän koñna J dañemän? Sedan han deras
 swar hade hörddt, förde han dem i ett ganska stort stall som
 370 war upfyllt med sadlade hästar, och pistoler wid sadlarna.
 Derifrån uti en ganska stor sal, hwilkens ända så wäl som
 stallets de icke se kunde. på gälfwet lågo ryttare i full *Mon-*
dering hela salen full, såfwandes på sina ansichten hafwandes
 armarna under hufwudet och snarkade. Derpå säger han till
 375 dem: Wetta J hwad detta betyder? Då de med största för-
 skräckelse swarade neij, sade han: effter deñä konungens död,
 skall en konung regera i Swerige som skall kallas *Carl* den
 tolfte, han skall i förstone wara mycket lyckelig, men der-
 effter skall han i ett slag så stort nederlag lida, att han af
 380 alla sina herrar som med höö warit, icke flera skall få med
 sig uhr slaget än så många som med höö kuñna spisa rundt
 om en kar-bått. Men dereffter skall han med ett litet Man-
 skap blifwa ophulpen, och det är det folk som J här se sofwa.
 Dereffter skal han blifwa så lyckelig att han öfwer 3 delar af
 385 werlden skall regera, och effter honom skall ingen konung
 mer blifwa. Han skall kallas den Nordiska *monarquen*, och då
 skall werlden iñan en kort tid hafwa deß ända. Detta hafwa

deßa Män bekänt för deras soknepräst, som altsamans *annoterat*. Ändtl. hafwer deñ herren fördt dem in uti en kammar i hkn 3 sängiar städt, och befalt dem der öfwer natten 390 att hwila sig, det de och giort. Om morgonen då de waken funno de sig liggia hos sina hästar.

Åter

En efftertänkelig och der hos mycke liufig

Dröm.

395

A^o 1710 natten emillan d: 31 *Julii* och 1 *Augusti* hade jag på farkåsten *Anna Maria* uti Kimito-skiären en sådan dröm. Sedan jag synts mig gå i en lång swart kappa på *Revels* slåtts borggård, hwilken war full med wagnar, lika som de der wille föllia en stor lik-*process*. och jag derupå hade kommit 400 att tala med *Capitaine Schnack*, hkn sade sig ha lust att gå och slå sig igenom och in i *Riga*, det han ännu mente wara behållit. Sedan jag detta sedt och öfwerfarit, tyckte mig huru jag stod ute på marken under bar himel, hwaruppå sig *præsenterade* en hop med röd-bruna moln-fläckar; der fick jag se 405 två stora nycklar, hwilka woro afhuggne wid ringarna eller grepen, så att nycklepiporna med skiären eller axen allena stodo qwarre, jäms med hwar andra, resandes sig snedt opp åth himelen. Bakeffter, men dock något under, kommer ett leyon, af samma färga som de öfrige molnfläckar, och fattar 410 med krafft uti bägge nycklarna, med rañarna kring om piporna, *præsenterandes* dem således. Derpå begynnar leyonet raka omkring himmelen med nycklarna, och samlar ihop de öfrige molnfläckarna uti sin *massa* mäst, så att innan man deß försåg sig, war leyonet så stort wuxit att det betäckte 415 och intog en stor del af himmelen. Wid jag detta står och ser, blir jag warse en fogel med hwita och grå fiädrar

hängiandes död på ett smalt strek, uti ett stort träd, som stod brede wid mig på marken, och hängde foglen med
 420 hufwudet neder åth, så när, att man kunde taga i honom och beskådan effter behag. Jag frågade En som stod brede wid mig; hwem som hade hängt dit den fogelen; hwarpå mig swarades; att det hade leyonet giort. Jag sporde vidare, om det icke woro en örn, han swarade, ja, det woro lätt att se.
 425 mera war det inte.

Men en omständighet som wid denna drömen är mycke märk-
 wärdig, är den, att han skedde natten för *Vincula Petri* eller den dagen, för hwilken i *Calendario* står *annoterat: Petri*
 kiädior. Jag fant det strax underligt, och berättade altsammans
 430 så snart jag wakenade, för *H^r Doctor Burchard* och *Monsieur Henrich Brun*, och sehn för Grefwiñan *Strömberg*. Datum skieppet *Anna Maria* d: 1 *Augusti Anno ut supra*.

3.

A^o 1706 d: 4 Novemb: giordes i Ridderhuset i högmäßan tacksäyelse för ett *extraordinairt* prof af de h. änglars beskydd
 435 wid ett barn som fallit af 5te våningen i gatan och dock blifwit till alla sina lemmar aldeles oskadat och helbregda.
Ipsemet præsens audiui JR.

Samma barn war en Gullsmeds *Richters* son wid Norre bro, och war halfftannat åhr gammalt. Förmedelst ammans wårds-
 440 löshet har det kastat sig baklänges utföre fenstret och neder, hafwandes folket som på bron gådt sedt huru det sachtel. swäfwat i lufften och fallit neder ganska tågligt och långsamt.

Histoire.

Damon skref här om dagen till *Pythias*, bediandes honom berätta sig hwad warorna kåstade på den orten han war. 445 Han swarade honom; att de woro der mästedelen för ett billigt pris, men ingen ting betaltes så dyrt som *studier*. Så att då han war budin till Middagsmåltid hos den skiöna *Clorinde*, hade hon gifwit honom för ett lod förstånd ett hundrade skålpund föracht. Och till att wara hos henne den förnämsta 450 lappare, behöfde man allenast wara *studerad*, det är så mycket sagt effter heñes språk som den nederste ibland alla. Men en dag gör derpå

Ände.

Histoire.

Damon écrivit l'autre jour à *Pythias* le priant de lui mander 455 ce que coutoient les denrées en l'endroit où il étoit. Il lui répondit, qu'elles y étoient la plupart à un prix raisonnable, mais rien ne s'y paioit plus cherement que l'étude. De sorte qu'ayant été invité à diner chez la belle *Clorinde*, elle lui avoit donné pour un once d'esprit cent livres de mépris. Et que 460 pour être chez elle le premier belître, il suffisoit d'être homme a'étude, c'est à dire en son langage, le dernier de tous. Mais un jour y mettra

Fin.

V.

[Koncept till brev.]

S. T.

Wälb^{de} H. A. hembär jag först en ödmiuk tacksäyelse, för
 det ey utan ängsligit bekymmer uptänkta, och sedan af
 serdeles gunst mig meddelte förslaget, till att erhålla en nödig
 5 ändring uti den bekanta swårheten, som mig i min plichts
 fullgörande wid denna min lilla påst esomofftast mött. Men
 såsom jag uti altsaman mig inte så noga fiñer, som jag till
 ett ofelbart hopp om erhållandet af det föresatta ändemålet
 gärna skulle önska; så föranlåtes jag lemna i ödmiukhet detta
 10 fölliande till vidare wälb^{de} H. A. hogg. ompröfwande Neml.

1° det behagar W. H. A. gunstigt *dispensera* mig ifrån alt
 befattande med de 2de äldre hh^s *studier*, undantagande deras
exercitia styli och deras *Correction* samt den så kallade *repeti-*
tionen Och sådant till att förtaga all *Collision* oß emillan. Men
 15 såsom deße 2de syßlor äro (hwad *Literaturen* widkomer) de
 aldraswäreste som en *informator* hafwer, såsom de hwarwid *NB*
Disciplarnes fauter mäst komma för en dag, och *p consequens*
 hwarwid största *patiencen* på bägge sidor fordras, i mangel af
 hkn en sådan *Collision* nödwändigt måste skie: så kan jag
 20 inte förstå huru wida igenom deña lilla *dispensation* ifrån det
 som lättast är det åstundade ändemålet skall mer än här
 tills skiedt stå till att erhålla. Hälst som mäst alla förtreter
 som mig till *dato* påkomne äre hafwa sig wid det tillfället
 tilldragit, till *expl*: då man på en *correctionem placidissimam*

låter med ett förvandlat ansichte föllia ett sådant swar 25
fnysandes: Hml inte wiste jag att det skulle bli så illa tagit.
hkt förtreteliga *echo* jag på mina wälmenta rättelser altjämt
måst höra och ofta *dissimulera*, men så ofta jag det inte
giort råkat illa. Jag beder att detta måtte tagas i g. be-
tänkiande ty jag kan omöyl. längre tåla att man skall så 30
swara mig, utan älskar rätt så mycket ett wärkeligit slag på
munnen, serdeles sehn jag så ofta derföre warnat.

2do När jag nu således äntel. betienar hh^{na} (det jag ock af
alt ♡ gör) uti det som åtminstone tyckes mig wara det
swåreste; så förstår jag icke heller, hwarföre jag icke skall 35
kunna och böra hålla mig sielf för deras *præceptor*, serdeles
då de sielfwe inte annat wetta. Utan icke till äfwentyrs en
slik inbillning hos mig skulle synas ha den nyttan med sig
att dämpa tankan om en altför stor *autorité*; igenom hkns
mißbruk jag giärna tillstår att *collisioner* millan *præceptorer* 40
och *disciplar* ofta skie. Men jag wet mig aldrig någon
gång mißbrukat utan snarare altförlite brukat en sådan
macht.

Sedan är och till märkiande; att såsom wi på båda sidor
i detta *puncto* skulle stå uti en *Contraire* inbillning, så skulle 45
deraf hända, att då de komo med sina frågor eller aňat som
de (utom de i 1sta §. nämnda syßlor) af mig såsom af sin för-
menta *præceptor* tyckte sig skiäligen ha att fordra; och jag
som då i mitt nya arbete med H. *Magnus* kunde wara be-
gripen, skulle swara dem den ena gången effter d. andra att 50
jag inte hade tid befatta mig dermed, som ock ett sådant
swar med mitt *principio* wäl skulle komä öfwerens, effter jag
ju i mitt siñe *passerade* för den som inte woro deras *præ-*
ceptor: då torde snarare af en sådan *affecterad finesse* hos
mig, gifwas dem tillfälle att förarga sig, och såleds så mycket 55
lättare wi komä att *Collideras*, serdeles effter de en ock aňan

gång *in æstu contradictionis* mina *actioner* nog fritt hafwa
syndicerat.

Dertill med skulle ock af en sådan tanka om min embetes
 60 *nullité* och *inanéité* det *inconvenient* föllia att jag aldrig skulle
 kunna förmana dem hwarken till tystlåthet eller annat
 (ehuruwäl jag ock tillförne till att undwika *collision* mycke
 sedt igenom finger, och sällan samt med största ömhet be-
 ropat mig på min *autorité* utan mycket hellre på *præcepta*
 65 *Christi*) och således skulle jag aldrig kunna ha örneliud i
 huset kanskie för buller och stripp uth och in i dörarna,
 rop och skrik och mera sådant.

Jag twiflar inte uppå att icke mycket igenom W. H^s sidsta
Correction lærer wara uträttat. Men barn äre barn ehwar man
 70 gör af dem, serdeles då de inte... slita ondt och lida be-
 swär skaffat sig en mogenhet för åhren.

Jag väntar häröfwer W. H. A. g. utlåtelse *etc.*

Stockholm d: 5 Maji.

VI.

Om

Den Durchleuchtiga

*GENUESIS*kan/

Ett skönt nytt Äfwentyr/

DEDICERAT

Till

Hans Kongl. Höghet/

MONSIEUR,

Det är

Till Konung *LUDWIGS*

Den Fiortondes/

Endaste Herr Broder;

Och på Fransöska Tryckt i *Paris* Åhr 1685; Men

nu för ro skull Förswänkat

Af

J. RUNNIO.

1709.

STOCKHOLM,

Tryckt hos *JOH. L. HORRN*, Kongl. *Antiq. Archiv.* Boktr.

Till Läsaren.

Sielfwa *titelen* eller öfwerskrifften af detta äfwentyr/
 gifwer nogsamt till förstå/ att det är nytt. Den *Genuesiska*
Republiquens handlingar blifwa deruti omtalte med samma
 5 behagelighet som Ungerska kriget och *Wiens* belägring i den
 sagan som kallas Stora *Visirn*. Och är detta wärket författat
 af samma *Autorn*. Hwilket man welat säya den gunstiga
 Läsaren till att dermed bereda honom till en läsning/ hwaraf
 han förmodeligen skall finna ett stort nöye.

Til

10

Kongl. May:tz Tro-Tienare och *Assessor*uti Höglofl. Kongl. *Commercie-Collegio*,

Deßlikes

Kongl. May:tz *Cabinets Secreterare*,

Den Wälborne Herren/

15

Herr *OLOFF TÖRNE*,

Med deß Kära Fru/

Wälborna Fru

MARIA LINROTH.

Wälborne Herren och Frun fördristar jag detta lilla 20
 Wärcck/ eller den så kallade *Genuesiska Princessan PEPPA*,
 af Franska Språket på vårt af Sal. *Runio verterad*, här med
 ödmiukeligen at *dedicera*, hälst det om lutter Kyskhets och
 Ren Kärlek är sammanskrifwit/ och således ey lærer mißhaga
 them som af lika dygdigt och kyskt sinne äro. Och som jag 25
 med min K. Hustru mycket godt af Wälborne Herrens och
 Fruns förnähma Hus niutit/ thet wij med tacksamhet altid
 erkiänna; Så hafwe wij til ödmiukt betygande deraf wid
 Wälborne Herrens ophöyelse til Adeligit Stånd här med sökt
 tilfälle at bland de ringaste bekante *gratulera* Wälborne 30
 Herren ther uthi/ med hiertelig lyckönskan/ at Honom och
 Hans Förnähma Anhöriga måge där af hafwa hugnad och

fägnad i alla tider!! Therom wij förplichtade äro/ at med
trogna böner alt stadigt framhärda. Och jag förblifwer med
35 wördnad

Wälborne Herr *Assessorens*
och
Deß K. Hus-Frus

Ödmiukaste tienare
PETTER FRISCH.

Den Durchleuchtige *Genuesiskan*/

Eller:

PEPPAS Historia.

STaden *Genua*, som är en af de älsta i hela Wälskland/ har alltid hållit sig i sitt jämna flor förmedelst handeln som 45 han sorgfälligt bemödat sig at hålla wid macht med alla *nationer* i hela werlden; och uppfyller des inbyggjares snällhet lands-ortens ofruchtsamhet så rikeligen/ att han förtiden hålles för en af de rikaste städer i *Europa*. Och fast *Republiquen* inte är synnerligen mächtig/ skal man likwäl näppligen annor- 50 städes finna en så stor myckenhet rikt folk som der är i *Genua*. De hafwa haft åtskillige slags regeringar i deras stad/ effter som tiderna hafwa warit som de lefwat uti. När fremmande *Potentater* hafwa fört krig i Wälskland/ hafwa alltid *Genueserna* sökt ställa sig in med den starkeste genom en 55 färdig underdånighet/ men med så liten redlighet/ att på lyckans minsta hwälfwande hafwa de uppoffrat sina första wänner åt segerwinnaren. Ehuruwäl de hade mycke länge warit under det Fransöska wäldet/ och Frantzoserne således hade rättmätiga orsaker til att åter twinga dem under deras 60 lydna/ så war dock en af våre Konungar så wiß om deras slippriga trohet/ at då staden *Genua* hade sändt till Franckerike en ansenlig beskickning til att gifwa sig under Konungen/ sände han dem tillbaka/ och wille ingalunda antaga dem ibland sina Undersåtare. Såsom staden är mycke gammal/ så 65

är där en stor hop höga *Familier*, som jämwäl äro beswågrade med Förstliga hus. Den äran att wara en *Genuesisk* Adelsman war fordom så ansenlig hos dem/ at de aldrig hade tänckt skaffa sig andra titlar; Men sedan den så namnkunnige
70 *Andreas Doria*, hade öfwer gifwit Konung Frantzes den förstas tjenst och hängt sig wid Keyser *Carls* den femtes lycka/ som belönte hans otrohet med en Förstlig titel; så upväckte en så owanlig heder hans medborgares äre-lusta. Alla ädla *Genueser* som förmögna woro/ woro strax betänckte huru
75 de måtte skaffa deras ätt äfwen slika förmoner/ och mästedelen kiöpte sig deruppå Förstendömen Hertigdömen/ Margref- och Grefskaper uti Konungariket *Neapel*, *Sicilien* och *Sardinien*; hwilket ännu är en orsak dertil at de så hålla sig till *Spaniorerna*. Man kan ock säya att den titelen Eder
80 *Excellence* är i *Genua* så gemen/ att man ofta fruchtar/ man torde förtörna en wäxelhandlare/ om man intet titulerar honom högre än Högwälborne Herre/ effter man är owiß om han icke til äfwentyrs torde nyligen hafwa handlat sig till något län-gods som gör honom berättigad till titel af *Excellence*.
85 Dock måste man tillstå att der finnas många gamla slächter/ som lefwa mycket prächtig; och hafwa jämwäl *Andræ Doria* efterkommande/ som warit försedde med otroliga store godz/ altjämt uppehållit deras Förstliga wärdighet med stor heder. *Marcus Antonius Doria*, en arfwinge af detta höga huset/ har
90 sökt i deße senaste tider att förhöya sina förfäders ära/ och har i många åhr trågit brukat sig i Spaniorernes tjenst/ men då han blifwit ledse wid deras långsamhet/ som alt stilla upsköto att gifwa honom det äre-ställe/ som han åstundade/ begaf han sig tillbaka åt *Genua*, hwarest han kort derefter
95 förmälte sig med Marggrefwens *Durazzo* dotter/ en person af en ogemen skönhet. Alla menniskior höllo före att detta gifftermålet skulle bli mycke lyckeligit/ efter som Försten

Doria på alt sätt sökte sin gemåhls behag/ och hon der emot bemötte honom med aldrahögsta kiärlek. I medlertid ett år effter deras biläger/ födde hon en Printzeßa till werlden/ och 100 denna hennes barns-börd hade så olyckeliga påföljder/ at man genom inga medel kunde hielpa henne igen til rätta/ utan hon blef död/ sedan hon 5. eller 6. månader legat till sängs i stor plåga. Denna afsaknaden gick Försten så hårdt till hiertat/ att han wistades länge innesluten i ett Klöster utan 105 alt omgäinge/ undflyendes jämwäl dem som kunde hafwa gifwit honom någon tröst. Den lilla Printzeßan/ som man kallade *Peppa*, blef upfostrad hos Marggrefwinnan *Durazzo* sin Mor-syster/ hwilken hade en dotter nästan af samma ålder. Försten *Doria* förde ett mycket ensligt lefwerne/ och gick mer än 110 4. år som han intet wille höra nämnas något nytt gifte. Icke deß mindre öfwerlägo honom hans fränder och wänner med så stor trägenhet/ att han omsider måste fatta ett slut till deras behag/ och wärfwade till en Printzeßa af *Spinola-Familien*, med hwilken han en tid dereffter hölt biläger/ men 115 han fick med henne inga barn; Och *Peppa* som i sin späda ålder hade alt det som fordras till en fullkomlig skiönhet/ blef ansedd såsom ett af de rikaste gifften i hela Wälskland eller *Italien*.

Förstinnan *Doria*, som effter siu års ächtenskap aldeles 120 mißtröstade att få någon arfwinge med sin Man/ fann likwäl någon tröst i den tanckan/ att hon kunde med tiden förena de 2ne husen *Doria* och *Spinola*, förmedelst giftermål emellan den unga Marggrefwen *Spinola*, hennes Brorson och *Peppa*, och på det hon måtte ha tillfälle att i tid länckia *Peppas* 125 sinne derefter/ bad hon sin Man/ att han wille låta sin dotter komma igen i sitt hus/ försäkrandes att hon hade till henne en stor kiärlek/ och att hon redan ansåge henne som sitt eget barn. Försten *Doria* som älskade sin dotter hierteligen/

130 war öfvermåttan glad öfwer deße sin gemåhls tanckar/ och
 lät henne straxt få det nöye hon begärade. *Peppa* blef i sin
 Herr faders hus emottagen och undfågnad med alla de kärleks
 tekn som hon nånsin kunde wänta sig af en styfmoder/
 hwilken intet längre wille wara en sådan emot henne/ utan
 135 hon bad sin Herre det han wille tillåta att *Peppa* kallade
 henne sin Mor/ och att hon måtte kalla henne igen sin dotter.
Peppa som hade ett godt förstånd/ swarade med mycken
 qwickhet och lärachtighet emot alla de godheter som hennes
 styfmoder henne bewiste. Förstinnan åter igen på sin sida
 140 förekom sin styfdotter uti alt det hon wiste henne kunna
 behaga; och då hon förnam att *Peppa* hade mycke nödigt
 skilds ifrån en af sine *Cousiner* som hon högeligen älskade/
 bad hon Marggrefwinnan *Durazzo*, hon wille tillåta det denna
Cousinen, hwilken *Julia* het/ måtte än vidare blifwa uppfödd
 145 tillsammans med *Peppa* uti Försten *Dorias* hof. Marggref-
 winnan hade många barn/ och såsom hon wäl kunde se förut/
 at hon omöjligen lärde kunna skaffa dem sådane giften/
 som wore dem deras härkomst likmätige/ hade hon ärnat
 sina döttrar till Nunneståndet. Detta war orsaken att hon
 150 ganska nödigt kom sig till att samtyckia det *Julia* skulle
 wistas ihop med sin *Cousine*. Imedlertid wijste sig *Peppa*
 detta så häftigt åstunda/ och hennes föräldrar/ som inte gierna
 nekade henne hennes willja/ anhölle hos Marggrefwinnan
 derom så trågit/ att hon änteligen lät det ske. *Peppa* och
 155 *Julia* hade dereffter intet mer den sorgen att skillias åt/ och
 den fågnad de hade att altid lefwa tilsammans/ hielpte mycket
 till att göra den fullkomliga förening/ som war dem emellan
 ännu fastare. Förstinnan *Doria*, som hade här wid sina egna
 afsichter/ talade esomofftast med *Peppa* om *Spinola-familiens*
 160 höghet/ om de widtberömda *Generaler*, som detta huset gifwit
Italien, och om många andre förmåner/ som den har öfwer de

andra slächterna i *Genua*. Hon lade och detta till; att antingen bedroge hon sig mycke i sitt omdöme och gißning/ eller skulle ock den unga Marggrefwen *Spinola*, som redan hade ett wackert anseende med mycken heder i framtiden bära opp 165 sina förfäders stora namn. *Peppa* hörde då på Förstinnans tal/ utan något widlyfftigt efftertänckiande; men då hon efteråt småningom förmärckte/ att man tilhölte den unga *Spinola* att göra sig så mycketienstachtig och trägen hos henne/ och att hennes styfmor med behändighet gång effter annan hade 170 henne till wägs/ at begynna med honom allehanda små roliga optåg och tidfördrif; klagade hon sig för *Julia* öfwer det twång/ som sådant satte henne uti/ aldenstund hon inte fant något rätt nöye utan i hennes omgänte: Så att alla Förstinnans konster till inte annat tiente/ än att implanta i hennes 175 sinne en wämjelse och afsky för den unga Marggrefwen.

Imedlertid/ och fast än *Peppa* icke war ännu mer än 14. år gammal/ måste likwäl alla de som henne sågo med förundran tala om hennes fågring: hon war förträffelig wäl wäxt/ alla streck och *lineamenter* i deß ansichte söte och liuflige/ stora 180 klar-strålände ögon/ den aldrafineste hy/ den täckeligste färga/ och något/ jag wet icke hwad för bewekligt och retande i hela des wäsend och alla later/ så att det war omöilligit till se henne en gång/ och inte straxt få ogemena tanckar för hennes person. 185

Julia war wäl inte så granlaga skiön/ men hon hade en stor qwickhet och lifachtighet i alla sina maner/ och war eljest en mycke tack menniskia. Hon sade och undertiden till sin *Cousine*, att hon hade ett helt annat sinne än alla andra flickor/ de der gemenligen tycka illa wara/ att de intet ä' 190 wackra nog; Ty i det ställe fant hon hos sig en olust/ då hon hörde säyas/ att hon hade någon täckelighet; orsaken woro denna: om hon hade warit fulare/ skulle hon hafwa

mindre gensträfwighet att lemna werlden/ och beqwäma sig
 195 till at förnöta sitt lefwerne i ett klöster/ emedan hon ändå
 wore der till ärnad. *Peppa* bød till att trösta henne/ i det
 hon lät henne förstå/ hon wore intet skapt hon/ till någon
 klöster-gänta/ och torde till äfwentyrs wäl hända/ att hennes
 föräldrar en gång ändrade deras mening.

200 Man talade öfwer hela *Italien* om *Peppas* skiönhet/ och om
 det *Dorianiska* husets stora rikedomar/ hwars enda arfwinge
 hon war. Alla deße orsaker drogo många *Cavallierer* dertill/
 att de ansågo ägandet af *Peppa* för en sådan lycka/ dermed
 de såsom med en krona wille kröna all deras åstundan. Där war
 205 också en regerande Förste/ som wille hafwa henne till sin
 Sons gemål/ men Förstinnan *Doria* kastade hemligen så
 många swårigheter i vägen/ att handeln änteligen wardt
 afbruten. Marggrefwen *Spinola*, som tyckte öfwermåttan om
Peppa, och derhos behiertade de stora förmåner han kunde
 210 hafwa af detta giftermål/ försummade ingen lägenhet att
 göra henne till behag/ och begynte nu på af lystnad och
 älsk-hog bruka den omgång (a) med henne som han tillförene
 brukat allenast af höflighet och försyn för hennes höga ätt.
 Men han kunde lätt nog märckia att *Peppa* ingen ting be-
 215 wektes af all hans åhoga/ (b) hwarföre han beslöt sig göra
 sig den då påstående *Carnavals* eller fastlags lektiden til
 nytta/ och gifwa sin kiäraste/ medan han hade tillfället/
 klarare prof af sin kärlek. Han infann sig wid alla *Baler*,
 han wijste sig där i de prächtigste kläder/ han dantzade där
 220 esomofftast med *Peppa*, och när hon for af/ lät han altid
 beledsaga deß wagn med en hop *Violister* som blefwo stå-
 endes wid hennes dörr mäst hela natten. Imedlertid/ såsom
 alting tycks wara dufwit för dem som ingen smaken ha/ wille
 icke heller *Peppa* i det ringesta swara emot deße hans

(a) *Demarches*. (b) *Empressemens*.

höfligheter/ utan bekände för *Julia* i löndom/ att hon icke 225
fant hos sig den ringaste wälmening för Marggrefwen/ och
såg hon redan förut det hon skulle bli den olyckligaste person
i werlden om hennes föräldrar twingade henne at taga
honom.

Nu hände sig/ att Riddaren af * * * och en annan Fransösk 230
Cavalier woro samma Fastlekstiden (c) i *Genua*, infinnandes
sig som oftast wid *Balerne* förmummade eller *Masquerade*,
som landsens sedwänja där är/ och då de hade förnummit/
att där skulle bli hos Marggrefwinnan *Justiniani* ett stort
giästabod som skulle slutas med en *Bal*, beslöto de gå dijt 235
förklädde eller förmummade såsom haf-träll/ hwilket war en
owanlig *Mascarade*. Alla menniskior blefwo häpne öfwer ett
så sällsynt widunder/ hwilket och förskräckte många af
Fruentimbret/ då deße *Cavalierer* som sådant straxt märkte
intet gjorde mer än släpte löst hwar på sig/ ett lite snöre 240
eller band/ hwar med the i ett ögnablick gjorde sig af med
denna wanskapliga drächten och wijste sig i de kostbaraste
kläder. Riddaren af * * * som war en öfwer alla måttan
wacker och wäl wäxt karl/ wände på sig alt Fruentimrets
ögon. De dantzade och bäge twå med sådan artighet och 245
särdeles Riddaren/ att de andre *Cavaliererna* snart inte
dristade sig att dantza efter honom. Hela Församlingen (d)
fann deruti ett stort nöje så att de blefwo af allom med ord
och åthäfwor berömde och rosade. (e) Då Riddaren
af * * * blef warse *Peppa* och *Julia* talandes med twå andra 250
Damer, tog han en stol och satte sig hos dem. *Damerne*
gofwo honom tusend loford och försäkrade honom/ att de
inte hade sedt någon som hwarken wore så *galant* klädd/ ey
heller den som med bättre skickelighet dantzade. Riddaren
swarade mycke beskiedligen och ödmuikt til deras höfligheter. 255

(c) *Carnaval*. (d) *Assemblée*. (e) *Comblés d'applaudissemens*.

Deße *Damer* som inte kände honom och icke en gång wiste
 af hwad *nation* han war/ efter han talade mycke färdigt deras
 språk/ fingo en stor lust att känna honom. De funno redan
 stort behag i hans person/ och så fort som han sade dem
 260 något angenämt/ så fort växte denna lusten hos dem. Änte-
 ligen gofwo de honom til förstå det skulle han giöra dem en
 fägnad om han på ett ögnebleck wille taga sin *Masque* af.
 Riddaren/ som wäl wiste att ingen skulle känna honom/
 gjorde dem strax det behag de af honom åstundade/ och lät
 265 dem se ett ansichte/ hwars enda fel war/ att det war alt för
 däyeligit för en Mansperson. Dermed satte han sin *Masque*
 på sig igen och blef än något sittandes hos dem. Han be-
 trachtade *Peppa* noga/ och syntes hon för honom wara den
 skiöneste person han någonsin sedt/ han gjorde sig redan
 270 en fägnad att wara hos henne och skärskoda alla hennes
 Ansichtes *Lineamenter*, då Marggrefwen *Spinola* framställte
 sig och bad henne om en dantz. *Peppa*, hwilken Riddarens
 omgånge intet mißhagade/ blef så förstörd af Marggrefwens
compliment, att hon stod upp och gaf honom handen lika som
 275 i yra/ och utan att weta nästan hwad hon gjorde; Men så
 snart hon hade begynt dantza/ kom henne en swaghet på/
 som betog henne förmågan att längre hålla ut/ så att hon
 fann sig nödsakad att taga sitt afträde långt förr än *Balen*
 war till ända. Riddaren af * * * gick strax derefter också bort/
 280 och steg följande dagen till skieps/ begifwandes sig åter till
 Franckrike/ hwarest han för alla sina wänner talte om den
 himmel-skiöna person han hade sedt i *Genua*, och kunde sielf
 intet begripa/ huru han hade kunnat hafwa så stort wäld
 öfwer sitt sinne/ att han hade kunnat komma sig till att
 285 skiljas ifrån den orten der hon wistades.

Så snart *Peppa* såg sig allena med sin *Cousine*, uptäckte
 hon för henne sitt hierta/ och sade att hon aldrig kunde

förlåta Marggrefwen *Spinola* den hiertans olust han henne hade förorsakat/ dermed att han så giordt ända på det liufliga samtal som de hade med den okiända/ som så talte med dem 290 så öfvermåttan behageligen. Hafwen j sedt/ sade *Peppa* vidare/ en *Cavalier* som så wäl ser ut/ som har ett så ogement förstånd/ ett så liufligt sinne/ och som dantzar med en sådan hurtighet? Om wij hade fådt wara med honom längre/ tog *Julia* uti/ så kan hända wi hade fått weta hans 295 namn. Jag bekänner för ehr/ swarade *Peppa*, rödnandes/ att den lilla samwaran har ändå giordt en starck wärckan hos mig; och efter jag måste ehr alt säya/ så känner jag ifrån den stunden sådane främmande rörelser hos mig som jag tillförne i min lifstid aldrig wetat af. Och likwäl känner jag 300 honom inte en gång hwad landsman han är/ och kan skie wij få aldrig se honom mer. Efter deße sidsta orden fölgde en suckning som gaf tillkiänna att hon emot denna okiända war ingalunda kallsinnig/ och fast hennes *Cousine* gaf henne hopp/ det de wäl torde råka honom igen på någon annan 305 *Bal*, så fant hon doch deraf icke utan en swag tröst. De infunno sig wid alla de Fägnestäster (f) som anstältes i *Genua* den öfrige tiden af *Carnevalen*. *Peppa* som intet fant der det hon sökte/ sågs der alt stilla trumpen och mulen/ beklagandes sig offta för sin Fräncka öfwer sin widrige lycka. Hon nödgade 310 henne jämwäl att stå hos henne största delen af dagen wid ett fenster/ hwar ifrån man lätt kunde se alla dem som gingo förbij/ utan att bli sedder af någon/ flatterandes (g) sig altid dermed att den *Cavaliern* som förorsakade henne så stor orolighet skulle omsider wijsa sig för des ögon. Men 315 icke deß mindre woro alla de omsorger hon härutinnan gjorde sig öfwer en månads tid bort åt aldeles fåfänga/ efter som Riddaren af * * * war i Franckrike/ hwarest han endast tänckte

(f) *Divertissemens.* (g) *Flatter i Gothicum.*

på sin lycka och upkomst. Nu war i medlertid en *Genuesisk*
 320 Grefwe wid namn *Centurione*, med hwilken han hade blifwit
 uti *Italien* bekant/ tillbaka kommen till *Paris* ifrån en resa
 som han till Tyskland hade giordt; Denna blef mycke glad/
 då han förnam Riddaren wara i staden. Gick fördenskull att
 hälsa på honom och blef mycke höfligen undfågnad. Twå
 325 dagar derefter råkade denne Grefwen illa ut för en Ängel-
 ländare/ med hwilken han kom till slåß/ och blef i samma
 slagsmål *blesserad*; men det förtretligste derwid war ändå det/
 att de blefwo begge i *arrest* eller fängsligt förwar/ och såsom
 man inte twiflade att deras slagsmål ju war en *Duël*, så
 330 begynte man redan med alfwar in för berörde domare arbeta
 på deras ofärd. Riddaren af * * * som derom blef underrättad
 genom en zedel ifrån *Centurione*, gjorde sig vidare kunnig
 saken/ och då han wäl förut såg att de omöijeligen annars
 kunde än bli bundna till *duëllen*, och att hans wän således
 335 stod i fara att mista sitt hufwud; hölt han inte rådeligit just
 gå och tala med domarena derom/ hwilka ändå nödwändigt
 hade måst förfara effter lag/ och döma honom till döden:
 utan då han hade förnummit att de som warit wid och sedt
 gierningen/ woro gement och ringa folck/ lät han med all
 340 flit söka opp dem/ och förmådde dem med stora skäncker
 att resa bort ifrån *Paris*, på det ingen måtte finnas som
 kunde bära witne emot hans wän. Hwilket också lyckades.
 Ty då domarena inte funno några fulla skiäl att grunda sin
 dom uppå/ nödgades man gifwa honom lös. Gref *Centurione*
 345 full med tacksamhet mot sin wäns ädla wederfarande wille
 gifwa honom en ansenlig skiänck/ men han försakade taga
 den emot/ och försäkrade honom att den fågnad han fann
 der uthi/ at han hade kunnat tiena en Riddersman (*h*) som
 så omistandes war/ wore honom redan en alt för stor weder-

(*h*) *Cavalier*.

giällning. Dermed reste då *Centurione* hem till sitt land igen 350
öfwerladd af sin befriares ogemena wälgjärningar/ ställandes
sig ouphörligen för ögon den skuld/ uti hwilken han hos
honom stod.

I medlertid talte man i *Genua* öfwer alt om Marggrefwens
Spinolas giftermål med *Peppa*, såsom om en afgjord sak 355
emellan bägge husen. Förstinnan *Doria* som önskade det med
häftigste längtan/ mante ofta på att hennes Broder och Man
måtte låta slächten å bägge sidor komma samman att fatta
ett riktigt slut i alt; men *Peppa* som hade utan återwändo
sina tanckar upfylte med åminnelse af sin okiända/ och likwäl 360
inte såg huru hon skulle kunna undgå det ächtenskap hwar-
med hon hotades/ föll uti en så stor swaghet/ att hon högeligen
bedröfwade bägge *Familierna*, hwilket war orsaken at man
än till en tid upsköt sammankomsten/ som skulle hållas till
att avsluta ächtenskaps-puncterna. Doctorerna ehuru wäl de 365
inte förstodo sig på *Peppas* siuka/ underlåto icke deß mindre
intet/ att förordna henne åtskilliga läke-medel/ Och förde
man efter deras inrådande *Peppa* ut på ett landz-gods som
Förstinnan *Doria* hade wid *Sanct Peder* på sanden/ (i) på
det hon där måtte få frisk luft. *Julia* som war hela hennes 370
tröst/ efter hon wiste hennes hemlighet/ förestälte henne
fåfängt/ att hon war allenast intagen af bara skuggan utaf
en karl/ som hon till äfwentyrs aldrig finge mera se/ och
bannade henne mycket/ att hon så satte sig emot sin Herr-
fars willja/ som försäkrade henne om alt sitt goda/ i det han 375
gåfwo henne åt Marggrefwen *Spinola*. *Peppa* tillstod sig wäl
i sitt sinne wara öfwertygad att hennes Fränckas skiäl woro
goda/ men hon bekände för henne med det samma/ det wore
honne ogiörligit att finna deruti någon läkedom till sitt sinne/
eller att slå denna altförbehageliga okiända ur sin håg och tanckar. 380

(i) *S. Pierre d'Arena*, le inte.

Marggref *Spinola* war så bedröfwad öfwer sin kiärestas siukdom/ att hans Förwandter funno för honom rådeligit till att fördrifwa hans olust/ det han måtte taga sig en resa före genom de förnämste städer i *Italien*. Derom fick *Peppa* genast
 385 kundskap/ och som denna resan oppsatte hennes ächtskap/ fant hon deraf en stor lisa/ och blef ifrån den tiden alt friskare och friskare. *Julia* glömde ingen ting bort af alt det hon wiste tiena till hennes ro och fågnad/ och då hon märkte att hon nu intet mer så ofta talte om sin okiända/ effter redan tu åhr woro
 390 förbi/ som man icke det ringaste hört af honom/ bad hon henne för Gudz skuld/ hon wille då förwijsa utur sitt sinne denne skadeliga bilden/ och tänckia att hennes egen särskilte och bägge husens allgemena wälfärd/ hängde nu endast på hennes blotta behag/ efter det stode i hennes macht at bli
 395 den lycksaligste person i hela *Italien*, och att niuta och smaka all den lust och fågnad som en förnufftig menniskia kunde önska sig/ allenast hon gofwo detta Tancke-spöket (*k*) en god dag. *Peppa* swarade ingen ting till detta talet/ hwilket *Julia* tog opp för ett godt märcke/ hållandes före/ att hon lät sig
 400 winna utaf förnufftet. Hennes hälsa som blef hwar dag starckare/ satte henne fullkomligen i den tanckan/ att den okiända intet gjorde henne något mer bryderi.

Marggref *Spinola* war i *Rom*, då han förnam att hans kiäresta war aldeles kommen till hälsan igen. Och som en så
 405 glad tidning upväckte å nyo hans kärlek/ förmedelst en särdeles längtan/ den han hade att än engång se denna liufliga personen; så tänckte han på intet annat än på sin återkomst/ och då han hade fått weta/ att där war i *Civita Vecchia* en Fransösk skieps *Escadre* segelferdig/ som doch måste en tid
 410 stadna wid *Genua*, reste han som snarast från *Rom*, hafwandes i föllje med sig twänne andra *Genuesiska Cavalierer*, som

(*k*) *Chimere*.

woro glade af ett sådant följe/ förutan hwilcken de icke så lätteligen hade kunnat komma till deras fädernesland tillbaka igen.

De kommo till *Civita Vecchia* (†) samma dag som Fransöske 415 skieppen skulle gå därifrån. Riddaren af *** som *Commenderade* hela *Escadern* undfägnade dem mycke höfligen/ och lät dem komma hos sig om bord. Såsom han kände Marggref *Spinolas* namn och slächt undfick han honom med en serdeles heder. Hans bord ehuru det war med de utwaldaste och härligste 420 rätter försedt/ war det likwäl en af de ringesta fägnader som han lät honom wederfaras. Man drack också där Fruentimbrets skålar/ hwilket gaf de *Genuesiska Cavalierer* tillfälle att tala om för Riddaren/ huruledes Marggrefwen hade en kiäresta som wore utan gensäijelse den skiöneste person i hela *Italien*. 425 Riddaren talte och sielf med beröm om de *Italienska Damers* skiönhet i gemen/ och bekiände för dem huru han en gång då han wid *Carnavals*-tiden wistades i *Genua*, hade welat giöra en liten *Mascarade*, den han dem omständeligen beskref; men att han i all sin listid aldrig warit i så stort äfwentyr att 430 förlora sin frihet/ som den gången/ så att han nödgades fatta tillsammans alt sitt förstånd/ innan han kunde stå emot den starcka böyelsen/ som han hemligen hade måst hos sig finna/ till en öfwermåttan älskelig person/ den han hade uppå en *Bal* fådt se/ efter hwars namn han likwäl icke hade welat 435 fråga. Han lade detta till/ det han trodde sig aldrig någonsin kunde blifwa kär/ efter han en så stor fara hade hint öfwerwinna. Uppå denna berättelsen drack Riddaren Marggrefwens kiärestas skål/ och lät för så mycke större heder skull lösa af alla styckerna på hela sitt skiepp. Marggrefwen som här 440 öfwer blef ogement glad och wille gierna låta weta/ det hans kiäresta inte wore den ära owärdig man henne giorde/ låfwade

(†) General staden.

sig wilja låta honom se henne/ så snart de kommo till *Genua*,
hwilket oförtöfwat skulle skie.

- 445 I medlertid hade *Peppa* efter *Julias* inrådande beslutit att
wänligen emottaga Marggrefwen wid deß återkomst/ fast än
hon icke deß mindre alltid stod fast i det upsåt att uppskiuta
sitt giftermål så länge hon kunde. Så snart nu Marggrefwen
war ankommen/ Gick han till Förstinnan *Doria* sin Farsyster/
450 som war högeligen glad öfwer hans hemkomst/ och förde
honom in uti *Peppas* rum/ hwilken med en större höflighet än
kiärlek swarade till alt deß bewekliga tal. Efter en hop krus
på bägge sidor/ gaf Marggrefwen dem tillkänna/ huru högt
han wore Riddaren af * * * förplichtad/ som hade emottagit
455 och fägnat honom på sitt skiepp med all den heder/ som
han kunde åstunda/ så att han och låtit lösa alla styckerna
wid den skiöna *Peppas* skål. Deruppå gjorde han dem ett
skiönt Conterfey af hans person och många deß förtreffeliga
skickligheter/ och då han såg att denna berättelsen inte miß-
460 hagade deße höga qwinnor/ underrättade han dem vidare
om det som honom war händt uti hans *Mascarade* och om
det wäld han hade måst göra på sig sielf/ innan han kunde
öfwerwinna de starcka rörelser/ som honom en skiön person
uppå *Balen* förorsakadt hade. *Peppa* som strax tyckte att
465 denna Riddarens *Conterfey* eller beskrifning mycke liknade
hennes okiända/ blef så förstörd/ då hon fick höra Marg-
grefwen tala om det som war passerat på *Balen*, och om alla
de andre omständigheter/ som hade en fullkomlig likhet med
hennes äfwentyr/ så at sällskapet lätteligen skulle hafwa
470 märkt den häpenheten hon war uti/ om icke Marggrefwen
med det samma hade wändt sig till sin Farsyster/ att tala
med henne afsides och bedia henne om medel och lägenhet/
att lösa sig utur den förplichtelsen han hade satt sig uti/ hos
Riddaren/ i det han lofwat honom få se hans kiäresta. Först-

innan/ som hade stor godhet emot sin Brorson/ åtog sig att 475
 öfwertala sin Herre dertill/ och på det att det intet måtte
 se twunget ut/ eller synas wara ett oplagt råd/ sade hon åt
 Marggrefwen/ att hon wille nästa dagen hålla en *Concert*,
 och göra derwid en liten *Collation*, hwartill hon wille biuda
 Fruentimbret där omkring/ och så kunde han jämwäl taga 480
 sin wän med sig dijt. Marggrefwen gick der med bort mycket
 förnögd med det råd hans Farsyster såleds funnit på/ men
 blef inte warse det häftiga swell som war i deß kiärstas sinne
 och hierta. Så snart han war utgången gjorde *Peppa* sin *Cousine*
 delachtig af det hon nu hade fått wetta och höra/ och som 485
 hennes Fader hölt mycket af *Spanioverne*/ hwarföre han
 ock welat upfostra henne uti ett ständigt hat emot Frantzo-
 serna/ så kunde hon icke utan wisa någon olust deröfwer/
 att denne *Cavalieren* som henne så behaglig förekom/ war
 likwäl en Frantzoz. *Julia* gillade hennes skiäl/ och gaf henne 490
 dem som ännu starckare wore/ på det hon således måtte
 förmå henne till att inte mer tänckia på honom. *Peppa* låfwade
 följja hennes råd/ men bad henne likwäl högeligen hon wille
 hielpa henne hitta på medel/ huru hon än en gång måtte
 kunna få se denne farliga *Cavalieren*/ försäkrandes henne/ 495
 hon hade derwid inte annat upsåt/ än att allenast bli kunnig/
 om han ock wore den samma okiända/ som hade förorsakat
 henne en så stor orolighet. *Julia* som öfwermåttan älskade
Peppa, och deßutan war äfwen så förwetten som hon/ lofwade
 henne/ att hielpa alt hwad hon kunde till hennes nöye. Nu 500
 woro de båda i diupa tanckar/ huru de måtte komma till att
 få se denne *Cavaliern* och likwäl sielfwa intet bli af honom
 sedde/ då Förstinnan *Doria* kom in i kammaren där de woro/
 säyandes för dem/ huru hon wore sinnad dagen derefter
 anställa en *Concert* och *Collation*, hwar till hon wille bedia 505
 utur granlaget några *Damer*, dem hon och nämde. Altså

tyckte hon bäst wara/ att de klädde sig det prächtigste de
 kunde/ aldenstund Marggref *Spinola* lärde taga med sig dijt
 några Fransöska *Cavalierer*/ som woro med honom komne
 510 från *Rom. Peppa* som war glad/ att lyckan tilböd henne ett så
 godt tillfälle att förnöya sitt förwett/ längtade redan obe-
 skrifligen efter att natten woro öfwerståndnen. Hon lade sig
 och tämmeligen bittida/ lika som hon genom en tidigare
 säng-gång än wanligt war/ skulle kunna skynda dagen fram.
 515 Imedlertid blef tiden henne mycke lång/ och fann hon sig
 plågad af tusend oroligheter. Snart förestälte hon sig den
 fägnad hon worde hafwandes deraf/ att hon nu fick ha så
 länge henne lyste den kiära ögnelust/ som hon förr icke hade
 mer än en enda blinck fådt se och niuta/ och som hade wisat
 520 en så starck wärckan på hennes sinne. Strax derpå tog hon
 en fruchtan åt sig att se den samma/ föreställandes sig en
 oändelig hop med oundwikeliga olyckor/ i fall hon dristade
 sig stå emot sina Föräldrars wilja. Doch alla desse tanckar
 oachtat/ gjorde henne likwäl aldramäst ondt den räddhoga
 525 hon hade/ att hon til äfwentyrs torde kunna sig bedraga; ty
 då hon tänckte att Riddaren af * * * kan hända inte war
 den okiända som hon sökte/ och att hon dertill inte hade
 någon säkrare grund/ än den likhet hon fann emillan denne
 Riddarens och sin okiändas händelse/ så hade hon gierna
 530 skolat önskat/ det hon måtte kunna se honom utan att wändas
 i sitt sinne huru det torde aflöpa. Uti denne sin twekan/
 underlät hon likwäl inte så snart dager wardt/ med stor åhoga
 beställa om sin prydnad/ hwarwid hon sig och så artigt wiste
 skicka/ att Förstinnan *Doria* så wäl som *Julia* måste bägge
 535 tillstå/ de hade aldrig sedt henne så zirligen klädd. Förstinnan
 som inbilte sig det hon sökte dermed behaga Marggrefwen/
 wijste sig deröfwer mycke gladlynt. Och är det wist/ att
 hennes kläders härliga pracht gaf hennes naturliga skiönhet

ett sådant lius och en sådan högd/ att alla de som henne sågo omöjligén kunde hålla sig att med deras förundran 540 öfwerliudt utbrista och bekänna/ det de en slik deyelighet aldrig sedt.

Marggrefwen och Riddaren med ett stort föllie af deras wänner infunno sig wid *Concerten*. Så snart de woro inkomne i det rumet som Fruntimret war/ blef *Peppa*, som strax 545 kände sin Riddare igen/ något lite förstörder/ men fågnade sig likwäl så högt öfwer det hon än fick se honom/ att hon glömde bort de tanckar hon natten förut hade brydt sig med. Marggrefwen hade fram sin wän för Förstinnan *Doria*, som undfick honom mycke höfligen. Derpå aflade de sin wördning 550 hos *Peppa*, som neppligen tordes rätt öppna ögonen till att se på dem/ Marggrefwen obeskrifweligen glad att se henne i sådan skiönhetz glantz/ kunde icke hålla sig med mindre han skulle säya till Riddaren/ han måtte nu sielf döma om hon war wärd den äran/ som han henne derutinnan hade giordt/ 555 att han druckit hennes skål med blix och dunder af alla sina stycken. Riddaren som kände henne igen för samma person/ som honom så älskelig på *Balen* förekommit tu åhr tilförne/ war uti en så stor häpenhet/ och i hennes åskådande så fördiupat/ att han ingen ting swarade till Marggrefwens 560 tal. Den rörelsen som han hade haft så stor swårhet före att dämpa/ första gången han såg *Peppa*, den waknade nu upp igen/ och kunde han nu mera af de hemliga bewekelser han i sitt hierta kände/ nogsamt sluta att det skulle falla honom omöyeligt att stå dem emot. *Peppa*, som satt hos *Julia* hade 565 på sin sida ögonen alt stadigt fäste på Riddaren/ och fant honom så öfwermåttan effter sitt tycke/ warandes så långt ifrån henne att ångra sig öfwer de tanckar hon haft för honom/ då han ännu war henne okiänd/ så att hon och förbrådde sin *Cousine*, det hon så offta hade henne derföre 570

straffat/ sökiandes ännu der ofwan på att wisa henne uti hans
 person nya täckeligheter/ dem hon ju längre ju mer hos
 honom blef warse. Marggrefwen som mycket älskade *Musiquen*,
 hörde med en sådan åhoga der uppå/ att slikt förtog honom
 575 att märckia Riddarens håg-skått/ såsom han och nog smickrade
 med sig sielf/ i det han kitlade sig med den söta inbill-
 ningen/ att han torde wara en god rot till den glädien som
 lyste i *Peppas* ansichte. Såsom nu Riddaren icke det ringste
 talte med honom om *Musiquen*, frågade han honom om han
 580 ingen ting tyckte derom. Deruppå Riddaren fritt ut för honom
 bekiände/ han hade intet så förlorat smaken/ att han skulle
 nu gifwa sig at täncka på *Musiquen*, då han hade de sköneste
 personer på jorden för sina ögon. Och såsom Marggrefwen
 wäl kunde sluta att *Peppa* ägde en stor lätt i detta swaret/ för-
 585 säkrade sin wän att om det *Italienska maneret* kunde tillåta/
 att han skaffade honom ett samtal med henne/ skulle han
 blifwa äfwen så högt förnögd af hennes förstånd/ som han
 redan war af hennes skönhet. När maten war på bordet/ bad
 Marggrefwen Förstinnan *Doria* sättia Riddaren näst hos *Peppa*,
 590 hwilket nöye hon och icke underlät att låta sin Brorson få. Fast
 nu *Peppa* och Riddaren funno en märkelig fågnad deraf/ att
 de fingo sittia hwarannan så när/ så kom likwäl sådant dem
 något illa till paß/ att de på det sättet måste umbära den
 förnöyelsen att se hwarannan i ögonen. Men Riddaren som
 595 winlade sig att giöra sig ett så skönt tillfälle till nytta/ hittade
 likwäl på råd att säya till *Peppa* oförmärckt och i löndom;
 han såge wäl/ man kunde inte undwika sitt öde; och att han
 för sin person aldrig lärde klaga öfwer sitt/ emedan hans
 hierta försäkrade honom/ det han wore född till att älska och
 600 wörda henne i all sin lifstid. *Peppas* blygsamhet tillät henne
 inte att swara till deße orden; doch lät hon honom nogsam-
 t genom laterna förstå/ att detta hans tal hade henne inga-

lunda mißhagat. Riddaren som nu war dermed förnögd/ att han hade fått förklara henne sin kärlek/ gaf sig derpå i tal med de andra *Damerne*/ och twingade sig jämwäl så/ att 605 han ingen ting sade som icke alla hörde. Gästebodet aflopp med stor pracht och frikostighet/ och ehuruwäl Riddaren tyckte att det inte hade warit så länge som han gierna hade sedt/ så hade han likwäl den fågnaden förr än han skildes derifrån/ att esomofftast möta sin kiäresta med ögonen/ och 610 förklarade de hwarannan genom detta stumma tungomålet tydeligen nog deras inbördes tanckar.

Riddaren hade derefter en sömnlös natt/ kan man wäl tänkia/ den skiöna *Peppa* swäfwade honom alltid för ögonen/ och tyckte han sig wara den lycksaligaste bland alla men- 615 niskior/ då honom ihogkom att hon utan förtörnelse hade welat höra hans förklaring/ serdeles också/ att hennes ögon låtit honom förstå det hon inte war aldeles obekymrad (i) om honom. Men så snart han tänckte på sitt närwarande tillstånd/ kunde han wäl se/ att som han nu så mycket hade 620 att göra i Konungens tjenst/ kunde han omöyeligen fördiupa sig i kärleks saker/ särdeles i *Genua*, utan han der igenom skulle förspilla sin lycka. Oachtat nu alle deße efftertänckar/ tog doch hans älsk-hog öfwerhanden öfwer alla andre deß rörelser/ och kunde han ingalunda fatta något slut/ att så 625 långt skilljas ifrån sin kiäresta. En befallning som han hade fått wid sin ankomst til *Genua*, att ofördröyeligen skynda sig derifrån och hem till Franckrike/ den satte honom i högsta wända; och som han wäl wiste/ huru månn Konungen är om alt det som rör deß tjenst/ så tänckte han icke ens uppå 630 att uppskiuta sin resa till ett ögnebleck/ ändoch han wäl kunde sluta/ det han intet mer skulle få tillfälle hwarcken att se sin käresta igen/ att gifwa henne sin kiärleks häfftighet

(i) *Indifferente.*

tillkiänna/ ey heller att giöra med henne något aſtal om det
 635 tillkommande. Uti denne wåndan beſlöt han att ſkrifwa henne
 ett litet bref till/ deruti han wille uppenbara henne ſitt hela
 hierta/ han wäntade intet till dagen dermed/ utan kallade
 ſtraxt en af ſitt folck/ fordrade lius/ och ſkref det ſom
 följjer:

640 Jag hade trodt att jag aldrig ſkulle bli kiär/ effter jag
 hinte wärja mig derföre/ då jag för tu åhr ſedan förſta
 gången ſåg henne. Jag hade giordt mig förwiſſad i then tanckan
 med en otalig hop ſkiäl. Men ſå ſnart jag fick andra gången
 ſe henne/ ſå syntes mig alla de ſkiälen ſwaga/ ſom förr hade
 645 ſyntz mig oöfwerwinliga/ warandes ſå långt från mig att
 tänckia på något motſtånd till min frihets bibehållande/ ſå
 att jag och ångrar det jag nånsin ſtridt deremot med mina
 tanckar/ och anſer alt det föregångna för en förlorad tid/
 effter jag inte finner någon lycksalighet på jorden/ ſom kom-
 650 mer emot den fågnad att älska henne. En hård och ound-
 wikelig plicht nödgar mig nu att reſa här ifrån hem igen till
 Franckrike/ hwartill jag ſkolat hafwa mycke ſwårare för att
 förſtå mig/ om jag icke tänckt effter att en *Cavalier* ſom är
 förgäten af ſin plicht/ inte är henne wärd. Denna ena tanckan
 655 har förmådt mig till att reſa min wäg utan vidare betänckande/
 i det faſta upsåt att oförtöfwat må wiſtas här/ till att älska
 henne/ wörda henne/ och om det icke annars kan wara/ uti
 hennes kärlek platt förderfwas.

Han fann deſſe rader enlige med ſine uprichtige tanckar;
 660 men han war mycket brydder huru han ſkulle ſkaffa dem
 den liufliga *Peppa* tillhanda/ ty han wiſte att ſtörſta delen
 af de ädla *Genueſer* lefwa mycke ſträngt/ och att det är öfwer-
 måttan ſwårt få något tillträde i deras huſ ſerdeles hos deras
 Fruer och döttrar. Han war ock rädd han ſkulle bli bedragen/
 665 om han förtrodde ſin hemlighet åt legda personer/ hwilka

icke utan ganska lamt förfara med deras ärender/ som dem
legt hafwa/ serdeles om de äre frånwarande.

I deße bekymberfulla tanckar war han/ då Gref *Centurione*
kom ingåendes i hans kammar/ och beklagade sig öfwer
honom/ att han inte hade kommit och tagit sitt herberge i 670
hans *palais*. Riddaren ursäktade sig med det/ att han inte
finge länge uppehålla sig i *Genua*, effter han hade befallning/
att ofördröyeligen begifwa sig bort med sin *Escadre*. Grefwen
såg honom wara mycke olustig/ bad honom fördenskull wän-
ligen/ han wille säya honom/ om han i något mål kunde 675
befrämja hans nöye/ försäkrandes han wille wåga både godz
och lif till hans tjenst om så skulle behöfwas. Riddaren
bekände för honom/ suckandes att han war i den största
wända han nånsin hade warit uti hela sin lifstid; hwilket
föranlät Grefwen att å nyo göra honom samma tillbod som 680
förr/ och på alt sätt försäkra honom/ det han skulle skatta
sig den lycksaligste af alla menniskior/ om han kunde få
lägenhet att wisa honom sitt tacksamma sinne. Riddaren
giorde altså ingen widare swårighet att betro honom sin
hemlighet, och sedan han omständeligen berättat honom alt 685
huru det sig med honom tillburit/ bekände han för honom
det han wore kiär/ men kunde likwäl intet annars än han
måste resa bort/ och således lemna den endaste person han
tyckt wara wärd att älskas. Grefwen förestälte honom fuller
de nästan oöfwerwinliga swårheter/ han worde finnandes i 690
detta sitt anslag/ men underlät likwäl intet tillbiuda sig att
göra alt hwad han åstundade/ försäkrandes/ han hade ingen
ting som han ärnade skona/ då det skulle gälla hans tjenst.
Dermed wisade Riddaren honom brefwet han hade skrifwit/
och lät honom förstå det skulle han med mindre orolighet 695
resa bort/ om han wille sig åtaga att skaffa det i *Peppas*
händer. Grefwen tog sig det på med glädie/ och lofwade han

wille allting paßa så noga af/ så att han skulle kunna lita på brefwet skulle komma i hans kiärestas händer. De hade
 700 ännu flere saker att tala med hwarannan förr än Riddaren reste af/ hwilken hade en stor tröst deraf/ att han hade funnit där en sådan tacksam wän.

Peppa hade icke mycket roligare natt än Riddaren. Hon wagnade ibland opp och flög ända i wädet/ inbillandes sig/
 705 att alt det henne dagen tillförne hade händt inte war annat än en dröm. Men då hon påminte sig det hon klarligen hade sedt Riddaren/ och att han jämwäl i så hiertrörande ord hade sig för henne utlåtit/ fant hon deraf en ganska stor fågnad att oprepa i sine tanckar samma orden som han hade sagt
 710 åt henne/ och slog bort ur hogen alt hwad hennes glädie kunde förstöra. Så snart dager wardt/ gick hon in i *Julias* kammar/ wäckandes henne opp till att tala med henne om sin älskare. Hon hade henne till att taga wara uppå/ huru stort förstånd der lyste i alt det han med dem hade talt/
 715 och berömde jämwäl den beskedlighet deruti att han inte vidare än så hade sig utlåtit. *Julia*, på det hon måtte gie Riddaren hwad honom tillkom/ eller och att hon wille tala sin Fräncka till behag/ tilstod om en slijk swaghet kunde hos en flicka ursächtas/ så war hon mindre att beskylla än
 720 någon annan/ emedan Riddaren wore efter hennes tycke en mycke älskelig Person. Effter ett långt samtal begynte *Peppa*, som flaterade sig att kiärleken wäl lärde skiuta hennes kiärste något medel i hågen/ att med godt maner komma och besöka henne/ begynte hon på bästa sätt att pryda sig. Icke deß
 725 mindre såg man henne hela dagen wara mycket tanckfull och orolig/ och besökte hon under åtskillige förewändningar alla fenster och altaner/ som woro i hela det *Dorianiske* palatset. I det samma fick hon höra en hop stycke-skått/ hwilcket föranlät henne till att fråga hwad sådant hade till att betyda?

Man swarade henne/ att Stads-*Galeyorna* hälsade de Franska 730
 skeppen som nu gingo bort. Denna tidningen satte henne i
 en stor förundran och häpenhet/ effter en sådan förklaring
 som man hade giordt henne/ skulle warit den Man/ som
 skulle resa bort och inte låta henne höra af sig mer. Af
 detta skenet till föracht wardt hon högeligen mißlynt/ och 735
 kallade tillbaka uti sitt minne alt det hon hade hördt säyas
 till Fransosernas wanheder/ hwilka hafwa det namnet i främ-
 mande land/ att de lätt inlåta sig i allahanda små kiärleks
 saker/ och öfwergifwa dem sedan med lika lättsinnighet/ utan
 att göra sig derom det ringesta bekymmer. Hon beklagade 740
 sig öfwer sin olycka för *Julia*, och som hon i wreden sökte till
 att förringa och förswaga alt det som wackert och berömligt
 fans hos Riddaren/ så låfwade hon henne ock/ det hon aldrig
 mer wille täncka på denne otacksamma.

Slächtens sammankomst uti Ächtenskaps-handelen emillan 745
Spinola och *Peppa*, hwilken sammankomst man för denna
 skiöna personens opaßlighet skull hade upskutit/ den skedde
 några dagar efter Riddarens afresa. Man afgiorde der uti alt
 det som angick bägge husens fördelar/ och beslöt at oför-
 dröyeligen låta gifwa dem tillsammans. *Peppa*, som inte kunde 750
 förgäta Riddaren/ oachtat hans förmenta otacksamhet/ då
 hon wardt underrättad om detta slutet/ gick hon in i sin
Cousines kammar/ derest hon inte annat tog sig före än att
 gråta och jämra sig/ kunnandes för sorg icke få fram ett
 endast ord. *Julia* böd till trösta henne/ rådandes henne att 755
 hon med goda skulle wackert lyda sina Föräldrar/ och intet
 sättia hela sin lefwernes rolighet på ett wågespel/ dermed
 att hon wijsade en otidig olust. Hon lade dertill/ det hon
 wore mer än lyckelig deruti/ att hon wore upwaknad utur
 den drömmen hon härtills haft om Riddaren/ i det hon nu 760
 af egen förfarenhet hade lärdt kiänna/ att han ingen rätt

kiärlek haft till henne. Jag tror alt det j säyen/ swarade
Peppa, men stå mig åtminstone det till/ att jag är den olyck-
 ligste menniskian på jorden/ effter jag nu måste lefwereras
 765 en Mansperson i händer/ den jag inte kan älska/ och den
 endeste som jag tycker wara min kiärlek wärdig/ han skyr
 mig. Hon ärnade säya mer/ men gråt och snyfftande förtog
 henne målet.

Medan nu *Julia*, som hade medlidande med sin *Cousins*
 770 bedröfwelse/ hölt på gråta med henne/ sökte Gref *Centurione*
 på alt sätt/ att winna en af *Peppas* pigor/ på det han således
 måtte skaffa Riddarens bref *Peppa* tillhanda. Efter många
 swårheter/ och då han såg att det inte wille gå an/ fant
 han på det rådet/ att han sade henne lika som i förtrolighet/
 775 hon hade ingen ting derwid att fruchta/ effter som brefwet
 wore ifrån Marggref *Spinola*, som wille nogot lite bry sin
 kiäresta/ på det han måtte se om hon ock kunde giåa att
 det kom ifrån honom. Pigan öfwertalt af denna falska för-
 troligheten/ tog brefwet emot och gaf det åt sin Fröken.
 780 *Peppa* som mycket undrade på detta/ såsom på ett ting som
 hos henne war något nytt/ frågade henne från hwem det war.
 Pigan swarade: Man hade förbudit henne säyat/ men hon
 skulle wäl få wetat så snart hon det läste. *Peppa* som i för-
 stone allenast gick till råds med sin dygd/ wägrade sig att
 785 ta det emot/ men så snart hon såg sig allena/ ångrade hon sig
 det hon inte tagit det samma emot/ tänckiandes efter att det
 torde wara ifrån Riddaren. Hon war tiugu gånger på vägen
 och skulle begärat af sin piga/ och tiugu gånger wardt hon
 af sin blygsamhet och den räddhoga hon hade/ att det torde
 790 wara ifrån Marggref *Spinola*, derifrån tillbaka hållen. Ändte-
 ligen effter mycken twekan behölt likwäl hennes förwett eller
 snarare hennes kiärlek öfwerhanden. Hon kallade dermed sin
 piga/ hotandes henne att kiöra henne bort/ om hon inte sade

henne från hwem detta brefwet war. Pigan som altstilla fortfor i en helig tysthet/ gaf henne det utan swar. *Peppa*, ehuru 795 dygdig hon war/ fan sig likwäl inte starck nog till att emotstå den lusten hon hade/ att få häruti en uplysning. Hon las brefwet och gick dermed bort i enrymme/ på det hon utan twång måtte få utbrista med den stora glädie hon deraf fick. Hon las det tusend gånger/ och tusend gånger 800 ångrade hon det släta omdöme hon hade giordt om sin kiäreste. Hennes ächterskap som nyß war afslutit/ war för henne en ganska förtretlig ting. Icke deß mindre gaf henne hennes kiärlek det hopp/ hon kunde ännu finna någon förwändning till att uppskiuta det. Hon beslöt jämwäl att giöra 805 sig siuk/ och bruka hela sin konst till att hindra att man icke måtte skrida till slut i saken. Imedlertid tänckte hon nu inte annat på/ än huru hon måtte swara Riddaren/ hwilket hon ock gjorde nästan på fölliande sätt:

Anständigheten skulle wäl inte tillåta att jag swarade på 810 ett så *Galant* bref som edert/ men det samma ödet som drifwer ehr till att willia mig wäl/ twingar mig att giöra för ehr allena ett ting som jag aldrig hade tänckt mig skola bli flicka till/ att giöra någon mansperson. J må wara försäkrad att edra tienster aldrig skola mißhaga mig/ och att jag altid 815 skall finna en märkelig fågnad af eder närwarelse.

Peppa, som förmente att Riddaren skulle hafwa giordt alla nödiga anstalter till att bekomma hennes bref/ tyckte nog wara/ att hon gaf detta brefwet åt samma piga som hade gifwit henne det andra/ twiflandes inte med mindre det ju 820 skulle bli honom riktigt inhändigat. Hennes blygsamhet förhindrade henne jämwäl/ att hon inte hwarcken gaf eller tog af henne någon omständelig berättelse. Pigan intagen af den inbillning/ at Gref *Centurione* war i råd med Marggref *Spinola*, och att det swaret som hennes Fröken henne lefwererat/ war 825

till denne senare stält/ mötte honom ohappandes strax derpå.
 Hon war så glad öfwer sin wälförrättade sak/ att det war
 henne omöyeligen att dölja sin glädie. Se där/ sade hon:
 Herren stäcker min resa och betager mig mödan att gå
 830 längre. Och dermed gaf hon honom *Peppas* bref/ gångandes
 strax sin väg utan att afbida hans swar/ på det ingen måtte
 märcka att hon talte med honom. Marggrefwen/ som kiände
 sin kiärestas hand tog sig strax en krafftig försmak af all
 den liuflighet som en ifrig älskare nånsin kan finna/ då han
 835 får bref af en person den han af alt hierta kär håller; men
 då han wid deß läsande förnam/ att det war inte honom
 utan en annan ment/ blef han såsom af ett dunderslag häff-
 tigt förskräckt/ alldenstund han aldrig hade hafft den ringeste
 mißtancka/ att *Peppa* skulle hafwa den minsta böijelse til
 840 hemlig älskog. (k) Hans förbittran och wrede gofwo honom
 inte tid att tänckia vidare efter saken/ utan han gick full
 med harm och förtret in uti Förstinnans *Dorias* kammar/ och
 gaf henne brefwet med tusende förwitelser/ för det hon hade
 welat gifta honom med en person som förrådde honom.
 845 Förstinnan som tog illa wid sig öfwer sin Brorsons hitzighet/
 och den sidwördnad han henne i sin ord wijste/ las brefwet/
 och frågade derpå Marggrefwen hwem det war skrifwit till/
 och huru det hade råkat i hans händer? Dertill kan jag inte
 swara ehr/ sade Marggrefwen/ jag wet allenast det/ att *Peppa*
 850 förwarar hela sitt hierta för en annan/ på samma tid som
 jag går i bästa tanckar att taga henne till min Brud. Det
 war en af hennes pigor som gaf mig brefwet. Hon har
 bedragit sig/ seen i wäl/ och lär det wara deraf utan twifwel
 kommit/ att man inte wäl har underrättat henne. Förstinnan
 855 lät strax kalla in pigan som Marggrefwen hade namngifwit/
 och sedan hon hade hotat henne/ att låta henne kiänna

(k) *Intrigue galante.*

hwad hennes wrede hade til betyda/ der hon inte sade sanningen/ frågade hon henne hwad detta brefwet egenteligen gick ut uppå? Pigan bekiände dermed att Gref *Centurione* hade gifwit henne ett/ att lefwerera åt *Peppa*, hwilket hon riktigt 860 hade bestält/ och hade sedermera fådt ett swar der på tilbaka/ det hon fådt åt Marggrefwen *Spinola*, hållandes före som Gref *Centurione* henne försäkrat/ att de lågo under ett täcke/ och att det således wore lika mycket/ åt hwem af dem bägge hon brefwet lefwererade/ aldenstund Grefwen 865 derutinnan dref ingen annans än Marggrefwens egen sak. Detta swaret gaf dem nog till förstå att pigan war bedragen. Förstinnan bad sin Brorson för Gudz skull att ha lite tolamod och lemna henne tid/ att rätt grunda ut denna inwicklade saken/ försäkrandes honom/ hon skulle wara den första som 870 skulle förhindra hans gifftermål/ så framt *Peppa* funnes brotzig til det aldraminsta hemliga förstånd med Gref *Centurione*. Marggrefwen döljde sin grufweliga harm/ låfwandes henne att afwachta hwad hon honom worde vidare wid handen gifwandes/ och gick dermed sin väg. 875

Förstinnan/ utan att försumma ett ögneblick/ försäkrade sig genast om pigan/ och slöt henne inne i en kammar/ stickandes nyckelen dertil hos sig. Derpå gick hon in i sin styfdotters rum/ och sade henne just som hon inkom/ att hon skulle säya henne något nytt som hon skulle grufwa sig 880 före. *Peppa* wisade sig ha stor lust att få weta hwad det war. Dermed sade Förstinnan: tänck wi ha fått weta att Marggref *Spinola* har så aldeles lagt sig in med en *Dame* uti *Rom*, att det inte mer står honom fritt att giffta sig annorstäds/ hwilket är orsaken/ att ehr fader tagit sig före 885 att höra Gref *Centurione* som begiärar ehr med största id. Han har derföre anförtrodt mig att bära ehr denna tidningen/ och att förbereda ehr til at wäl emottaga den nya kiärestan/

som han lærer föreställa ehr i morgon. *Peppa* wiste sig hel
 890 förstörd öfwer ett så oförtänt tal. Bad sin Styfmor för Guds
 skul med gråtande tårar/ hon wille förhindra efterfölgden af
 ett så brott slut/ och lät henne förstå/ det hon omöyeligen
 kunde förstå sig til/ att taga en Man som hon aldrig hade
 sedt/ och hwars namn hon knapt hade lärt kiänna. Och likwäl/
 895 swarade Förstinnan/ har inte ehr Far fattat det slutet utan
 på den försäkran man gifwit honom/ att j för denne Grefwen
 skal hafwa ett stort tycke. *Peppa* bedyrade för henne på
 nytt/ att hon honom inte kiände och försäkrade henne att
 hon mycke hellre wille förnöta sin lifstid uti ett Nunne-
 900 klöster/ än samtyckia till ett slikt gifftermål. Jag har aldrig
 hört/ tog Förstinnan uti med en bitter ton/ att man brukat
 skrifwa hiertnupna bref till de personer som man inte kiänner.
Peppa förtretad af deße sidste orden/ swarade henne kall-
 sinnigt/ att hon inte wiste hwad hon wille ha med det talet/
 905 och att någon afwundsruk Menniskia måste hafwa hittat på
 ett slikt bedrägeri/ till att komma henne i hennes/ så wäl
 som sin Faders hat och ogunst. Derpå lät Förstinnan henne
 weta/ det wore henne okiärt hon skulle nu nödgas öfwertyga
 henne; och på det hon måtte se att ingen ting wore här uti
 910 updichtat/ sade hon henne att hon man behagade följa
 henne/ och förde henne så in i kammaren der hon hade
 instängt pigan/ hwilken hon och kallade wid namn i det hon
 öppnade dören. Men hon blef sällsam till mods då hon der
 ingen menniskia såg eller hörde. Ty denna pigan som af
 915 Förstinnans hotelser war skrämnd/ hade funnit en hemlig dörr
 under en tapet/ derigenom hon hade gådt ut/ och packade
 hon sig bort utur *Genua* i en sådan hast och med en så stor
 försigtighet/ att Förstinnan omöyelig kunde förfara hwart
 hon hade tagit vägen. *Peppa*, som war oskyldig till det
 920 Maskopie man henne tillade/ och likwäl fruchtade att denna

pigan torde hafwa henne förrådt dermed/ at hon till äfwen-
 tyrs torde talat om det swaret hon hade gifwit åt henne till
 Riddaren/ blef nu dristigare/ förmedelst den ena människans
 frånwarelse som henne bry kunde/ och förbrådde Förstinnan
 den orätt hon henne gjorde/ i det hon så lätt fattade sådana 925
 mißtanckar om henne. Förstinnan sticken öfwer sin Styf-
 dotters förwitelser/ hoppades ännu kunna binda henne till
 saken igenom hennes eget bref som war i Marggrefwens
 händer/ och skref honom fördenskull till/ han skulle sända
 det samma till henne. Men det war fåfängt/ ty Marggrefwen 930
 i harmen öfwer sin kärestas otrohet/ och öfwer Gref *Centuri-*
ones konstgrep/ han hade brukat till att förföra pigan till at
 betiäna sig/ hade fattat ett kort slut att han wille slås med
 honom/ och då han samma dag hade mött honom/ nödgade
 han honom draga wärjan/ sedan han i hans närvaro hade 935
 sönderrifwit *Peppas* bref; oachtat att Grefwen förklarade sig
 för honom/ det han intet war hans medälskare/ och att detta
 brefwet war ingalunda stält till honom. De fächtade en stund
 bort åt nästan med lika förmån; men ändteligen förklarade
 sig lyckan för *Centurione*, och *Spinola* fick hugg. Af denne 940
 handelen giordes stort rop i *Genua*, der fans ingen som icke
 derom wiste tala/ som och icke sökte att gißa på orsaken
 til deras träta. Icke deß mindre woro likwäl bägge *Cavaliererne*
 så beskedeliga/ att ingen menniskia fick weta det Försten
Dorias Printzeß hade deri någon del. Då nu Förstinnan 945
Doria förnam sin Brorsons olycka/ och den förklaring *Centurione*
 hade gifwit honom förr än han drog wärjan/ begynte
 hon fatta tanckar/ att der måtte sticka någon hemlighet i
 hela denne handelen/ och att till äfwentyrs någon elak siäl/
 som afwundas öfwer bägge husens höghet och tillwäxt/ torde 950
 hafwa giordt detta trolösa strecket/ till att stifta oenighet
 emellan dem/ i det man hade låckat pigan att gie åt Marg-

grefwen ett sådant bref ifrån *Peppa*, hwars hand man lätteligen hade kunnat härma. Alla omständigheter af detta in-
 955 wicklade wäsendet/ och serdeles pigans borttrymmande/ styrckte henne i hennes mening; och såsom man altid gärna tror det man will hafwa så inbilte hon sig änteligen fult och fast/ at *Peppa* hade blifwit förrådd/ och förlikte sig förden- skull med henne/ Förstinnan wille och betaga Marggrefwen
 960 hans fattade mißtanckar/ men ehuru det war/ om han antingen inte war så lätt att öfwertala som hans Farsyster/ eller och att han blygdes öfwer den förmån *Centurione* haft öfwer honom/ så reste han hemligen bort från *Genua*, utan att biuda någon menniskia fara wäl/ och gaf sig i tienst wid
 965 Keyserliga *Armeen*, som då förtiden war på tågandet stadd/ till att upslå belägringen för *Wien*.

Alla menniskior förundrade sig öfwer Marggref *Spinolas* hastige afresa/ serdeles wardt Förstinnan *Doria* derigenom mycke brydd/ hwilken såg sitt hopp dermed förlorat/ och
 970 bägge husens förening ännu fierran. Hennes Herre wisade sig och öfwer ett så sällsamt förfarande mycke förtörnat/ och länte sin öron willigt åt en af sina wänner/ som gaf honom det förslag/ att gifwa sin dotter åt Marggrefwen af *Villa Mediana* Hertigens af *Medina Celi* Systerson/ hwilken Hertig
 975 war förnämsta *Ministre* i *Spanien*, warandes denne Marggrefwen Öfwerste för ett Regiment fotfolk i *Meyland*. Han androg jämwäl Marggrefwens *de los Balbazes exempel*, som hålles för en af de klokeste *Stats-Män* som i långan tid kommit från *Genua*, som likwäl mycke bättre försäkrat sig om *Spanior-*
 980 *ernas* beskydd/ dermed att han gifft sina barn i *Spanien*, änderigenom sina långliga tienster. Försten *Doria* blef mycke bewekt af desse skiälen och låfwade sin wän han wille med alfwar ta saken i betänckiande. Då Marggrefwen af *Villa Mediana* wardt underrättad om de goda tanckar som Försten

Doria hade för honom/ som han war förwissad att *Peppa* 985
 war en af de rikesta Printzeßor i *Italien*, begaf han sig med
 hast till *Genua*. Försten *Doria* tog honom höfligen emot/
 hwaraf han blef bewekt att föra till öfnings alla de Friare-
 uptåg som brukas i *Spanien*. Han tog sig före at gå och
 spatzera största delen af natten under *Peppas* fönster/ och 990
 försummade aldrig att infinna sig om dagen i alla Kyrckior
 hon gick uti. Men *Peppa* som flaterade sig alltid dermed/ att
 hon snart skulle få se sin Riddare igen/ war så elak att hon
 låts aldrig märckia alt det wäsend som den *Spanska Cava-*
lieren hade för sig/ hwilket dock intet afskräckte honom/ 995
 efter han hoppades at hans beständighet dock omsider skulle
 beweka henne. Medan han på alt sätt således sökte medel
 att komma i hennes gunst/ tog imedlertid Marggrefwinnan
Durazzo sin dotter ifrån henne tillbaka/ ärnandes sättia henne
 i Klöster som hon länge sedan hade beslutit. *Peppa*, som 1000
 aldrig hade dölgt något ting för sin *Cousine*, som och fann
 en stor tröst då hon utan twång fick tala om för henne all
 ting/ blef så bedröfwad då hon såg henne laga sig till wägs/
 att hon bad sina föräldrar de wille tillåta henne/ att föllia
 med henne på en tid uti Klöstret där hon skulle bli Nunna. 1005
 Men hennes Far wille ingalunda samtyckia dertill; hwaraf
 hon blef föranlåten att föra/ ett mycket ensligit lefwerne/ så
 att hon snart aldrig kom utur sin kammar/ hafwandes ey
 heller något annat nöye/ än det hon fant uti hoppet om sin
 kiärestes återkomst. Gref *Centurione* hade inte försummat att 1010
 skrifwa honom till i Franckrike/ hurudant öde hans bref hade
 haft och hwad elliest war i *Genua* passerat efter hans afresa:
 han hade jämwäl gifwit honom förhoppning/ att om han
 skulle willja sända honom ett annat bref/ skulle han giöra
 alt hwad han nånsin i werlden kunde/ till att skaffa honom 1015
 swar derpå. Riddaren skickade honom derpå ett annat bref

fult med idel kärlek/ med hwilket bref *Centurione* war mer
 än illa brydder. Den nit och ifwer han hade att tienä sin wän/
 hade kommit honom till att skrifwa med försäkrän/ och gifwa
 1020 honom hopp om en bättre lycka med det senare än med det
 förra. I medlertid såsom de woro mycket få som hade fritt
 tillträde till *Peppa* och hon der till med förde ett mycke
 ensligit lefwerne sedan hennes *Cousine* hade skiltz ifrån henne/
 så war det nu aldeles omögeligit för *Centurione* att skaffa
 1025 henne brefwet till handa. Han inhämtade kundskap om alla
 dem som hade någon bekantskap uti det *Dorianiska* huset/
 och om *Peppa* inte hade några synnerliga förtrogna wänner
 som hon ibland gierna wille se. Han fick ändtelig wetta att
 hon hierteligen älskade *Julia* och att hon öfwer skilnaden
 1030 med henne war otröstelig. Grefwen som nu aldeles miß-
 tröstade att kunna någon ting göra för sin wän/ förbrådde
 sig sielf alla ögnableck sin rådlöshet och owighet/ fruchtandes
 att Riddaren som hade förtrodt honom ett så ömt ärende/
 torde skiäligen kunna göra sig de tanckar att han låge under
 1035 ett täcke med hans Med-Älskare/ eller att han icke utan
 ganska lamt grep saken an/ emedan han så illa bestälte sitt
 anförtrödda wärf; der han likwäl hade tagit sig det samma
 en gång uppå och försäkrat jämwäl att det skulle gå lycke-
 ligen. Åminnelsen af den stora skuld uti hwilken han hos
 1040 Riddaren stod och det ädla maner han hade wisat till att
 lägga sig uth för honom gjorde honom hans harm odrägelig.
 Men då han förestälte sig at Riddaren en-dera dagen torde
 komma till *Genua* och infinna sig hos honom i löndom/ i det
 goda hopp att der bli hugnad med någon glad tidning och
 1045 han då skulle ingen ting hafwa att säya honom/ så blef han
 öfwer denna ena tankan så skamflatt hos sig sielf/ att han
 med glädie skulle hafwa upoffrat det mästa och bästa han
 hade/ på det han måtte finna någon lägenhet att wara sin wän

nyttig och wisa honom wärkeliga prof af sin tacksamhet. I denna wåndan fattade han ett råd som är så sålsamt och 1050 owanligt/ att i alla *historier* knapt ett *exempel* skall finnas att någon wänskap nånsin en maken spitzfundighet kommit till wäga. Han hade en särdeles bekantskap med Marggref *Durazzo*, som är en af de förnämsta Råds-Herrar i *Genua*. Han går till honom en gång och besöker honom/ och sedan 1055 han hade med mycke höfliga ord förmält hwad för ett högt wärde (L) han alltid giordt af hans person/ förklarade han sig för honom det skulle wara honom kiärt att komma i närmare förening med en så berömlig Man och att kunna blifwa hans Måg. Marggrefwen som wäl wiste af *Centuriones* stora 1060 rikedomar/ swarade honom leendes/ det hans döttrar/ hwarken hade fådt den lyckan i werlden ey heller wore de så förmätne att de kunde giöra sig tankar om en sådan Man som han/ den der kunde wälja bland de rikesta gifften i hela staden. *Centurione* gaf till swar han wore inte af sådant sinne som 1065 de andre *Genuëser*, som wid deras gifftermål minder sökia att förnöija sina sinnen och hiertan än att skaffa sig stora rikedomar/ och att han för sin person skulle skatta sig lyckelig att han finge till ächta en af hans döttrar/ försäkrandes honom att ächtenskaps wilkåren skulle ingalunda afbryta handelen. 1070 Marggrefwen wardt mycke glad öfwer detta grefwens ädla förfarande och sade honom/ att två af hans döttrar woro redan i klöster; att han ännu hade twänne andra af hwilka den ena som war upfostrad ihop med Printzeßan *Doria* war nu i wärket begripen att ock så taga doken och bli Nunna; 1075 Men om han stodo fast i sin mening som han honom nu hade förklarat/ kunde han derom tala med sina föräldrar och sedan komma igen till honom/ då han wille gifwa honom ett tydeligare swar. Grefwen gick dermed bort hel förnögd och

(L) *Estime.*

1080 som han redan war kommen till de åhr att han sielf kunde
 förestå sitt goda/ war det honom inte swårt att få sina för-
 äldrars samtycke. Marggrefwen på sin sida talte derom med
 sin släckt och anhörige/ och hans gemål som wäl såg att
Julia ingen kallelse hade till något klöster-lefwerne/ war
 1085 hiertans glad öfwer ett sådant *Centuriones* tilbåd. Hon giorde
 sig jämwäl ett stort samwet att sättia sin dotter i klöster
 emot hennes willja; hwilket föranlät henne till at råda sin
 Man det han hellre wille giöra denna sin dotter alt möjligit
 förskått på alt sätt/ än at han skulle låta ett så fördelachtigt
 1090 gifftermål studza. Gref *Centurione* som genom sitt ähtenskap
 med *Julia* war försäkrad om att få se och tala med *Peppa*,
 och således kunna hos denna skiöna personen styrckia och
 understödia sin wäns kiärlek/ kom dermed igen till Marg-
 grefwen *Durazzo* och blef af både herre och fru wäl und-
 1095 fägnad. Och då handelen samma dag wardt afgjord/ förde
 Marggrefwen Gref *Centurione* in till sin dotter förmanandes
 henne i hans närwaro att hela sin lifstid komma ihog den
 plicht hon war Grefwen skyldig som föredrog henne med en
 ringa medgifft så många andra som mycke rikare och för-
 1100 mögnare woro.

Julia som inte hade wäntat sig en sådan lycka/ särdeles i
 ett land der man i alla gifftomål rättar sig effter rikedomarna/
 undfägnade Grefwen med alla de betygelser af ära och tack-
 samhet som han nånsin kunde åstunda/ och blefwo de kort
 1105 dereffter sammanwigde med begges deras inbördes nöije.
Peppa war med wid alla *Ceremonierne* och war så glad öfwer
 sin fränkas lycka/ att hon gaf Grefwen tusendfalt beröm för
 det ädla sinne han derutinnan hade skiönja låtit. Förstinnan
Doria som mente sig wara klarsyntare i saken än de andra/
 1110 inbilte sig fult och fast att Grefwen hade länge haft kiärlek
 til *Julia* och att det brefwet som hade giordt hennes Brorson

så mycken förtret/ war utaf *Julias* hand/ hwilken skref nästan äfwen som *Peppa* effter de bägge hade lärdt af en Mästare.

Grefwen som nu alla dagar fick se *Peppa* då han såg sig 1115 i tillstånd att tiena sin wän/ lät han tillreda ett stort giäsebod i sit palatz/ och beslöt göra sig denna lägenhet till nytta och tala med denna älskeliga personen på Riddarens wägnar/ i det han wille gifwa henne brefwet i händerne hwars bestälning han sig påtagit hade. Icke deß mindre/ och 1120 såsom han war mycke nögd med sin fru/ så att han ock icke kunde henne någon ting dölja/ bekiände han en gång för henne/ sedan han betygat henne sin ogemena kiärlek/ att han skattade sig den lyckligaste bland alla Menniskior medan han hade fått henne; imedlertid hade han en sin wän 1125 för en så stor lycka näst Gud endest att tacka/ hwilken han war förplichtad för den högsta wälgierning som honom någon tid kunde bewisas. Derpå sade han henne att denna hans wän war kiär åt *Peppa*, och att han hade påtagit sig att tala med henne på hans wägnar/ men han hade inte willjat gjort 1130 utan han först skulle fråga henne till råds derom. *Julia* som af sin Mans tal blef illa till mods/ råder honom strax han wille afstyrcka sin wän ifrån den fåfängian/ och sade för honom huru hennes *Cousine* war blifwin aldeles förpickad på en främling och att denne siukan hade hos henne så diupt 1135 inrotat sig att hon fruchtlöst hade brukat alt sitt förstånd till att komma henne den samma att förgiäta. Ach! föll Grefwen i talet/ det är då min wän som J hafwen lagt eder emot. Jag twiflar mycket/ swarade *Julia*, att J kiännen den som jag wil tala om för ehr. Grefwen beredde sig till ett swar härpå/ 1140 men i det samma blef honom sagt att der wore två främande som mycket gierna wille tala med honom. Han gick dermed uth till att höra hwad de skulle willja honom/ och

stod en god stund innan han kiände dem igen. Endteligen
 1145 märckte han omsider att han talte med Riddaren af * * *
 som war nu förklädd kommen till *Genua* med en endeste
 dräng. Grefwen wardt obeskriflig glad att han fick se honom
 och förde honom in i ett prächtigt rum som han redan låtit
 åt honom tillreds laga/ hwarest och så Riddaren klädde sig
 1150 om igen tagandes på sig sin wanliga drächt. De hade med
 hwarannan ett långt samtal. *Centurione* gaf honom berättelse
 om alt det som war passerat i *Genua* sedan han reste bort
 och serdeles om de orsaker som honom till hans gifftermål
 bewekt hade. Riddaren som blef hel flat öfwer en så hög för-
 1155 plichtelse som hans wän satt honom uti kunde inge ord
 finna som woro krafftiga nog till att betyga huru högt alt
 sådant hans hierta och sinne rörde. Grefwen lät honom wetta
 att just denna samma dagen skulle der bli uti hans hus ett
 stort gjästebod/ hwilket Förstinnan *Doria* sielf såsom en wär-
 1160 dinna hade lofwat hedra/ och lät honom förstå att han till
 äfwentyrs torde finna lägenhet att skaffa honom ett samtal
 med sin kiäreste. Men effter han hade sin frus hielp derutinnan
 nödig om det elliest skulle wäl lyckas/ beslöt han hafwa
 Riddaren in till henne gick fördenskull in i hennes kammar
 1165 att bereda henne till detta besöket. Han lät henne wetta sin
 wäns ankomst/ och sedan han widlyfftigt målat uth den
 wichtige tienst han hade honom giordt bad han henne hon
 wille wäl ta honom emot för hans skul. *Julia* som inte högre
 åstundade än behaga sin Man lofwade honom det hon wille
 1170 föllia hans befallning/ men hon försäkrade honom ännu en
 gång att det aldranyttigste och bästa han nånsin kunde
 giöra för sin wän wore det/ att han skulle råda honom till/
 att aldrig mer tänkia på hennes *Cousine*. Lät man inte det
 bekymra eder/ swarade Grefwen/ kan skie *Peppa* tör hafwa
 1175 andra tanckar än j. Dermed gick han uth utan att afbida

hennes swar/ och kom i samma ögnableck tillbaka hafwandes Riddaren med sig. *Julia* som strax kiände honom igen för sin *Cousines* kiäreste blef så förstörd att hon knapt kunde swara honom det ringaste till alla de höfligheter han gjorde henne/ och beklagade sig för sin man öfwer det att han 1180 förtegat henne sin wäns namn. Tycker nij nu då/ swarade Grefwen/ att jag måste råda honom till att inte mer tänkia på ehr fränka. *Julias* blygsamhet afhölt henne att hon inte swarade något här uppå. Altså talte de nu mera allenast om samqwämet/ finnandes jämwäl rådeligit att Riddaren inte 1185 skulle wisa sig där/ utan blifwa tyst och stilla i Grefwens rum.

Förstinnan *Doria* och *Peppa* kommo något dereffter dit. Festen gick för sig med pracht och Marggrefwen af *Villa Mediana* som aldrig försummade att infinna sig wid alla tillfälln der han kunde få se *Peppa*, kom dit *Masquerad*, haf- 1190 wandes effter sig en hoper med slafwar som boro på sig halsband med en Spansk öfwerskrift uppå/ som på vårt språk har denna betydelsen: Herren vår är inte mer fri än wi äre; Men han war så lite förstäld att alla menniskior kiände honom. *Peppa* som inte längre kunde lida denna 1195 Marggrefwens ledsamma artigheter/ gick till sin *Cousine* och lät henne förstå hon wore sinnad att inte mer komma på tåcka samqwämen/ på det hon måtte slippa denna otidiga Spanioren som sökte giöra henne kiär uti en tid/ då hon hade så stor orsak att bedröfwas/ hon som war fierran ifrån 1200 sin kiäresta och deßutan owiß om hon nånsin mer skulle få se honom. *Julia* försäkrade henne med en serdeles förundran öfwer en så stadig kiärlek/ att om Riddarens *Conterfey* kunde gifwa henne någon tröst/ wille hon wisa henne ett i sin Mans kammar som wore så likt att hon skulle bli häpen 1205 deröfwer. *Peppa* som war mycke pickhågad på alt det som hörde till hennes kiärlek/ bad henne högeligen hon wille utan

drögs mål låta henne få det nöyet och föra henne in i denna kammaren. Det feltes dem inte på förwändningar att med
 1210 godt maner skiljas wid laget/ altså ginge de in i Grefwens kammar derest han med Riddarn war allena. Aldrig har man sedt en liufligare häpenhet än *Peppas* war då hon där fick se och igenkiänna sin bästa wän. Riddaren kastade sig ned för hennes fötter/ försäkrandes henne han wille aldrig tala
 1215 om sin olycka mer/ effter han nu fick den glädien att se den personen som war honom kiärare än hela werlden. *Peppa* som inte hade wäntat sig en så ogemen lycka/ blef i förstone något förstörd öfwer det hon hörde sin wän tala sig till med så kiärleksfulla ord i *Centuriones* närwaru; Och som hon gierna
 1220 wille frälsa sin heder beklagade hon sig för sin fräncka öfwer det skalkestycke hon henne hade giordt. *Julia* som strax gissade hwad henne wälte/ lät henne wetta/ huru hennes man wore Riddaren oändelig förplichtad/ och huru de hwarannan ingen ting fördolde/ så att hon kunde i hans åhöro tala med
 1225 sin wän hwad hon wille utan alt twång. Således blef *Peppa* af detta sin *Cousines* tal dristigare och förborgade inte längre den glädien hon hade öfwer det att hon råkat sin Riddare. De sade dermed för hwarannan alt det som war passerat och räknade för hwarannan opp alla de oroligheter de på bägge
 1230 sidor haft sedan de sidst hade warit samman. Deras samtal hade och wäl blifwit längre/ om inte *Julia* som fruchtade att förstinnan *Doria* torde sakna sin dotter/ hade rådt henne att skynda sig in till henne igen/ på det hon uppå hennes vidare drögs mål icke måtte föranlåtas sända effter henne/
 1235 hwilket torde kunna röija det man gierna wille hafwa lönt. *Peppa* som fruchtade det hennes fru-moder torde komma på henne lagade sig till reds att följja sin *Cousines* råd/ men hon gjorde sig så litet brått om/ att *Julia* blef nödsakad taga henne wid armen och snart med wäld draga henne derifrån.

När nu grefwen såg att Riddaren/ som så hastigt blef qwitt 1240
 det han älskade/ wart deröfwer så bedröfwad att det war rätt
 en ynka/ hade han sin Fru till att biuda giäster till den
 fölliande dagen/ och anförtrorde henne särdeles att förmå
 Förstinnan till att lofwa sig det *Peppa* skulle också komma
 då med. Altså förminskade hoppet de finge att andra dagen 1245
 komma tillhopa/ den sorgen de hade af skilsmässan/ och
Julia gick så spitzfundigt till wärka med den af des Man
 henne anförtrorde bestälningen/ att Förstinnan lofwade henne
 hon skulle få behålla *Peppa* hos sig hela dagen. *Peppa* wiste
 sig således lustig och glad så länge gästebodet warade/ och 1250
 Marggrefwen af *Villa Mediana* som uttydde alting till sin
 fördel/ flatterade sig att hans tienster och upwachtningar
 inte mißhagade henne; Och som han aldrig hade funnit henne
 så skön som den gången tog han sig före med en serdeles
 åhåga att beskåda henne. *Peppa* log i sit hierta öfwer Marg- 1255
 grefwens fåfånga tienstwichet/ (*M*) och war dertill med så
 elak att hon då och då kastade ögonen på honom/ dock
 utan att låta honom förmärkia den minsta rörelse som kunde
 gie honom något hopp. Men en Spanior flatterar sig mycke
 snarare än en annan/ och särdeles i kiärleks saker. Marg- 1260
 grefwen af *Villa Mediana* inbilte sig att *Peppa* inte mer war
 obenägen emot honom/ och skref på den grunden till hofwet
 låtandes sin slächt wetta att han inte stod illa hos *Peppa*,
 och att om Kungen i *Spanien* wille låta tala ett ord derom
 till försten *Doria* worde hans gifftermål med henne ofelbart 1265
 för sig gåendes.

I medlertid försummade inte Grefwinnan *Centurione* at
 inställa sig fölliande dagen i det *Dorianiska* håfwet till att
 bedia förstinnan det hon wille hålla henne det hon hade
 låfwat. Förstinnan som war mycke wäl nögd med sin dotters 1270

(*M*) *Empressemens.*

förhållande och sökte derhos med all fågnesamhet komma henne till att förgiäta den oförrätt hon mente sig hafwa giordt henne dermed att hon mistänkt henne för en älskogs-handel/ samtyckte utan swärhet att bägge *Cousinerne* åkte
 1275 med hwarannan bort/ låfwade hon om en stund eller annan komma effter. Riddaren som wäntade sin kiärsta med yttersta längtan blef sprittande glad (*N*) då han fick se henne komma; Och antingen hon så särdeles hade giordt sin flit att pryda sig/ eller och att den fågnad hon hade till att se det hon
 1280 älskade gaf hennes skönhet en ny högd/ tyckte han sig aldrig hafwa sedt henne så wacker. Ehuruwål nu deras samtal skedde i *Centuriones* och hans grefwinnas närwaro/ war det icke deß mindre mycke liufligit och hiertans sött; och som stats-sakerne kunde i deras enskylta wäsende hafwa sin
 1285 wärkan/ talte de och derom. *Peppa* betygade för Riddaren att hon med sorg och ängslan såg deras ynkeliga förhållande som styrde *Republiquen*, de der icke gjorde den ringesta anstalt til att stilla de klagomål som Konungen i Franke-rike hade emot dem/ så att hon mycke fruchtade för det
 1290 som därpå torde följa/ så wäl för sin *Families* wälgång [som] för de nya hinder det kunde kasta i vägen för hennes lycka; Riddaren lät henne förstå att så länge han woro försäkrad det hon älskade honom/ skulle Kungens stridighet med *Republi-quen* icke giöra honom något bekymmer/ emedan der ingen
 1295 liknelse wore att så många stora Män som han hade hört säijas wara i det *Genuesiska* rådet/ skulle tänkia sig til kunna stå emot en *Monarque* som hade twingat de största *Poten-tater* i *Europa* oachtat de med hwarannan warit förente/ til att emottaga de freds-wilkor som han dem behagat före-
 1300 skrifwa. *Peppa* och *Centurione* tycktes deße skiälen wara mycke goda/ och sade Riddaren än widare/ han hoppades

(*N*) *Transports*.

det Hans Majjestät/ sedan detta nysbegynta owäsendet wore
 stillat/ skulle gifwa honom sitt lof och tilstädielse att komma
 igen til *Genua* och begära *Peppa* uppenbarligen af hennes
 föräldrar/ deröfwer suckade den skiöna *Peppa*, och som hon 1305
 wiste det Riddaren mycke oförskräckt war att gifwa sig i
 allahanda lifs fara/ bad hon honom hierteligen han wille för
 hennes skul något litet skona sig/ och tänkia det/ att hon
 aldrig kunde gie sig tilfreds om honom något skulle wid-
 komma/ och att han således borde något giöra en person 1310
 til behag som fäste hela sin lycka wid hans öde. Riddaren
 hel betagen och genomblödande (O) af sin kiärstes
 liufliga utlåtelse/ swor för henne han wore i största hierte-
 qwal och yttersta grämelse att skiljas ifrån henne; men i
 medlertid nödgade honom hans heder och plickt samt den 1315
 kiärlek han bore til den wärdigste herre som i werlden kunde
 finnas/ att han ofördröjeligen måste infinna sig i *Toulon*,
 derest att afwachta *order* ifrån hofwet. *Peppa* ogillade inte
 hans mening/ utan bad honom allenast han wille låta henne
 weta sitt tilstånd så ofta han kunde/ och komma ihog att 1320
 det wore den endeste fägnad hon kunde hafwa medan de
 wore åthskilde. Det war henne omöijligt att få rätt fram
 desse sidsta orden utan aldraömeste bewekelse/ hwilket så
 rörde Riddarens hierta att han hade snart mått dö wid sin
 liufligste herskarinnas fötter. Grefwen och hans gemål drogo 1325
 försorg huru de måtte skilja dem åth/ och blefwo sedan
 föranlätne att bedraga dem bägge twå/ på det de således
 måtte betaga dem den bedröfwelsen att taga af hwarannan
 afskied. Sade fördenskul åth Riddaren/ att hans kiärsta
 wore hemfaren til sina föräldrar igen/ och gjorde *Peppa* 1330
 wis/ att hennes wän wore bortrest utan att biuda henne
 fara wäl/ på det han icke måtte mera komma henne til

(O) *Penetré.*

att (*P*) ängslas och ömas. Dermed reste han sin wäg tillika med sin goda wän och rese-kamerat åt Frankerike tillbaka/ det
 1335 fortaste han kunde.

Peppa blef så ängslig öfwer sin kiärastes afresa/ att hon/ oachtat alla sin *Cousines raisoner* och skiäl dermed hon sökte til förmå henne att något bättre regera sig/ på det inte Förstinnan *Doria* måtte oförmodandes komma på henne i ett
 1340 slikt tilstånd/ hon ändå aldeles gaf sig öfwer i sin sorg/ så att tåreperlorna tilrade henne ännu tätt utför kinderna då Förstinnan kom för dören af huset. Grefwinnan war i begynnelsen grufweligen illa brydd både för sin *Cousine* och för sig sielf; men hon upfylte med sin (*Q*) spitzfundighet och
 1345 snälrådighet/ det som den gången fattades i *Peppas* beskiedelighet/ i det hon fattade på att låta stänga inne en liten hund som hennes *Cousine* mycket älskade/ derpå hon gick til att taga Förstinnan emot uti ett förmak/ säijandes: hon kommer nu rätt til pas at trösta *Peppa* som wore råkad i största be-
 1350 dröfwelse/ förmedelst det hon hade förlorat sin hund. Förstinnan/ då hon finner sin dotter hel gråt- och röd-ögd/ säijer hon åt henne det wore inte hennes ålder tillåteligit så där taga wid sig öfwer en borttappad hund/ och skulle det inte wara så illa swårt att skaffa henne en annan i ställe/ som wore äfwen
 1355 så wacker som den hon gret. Grefwinnan sade dem ock/ att hon inte aldeles mißtröstade att finna hunden igen/ men *Peppa* såg ändå lika bedröfwad ut/ och reste lite dereffter bort med Förstinnan *Doria*. Och som hon fruchtade att hennes *Cousine* torde nästa dagen effter sända henne hunden tillbaka/
 1360 bad hon henne wid afträdet/ det hon wille behålla honom hos sig til det ringesta en 8. dagar/ på det hon inte måtte betaga henne den åstundade förewändningen att wisa sig olustig/ och att man icke måtte få tilfälle att fråga henne effter orsaken dertil.

(*P*) *S'attendrir.* (*Q*) *Presence d'esprit.*

Förstinnan *Doria* som hade skickat en trogen man til Tyskland att underrätta hennes brorson om Gref *Centuriones* giffter- 1365 mål/ och med det samma gie honom uplysningar uti alt det som kunde hafwa lemnat honom någon mißtanka i des sinne/ fick på samma tid ett mycke wackert bref ifrån Marggrefwen/ som tackade henne för hennes godhet/ och betygade i hwad för en hiertans sorg han wore stadd öfwer det att han hade 1370 så mißhagat *Peppa*; bad jämwäl sin farsyster hon wille tala til hans bästa/ och skref att han wille wänta hennes goda swar i *Venedig*, försäkrandes henne han wille inte resa der- ifrån/ innan han finge höra det hans kiärsta hade gifwit honom til. Förstinnan/ som dref denna saken med en stor 1375 warsamhet/ wäntade på ett blidt ögnableck (*R*) til att wisa sin styfdotter sin brorsons bref. I medlertid kommer *Dom Carlos Baçan* en Spansk *Envoyé* sänd til den *Genuesiska Republiquen*, och besöker Försten *Doria* på Konungens/ sin herres wägnar/ säijandes huru denna Konungen möcket hölt 1380 utaf Marggrefwen af *Villa Mediana*, och att han inte skulle kunna wisa bättre prof af sin bewågenhet emot *Spanien*, än om han togo denna *Cavaliern* an til sin måg/ försäkrandes at Hans Maj:tt i anseende til ett sådant ächtenskap lärde wisa honom all den heder som han kunde önska. Försten 1385 *Doria* tog med mycken wördnad opp den äran som Konungen af *Spanien* honom gjorde/ och försäkrade *Dom Carlos Baçan*, han wille derom rådgiöra med sina anhöriga/ och att han altid worde dragandes den försyn som han borde/ för en så stor *Monarks Recommendation*. Förstinnan *Doria* blef mycke 1390 brydder af denna handeln/ icke deß mindre wiste hon så wäl länkia sin gemåls sinne/ och gaf honom så goda skiäl at gifftermålet med Marggref *Spinola* wore tusende gånger tienligare och hederligare för *Peppa*, än med en *Spanior*,

(*R*) *Quelque moment Favorable.*

1395 hwars slächt de inte engång kiände eij heller hans gods/ så
 at Försten *Doria* omsider låfwade henne han aldrig skulle
 samtyckia at hans doter togo Marggrefwen af *Villa Mediana*.
 I medlertid beslöt Förstinnan *Doria* at inte länger uppskiuta
 til at tala med *Peppa* för sin brorson/ och wisade henne
 1400 fördenskul brefwet hon hade fådt ifrån honom. *Peppa* som
 fördolde til en del sina tanckar swarade henne/ utan at låta
 se någon särdeles wederwärdighet. Hennes ära woro nästan
 för öm der til/ at hon skulle kunna någon ting höra af en
 Manspersons anmodan/ som hade tyckt henne inte wara sig
 1405 wärd. Förstinnan hölt inte rådeligt vidare dermed för denna
 gången anhålla/ inbillandes sig/ det hon med tiden wäl skulle
 hitta på medel til at öfwerwinna hos henne denna lilla wämie-
 samheten. (S)

I medlertid såsom Marggrefwen af *Villa Mediana* hade
 1410 skrifwit til *Spanien* att *Peppa* inte så ogierna skulle hafwa
 honom til gemåhl/ och han utom deß af en olidelig inbilsam-
 het hade lagt något mer dertil sig sielf til beröm och fördel/
 så hände sig/ att Försten *Doria* på denne tiden hade fådt
 från en *Genueser* sin goda wän/ hwilken uphölt sig i *Madrid*,
 1415 ett bref/ deruti han lät honom wetta huru han hade där hördt
 talas om det förslag man honom giordt att gifwa sin dotter
 åth Marggrefwen af *Villa Mediana*, och att han jämwäl för-
 nummit det Konungen af *Spanien* sielf för honom lagt sig
 uth; samt att han såsom hans wän icke kunde hålla sig/ med
 1420 mindre han måtte råda honom/ att så framt han wille undwika
 alt förtret och hafwa ro i sitt hus/ skulle han inte sättia sig
 emot detta gifftermålet/ emedan han hade af wiß hand/ att
 Marggrefwen hade föruth försäkrat sig om hans dotters goda
 wilja/ och att han således som en klok man skulle med
 1425 wackert maner samtyckia til en ting som han icke lätteligen

(S) *Delicatesse*.

lärde kunna förhindra. Försten *Doria* undfick detta bref med
 den största hiertans harm/ som någon tid kan påkomma en
 fader/ den icke mer har än en endeste dotter/ hwilken han
 med stort bekymmer uptuchtat/ och likwäl om hennes person
 effter sitt egit godt finnande och henne oåtsport har ärnat 1430
 styra och råda. Och som han inte wiste hwem han först
 skulle bryta sig ut på/ beklagade han sig för sin gemål öfwer
 sin olycka/ förbrændes henne med det samma/ i det han
 wiste henne brefwet/ de friheter hon hade lämnat hans dotter.
 Då skal man wetta Förstinnan undrade inte längre på det 1435
 swaret hon hade fådt af *Peppa*, då hon sidst hade talt til henne
 om sin brorson. Hon rådde sin man/ han skulle dölja sin
 wrede och söka med godt maner förmå *Peppa* til at bekiänna
 sanningen. Dermed gick *Doria* in i sin dotters kammar/ och
 sedan han med många ord hade utmålat för henne en stor 1440
 och öm kiärlek/ den omsorg han hade haft för deß upfost-
 ring/ samt den möda han hade giordt sig att spara åth henne/
 alt sitt fädernes arf/ och jämwäl det samma at föröka/ sade han
 henne/ at han likwäl af wiß hand hade måst förnimma/ huru
 hon/ all sådan faderlig godhet oachtat/ hade låtit sig bedraga 1445
 och locka af en främling. *Peppa* blef öfwer detta talet mycke
 bestördt/ men hennes Herr-Far förmante henne/ hon skulle ingen
 ting dölja för honom/ lofwandes henne/ om hon upricktigt ginge
 til wärcka med honom/ wille han förgiäta all den orsak han
 hade att klaga öfwer henne/ och til öfwerflöd wisa henne/ 1450
 att hon skulle hafwa af honom en mycke from fader. *Peppa*
 som af deße orden innerligen blef bewekt/ och deßutan mente
 att Hennes Herr-Fader talade henne til om Riddaren/ hwilken
 allena syntes henne wara wärd att älskas/ tänckte hon wille
 göra sig det gunstiga sinnet hon nu fan honom wid/ til 1455
 nytta/ kastade sig så för hans fötter/ och med en häftig tår-floed
 bekiände för honom sanningen/ att hon älskade. Hennes

Fader föll henne i talet/ utan att gifwa henne tid til att vidare förklara sig/ och sedan han med skiälbord och för-
 1460 witelser hårdt farit henne öfwer/ lemnade han henne där gåendes in i sin gemåls kammar/ af fruchtan/ att hans wrede torde komma honom till att föröfwa någon hårdhet emot sin dotter. Han blef af förbittran/ och med det samma af hiertans grämelse så betagen/ att han föll i en häftig siukdom. Man
 1465 kom honom til hielp/ och de medel man brukte dertil/ skickade sig så wäl/ at han kort derefter blef frisk igen. Hans gemål som såg honom altstilla sur och förtretad emot sin dotter/ lofwade honom/ att om han wille lemna henne att bestyra om saken/ wille hon med konst så drilla *Peppa*
 1470 att hon skulle ändteligen ta Marggref *Spinola*, och wil alting så noga afpassa att ingen skulle det ringeste få höra om detta ächtenskapet förr än det skulle redan wara fulbordat. *Doria* som war otröstelig deröfwer att en främling skulle komma in i hans hus och bli herre öfwer al hans egendom så godt
 1475 som mot hans wilja/ utlät sig det wore honom lika mycke hwad för en måg han finge/ allenast det intet blefwe Marggrefwen af *Villa Mediana*. Så snart nu Försten effter sin siukdom fulkomligen hade kommit sig före/ stälte sig hans gemål effter uplagt råd med honom lika som hon hade giordt
 1480 wår fru i *Loretto* ett löffte för sin herres hälsa/ låtandes sig förliuda hon wille resa dit och fulgiöra hwad hon lofwat. *Peppa* som gierna wille wisa att hon inte mindre än Förstinnan war mån om sin Faders hälsa/ lät sig märkia det skulle wara henne en stor fägnad om hon finge följa med henne
 1485 på denna resan/ och dermed reste de ochså sin wäg så tyst och stilla att ingen mer än grefwinnan *Centurione* allena wiste der af. Förstinnan *Doria* som nu war försäkrad om sin herres samtycke/ derjämte i den inbilning att *Peppa* inte hade någon afsky för Marggref *Spinola*, fast än hon wisat något mißnöije

öfwer hans förfarande beslöt att nu med behändighet utföra 1490
det som hon i så många åhr gädt hafwande med/ skickade
fördenskul en trogen man til sin brorson som då förtiden war
i *Venedig*, med hwilken hon skref honom til; det woro nu
fuller änteligen hög tid att lychta en sak som bägge husen
lika högt önskade/ men som icke deßmindre *Peppa* wore en 1495
af de rikaste arf-printzessor i *Italien*, och han altid kunde
finna nya hinder i sitt giftermål med henne/ hade hon fattat
det änteliga slut till förekommande af alla olägenheter; att
taga *Peppa* med sig til *Loretto* på det han i återfärden måtte
få tilfälle att röfwa bort henne då de komme resandes längs 1500
uth med *Adriatiska* hafsstranden. Och som det war gement
der å orten att se siöröfware huru de skickade sina båtar i
land som röfwade bort alt hwad de öfwerkommo/ tyckte hon
bäst/ att han lät uthreda en liten *Fregatte*, och på det han
inte måtte göra sig förhatad hos sin kiärsta i fall hon finge 1505
se honom sielf/ skulle han sända på en båt 8. eller 10. stycken
af sitt folk uthklädda som Turkar/ hwilka lite för dager skulle
komma och kringränna ett afläget werdshus derest hon til
den ändan wille taga sitt herberge; sedan/ att desse karlarna
då de således hade fördt dem fångna sin kos på deras båt/ 1510
skulle de skräma dem med allehanda tilredelser af et eländigt
slafweri/ och den andra dagen effter skulle Marggrefwen med
sin *Fregatte* jaga effter båten/ eröfra den samma och frälsa
dem/ kunnandes han nog tänkia att om alt detta med för-
stånd och klokhet worde uthförandes/ skulle *Peppa* som effter 1515
alt sådant ungt folks maner gierna såg att man gjorde för
hennes skul någon stor och owanlig gärning/ hon skulle af
en slik des tapperhet som han til hennes befriande låtit se/
märkeligen blifwa bewekter/ och skatta sig mer än lyckelig
at hon utur Turkarnes woro råkad i hans händer/ derpå skulle 1520
han föra henne til *Venedig*, derest hon strax skulle skaffa en

präst til at wiga dem samman/ medan *Peppa* ännu hade
tanckarna fulla af den ogemena tjenst som han effter hennes
mening hade giordt förmedelst hennes oförmodande frälsande.

- 1525 Marggrefwen tog detta förslaget emot med största glädie/
och som tiden och det illkloka rådet Förstinnan hade gifwit
honom/ gjorde honom i sin kiärlek än mera hitzig och up-
tänd/ winlade han sig med högsta flit att ställa det samma i
wärket. Förstinnan gäste altstilla på återresan uti aflägne
1530 herbergen/ och war hon änteligen kommen at hwila uti ett
äfwen sådant ett hus emellan *Rimini* och *Ancona* då de oächta
Turckarna/ af Marggref *Spinola* utskickade/ lagade sig til at
röfwa bort Förstinnan och *Peppa*. De togo in porten til
gården/ och sedan de förskräckt drängarna med någon wäld-
1535 samhet som de wid ankomsten föröfwade/ stego de opp i
Förstinnans kammar som hade sin styfdotter hos sig hwilka
bägge de twingade med en hast att kläda sig. Förstinnan som såg
Peppa wara mycke hiert-skrämd/ begynte redan spela en fri-
modig menniskias person förmante *Peppa* til at underkasta
1540 sig sit öde med tålmod och utan knorrande/ försäkrandes
föruth at Himmelen inte worde dem öfwergifwandes.

- Riddaren af * * * som war i wärcket begripen at taga sig
en stor siöresa före/ wille gierna taga afskied af sin kiärste
innan han gofwo sig til siös. Hade fördenskul rest med Påsten
1545 åt *Genua* hafwandes en sin goda wän i följe med sig; men
då han wid ankomsten dit hade förnummit at *Peppa* war
förest til *Loretto*, fortsatte han sin resa vidare til at möta
sin kiärste effter han inte hade tid at afwakta hennes åter-
komst til *Genua*. Och war han kommen mycke sent om
1550 afftonen til samma herberge der *Peppa* den natten hwilade/
då de förmente Turkarna wärkstälte förslaget af hennes wäld-
förande. Som de nu sådant inte kunde göra utan buller/
hade i medlertid Riddaren med sin Rese-*Camerat* waknat/

då de strax klädt på sig/ och komme så ihop med deße
 röfware just i den tiden då de hölle på at så sachteligen led- 1555
 saga *Damerna* åt deras båt. De anfölle dem med en sådan
 tapperhet/ at deße förmente siöröfware som inte hade wäntat
 sig et så krafftigt motstånd/ måste släppa Förstinnan och
 hennes fruntimmer/ och hufwudstupa taga til flychten. Icke
 deßmindre och oachtad den oreda de sågo sig uti/ hade tre 1560
 de sterkeste som utan twifwel wiste deras herres hemlighet/
 tagit fatt på *Peppa*, och släpade henne med sig åt båten det
 fortteste de kunde. Då Riddaren fick kiänna hennes röst
 jagade han dem efter så geswint och med ett så friskt mod
 och hierta/ at han gjorde de twå oförmögne at wärja sig/ 1565
 och war på wägen at ränna den tridie med wärjan twärt
 igenom/ då denne stackaren bad honom skiänkia sig lifwet/
 försäkrandes honom han wore ingen Turck/ utan att han och
 hans *Camerater* hade blifwit åstad skickade til denna syslan
 af Marggref *Spinola*, hwilkens maka-råd med Förstinnan *Doria* 1570
 wore/ at de skulle röfwa bort den skiöna Printzessan som han
 nu hade frälst. *Peppa* war så förstörd både af en slik händelse
 och af det hon nu hörde at hon kunde inte ännu besinna
 sig hwem hon hade för sin frihet at tacka. Hon begynte
 likwäl strax derpå at tacka sin frälsare med ord som wore 1575
 fulla af *estime* och erkiänsla/ då hon blef warse wid dags-
 liuset/ at det war Riddaren af * * * hon talte med. Aldrig
 har någon så hastigt kommit uhr en stor förskräckelse i en
 fulkommen glädie. Ett ögneblek föruth tänkte hon sig wara
 en slafwinna/ och medan hennes sinne ännu är fult af för- 1580
 skräckelige tancke-bilder finner hon sig emillan sin kiärastes
 armar. En så liuflig förändring är lättare at betänkia än
 beskrifwa. Riddaren sade henne huru han war rest til *Genua*
 til at besöka henne/ och som han inte hade tid at der afbida
 hennes återkomst från *Loretto*, hade han beslutit at möta 1585

henne på vägen/ at han förleden natt temmeligen sent war
 kommen til detta herberget det hans lycka så öfvermåttan
 wäl tilpaß hade fördt honom/ han tilböd henne däruppå at
 wilja föra henne til Franckerike och der sättia henne i säker-
 1590 het för sina anhöriges wäldsambhet. *Peppa* inbilte sig genast/
 att Riddaren inte sade henne sådane ord/ utan til at beqwäma
 henne til at samtycka och tåla det han henne måtte bortföra/
 lät honom fördenskul wetta at hennes Fader redan hade
 kunskap om hennes kiärlek och att hon inte aldeles miß-
 1595 tröstade at han ju omsider skulle samtyckia til hennes åstun-
 dan; hwaruppå hon mycke bewekligen bad honom han wille
 inte förderfwa den höga tiensten han nu hade giordt henne.
 Riddaren som war den wördsammaste älskare som nonsin
 har warit til/ kastade sig för hennes fötter/ och beklagade
 1600 sig öfwer det släta omdöme hon om honom giorde/ för-
 säkrandes henne/ han wille tusend gångor heller dö/ än hafwa
 den ringaste tanka at mißhaga henne. De hade derpå ett
 mycke långt och liufigit samtal med hwarannan försäkrandes
 hwarannan å nyo/ at deras kiärlek skulle wara så länge som
 1605 deras lif. Riddaren som inte wille at Förstinnan skulle kiänna
 honom igen/ hwilken ock inte synnerligen wäl skulle hafwa
 undfägnat honom/ sedan han så der/ giort hennes anslag til
 intet/ bad sin kiärsta/ hon inte wille förtänkia honom/ at
 han inte kunde komma för hennes ögon/ och at han sedan
 1610 han ledsagat henne til herberget tillbaka/ dit hennes styf-
 moder numera redan lärde wara igen kommen/ måtte hålla
 sig fördöld/ han wille ändå något fierran efter följa henne/
 och se til huru hon säkert och wäl kommo fram til *Genua*.
Peppa tyckte det godt wara och när hon war kommen på
 1615 några steg när gården och nu skulle skiljas från honom/ bad
 hon han wille komma ihog/ huruledes/ at arbeta på hennes
 säkerhet/ det wore alt det samma som tiente en person/ som

aldranhäftigast bland alla menniskior önskade sig få se honom lyckelig. Då nu Riddaren hade skildtz wid sin kiärsta/ mötte honom strax den *Cavalieren* som hade stådt honom bi uti 1620 kampen med de falske Turkarna. Denne som hade varit mycket bekymrad huru det hade gådt med Riddaren/ sade nu för honom/ huru han hade måst bli stilla hos Förstinnan *Doria*, til at förhindra det hon i et slikt willewaller ei måtte bli illa handterad/ men det hade varit så fierran/ at hon 1625 tackat honom en gång för hans hafde beswär/ så att hon ock icke et ord hade kunnat tala med honom/ utan med största förtret/ och bitterhet låtandes honom således klarligen förstå/ det hon icke det ringaste funne sig wara honom förplichtad för det han vågat sit lif för henne. Riddaren som 1630 ingen ting därpå undrade/ lät sin *Camerat* weta hwad han hade hört om det hemliga förstånd Förstinnan hade med *Peppas* tilförordnade röfware/ samt den tilsäjelsen han gifwit denna älskeliga Personen/ at hålla sig wid hands hos henne hela den öfriga wägen til deß hon komme wäl hem til *Genua*, 1635 på det han måtte kunna göra henne bistånd/ i fall man än vidare torde fresta på at wäldföra henne.

Förstinnan *Doria*, som af Riddarens wän och rese-*Camerat* hade blifwit beledsagad til herberget igen/ som ock för sit Fruntimmer stälte sig mycke förskräckt/ tröstade sig i sit 1640 hierta/ öfwer den olycka som hennes brorsons folck wederefarem war/ med den inbilningen at *Peppa* likwäl som åtskillige henne hade försäkrat/ wore wärkeligen bortförd. Hwarföre hon och redan satt och grundade på/ huru hon med en hast skulle qwista efter til *Venedig*, derest hon förmedelst sin 1645 närwarelse och sin Mans med sig hafwande skriftteliga samtycke/ wille fulborda det länge betänckta ächtenskapet/ då *Peppa* i det samma kom ingåendes i kammaren. Förstinnan lät i förstonne se hos sig en [stor] häpenhet/ men som qwinfolcken/

1650 särdeles i Italien, inte ha ondt efter/ at dölia sina rätta
 tanckar/ föll hon strax *Peppa* om halsen/ betygandes en
 öfvermåttan stor glädie öfwer det hon såg henne wara undan-
 sluppen en så stor fara. *Peppa* som äfwenwäl döljde det hon
 hade fådt wetta/ och deßutan ännu war gråtmill öfwer de
 1655 sidsta orden/ hon hördt af sin kiärsta/ huru han nembligen
 hade så brått om/ at resa til Frankrike tillbaka/ omfamnade
 sin Styfmoder igen med gråtande tårar. Dermed reste de sin
 väg/ följandes dem Riddaren och hans *Camerat* så tågligen
 och på långt håll efter. Medan de nu således woro på hem-
 1660 resan til *Genua*, arbetade Marggrefwen af *Villa Mediana*
 med händer och fötter at draga Försten *Doria* på sin sida.
 Han hade sina bästa wänner ihop med honom til at tala för
 sin kiärlek/ och lät igenom dem föreställa honom så många
 förmåner så wäl för hans hus som för hans egen person i syn-
 1665 nerhet/ at *Doria* ångrade det samtycket hon gifwit sin gemål
 til at giffta sin dotter med Marggref *Spinola*, men då han af
 ett Förstinnans bref fick förnimma huru illa hennes förslag
 hade lyckatz/ kom han på de tanckar/ at himmelen måtte
 inte wilja hafwa det gifftermålet/ emedan han tillät/ at så
 1670 många hinder sig derutinnan i wägen kastade/ och således
 drog han inte vidare betänkiande at fatta ett ändteligit slut
 til at gifwa *Peppa* åt Marggrefwen af *Villa Mediana* särdeles
 då han tänckte efter/ hwad för en oförmodad glädie han
 skulle förorsaka denna wackra menniskian/ i det han be-
 1675 bodade henne en tidning/ som han så wist försäkrade sig
 om/ skulle henne hierteligen fägna.

Så snart Förstinnan och *Peppa* wore hemkomna til *Genua*,
 måste Riddaren/ som nödgades inställa sig i *Toulon*, för flot-
 tans utlöpande/ förlåta en ort som för honom så liufig war/
 1680 icke hafwandes så mycken tid att han engång fick se eller
 tala med sin skiöna kiärsta. I medlertid wisade sig Marg-

grefwen af *Villa Mediana*, som hade fådt kunskap om Förstens benägenhet emot sig/ med ett öfvermåttan prächtigt lib'rij/ i alla gator och rum der han nånsin kunde tro sig kunna finna eller möta *Peppa*. Men som hon hade bara för- 1685
 tret af alt det wäsende han gjorde/ tog hon sig före at gå illa åt honom i alla tilfällen/ ja hon war så elak at hon i sielfwa kyrkian altid lagade det hon kom så til at sittia at *Spanioren* aldrig fick se hennes ansikte. Förstinnan *Doria* sedan hon fick wetta af sin herre/ huru hans upsåt wore at 1690
 gifwa *Peppa* åt denna *Cavalieren*, märckte åtskilliga gångor/ att hennes styfdoter altid på det högsta skydde för honom/ och at hon hade den yttersta/ och största wederswilia til honom. Hon hade och ganska swårt för at gie sig tilfreds öfwer den släta framgång hon hade haft med sit förslag at 1695
 giffta henne med sin brorson/ och som detta altstilla låg henne i hufwudet/ kunde hon af det minsta tekn hon såg/ giöra sig nytt hopp. Hwilket också war orsaken att hon lät sin gemål förstå det hon fant *Peppas* hog wore mycke fierran ifrån den minsta kiärlek til Marggrefwen af *Villa Mediana*. 1700
 Försten *Doria*, som föruth aldeles war intagen af wederspelet/ förmedelst sin Dotters egen bekiännelse/ gjorde sig den tankan/ såsom alla Fäder gierna flattera sig/ at *Peppa* twingade sig i det fallet/ på det hon inte måtte mißhaga sin Far. Detta förmenta twånget gick honom så diupt til 1705
 hiertat/ at han strax gick in i *Peppas* kammar/ säijandes/ huru han numera/ utan något afseende på sina egna förmåner/ ändteligen hade beslutit/ at låta henne få den lyckan hon åstundade/ och at han/ i betrachtande af den goda wilja hon bore för Marggrefwen af *Villa Mediana*, ändteligen låtit sig der 1710
 hän beqwäma/ at han wille giffta henne med denna *Spanioren*. *Peppa* kom af et så oförwäntat tal så ifrån sig/ at det war henne omögligit swara et endeste ord utan hon föll i samma

ögneblek ned på sin säng dånandes. Försten *Doria* häpen
 1715 och illa brydd af sin dotters beswimande/ ropade hielp;
 därpå koñe först Printzessans Jungfrur och pigor löpandes/
 och strax derefter sielfwa Förstinnan. Så snart hon såg henne
 qwiknad igen/ böd hon til trösta henne med de aldra sötaste
 och wänligste ord/ frågandes henne därpå/ hwadan denna
 1720 swagheten hade henne påkommit. *Peppa* tilstod för henne at
 hon aldrig för någon menniskia haft någon serdeles wede-
 wilja/ undantagandes för en person allena; i medlertid wore
 hon så olycklig at hennes herr-far wille denna samma per-
 sonen uthvälja til sin Måg. Sedan nu Förstinnan hade för-
 1725 säkrat henne/ at Försten inte skulle derutinnan göra henne
 något wåld/ gick hon til sin gemål/ och straffade honom at
 han så der hade half ihiälskrämt sin dotter/ hälst han wäl
 kunde sig påminna huru hon redan hade märkt det *Peppa* hade
 ingen lust til Marggrefwen af *Villa Mediana*. *Doria* som
 1730 inte fick i sit hufwud det ringesta af det snacket mente at
 hans spitzfundiga och ilkloka gemål måtte warit framme/
 och omwändt sin dotters sinne/ at hon numera föredrog
 Marggref *Spinola*, för den Spanska *Cavaliern*; hwilket och
 styrckte honom än mer i den meningen han hade om de
 1735 mästa qwinfolkens ostadighet. Dock war han icke deß mindre
 altstilla mer än illa brydder/ huru han i den saken/ skulle
 bära sig åt. I medlertid såsom det *Genuesiska* Rådet icke
 fattade något slut at förnöija Konungen i Franckrike på de
 klagomål han hade emot dem/ reste ändteligen den Fransöska
 1740 *Envoyén* från *Genua*, hwilcket högeligen bekymrade de mästa
 Rådsherrarna/ särdeles då de finge förnimma at man i *Toulon*
 utrustade en stor flotta/ den man lastade med en grufwelig
 hop *Bomber*, *Granater*, och *Carcasser*. Rycktet gick wäl/ at
 alla deße store förberedelser woro ansedde på dem af *Algier*,
 1745 hwilke frantzoserne nu aldeles ärnade utrota. Största delen af

Genueserne tyckte denna gifning wara sanningen lik/ och woro de i så stora inbilningar at de inte woro så gode at löpa på/ så at de inte kunde tro at den tilrustningen skedde emot dem. Men de klokaste/ såsom de der wäl wiste at man inte saklöst och utan näpst förtörnar en stor Konung/ lefde 1750 uti en stadig fruchtan/ och rådde der til at man skulle ju förr ju heller förlikas med denna *Monarquen*, ehwad det galt och kostade. Alla menniskior hade nu med det algemena wäsendet tanckarna så fulla/ at snart ingen mera tänckte på sit hus-håll. Försten *Doria* som utan gensäjelse är en af de för- 1755 nämste i hela staden/ blef alla ögnebleck af rådet upfodrad/ så at den knappa tiden han hade at tänkia på sit eget/ nödgade honom at lämna alla hans enskylte saker. Han beslöt och efter sin gemåls råd at inte fatta något slut uti sin dotters giftermåls handel/ förr än man fick se huru alt det som 1760 rörde *Republiquen* wille aflöpa.

Medan det *Genuesiska* wäsendet war i et så bedröfligt tilstånd/ lefde *Peppa* i en ouphörlig fruchtan/ omgifwen af bara fiender/ uti en faders händer som wille uppoffra henne åth en *Spanior*, och under en styfmoder som altstilla spinti- 1765 serade på nya förslag huru hon måtte antwarda henne i Marggref *Spinolas* wäld. Alt war henne mißtänkt/ och fant hon för sig ingen tröst utan i den allmänna olyckan/ ty ehuru wäl den förskräckeliga flottan man i Frankrike lagade til/ och de rättmätige orsaker som Konungen hade til krig mot 1770 *Genueserna* gjorde alla andra det högsta bekymmer/ så war hon likwäl deröfwer hierteligen glad/ såsom öfwer en ting hwarmed hon födde sit hopp/ emedan hon tänckte at Konungen kunde få in *Gennua*, då hon skulle hafwa den fågnaden at förmedelst sin kiärlek til Riddaren af * * * wara föruth 1775 försäkrad om en så mächtig skyddsherre för sin *famille*. Och såsom hon ingen fann som icke talte illa om *Frantsoserna*/

önskandes dem alt ondt/ så skydde hon och alla människors
omgiänge. Hennes *Cousine* allena/ för hwilken hon uppen-
1780 barade sina hemliga tanckar/ tycktes henne wara den endeste
som wiste sig förnuftig/ effter hon inte fördömde Frantzo-
serna.

Wid samma tid kom tidender at rådet eller *Divan* i *Algier*,
som warit klokare än det i *Genua*, hade förlikt sig med
1785 Konungen/ utan at afbida nya prof af hans förtörnelser/ och
att jämwäl *Ambassadeuren* redan wore derifrån afgången til
at bedia hans Maj:tt om förlåtelse af alt det som skiedt war.
Denna tidningen gjorde *Genueserne* råd- och tröstlöse/ emedan
de icke länge twiflade/ at det förskräckeliga owäsendet som
1790 wid *Toulon* syntes draga sig tilsamman/ ju ofelbart worde
dem drabbandes. *Senaten* war hela dagen tilhopa/ man gjorde
der alla stunder nya förslag/ men kom aldrig ändå til något
wist slut. De klokeste hölle rådeligit man skulle låta en
Ambassadeur strax gå fort med påsten/ til at underkasta sig
1795 Konungens nåd; andra åter igen tyckte det numera wara
försent. Spanska *Envoyén* som hade sine medhållare/ kom
derpå opp/ lofwandes dem/ at en wäl utrustad och med för-
sökte troppar besatt flotta/ samt alt det Spanska gullet som
kom från *Perû*, skulle stå dem til tjenst. Och fast än me-
1800 ningarna härwid woro mycke åtskilliga/ underlät man ändå
intet at emottaga et Spanskt Regimente til *Garnison*, hwilket
Gouverneuren i Meijland hade dit skickat. Man kallade jämwäl
hem alla *Banditer*, och skickade sig så mycke det närwarande
willewallret wille tillåta/ til et krafftigt motstånd/ i fall man
1805 skulle bli anfallen. I medlertid sände de förnämste i staden
sina hustrur och barn til Meijland och andra nästomliggiande
städer. Försten *Doria* tog och ett hiertrörigt afskied af sin
gemål och dotter/ lemnandes dem walet att begifwa sig til
Meijland eller *Turin*, hwilket de hälst wille/ *Recommenderandes*

sin dotter öfwer alt annat i deß Styfmoders wårtnad. Först- 1810
innan *Doria* som stälte alla sina afsichter på sin Brorsons
bästa/ och deßutan fruchtade för Marggrefwens af *Villa*
Medianas anseende uti en Spansk *Province*, wille inte resa
til Meijland/ på det hon sielf måtte öfwerandtwarda sig i
Spaniorernas händer. Reste fördenskull til *Turin*, derest hon 1815
och hade någon slächt/ wälwettandes at hon der lärde wara
friare än i Meijland. Så snart hon war dit kommen/ skref
hon til Marggref *Spinola* som ännu war i *Venedig*, låtandes
honom wetta at hon wäntade honom med högsta längtan.

Det *Savoyiska* häfwet/ som näst det Franska är utan gen- 1820
säjelse det prächtigste i hela *Europa*, har altid warit en säker
tillflycht och fristad för alla höga personer som af olyckan
blifwit förföljde. Ja det skulle wara swårt at finna en endeste
främling/ som mißförnögd rest ifrån *Turin*. *Officerarne* af
den *Portugisiska* flottan kunna witna/ om *Victor Amadeus* 1825
den andra af det namnet/ som nu förtiden regerar i *Savoyen*
och *Piemont*, har wanslächtat från sina Förfäders höga fri-
kostighet. Hafwa ju nyligen några den största konungens i
werlden hofbetiente kommit från *Chambery* på det aldra-
härligste beskiänckt ock der hos af det ädla maner/ dermed 1830
deße äreskiänker blifwit dem öfwerlefwererte hwilket och
priset deraf fördubblat så betagne/ at icke en af dem warit
som eij wid hemkomsten på det aldrahögsta berömt hertigen
af *Savoyen* och honom til himmelen uphögt. Denna herren
hade nyligen förmält sig med *Mademoiselle* som är en arfwinge 1835
af så många Konungar/ och at jag må säija mycket med
twänne ord/ *Monsieurs* dotter.* När nu Förstinnan *Doria* kom
til *Turin*, tog Hertigen som hennes höga stånd och *merite*
wäl kiände/ henne med all heder emot/ tilbiudandes henne
på det aldrahöffigste/ att alt det han i sitt wäld hade skulle 1840

* Detta klingar löijeligt för dem som inte kiänna Frantzozernes *maner* at tala.

stå henne til tjenst. *Peppa*, som inte behöfde sin höga her-
 komsts tilhielp/ att förskaffa sig allas wördnad och tycke som
 nånsin såge henne/ blef ansedd af *Cavaliererna* med för-
 undran. Kan och hända at Fruntimret inte kunde se henne
 1845 utan afwundsiuke/ hwilket om det så skulle warit/ man icke
 så mycket har at undra uppå. I medlertid infann hon sig
 likwäl inte wid någon af alla de roligheter och tidfördrif som
 Hertigen för hennes Kongl. höghet hertiginnan anställa lät/
 aldenstund Förstinnan *Doria* fordrade en *rang* den man inte
 1850 kunde inrymma henne så framt man icke wille göra många
 höga *Damer*, som wid det *Savoyiska* håfwet wistades en
 ögenskenlig orätt. *Cavaliererna* som gierna hade haft den
 fägnaden att se *Peppa* wid alla deße högtideligheter/ förslogo
 åtskilliga medel til at förnöija Förstinnan *Doria*; men såsom
 1855 det är mycket lättare afhielpa Konunga twister/ än rätta
 qwinfolks *rang*, så war det ock dem omöijeligt at komma
 dermed til rätta. Det förwirrade tilståndet i *Genua* tiente
 deßutan til en god swepsak/ och ursächt at man icke kunde
 taga del i de wid håfwet på färde warande lust-spel. Ty man
 1860 fick på samma tid kundskap/ at Franska flåttan war kommen
 för *Genua*; att en hop *Voluntairer*, hade wågat sig i land/
 hwilka sedan de först giordt sig mästare af *S. Pierre D'Arena*,
 hade opbrändt de skiöna husen på landet/ hela *Genuas*
 Sommarlust och ögnefägnad; at Frantzoserne/ sedan de lagt
 1865 sig närmare staden/ hade kastat dit in en så grufwelig
 myckenhet *Bomber* och *Granater*, at den sköna staden som
 man elliest plägar kalla *Genua la superba*, det är/ den stålta
 eller prächtige/ den war nu fast mera lik det eldspyende
 berget *Aetna*, då det som häftigste brinner; med et ord;
 1870 förskräckelsen der inne war så stor att många *Familier* flydde
 in på bergen och öfwergåfwo hus och egendom/ skattandes
 sig lyckeliga at de kunde sättia deras egit lif i säkerhet/ och

undfly elden samt *Banditernas* öfverwäld som och begynte plundra staden. Man berättade ännu dertil at Frantzoserne hade förlorat många *Volontairer* wid landstigningen på *S. Petro* 1875 *D'Arena*, och at jämwäl en Riddare af en mycke stor *merite*, som war en af de förnämste *Officerare* på flåttan/ hade der blifwit slagen/ samt at han af hela *Armén* wardt högeligen beklagad. Alla desse tidningar bedröfwade märkeligen Förstinnan *Doria*; men då *Peppa* fick höra om Frantzosernas för- 1880 lust/ och om Riddarens död/ som warit af en så hög *merite* och anseende/ gjorde henne hennes kiärlek bäfwande af räddhoga om sin kiärstes lif/ dertil mände och omständigheterna om den slagna Riddarens *merite* och deß almänna afsaknad swårigen föröka hennes förskräckelse. Hon gick för sig sielf 1885 afsides och begynte föruth martera sig med de aldraswåraste sorgesting som en häftig kiärlek i slike tilfällen nånsin kan gifwa et ömt hierta. I twå dagar kunde hon ingen lisa finna i sitt swidande sinne/ utan hon plågades såsom af en bitande och frätande matk/ och ehuruwäl hon tyckte sig se en liten 1890 skymt af godt hopp/ då hon förestälte sig/ at på en så stor flåtta som Konungens/ måtte finnas flera personer af *merite*, torde hon likwäl inte fråga någon menniskia derom/ inbillandes sig/ at alt det hon worde hörandes til den döda Riddarens beröm talas/ icke kunde sig på någon annan så wäl rima 1895 som på hennes kiärsta. Förstinnan *Doria* som öfwer sitt Fäderneslands olyckor war otröstelig/ kunne nu inte märkia *Peppas* bedröfwelse; men då hon såg at hon inte wiste sig/ til at emottaga Fruntimbret som dem besökte/ lät hon säija henne hon skulle komma in i hennes kammar/ så skulle hon 1900 få höra et långt bref om alt det som i *Genua* war passerat. Ehuruwäl nu *Peppa* hade beslutit/ att heller bli i den orolighet hon war/ än att antaga en underrättelse som skulle bli henne anten högst hugnelig eller och högst bedröfwelig; så

1905 war henne doch omöijeligt att emotstå den tillika rädda och starka begiärelsen hon hade att förnimma wißheten om sin kiärstes öde/ gick fördenskul in i sin styfmors kammar derest hon fan en hop med frutimmer som wäntade henne med stor längtan at få höra omständigheterna af det *Genuesiska* 1910 wäsendet. Förstinnan *Doria* las dermed op sitt bref/ hwilket bekräftade alt hwad man derom redan hört talas i *Turin*. Ibland andra omständigheter berättades der angående Frantzo- sernas landstigning/ at de derwid hade förlorat många *Officerare* och at de för alla andra högt beklagade Riddaren 1915 af *Lhery*, som war en mycke hurtig och af allom afhållen *Cavalier*, den der i alla tilfällen hade wisat goda prof af sin tapperhet och wackra förhållande. Detta namnet som har någon likhet med Riddarens af * * * namn/ antingen dät war nu i brefwet illa skrifwit/ eller och Förstinnan det illa *Pronuncierade* 1920 på sin *Italienska*/ satte *Peppa* en sådan skräck i hiertat at hon förlorade sinnen och kiänsla. Hon hörde nämnas Riddaren af * * * och i samma ögnebleck föll hon ned och dånade på lähnstolen der hon satt. Frutimret luppe strax til och hielpte henne/ icke dragandes den ringeste mißtancka at Frantzo- 1925 sernas förlust någon ting skulle hafwa hielpt til denna beswimelsen/ utan snarare at *Peppa* rörd af så mycken olycka som den Franska flåttan hade förorsakat i *Genua*, war fallen i en sådan swaghet. Man kunde med möda få henne til rätta igen/ och wardt man omsider nödgad at kalla hennes up- 1930 wachterskor/ hwilka med en hast klädde af henne och lade henne i sängen. Hon war så genom skrämd och sorgse af denna grufweliga tidningen/ och föll i en sådan grämelse at hon i några dagar icke frågade efter någon ting i werlden utan war lika som utan lif och rörelse; och om hennes sorg 1935 lemnade henne något ögnablick en qwickare kiänsla/ så tiente sådan til inte annat än at hon deß mer kiände swedan af sin

oboteliga saknad. Hon förbrådde sig/ jämwäl sielf sin hårdhet
 och skiämdes att hon orkade lefwa då hon inte mer kunde
 twifla om sin kiärestes död. Förstinnan som wäntade sin
 brorson den hon wiste redan wara afrest från *Venedig*, förgat 1940
 ingen ting af alt det hon wiste tiena til at locka och länkia
Peppas hog/ och fast än hon inte mer kunde begripa hwad
 orsaken war til den oförlikneliga ångst hon såg henne uti/
 aflät hon ändå inte at bruka mot henne den största wänlighet
 hon kunde uptänkia. När nu Marggref *Spinola* wid samma 1945
 tid war ankommen til *Turin*, gick han strax at upwachta sin
 Farsyster/ som och tog honom emot med högsta glädie/ men
 tordes likwäl inte strax wisa honom för sin styfdotter i den
 sorge-willan hon såg henne wara stadd uti. Icke deß mindre
 tänckte hon dagen derefter låta honom komma för *Peppa*, 1950
 men som hon i det samma påminte sig huru illa det stod til
 med henne/ bad hon Marggrefwen så länge wänta i förmaket
 som hon ginge in at bereda henne til at wäl undfägna honom.
 Derpå gick hon in i *Peppas* kammar/ och sedan hon låtit hennes
 qwinfolck som tiente henne träda af/ lät hon henne wetta at 1955
 Marggref *Spinola* rätt nu war ankommen och at han hade
 rest förbi *Genua*, hwarför han och med flera omständigheter
 kunde dem alt berätta om det *Genuesiska* owäsendet som de
 redan haft tidender om. *Peppa* som strax hölt före at Först-
 innan wille spinna opp något nytt försåt til sin brorsons 1960
 bästa/ gaf henne inte tid til at tala uth/ utan sade strax med
 tårefulla ögon hon wille inte längre giöra henne någon hemlig-
 het af det som hon härtills hade dölgt/ serdeles som hon
 och numera ingen ting mer hade att wederwäga/ sedan hon
 hade beslutit undandraga sig alt werldsligit omgiänge/ som 1965
 redan blifwit henne olideligit. Dermed sade hon för henne at
 hon altid haft kiärlek til Riddaren af * * * ifrån den första
 gång de sedt hwarannan på *Balen* hos Marggref *Justiniani*;

at en *Sympatie* eller hemlig drifft/ hade haft samma värkan
 1970 hos Riddaren/ hwilken likwäl hade strax rest derifrån til
 Frankrike på det han måtte undwika påfölgderna af den starka
 böijelsen som med wåld drog honom til at älska emot sin
 wilja. Att de efter den tiden inte sedt hwar andra på tuu
 åhr/ ej heller nånsin kiändt hwarandra/ til deß Marggref
 1975 *Spinola* råkat ihop med Riddaren på hemresan från *Rom* då
 han wid ankomsten haft honom tillsammans med henne/ och
 sålêdes emot sin förmodan sielf gifwet dem bågge anledning/
 at på nytt upblåsa den förra elden/ at gifwa hwarannan derom
 kundskap och ändteligen fatta til hwarannan den starkeste
 1980 kiärlek som nånsin warit til; at denna kiärleken sedermera
 hittat på medel at växla bref sins emillan/ att se och tala
 med hwarannan/ samt gifwa hwarannan inbördes försäkran
 at bli faste och orörlige i sin en gång fattade tankar. Det
 war han/ for hon vidare fort/ som kom så wäl til paß på
 1985 hemresan från *Loretto*, til at frälsa mig från Turckarna/ som
 woro ingen ting mindre än det de wille synas wara/ alden-
 stund en af dem rent uth för oß bekiände/ at de hade blifwit
 uthskickade af min Frumors K. Brorson som med henne
 hade et uplagt råd at röfwa mig bort. Jag hade aldrig sagt
 1990 henne det ringeste derom/ effter jag/ så länge jag war för-
 säkrad om min kiärstas hierta/ altzinte brydde mig om alt
 det öfriga. Jag flatterade mig altstilla att vårt Råd skulle
 göra frid med Konungen af Frankrike/ och att det skulle
 kunna befordra vårt ächtenskap. Men nu äre alle deße
 1995 smickrachtige förhoppningar förswundne/ och jag föreställer
 mig nu ingen annan tröst eller hugnad än gråta min kiärsta
 i hela min lifstid. Wid deße orden strömade heñe tårarna ut
 för kinderna. I medlertid underlät hon inte än vidare tala
 och säija för Förstinnan det hon wore sinnad gå och kasta
 2000 sig för *Madame Royales*, det är/ hennes Kongl. höghetz fötter

til at begiära hennes beskydd och bedia henne om den nåden
 att hon måtte bli antagen ibland de klöster Jungfrur som
 man kallar *De l'Anonciade*; i medlertid och icke deß mindre
 om Förstinnan/ efter en slik bekännelse som hon nu af henne
 hört/ hade någon kiärlig tancka för henne öfrig skulle hon 2005
 wisa henne en stor fågnad derutinnan at hon förskonte henne
 för den blygden at låta denna höga Kongliga printzeßan
 något wetta om hennes swagheter/ derigenom hon wißerligen
 skulle bli hela hofwetzs nesa att hon serdeles behagade lofwa
 henne det hon sielf wille följa och ledsaga henne in i det 2010
 klöstret hon åstundade komma/ och det utan at afbida
 hennes Herr-Faders *order*. Förstinnans hierta wardt öfwer
 detta talet ömt och blödande och drog medlidande med
 henne/ så at hon inte kunde säija henne et ord hwarken til
 att straffa hennes swaghet/ eller betyga den medynckan hon 2015
 drog öfwer hennes sorg: Doch försäkrade hon henne/ at
 hon wille befordra hennes nöije i alt det hon kunde/ och
 dermed gick hon uth til Marggrefwen/ hwilken hade hört
 hela deras samtal/ och war nu så rörd af *Peppas* berättelse
 at hans ansichte war af ängslan hel mulit då Förstinnan kom. 2020
 Han war rätt harmse/ at han hade måst wara en orsak dertil
 at hans faster hade förstört en så öm och uprichtig kiärlek.
 Han tyckte och så deßutan/ at om han hade warit under-
 rättad om likformigheten af *Peppas* och Riddarens Tanckar/
 skulle han hafwa skattat för en serdeles fågnad at tiena och 2025
 hielpa dem i deras upsåth. Förstinnan war mycke häpen at
 hon fan sin brorson wid et sådant sinne men än mer blef
 hon då han tilstod för henne huru han hade hört hwart ord
 som *Peppa* hade talt med henne/ och at han war hierteligen
 bedröfwad öfwer det sorgeliga tilstånd han såg henne uti så 2030
 wäl som och öfwer Riddarens död. Han talte om hans person
 med högsta *estime* och beklagade sig öfwer sin farsyster som

så mycken olust och förtret hade förorsakat detta kiärliga Paret. Förstinnan försäkrade honom at hon aldrig hafft någon kundskap om deras kiärlek/ låtandes honom derofwan på wetta/ at i det tilstånd som sakerne nu stodo [hon] wille hafwa rådt sin herre at inte neka Riddaren sin dotter effter han älskade henne/ aldenstund det wäl kunde hända/ att om *Senaten i Genua* inte funno något medel att ställa Konungen til freds/ hans Maj:tt då torde twinga hela den *Gennesiska staten* under sin lydna.

I medlertid såsom Riddaren af * * * hade förnummit att hans kiärsta war i *Turin* reste han med en Postjacht dit öfwer. Och råkade just taga qwarter i samma hus som Marggref *Spinola* gäste/ hwilken strax kiände honom igen och blef så bestört at få se en menniskia som han hade hört skola wara död/ så att han såg på honom några gångor rätt starckt innan han hälsade honom/ inbillandes sig att han bedrogo sig af någon likhet af ansikten. Riddaren slöt wäl af Marggrefwens häpenhet att han måtte ha någon kundskap om hans kiärlek/ men underlät derföre inte att gå til honom och på det höfligste hälsa honom/ säijandes derpå/ han trodde att en och samma sak hade fördt dem båda til *Turin*. Så snart Marggrefwen något litet hade kommit sig före swarade han Riddaren på des höflighet/ låtandes honom förstå/ det han wäl icke så mycket påbade på at ransaka effter om ett ärende dem bägge dit dragit/ eller inte/ men ett wiste han/ nemligen det/ att han för sin person hade nu intet annat der at giöra än att wisa honom prof huru angelägit han lät sig wara om hans lycka. Dermed sade han för honom althop hwad för ett tal der hade gådt om hans död/ huru han wore kommen af en händelse att höra af hans kiärstas egen mun alla omständigheter af hans kiärlek/ så wäl som hennes förtwiflade sorg och det oförmodliga slut hon hade fattat at

öfwer gifwa werlden och stängia sig inne i alla sina dagar 2065
 uti ett klöster. Riddaren förmärkte med stor fågnad deße
Peppas tanckar/ som båret honom ett mer än öfverflödigt
 witnesbörd om hennes häfftiga kärlek; och då han hade
 förnummit att hon war siuk och att man ingen menniskia
 släpte in i hennes kammar/ hölt han före det skulle bli honom 2070
 swårt att få se och tala med henne/ serdeles effter han hade
 emot sig Förstinnan *Doria*, hwars afsichter woro aldeles
 twärt emot hans kärlek. Marggrefwen lemnade honom i sin
 wilfarelse och sade inte för honom huru Förstinnan woro
 honom gunstigare än han tänckte/ utan tyckte nog wara at 2075
 han den gången lofwade sig willja finna på sätt och medel
 att hemligen skaffa honom in til *Peppa*. Af denna tilsäjelsen
 blef Riddaren öfvermåttan glad/ han tog Marggrefwen der-
 öfwer i famn/ den och strax gick från honom til at tala med
 Förstinnan/ hwilken han fant mycke brydder derutaf att 2080
Peppa alt stilla stod fast i sin en gång fattade mening/ öfwer-
 liggiandes henne alla stunder att föra sig til *l'Annonciade*.
 Marggrefwen säger henne huru han råkat en *Cavalier* som
 han blifwit bekant med i *Rom*, hwilken war uti stort rop at
 wetta stora hemligheter och konster til at bota allahanda 2085
 sinnes siukdomar och swagheter/ och att om hon wille tro
 honom/ skulle man låta honom komma dit och säija sin
 mening om *Peppas* stora ängslighet; och wille han föruth
 försäkra henne att denne samme *Cavaliern* skulle wärckeligen
 betaga henne alt hennes qwal så snart han finge en gång se 2090
 henne. Förstinnan som icke på tusend mil kunde gißa hwad för
 en hemlighet under detta talet låg/ bad Marggrefwen för Guds
 skull han wille strax samma dag laga att denna *Cavalieren*
 måtte komma dit/ och talte hon vidare mycket om/ hwad
 för en stor fågnad det skulle wara henne/ om hon kunde nu 2095
 gifwa *Peppa* så stor orsak til sitt beröm som hon tilförne

hade förorsakat henne olust och förtret. Hwarföre och Margref *Spinola* tyckte att han numera inte behöfde längre dölja för henne det lyckeliga mötet han på stunden hade haft.

2100 Doch wille han först wetta innan han sade henne att Riddaren war i lifwe/ om hon och skulle kunna få så mycket af sig att hon wille wara honom i hans kiärlek benägen/ såsom hon låtit sig förmärkia at hon önskade hafwa kunnat det samma giöra. Dermed skrufwade han så småningen samtalet

2105 bort på de *Genuesiska* handlingarna/ och sedan han widlyfftigt målat uth huru stor macht derpå låg/ lät han henne wetta huru han af säker hand hade/ att den almännen Freden wore redan sluten/ och ingen hade derwid det ringaste lagdt sig uth för *Genuesernes* bästa/ utan att Konungen hade förbehållit

2110 sig att straffa dem effter behag/ hwilket satte honom i stor fruchtan om sitt Fädernesland/ så att Förstinnan wäl kunde sluta deraf att *Peppas* gifftermål med den Franska Riddaren af * * * skulle hafwa warit mycke nyttigt och fördelachtigt för hennes hela hus. Förstinnan som fant deße sin brorsons

2115 skiäl mycke goda och förnufftige/ försäkrade honom/ hon skulle intet hafwa det ringaste lagt sig deremot om denna Riddarens bekantskap med *Peppa* hade warit henne witterlig. Effter då min Fru-Faster är i den tanckan/ swarade Margrefwen/ så står det nu i hennes skiön att gifwa vår *Republique*

2120 en mächtig Skydds-Herre hos Konungen; att förbinda *Peppa* til en ewig tacksamhet emot sig; och giöra en giärning som skall lända henne til ett odödeligit pris. Riddaren af * * * är inte död/ och att jag min Fru-Faster ingen ting må fördöllja/ så är det han som jag täncker ledsaga in til *Peppa*

2125 under den *Romerska Cavalierens* namn som kan så många hemliga konster. Af vår *Republiques* egit bästa/ så wäl som af det *estime* jag bär för honom/ är mig i hågen runnit att förslå honom en hemlig förmäling med *Peppa*; och tycker

jag/ i anledning af alla de skiäl som jag sagt min Fru Faster/
 hon skulle giöra sig en fågnad att befordra twenne personers 2130
 kiärlek som så länge och med sådan ömhiertighet älskat
 hwarandra. Fast än nu Förstinnan *Doria* war öfwertalt af sin
 Brorsons skiäl och bewekelser/ fant hon sig icke deß mindre
 mer än illa brydd. Hon sade att hon inte tordes taga sig på
 att någon ting giöra effter sit egit hufwud uti en så kitizlig 2135
 sak. Men Marggrefwen kom fram med så många nya skiäl/
 och bad henne derjämte så bewekeligen att giöra honom den
 nåden han sökte af henne/ så att hon omsider samtyckte til
 detta kiärliga paretz förening. I medlertid wille hon gärna
 se *Peppa* i en liufig häpenhet/ och lät fördenskul Marg- 2140
 grefwen förstå/ at hon wille inte säija härom för henne rätta
 sanningen så ginest/ utan allenast föreslå henne om hon icke
 skulle ha lust se en man som wille wara god att hon skulle
 komma sig före igen och bli frisk och lustig som förr. Der-
 med gick Marggrefwen til Riddaren tillbaka hwilken uti det 2145
 goda hopp han gifwit honom om sin hielp/ wäntade honom
 med yttersta längtan. Han försäkrade honom han skulle låta
 honom få se och tala med *Peppa* och de tacksäijelser han
 derföre af honom fick/ öfwertygade honom så fulkomligen
 om den uprichtiga kiärlek han hade til henne/ att han numera 2150
 tyckte det han med skiäl kunde uppenbara honom hela sakens
 sammanhang/ altså rådde han honom/ effter han hade så stor
 kiärlek skulle han strax genom ett hemligt och tyst bröllop
 söka den samma til förnöija/ och inte längre lämna den fara
 af en hop owiße händelser och en äfwentyrlig uthgång/ som 2155
 kunde förorsaka honom ännu stora förtreter. Han lofwade
 honom jämwäl att han wille använda all den gunst han hade
 hos Förstinnan til att draga henne på hans sida. Riddaren
 som aldrig hade tordt giöra sig den ringeste tanka om så
 stora saker som han nu hörde/ blef så bewekt af denna til- 2160

säijelsen/ så at han tog honom i famn/ försäkrandes honom
 det skulle wara honom kiärare än lifwet om han kunde förmå
 Förstinnan dertil at han finge *Peppa*. De hade derpå et långt
 samtal med hwarannan/ och wisade sig Riddaren så kiär att
 2165 han hade swårt för att dölja för honom til följande dagen/
 hwad för tankar Förstinnan för honom hade. Täncke nu
 effter hwar och en som kiärlek pröfwat/ hwad för en glädie
 han fick den andra morgonen då Marggrefwen kom hem til
 herberget och lät honom wetta det han hade talt med sin
 2170 Fru-Faster hwilken då hon fådt höra att han än lefde och
 intet annat åstundade än att försäkra *Peppa* om sin kiärlek
 genom de aldraswåresta beställningar som man någonsin kunde
 honom påläggia/ hade låtit sig finna i ett så gunstigt sinne
 för honom att han kunde förmoda af henne alt hwad han
 2175 nånsin kunde begiära. Hans lycka syntes honom så otrolig/
 att han stod länge och twiflade om han rätt wäl hade hört.
 Han hade Marggrefwen til att säija om för sig åtskilliga gånger
 de försäkringar han honom gaf om Förstinnans samtycke.
 Och som den tiensten han honom härutinnan hos henne
 2180 giordt/ ginge honom genom siälen kunde han inte tröttas
 att outhörligen tacka honom/ det han och gjorde af ett öpet
 och flödande hierta/ att man ögonskenligen deraf kunde se
 huru obeskrifwelig hans kiärlek war. Han war alt förhäfftig
 dertil att han skulle kunnat förmå honom til at uppskiuta sin
 2185 upwachtning hos Förstinnan. Hwarföre han och på det högsta
 bad Marggrefwen han wille föra honom dit hwarest han och
 wid ankomsten fick största orsak att wara nögd med hennes
 höfliga undfågnad. Hon försäkrade honom att hon af intet
 annat tilfälle hade sökt förmå sin styfdoter til ächtenskapet
 2190 med sin brorson än deraf att hon inte wiste det hon gifwit
 bort sitt hierta; och at hon/ så snart hon förnummit det
 hemliga förstånd som dem emillan war/ hade med tårar be

klagat hans död/ hwarigenom hon hade blifwit oförmögen
 att bota den sorg och saknad hon dem hade förorsakat. Hon
 lade dertil leendes/ att hon fruchtade det *Peppa* inte skulle 2195
 gitta taga hans besök emot/ hon hade fuller redan talt om
 honom för henne såsom en förträffelig man til att *curera*
 sådane siukdomar som andra *Doctare* inte förstodo sig uppå;
 men hade inte annat fådt til swars/ än att hon wore så fierran
 från den åstundan att bli frisk igen/ så att om [hon] wiste hon 2200
 skulle nånsin kunna bli så odygdig att hon skulle låta trösta
 sig/ wille hon föruth så sörja deröfwer att hon skulle deri-
 genom taga sin död. Och jag tror/ sade Förstinnan vidare/
 att hon ännu är i den fasta mening at inte wilia se eller
 taga emot Ehr. Jag wil gå åstad och giöra mit bästa att 2205
 öfwerwinna henne derutinnan doch utan att uppenbara henne
 det hon inte än wet/ men om jag inte kommer til rätta der-
 med/ få J sielf försöka hwad J hos henne förmå. I det samma
 förde hon Riddaren in uti sin styfdotters Rum och sedan
 hon lemnat honom tillika med Marggrefwen i förmaket gick 2210
 hon in til *Peppa* som nu i tu dygn hade legat til sängs.
 Hon sökte fåfängt få henne til samtyckia til ett besök som
 man nu wille giöra henne. Och som hon i des wedersakande
 wiste sig aldeles förhårdad/ sade ändteligen Förstinnan: det
 är inte rätt eller förswarligit att jag emot ehr skal bruka en 2215
 sådan höflighet som skulle förorsaka ehr döden/ och att jag
 inte fast mer på alt sätt [skal] biuda til hielpa ehr. På deße orden
 befalte hon en af hennes tienarinnor/ låta den *Cavaliern* som
 i förmaket war komma in/ hwilken berömde sig deraf at han
 hade bot för hennes sot. *Peppa* som i sin sorg inte högre 2220
 önskade än att få wara altid hel allena och som inte kunde
 inbilla sig att man på något sätt i werlden skulle kunna läka
 en så obotelig sorg som hennes war/ beklagade sig öfwer
 det twång man gjorde henne/ och så snart hon såg en mans

- 2225 person komma in wände hon sig om på andra sidan och wille
icke engång kasta sina ögon på honom/ i det fullkomliga
slut att icke ett ord swara til alla de frågor han worde henne
görandes angående orsaken til hennes bedröfwelse. När nu
Förstinnan således war öfvertygad att Printzeßans förtwiflade
2230 sorg war sanfärdig och uprichtig/ fägnade hon sig föruth så
mycke mer af den liufliga förändring hon snart skulle få se
på hennes tilstånd/ steg dermed til Riddaren och sade: jag
lemnar ehr allena hos den siuka. Jag ser wäl att hennes plåga
är så häftig att hon har en afsky för all läkedom och att
2235 hon därför är i den tancka att inte wilja höra ehr; men som
jag wet att ni ha sådana ofelbara och krafftiga medel som
man försäkrat mig om/ så hoppas jag och att J lär bruka
den behändighet som kan beqwäma henne til att taga dem
emot. När hon det hade sagt gick hon uth och kom til sin
2240 Brorson som wäntade i förmaket på tiden att han fick och
wisa sig. I medlertid förfogade sig Riddaren närmar til sängen/
derest hans kiärste låg och gömde ansigtet undan; och på
det han skulle förmå henne att wända sig fram sade han åth
henne: kan då inte den stora åhoga jag giordt mig til att
2245 komma hit och tilbiuda ehr min dienst inte förtiena en endeste
anblick: Ha ni nu så stor orsak att hata ehrt lif/ att ingen
ting mer i werlden kan beweka ehr til att wilja det *Conservera*.
Som hon wid deße orden tyckte sig höra en röst som
mycke war lik hennes kiärstes/ så kiände hon och derwid
2250 en sådan rörelse i hela sin blod och håg att det är omöjligit
att den beskrifwa. Hon gaf dermed opp en diup suckning
som kom deraf att hon påminte sig hwad hon förloradt; och
som hon inte dristade sig att tro det tidenderna om Riddarens
död wore falske/ blef hon altid stilla i samma tilstånd/ utan
2255 att wilja wända sina ögon til den som med henne talade.
Ach! kiäre hiertans/ for Riddaren vidare fort/ wanwyrda då

inte aldeles min ödmiuka tjenst. Ehuru swårt det slut måtte wara som J fattat torde J til äfwentyrs ändå förändrat/ om J wille lemna mig den friheten att jag finge hielpa ehr. Han sade deße orden med en så bewekelig röst/ att *Peppa* hel 2260 häpen och bäfwande omsider wände sig äth honom/ och då hon noga besåg honom kiände ändteligen igen de *Lineamenter* som hela hennes hierta war så upfylldt utaf. Så lefwer J då/ sade hon med en swag och darrande röst? skall jag tro mina ögon/ eller skulle det wäl inte snarare wara en dröm? Jag 2265 lefwer/ swarade Riddaren/ och när J se at J dragen mig effter ehr hwar J ären/ skulle J giöra mig orätt om J inte försäkrade ehr att jag inte lefwer utan för ehr allena.

Aldrig måste man tro att någon kan dö af glädie/ effter *Peppa* war mächtig att stå emot en som war så starck den 2270 henne som en swallande wåg öfwerskiölgde/ då hon fick se en så kiär och behagelig syn. Riddaren som af stor kiärlek war lik som utom sig sielf/ sade henne med de aldrakraftigste och bewekligste ordeformer/ att han fant sig oförmögen til att erkiänna som sig borde den höga plicht hwarmed han 2275 henne förbunden war/ och at han fulkomligen satt sig före upoffra sig sielf äth henne med alt det han ägde/ och at aldrig nånsin komma ifrån henne. Och som de nu hade frihet att tala med hwarannan utan twång/ förklarade de hwarannan widlöfftigt sitt hierta med tusende försäkringar af en ewig 2280 trohet/ och hade deras samtal inte så hastigt lychtatz öfwer en så outöslig *materia* som denna syntes dem wara/ om inte Förstinnan som längtade at taga del i deras nöje hade kommit ingåendes med sin brorson. *Peppa* kom i det samma ihog hwad hon i sin stora sorg hade råkat säija henne/ och denna 2285 ihogkommelsen gjorde henne så blödig och flat att hon näpligen kunde uplyffta ögonen. Förstinnan förtog henne desse tanckar i det hon lät henne förstå det hon nu mera kunde

följa sitt egit hiertas böijelser/ och att det wore så fierran
 2290 från henne att wilja sättia sig emot en så wälgrundad kiärlek/
 så att hon och nu tagit med sig dit sin brorson/ som nu
 wore redo Riddaren til godo att afsäija sig all den rätt som
 han försökt til *Peppas* person/ icke förbehållandes sig någon
 annan förmon än at wara bægges deras förtrogna wän. Marg-
 2295 gref *Spinola* bekräfftade denna försäkring med alt hwad den
 uprichtigste och fulkomligste wänskap nånsin kan inblåsa i
 ett ädelt sinne. Och *Peppa* som af alt hierta bekiände ett så
 ädelt förfarande/ bad honom giöra sig en wiß räkning på
 alt det *estime* han någon tid kunde wänta af en sådan person
 2300 som hon war. Riddaren som hade honom att tacka för
 Förstinnans gunstiga willja/ sade honom å nyo alt hwad
 man kan säija åth en wän utaf hwilken man erkiänner sig
 hafwa all sin lycksalighet/ och såsom hans kiärlek kom honom
 strax derefter til att bedyra det han aldrig mer wille skiljas
 2305 från sin skiöna Printzessa/ föll honom Förstinnan i talet/
 wisandes huru deras wälfärd å bägge sidor nödwändigt fordrade
 det han måste resa tillbaka til Frankerike; sade likwäl at hon
 til att befria hans kiärlek ifrån vidare orolighet/ wille för
 hans afresa låta honom hålla sitt bilägre med sin styfdotter/
 2310 effter hon inte twiflade att hon ju på ett sådant bref som
 hon derom til sin herre låtit afgå/ ofelbart skulle erhålla
 hans samtycke men att hon likwäl för åtskillige orsaker skull
 hölt rådeligit att detta gifftermålet så länge hölles tyst til
 des *Republiquens* stridigheter med Kongen woro bilagde. Det
 2315 är onödigt at berätta hwad de bägge älskande personer finge
 för en glädie af ett förslag som fullbordade all deras önskan.
 Allas deras hiertan som inte af den sterkeste kiärlek warit
 igenomdrefne kunna inte begripa det aldringaste deraf.
 Förstinnan skref sin man til och Riddaren skickade det med
 2320 en enspännare til *Genua*. Hans hastiga återkomst wisade

nogsamt att ingen annan än kärleken kunde hafwa gifwit de order som så hastigt blefwe wärckstälte. Han hade med sig det förväntade samtycket/ och de bägge älskande hade den liufwa fägnad at se sig omsider förente effter så mycken swårhet som dem deras kärlek så offta och så länge mött 2325 och hindrat.

FINIS.

KOMMENTARER

MUSIKALISK KOMMENTAR

AV

CARL-ALLAN MOBERG

Johan Runius' korta jordeliv tillhörde den musikaliska brytningstid i vårt lands odlingshistoria, då tonkonsten i allt högre grad löste sambandet med den kyrkliga kulturen och befriade sig från traditionsband, som man kan spåra tillbaka ända till katolsk tid. I sin mån är Runius genom valet av de melodier, på vilka hans dikter skulle sjungas, en exponent för denna brytning. Inom deras ram tyckes kampen mellan gammal tradition och anstormande nya moderiktningar på musikens marker utspelas. Dansmelodiernas backantiska skara samlar sig huvudsakligen i hans blandade dikter, varemot de andliga texterna i boken övertäglade sjungas på koraler ur 1697 års koralpsalmbok. Vi få dock ej därav sluta oss till ett alltför markerat motsatsförhållande mellan dessa bägge grupper, ty koralvisorna äga ej sällan dansmässiga drag, medan å andra sidan en del texter inom profangruppen närmast tyda på rent folkliga, kanske t. o. m. koralartade melodimönster.

Snarare ha vi att göra med två viktiga strömningar inom 1600-talets musik och diktkonst, vilka löpa samman i Runius' poetiska verk. Vi uppfatta dem visserligen som en kyrkligt konservativ och en profant modernistisk strömning, kämpande om herraväldet, men så gjorde knappast dåtidens människor, hos vilka motsatsen mellan kyrkligt och profant ännu ej utmejslats. Vi böra hellre betrakta företeelsen ur stilistisk synpunkt, som en motsättning i musikalisk lynnesart och konstnärlig mognad hos olika folk. I Skandinavien liksom inom vissa delar av Tyskland strävade man ännu vid 1700-talets inbrott efter att fasthålla en koralartad melos, som redan ett århundrade tidigare ej längre tillfredsställde musikaliskt mera utvecklade folkgrupper. Dock kunde man icke förhindra, att den till sin karaktär i allmänhet folkliga (protestantiska) kyrkovisan påverkades av tidens dansmusik, främst i traditionssvagate kretsar. Detta har varit fallet i vårt land, där t. o. m. den officiella koralbokens avfattningar visa starka inflytelser från samtidens profanmusik. Kanske bidrog detta till den kärlek, varmed koralmelodiken omfattats i stormaktstidens Sverige. I varje fall förhindrades därigenom länge nyare stilriktningar att göra sig gällande. Musikhistoriskt och stilistiskt betydde detta, att den solistisk-dramatiska monodin, det nya sättet att i en melodilinje uttrycka mänskliga affekter och därunder inordna andra musikaliska uttrycksmedel, i Sverige endast långsamt och huvudsakligen först under 1700-talet (genom Johan Helmich Romans konst) lyckades tränga igenom. Medan vi t. ex. i Danmark rätt tidigt iakttaga en framträdande tendens att befria sig från koralmelodikens fjättrar, varvid även mycket världsliga melodier nyttjats till kyrklig poesi¹⁾, har det snarast varit typiskt i vårt land att använda kyrkliga melodier även

¹⁾ Jfr O. Sylwan, Den svenska versen från 1600-talets början. En litteraturhistorisk översikt. I: 1, s. 33 f. (Göteborgs högskolas årsskrift 1925. Extraband.)

till profan diktning.¹⁾ Även om vi från vår synpunkt sätta värde på denna konservatism i och för sig, måste vi akta oss för att däri endast eller ens huvudsakligen se ett bevis på en djupare förståelse för det kyrkligt värdiga i vårt land än annorstädes. Den är övervägande ett bland flera tecken på en viss andlig tröghet och brist på mottaglighet inför nya tidsrörelser, den är en konservatism som ofta utmärker ett folk i kulturens ytterkanter.

För sina andliga dikter har Runius i varje fall begagnat den då gällande koralboken av 1697²⁾ som musikalisk huvudkälla, närmare bestämt dess nummer 12, 29, 45, 53, 79, 161, 216, 302, 326 och 394. I övrigt hänvisar han till två, i den officiella kyrkliga sångskatten ej intagna, stycken, den t. v. okända »Min dagh är all» och »Vp, vp i Herrans Jesu namn», vars melodi sannolikt hämtats ur Th. Kingos Aandelige Siunge-Koor, 1:a delen, Köpenhamn 1674³⁾. Andra hänvisningar göras till folkvisor, vilkas melodier vi ej f. n. känna och som kanske aldrig varit upptecknade (Af Swealand vtdragne, Alla blommor äro mogna, Alt hwad som i thenna werlden mån vara⁴⁾, Hwad är som plågar tig), till några av Runius bifogade melodier (som han måhända själv komponerat), slutligen också till en fransk operaaria (Aimable vainqueur), som vid denna tid tydligen var mycket populär, den troligen ur liknande miljö hämtade »Ifrån then dag jag Elisandra» och Sam. Columbus' »Hwad är thet åt», vilkas musik är oss bekant.

I bröllops- och gravskrifterna (2:a boken) samt i de blandade dikterna (3:e boken) gälla hänvisningarna huvudsakligen profana melodier, bland vilka rena dansformer äro förhärskande (Menuet, Air Anglois, Polonesse, Ballet).

¹⁾ Jfr Sylwan, a. a., s. 34. För svenskt 1600-tal var det ännu naturligt, att de otaliga hyllningsdikterna o. dyl. till furstliga personer, till firandet av segrar och fredsslut, till bröllop och sorgehögtider, gärna ikläddes koralvisans dräkt. Liknande förhållande iakttog redan Lundell i sin undersökning av »Folkliga beståndsdelar i skoldramat» (Sv. Lm., Bih. I, 1883-95, s. 130), då han framhåller: »Men psalmer äro vanligare än världsliga visor inströdda i handlingen.» Sylwan hänvisar såväl till egna rön vid studiet av personverser som till Ek, för vilken Wackernagels bekanta sats om psalmmelodikens stilistiskt utslagsgivande betydelse i det tidigare 1600-talets Tyskland också utsträcker till Sverige. Till Sylwans två exempel på tidiga profana melodi-hänvisningar kunde man väl lägga åtskilliga (t. ex. Ein Soldat ist vor handen, Uppsala 1626) från seklets förra del, men regeln bekräftas av dylika undantag.

²⁾ Jfr om Koralspsalmboken 1697 min Kyrkomusikens historia, 1932, ss. 422, 426 ff., och G. Morin i Tidskr. f. Kyrkomusik etc. VIII (1933), ss. 116 ff.

³⁾ Jfr den 1931 utgivna faksimileuppl., s. 26.

⁴⁾ Beckman nämner i sin Psalmhistoria, s. 1005 ett tryck, Twenne sköne Andeliga Wijsor etc., tryckta 1685 s. l., av vilka den första dikten, »Alt hwad som i thenna werlden mon vara», i något annan form och annan ordning mellan verserna också ingår i två svensk-amerikanska tryck, Naogre andeliga Wisor och Twenne andeliga Wijsor (Philadelphia 1700 el. 1701), om vilka sällsynta tryck R. Dahlberg (NTBB I, 40) och A. B. Carlsson (NTBB XXIII, 214) yttrat sig. Bägge dessa forskare anse bearbetaren vara pastorn i Wicacoa församl., Anders Rudman. Intet av de anförda trycken äger någon melodi, varför vi ej heller på denna väg förmå konstatera det melodischema Runius begagnat.

Hit bör också räknas »Skönste Phillis» (gavottartad), kanske också »Cupido far wäl» (t. v. obekant), varemot »Thet är en gammal lära» och »Är jag endast född att lida» väl gällt strofiskt enkla, folkvisartade melodier. Slutligen begagnas också Aimable vainqueur, i ett par fall utan att uttryckligen angivas.

Vi vända oss nu först till de ur Koralsalmboken 1697 (förkortat Kpsb) hämtade melodierna, vilka här nedan följa i den ordning de förekomma hos Runius¹⁾:

1. *Om Bröllopet i Cana*. Melodi: Gud som alting skapade, Kpsb. nr 326 för ps. ang. det äkta ståndet. Texten utan melodi redan i Sv. Psb. 1572, mel. bl. a. i Mönsterås-hs. från 1646 och Riddarholms-hs. från 1694.²⁾ Frygisk på a, troligen gammal och degenererad. Schemat har beröringspunkter med de primitiva litania-typerna (chansons de geste och retrouenge), i det att melodidelarna α_1 - α_4 och β bilda strofkroppen och K_3 strofslut, ehuru kadenserande element, K_1 och K_2 , äro insprängda i den förra. I varje fall synes ett visst samband med dansvisan vara påtagligt.

Melodin lyder (med Runius' text):

¹⁾ I den mån det kunnat ske meddelas uppgifter om melodiernas förekomst i vårt land, tonala, melodiska och rytmiska egenheter och schemat i förhållande till textens byggnad. Därvid ange romerska bokstäver textrader, grekiska avse melodiavsnitt, samma bokstav textrader bundna av rim, resp. samma melodi eller deras sekvenser, siffror vid de latinska bokstäverna ange antalet accenter, höjningar, vid de grekiska däremot sekvensmässig upprepning (om de stå före) eller varianter av samma melodiska huvudtyp (om de stå efter bokstaven), ω antyder kvinnligt slut, K = kadens (hel- eller halv-k), Rf = refräng, stor latinsk bokstav refrängtext.

²⁾ Mönsterås-hs. är skriven av »aedituus Münster-âsensis» Anders Larsson Frosterus för Mönsterås kyrkas räkning 1646 (Musikhist. Museet i Stockholm). Riddarholms-hs. skrevs av läraren i Jakobs skola därstädes, Anders Malmström, 1694, till Riddarholmskyrkans »bruk och nytta» (Lunds univ.-bibl.). Melodin förekommer därjämte i den nyligen påträffade, ytterst värdefulla koralhs. från Roslagskulla, s. 86. Om hs. skrev upptäckaren, pastor Gils Olsson Nordberg, Riala, ett meddelande i Kyrkohist. Årsskr. 1931 (Uppsala 1932), s. 147 f. Hs. är t. v. deponerad i U. U. B.

Strof- och melodischema:

α_1 α_2 | α_3 K_1 | 1β K_2 | 2β α_4 || Rf { K_3 }
 4 a u 3 b | 4 a 3 b | 3 c u 3 d | 3 c u 3 d || 3 D.

2. Om Christi Testamente. Melodi: Wår Herre Christ kom til Jordan, Kpsb. nr 12 för ps. om döpelsen. Mel. redan i Eskil Matzsons koralbok 1616, tidigast känd i Walters Gesangbüchlein 1524, »Es wollt uns Gott genädig sein»¹⁾, den s. k. Wittenbergs-visan till skillnad från Strassburg-koralen, som så småningom undanträngde den förra. Den svenska avfattningen är dorisk på D och i folklig 3-takt (trokaisk proportio tripla)²⁾, formen är närmast av den s. k. reducerade strof-lains byggnad³⁾, d. v. s. barform. Schemat i Kpsb. nr 12 överensstämmer med urversionens och med Runius' dikt.⁴⁾

*) Obs. den »germanska varianten» i Roslagskulla: b'—a'—g'—c'' | a'! Till frågan om dylika varianter betydelse som ursprungskriterier, jfr min d:rs-avh., Über die schwed. Sequenzen, I, 210-223. Uppsala 1927.

¹⁾ Jfr Weimar-Auflage d. Werke Luthers, bd 35, s. 490.

²⁾ Jfr min uppsats i Kyrkohistorisk Årsskrift 1935, ss. 217-272, särskilt s. 264 f.

³⁾ Jfr Fr. Gennrich, Grundriss einer Formenlehre des mittelalterlichen Liedes etc., Halle 1932, ss. 188 ff.

⁴⁾ Runius har begagnat samma melodi också för nr 22 här nedan, med vilken avfattning man bör jämföra.

Schemat är följande:

α	β_1				
4 a	3 b u	γ	δ	ε	β_2
---	---	4 c	3 d u	4 c	3 d u
α	β_1				$\delta = K$
4 a	3 b u				3 d u.

3. Om förlorade Fåret, Penningen och Sonen. Melodi: Kpsb. nr 45 (= 174), enligt Nodermann¹⁾ »troligen svensk», g-moll, gavottartad²⁾, tydligt barschema, ehuru kadens-perioden något varierats (dubbelversikeln 2:a led, β_1 och β_2). Runius' text följer melodischemat exakt:

Schemat:

α_1	β_1				
4 a u	4 b	α_2	β_3		
---	---	4 c u	4 c u.		
α_1	β_2				
4 a u	4 b				

¹⁾ Jfr Pr. Nodermann, Studier i svensk hymnologi, diss. Lund 1911, s. 121.

²⁾ Taktstrecken äro i originalet — som så ofta — felaktigt utsatta, i det den typiska halva upptakten indragits i 1:a takten och alla kadenser komma på svag taktindel. Jfr liknande i I, 7 och i III, 75 (= 84 och 85). — Otto Olssons koralbok 1921 visar mångfaldiga prov på liknande fel. Jfr t. ex. Dübens melodi till Jesus är min vän den bäste.

4. *Öfwer Evangel. på XIV Söndagen efter H. Trefaldighets.* Melodi: »Min dagh är all. etc. eller Någon dylik». En melodi med denna textbörjan är mig ej bekant. Textschemat har detta utseende:

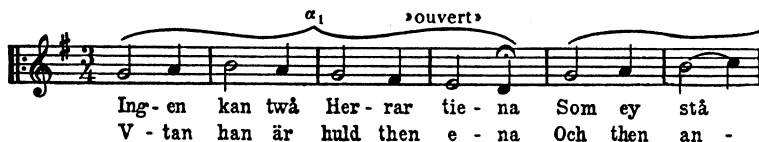
2 a 3 b u | 2 c 3 d | 2 a 3 b u | 2 c 3 d | 5 b u || 5 d.

Det är möjligt, att i melodin förelegat »vertikal symmetri», så att vi kunna betrakta de 4 första perioderna som en dubbelversikel med en (repeterad) strofavs slutning jämte kadens; alltså förslagsvis:

$$\left[\begin{array}{cc|cc} \alpha & \beta & \gamma & K_1 \\ 2 a & 3 b u & 2 c & 3 d \end{array} \right] \quad \begin{array}{c|c} \delta & K_2 \\ 5 b u & 5 d, \end{array}$$

ett vanligt barschema.

5. *Öfwer Evangel. på XVde Söndagen efter H. Trefaldighets.* Melodi: Kpsb. nr 53, Såsom hiorten trågit längtar, konung Davids 42 ps., tidigare i Carl Carlsson Gyllenhielms Schola Captivitatis, Strängnäs 1632, hämtad ur den reformerta koralboken, vilkas melodier behandlats fyrstämmit av Cl. Goudimel, 1565, och införts till mera allmänt bruk i reformerta kyrkor vid samma tid som Gyllenhielms upplaga utgavs. — Det metriskaschemat visar »patetiska antecipationer», som kunna förklaras av en ursprunglig, oss okänd, profan text och i varje fall ej äro att anse som bevis för äkta polymetri¹⁾. Strofschemat visar sedvanlig barform, där dubbelversikeln två led dessutom äga den karakteristiska linjeföring, som man plägar beteckna »ouvert» (öppen) och »clos» (sluten), d. v. s. i ena fallet kadenserande på den »öppna» confinalis (D), i andra fallet på den »slutna» finalis (G). Om vi iaktta den nära melodiska släktskapen mellan perioden α_2 (= K_1) och γ_2 (= K_2), blir barschemat uppenbart:

¹⁾ Jfr a. a. i Kyrkohist. Årsskr. 1935, s. 259 f., och Kyrkomusikens historia, 1932, s. 509. Svårigheterna för prof. H. Vallerius, den huvudsaklige redaktören för Koralpsalmboken 1697, att komma till rätta med de patetiska antecipationernas skenbara trippel-bildningar visa oss takterna 2-3 i α_2 och 3-4 i γ_1 .

$\alpha_2 = K_1$ β_1

i e - nig - het: dra til för - tret: GUDh och snö - da Mam - mon man

β_2 γ_1

Ey til - li - ka tie - na kan; The o - möy - lig

$\gamma_2 = K_2$

sigh för - li - ka: En then and - ra mås - te wi - ka.

Schema:

		K_1					
α_1	α_2				K_2		
4 a u	4 b	β_1	β_2	γ_1	γ_2		
α_1	α_2	4 c	4 c	4 d u	4 d u		
4 a u	4 b						

6. *Öfwer Evangel. på XVIIde Söndagen efter H. Trefaldighets.* Melodi: Kpsb. nr 79, O Herre Gudh af Himmelryk, vår tilflycht, konung Davids 90 ps. Korallen, som är skriven av Burkhard Waldis 1553 till texten Herr neig dein Ohren gnädiglich, trängde igenom endast i Sverige¹⁾, där den påträffas också i Mönsterås- och Riddarholms-hss.²⁾ Den står i G-dur och är isometrisk, om barformen påminner den inledande dubbelversikeln, som dock slutar »ouvert»; dikten visar den sällsyntare genomkomponerade formen — så när som på, att enkelversikeln 1:a och 4:e perioder äro identiska. Detta kan vara tillräcklig förklaring till sångens öden. I Tyskland trängde i regel det livsdugligare igenom inom koralsången, i Sverige spelade dogmatiska och andra icke-musikaliska synpunkter den avgörande rollen vid valet av protestantiska psalmer. Runius' textunderläggning följer melodischemat utom i näst sista perioden, där hans text har en stavelse mindre. Jag antar, att han avsett utelämnandet av det inledande D:

¹⁾ Jfr E. Burger, *Deutsche Kirchenlieder in Schweden*, Kyrkohist. Årsskr. 1932, s. 178.

²⁾ Också i Roslagskulla, s. 30.

Hur' JE-SUS in i Na - in gådt, Then stad som namn af
Vr then-na stad af skön-het rik Si! tå bars vth ett

fäg-ring fådt, Har ryk-tet wi - da fa-rit. På skönsta ort i
stinckand' lik: Ther ha - de dö - den wa-rit.

werl - den här Then grym-ma gäs - ten föd-der är Som

Skriften weet oss sä - ya Ty wil han ingen skönhet wä - ya.

Schema:

α	β	γ				
4 a	4 a	3 b u	δ	ϵ	η	δ
α	β	γ	4 d	4 d	3 e u	3 e u
4 c	4 c	3 b u				

7. Öfwer Evangel. på XVII. Söndagen efter H. Trefaldighets. Melodi: Kpsb. 1697, nr 29, Herre, mädan tu tig dölljer, Konung Davids 10 ps., hämtad ur Jac. Arrhenius' Psalmeprofwer, 2:a saml., 1691, s. 136. Melodiken har av allt att döma svensk karaktär. Man jämföre med melodin under nr 3 (ovan), där vi rent av återfinna samma motiv (senare hälften av α_1) som i denna vår koralvisa (K_2) och med den för svensk folkmusik karakteristiska, språngvis förda ledtonen, d. v. s. ledtonen (fiss) faller en ters till tonartens dominant (d) i st. f. att stiga till tonikan (g)¹). Intressant är i denna gavott-artade visa inskjutandet (mellan de två perioderna i vardera halvan) av en ekoartad, repeterande halvperiod, som ur formell synpunkt är att betrakta som en utvidgning av den 1:a perioden, ur melodisk som en sekventering av dess senare hälft. Melodi och schema:

¹) Jfr min uppsats i Full Report of the first congress (Liège) of the international society for musical research, 1930, s. 189 (Plainsong & Mediaeval Music Society, Burnham Bucks, England).

Mången mål-tid har jagh ä - tit Men för - gä - tit Om jagh
nå - got ther wid lärdt: Of - ta ther ock fö - re - fal - ler Så - dant
sqwal - ler Som är fö - ga min - ne wärdt.

α_1 (K_1) K_2 β : α_2 (K_3) K_4 γ
4 a u 2 a u 4 b : 4 c u 2 c u 4 b.

8. *Öfwer Evangel. på XVIII Söndagen efter H. Trefaldighets. Melodi:*
Af Swealand vthdragne (okänd)¹. Kan också sjungas som nr 394 i Kpsb., Rätt hiertelig jagh längtar, d. v. s. en ganska korrumpierad avfattning av den kända profanmelodin, Mein gmüt ist mir verwirret von einer jungfrau zart, som 1613 uppträder som protestantisk kontrafakt med texten Herzlich thut mich verlangen (i Kpsb. som nr 393 med texten Jag längtar af alt hierta). Den ursprungligen isometriska melodin uppvisar patetiska anticipationer och oäkta hemioler i de kvinnliga innerkadenserna redan i sin tidigaste notdräkt²), den svenska avfattningen har förvanskad och förgrovat formen och givit visan en annan tonartlig karaktär, ej längre frygisk på e utan vacklande mellan a- och e-moll. — Schemat visar en sedvanlig dubbelversikel, som slutar »öppen», och ytterligare 4 perioder, i den ursprungliga avfattningen i genomkomponerad form, i den svenska med försök till enhetlighet. Runius har behandlat schemat så, att han förlagt en 4-radig strof till dubbelversikeln och en ny likadan till strofavslutningen, vilket visar, att hans alternativa hänvisning till Kpsb. nr 394 tillkommit efter diktens avfattning och att den oss tyvärr okända »Af Swealand vthdragne» förmodligen bestått av en liten 4-periodisk visa, möjligen av typen $\alpha \beta_1 \alpha \beta_2$, där β_1 slutat »öppen» och β_2 »sluten». — Melodi och schema:

¹) Rubrikens uppgift efter denna melodihänvisning, »Se Num. 2. wid ändan», torde hänföra sig till någon sångsamling (i Runius' ägo), där den andra av dikterna följts av ifrågakvarande melodi.

²) Jfr min uppsats i Kyrkohist. Årsskr. 1935, s. 165 f.

At Sa-tan al-drig hwi-lar, På Guds barn al-dra-mäst
För-sö-kia si-na pi-lar; Thet ses på JE-sum bäst.

Ty strax hans Sad-du-ce-er För munnen fådt ett lås; Han

si-na Pha-ri-se-er Ett mord i hier-tat blås

α_1	β_1				
3 a u	3 b		γ	α_2	β_2 β_3
α_1	β_1	3 c u	3 d	3 c u	3 d.
3 a u	3 b				

9. *Öfwer Evangel. på XIX Söndagen efter H. Trefaldighets.* Melodi: Kpsb. nr 161 el. 216. Den förra, till texten »Sann Gudh och Man o JEsu blijd», kan vara svensk folkmelodi. Karakteristisk är dess molltonalitet liksom dess dansmässiga rytmik, liten triplering av stor trippel. Schemat omfattar 5 perioder, i huvudsak genomkomponerade men rytmiskt nästan identiska. Melodi och schema:

Siung JE-su tack, tu dy-ra siäl Som gick om-kring och

gior-de wäl Med sin Mi-ra-kel skiö-na E-mot hwar

man; Fast o-tack han Af werl-den fick til lö-na.

α_1	α_2	β	γ	δ
4 a	4 a	3 b u	2 c 2 c	3 b u.

Rekonstruktion:

Det rytmiska schemats omkastning efter N. B. beror på att de manliga kadenserna ersätts av kvinnliga. Jfr i övrigt vad som säges under nr 10!

Kpsb. nr 216 till texten O Herre Gudh af Himmelrijk, som återfinnes redan i Mönsterås-hs., torde i sin tur utgöra en variant av en tysk sång (Gesius' Geistl. deutsche Lieder, 1601), In dich hab ich gehoffet, Herr; den tonala växlingen moll-dur-moll, som utmärker huvudmelodin, återfinnes också i denna avfattning och betraktas av E. Burger¹⁾ som ett stöd för T. Norlinds hypotes om de tre pentatoniska melodityperna i nordisk musik (spec. i balladerna²⁾). Även här finna vi en folklig triolering av ett isometriskt schema; g-moll (F-dur), 5 perioder, alla genomkomponerade, så när som på en viss släktskap mellan 3:e och 5:e perioderna (Roslagskulla-hs. visar identisk avfattning, s. 71). Melodi och schema:

α β γ_1 δ γ_2
 4 a 4 a 3 b u 2 c 2 c 3 b u.

¹⁾ Deutsche Kirchenmelodien in Schweden, Kyrkohist. Årsskr. 1932, s. 241.

²⁾ Jfr T. Norlind, Musiklex.², art. »Folkvisa», dens.: Svensk folkmusik och folkdans, Natur och Kultur 96, Sthlm 1930, s. 66, m. fl. ställen. — Jfr härtill min kritik i Sv. Tidskr. f. Mkf. XII (1930), ss. 171-176.

14. *Om Yttersta Domen.* Melodi: Kpsb. nr 302, till texten Lof prijs och tack ske tigh, o Fader käre, är en hugenottsång, som också använts till psalmen »Nu låfwe Herran all then Hedna skara». Avfattningen i Kpsb. har en dansmässig prägel, dorisk på D, 4 perioder, av vilka 3:e och 4:e äro rytmiskt identiska. Ursprungligen har ett sarabandmässigt schema förelegat (jfr rekonstruktionen), omfattande 8 takter i den för renässansen så karakteristiska alla-breve-trippeln ($\frac{3}{4}$),¹⁾ som tydligen under loppet av 1600-talet omdanats till $\frac{3}{4}$ -takt, möjligen under inflytande av menuetten eller den polska dansens efterdans.²⁾ Vilka olikheter som emellertid än föreligga mellan ord- och melodirytmen i ett fall som detta, må vi icke förbise en påtaglig överensstämmelse mellan textens accenter och melodikens mensurala form. Man jämföre de genom kursivering framhävda tyngdpunkterna i följande text med melodins notvalörer på motsvarande ställen: »Domklockan går, nu snart wil JEsus komma I Himlens Sky med alla Änglar fromma, Hans ankomst, som war förr gemen och slät, Blir nu i o-be-skrifligt Ma-yestät.» Vi stå säkerligen inför ett exempel på agogiskt antydande mensur i så måtto som det ursprungliga schemats tyngdpunkter kvarhållits i den nya rytmiska avfattningen, förgrovats från tyngdvärden (kvalitet) till mensurerade värden (kvantitet) och därför kunnat, åtminstone på vissa karakteristiska punkter, bevara sambandet med det konservativa textschemat. Företeelsen, på vilken vi skola se ännu några exempel, är ett av otaliga exempel på dåtidens utvecklade sinne för taktmässighet, i det att taktstreckens rent mekaniska uppdelning av den mensurerade melodin ingalunda utan vidare behöfve sammanfalla med det tyngdpunktsschema vi genom taktstrecken förledas anlägga. — Melodi och schema:

Domklåc-kan går: nu snart wil JE- sus kom - ma I Him-lens
Sky med al - la Äng-lar from - ma: Hans an-komst, som war förr
ge-men och slät, Blir nu i o - be-skrif- ligt Ma- ye - stät.

¹⁾ Denna stortrippel framträder rätt tydligt i avfattningen i Roslagskulla-hs. (s. 104), vilken helt överensstämmer med J. Zahn (Die Melodien der deutschen evangel. Kirchenlieder etc.) nr 923, efter den franska melodien i sångboks-upplagan, Genève 1542.

²⁾ Trippelbearbetningen uppträder enl. Zahn, under nr 923, endast i en sen tysk källa, Dresdn. Kirchen- u. Hausbuch 1694 (och 1707), s. 212, med vilken avfattning man borde jämföra Kpsb. 302.

$$\begin{array}{c} \alpha_1 \quad | \quad \beta \quad | \quad \alpha_2 \quad | \quad \gamma \\ 5 \ a \ \cup \quad 5 \ a \ \cup \quad 5 \ b \quad 5 \ b. \end{array}$$

Melodins isometriska grundschema framgår av följande rekonstruktion
o utmärker takt-tyngdpunkt, > utmärker upptakts-tyngdpunkt).

22. *Lof- och Böne-Sång* (övers. från tyskan). Melodi: Vår Herre Krist kom till Jordan, nr 12 i Kpsb. (jfr ovan under 21). Runius följer även här melodischemat i dess fullständiga skick, alltså med sammanlagt 7 perioder. Melodi och schema:

α

Vpp, vpp min Siäl, nu re - do war Med an - dacht
GUDh sigh vp - pen - ba - rat har Och hur' han

β_1 1. 2. γ

at be - trach - ta, Hur' - ta: At han then Al - dra -
är at ach -

δ

högs - te är I Him - len och på Jor - den Och

β_2

skall å - kal - las fierr och när Från Sö - der och til

$\delta = K$

Nor - den, Som al - tings vr - sprung pri - sas.

α	β_1				
4 a	3 b u	γ	δ	ϵ	β_2
α	β_1	$\delta = K$			
4 a	3 b u	4 c	3 d u	4 c	3 d u
					3 e u.

Vi vända oss nu till de melodier, vilka Runius bifogat sin diktsamling, nr 10, 11, 15 och 20 (samt infoga däri också den likartade melodin till nr 17 från Kingos bok). Vi känna dem icke från någon annan källa, men de foga sig stilistiskt inom ramen för den under samtida dansmusiks inflytande stående koralartade visan. Formellt visa de en lika enkel struktur som de ovan behandlade koralmelodierna.

10. *Öfwer Evangel. på XX^{de} Söndagen efter H. Trefaldighets.* Melodi: Alla blommor äro mogna etc. med tillägget »Eller som thesse *Noter*», varpå melodin meddelas. Möjligen skulle man kunna tolka detta uttryck i den bemärkelsen, att ej ett alternativt val föreslås utan att melodin till den angivna visan, Alla blommor etc., här verkligen gives. Hur som helst föreligger en visa, fördelad på två korta repriser av enkel beskaffenhet, möjligen med en viss pavane-prägel (jfr de kvinnliga kadenserna), såvida vi ej även här böra räkna med en gavottartad grundtyp. Som ett tryckfel får man givetvis betrakta utelämnandet av ett $\flat$ -tecken i notsystemets början. Melodi och schema:

Him-mel - ri - ket, thet wi bor-de Sö - kia, är en
Som sin Son ett Bröl-lop gior-de Vt - af al - skiöns

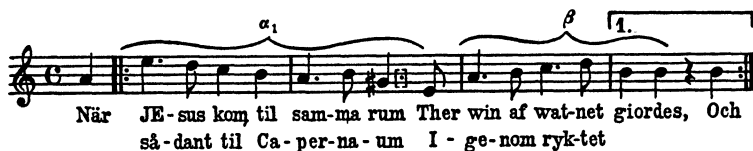
Ko-nung likt, Them han bu - dit re - dan al - la
wäl- lust rikt. Lät han doch å ny - o kal - la

Til thet hö - ga Gäs - te - båd
Af en öf - wer - - flö - dig nåd.

Schema:

α	β	$\underbrace{1\ \gamma + 2\ \gamma}_{4\ c\ u}$	$\underbrace{\delta + K_1}_{4\ d}$
4 a u	4 b		
α	β	$\underbrace{1\ \gamma + 2\ \gamma}_{4\ c\ u}$	$\underbrace{\delta + K_2}_{4\ d.}$
4 a u	4 b		

11. *Öfver Evangel. på XXI. Söndagen efter H. Trefaldighets.* Melodin, som meddelas efter textens slut, är ett ovanligt karakteristiskt exempel på den folkliga dansens bestämmande inflytande även inom andlig visa, i det att den gestaltat 1:a reppen i jämn och 2:a i 3-takt som det primitiva ur-paret, där samma melodi först föreligger i den trådda dansens jämna tidsmätt, därefter i den livligare »efterdansens» »proportio tripla». En sådan form äger den i Svenska Låtar, Dalarne, 2:a häftet, under nr 528 publicerade »julpsalmen», som förr i världen sjöngs i Älvdalens kyrka, och vars text är hämtad ur Kpsb., sålunda ur en psalmbok, som icke varit i användning på nära 100 år vid den tidpunkt då spelmannen och musikupptecknaren, folkskollärare L. Åhs i Blyberg, under 1900-talets första år upptecknade densamma. Där är emellertid det primitiva stadiet tydligare, det motiviska materialet från 1:a reppen återfinnes inom 3-takts-avsnittet och texten är fullkomligt korrumpad¹⁾. I Runius' melodi är 2:a reppen melodiskt självständig. Egenartad är den agogiskt antydande mensuren (hemiol) i dess 3:e period, K, tydligen för att med handgripligt eftertryck åskådliggöra den starka affekten i de betydelsefulla textorden »låg rent för döden» genom en mensurfördubbling, som i vår notskrift får synkope-karaktär. Vi ha m. a. o. här att göra med ett monodiskt stildrag, som möjligtvis företagits av Runius själv (eller den som redigerat melodierna åt honom). Mensurtänjningen förekommer icke i den avfattning Zahn publicerar under nr 5622 (efter en hs. Reinhardt 1754, Uettingen, Unterfranken). Melodin, som säkerligen var levande redan på 1600-talet, är sålunda troligen tysk, ehuru den enda svenska källan är äldre än den enda tyska. — A-moll, 1:a reppen har 2, 2:a 3 perioder:

¹⁾ Av orden »at tu tin skare, tin' tienare klare, gör till eldzflammer» har blivit: »at tu till arre till skarre till levande farre gör dig ett skrambel»! Jfr L. Levander i Fataburen 1908.

spordes; En Ko-nungs Man Sigh strax in - fann Hwars Son låg
rent för- dö - den Til Gudh dref ho - nom nö - den.

Schema:

α_1	β	
4 a	3 b u	1 γ 2 γ 3 γ + K α₂
α₁	β	
4 a	3 b u	2 c 2 c 3 d u 3 d u.

Vi meddela här nedan den tyska avfattningen (Zahn 5622 till texten O grosser Gott ins [=in des] Himmels Thron):

15. På Maria's Bebodelse Dag. Melodin meddelas före texten och består av 2 menuettartade repriser i 3-takt, övervägande med användning av ett och samma rytmiska motiv; C-dur med utvikning i a-moll och F-dur. Melodin kanske är komponerad av Runius efter mönster av samtidens välkända dans-musik.¹⁾ Melodi och schema:

Af en stor kiär - lig - het Och med stor här - lig - het
Tå Han sin sö - ta nåd Ge - nom sitt Sän - de - båd
Har Gud på then - na dag Tedt oss sitt wäl - be - hag.
En Äng - el blid och mild Til - sagt en Qwin - no - bild,

¹⁾ Man jämföre t. ex. melodiperioderna 1 γ och 2 γ med takterna 6-7 i »Skiönste Phillis» (notex. nr 28 nedan)!

Then ther hans en - da Son, werl - de - nes häl - sa

Och thet äd - la Lam Skul - le fö - da fram

Som skul oss fräl - sa Från död och e - wig skam.

α	β	γ	δ						
3 a	3 a	3 b	3 b	ε₁	ζ	1 η	2 η	θ	ε₂
α	β	γ	δ	3 c	2 f u	3 g	3 g	2 f u	3 g.
3 c	3 c	3 d	3 d						

17. *En wisa, At siunga när man går til Siös och Segels.* Runius har skrivit två sådana dikter, av vilka den första (nr 16) följer Aimable vainqueur (varom nedan), den senare däremot tydligen hämtat sin melodi från Kingos Aandelige Siunge-Koor, vars 1:a del utkom i Köpenhamn 1674. Den svenska texten, Vp, vp i HERrans JEsu namn, hänför sig sannolikt till den svenska upplaga, som utgavs i Göteborg 1689 med endast melodihänvisningar. Kingo-koralen, som går i a-moll, har 4 perioder i barform och $\frac{3}{4}$ -takt, en vanskaplig rytmik, som tyder på en omarbetning av en sarabandmässig melodi i avsikt att »modernisera» den till menuett, alltså som vi sågo i nr 14 (ovan). Texten har givetvis svårt att foga sig i den lilla 3-takten, som vi tydligt se av nedanstående sammanställning, där jag bifogat den danska texten överst (iakttag de kursiverade textstavelsernas förhållande till melodins mensurala utformning: agogiskt antydande mensur i enlighet med urschemat och textens betoningar):

Op, *op* i sœ - de JE - su Navn, Og lad din
Min *Stœl* du est end - nu i Havn, Og So - len
VT - hi thet sø - ta JE - SU - Namn Wij lyft wårt
Och från en sä - ker hwi - lo - hamn Åt wil - la

β α_2

Ø - yen-bryn ey slum-me meer Hver Mor-gen-stund for - ny - er
stik-ker paa dit Huus og Leer,
an - kar, his - sat seg - len opp, Ther så mång tu - send, tu - send
haf-wet stält vår kos och lopp:

γ

GUd.. sin Pagt, Hans Sool for - gyl - der Nat - tens Sør - ge - Dragt.
gådt i qwaf, Som tænckt med oss at få en båt - tre graf.

En rekonstruktion av melodin ger följande bild och visar, i vilken grad menuettens danstyp då för tiden fått betydelse för melodikens popularitet:

Schema:

α_1	$\beta = K_1$	α_2	$\gamma = K_2$
4 a	5 b		
α_1	$\beta = K_1$	5 c	5 c.
4 a	5 b		

20. *Lof-Sång efter öfverstånden Siukdom.* Melodin, som meddelas efter texten, har något av courantens eller kanske också här menuettens rytmik och äger 2 avsnitt utan repetition, i huvudsak genomkomponerade, det första kadenserande i Ess-dur, det andra i parallellens tonart, c-moll. Rimflätning och motivbildning korrespondera icke. Märk t. ex. den enda motivuppreppningen, ϵ , som begagnas i strid mot textens form. Melodin kunde trots detta vara av Runius, vilket likväl är föga sannolikt, då han skryter med dess ljuvlighet. Melodi och schema:

α K_2 β

Barm-her-ti-ge Gudh, Et tack-samhets liud Tigh off-rar min

siäl At jagh ef-ter plå-gan Nu å - ter min wäll Ja

lof-sång och migh Med he - la för-må-gan Vpp-off-rar jagh tigh.

α | K₂ | β | γ | K₁ | δ δ | K₂ |
2 a | 2 a | 2 b | 2 c u | 2 b | 2 d 2 c u | 2 d.

Till gruppen av melodier på gränsen mellan äldre koralmelos och yngre dansmusikalisk stil hör också följande:

18. På Böndagen, den 12. Aug. 1710, och 19. Tacksägelse-Sång efter Måltid. Melodi: Hwad är thet åth, at jagh mitt sinne qwälljer, d. v. s. »arian» »En Naturlig döds-Betrachtelse» av Samuel Columbus med musik av hovkapellmästare Gustaf Düben (1624-90) ur deras 1674 i Stockholm tryckta Odae Sveticae. Det är tydligt, att dessa Dübens melodier varit allmänt omtyckta (vänner bekostade trycket). Ovannämnda aria förekommer använd åtminstone i fem andra dikter, bland dem tre av Mich. Zethrin.¹⁾ Av de övriga upptogs trenne redan i 1697 års koralbok och vandrade därifrån över till Hæffners koralbok som nr 8, 239 a och 440. En noggrann genomgång av det rika material som bevarats av samtida personvers o. dyl. skulle kanske ge ytterligare belägg för den roll Dübens melodier spelat i tidens diktkonst. Den hos Runius nyttjade Dübenmelodin har en menuettartad prägel, som övar våld ej blott mot melodins naturliga byggnad utan också mot originaltextens deklamation. Detta visar, att Düben under tidsstilens inflytande gav det melodiskmetriskas schemat ett »modernt» utseende utan en aning om, huru denna upp-teckning från vår taktmässiga synpunkt sett måste te sig som en orimlighet. Schemat har skickligt utnyttjats hos Runius. D-moll, 3-takt, 5, rytmiskt enhetliga, melodiskt genomkomponerade perioder jämte avslutande kadens. Melodin återges i halva notvärden:

18. Tro, tål - mod, hopp; hwad wil thet af ehr blif - wa?

19. Then högs-te Gudh, som alt hwad rö - res, glä - der,

¹⁾ Jfr min uppsats, Michael Zethrin och svensk paroditeknik, i Sv. Tidskr. f. Mkf. XVIII (1936), s. 15, fotn. 1. — En dikt i Kungl. Bibl., Sv. Litt. före 1700, Verser till och om enskilda personer, vol. 18 (fol.): 1686 (begravningsdikt från Västerås); en annan, samma samling, 1697: 154 (begravningsdikt av J. Rinman).

β

18. Mit *hier* - ta *migh* och Ehr wil öf - wer - gif - wa:
19. Som migh giedt lif och häl - sa, mat och klä - der,

γ

18. Tu Tro, hwar *är* tin widt - be - röm - da grund? Hwar är, O
19. Och wäl för - sörgt alt in til then - na stund; Som wil alt -

δ

18: *Hopp*, titt mot - gångs tråt - zand ano - kar; Och Tå - la -
19: jämt til siäl och kropp mig nä - ra; Skie lof och

ϵ

18: *mod* tin o - för - skräck - te tanc - kar om GUDs för - bund?
19: pris, tack - sä - gel - se och äh - ra Af hier - tans grund!

K

Intressant är att konstatera, huru den för äldre tid karakteristiska tunga upptakten ofta visar en mensural tönjning i notbilden — i överensstämmelse med den kvalitativa betoningen. Jfr vad som sagts under I, 14 och 17! Schema:

α	β	γ	δ	ϵ	K
5 a u	5 a u	5 b	5 c u	5 c u	2 d.

Bland de melodier, vilka Runius begagnar och vi ej f. n. känna, märkes (till 2:a boken, nr 17) »en ny Wisa på en gammal Ton», närmare bestämt »Thet är en gammal lära». Detta text-incipit hör till strof 5 i Erik Lindschölds Afsked från Rekarebygden (Adieu min Sparre lilla). Men vilken melodi denne haft i tankarna veta vi icke. Tydligen ha ord och melodi i detta fall ingått en oupplöslig enhet i folkmedvetandet, så att textcitaten utan vidare angav melodin, om vars beskaffenhet vi ej kunna gissa mer, än att den varit folkligt symmetrisk. — Av liknande beskaffenhet måste också melodin till »Är jag endast född at lida» (till nr 4 i bok 3) ha varit. Samma strofform återfinna vi också i nr 13 och 88 (bok 3).

*) P. Hansellis upplaga av Düben-Columbus' Odae Sveticae i Sv. Vitterhetsarbeten IV, Uppsala 1866, anger här felaktigt b och räknar därför tydligen med ett föregående c i st. f. ciiss.

Under senare delen av 1600-talet vann den franska musiken en allt starkare ställning också i Sverige. Svitens förfranskning var en internationell företeelse, som i viss mån också stod i samband med den franska dramatiska musikens stora segertåg under ledning av J.-B. Lully. Genom de till balett-sviter sammanställda styckena ur dennes och hans lärjungars sceniska verk formligen genomdränktes den europeiska musikodlingen av en aldrig sinande ström branles, gavotter, menuetter, passepieds, bourrées, rigaudons och airs m. m., till vilka hela Europa dansade och sjöng sina sällskapsvisor. Detta den franska musikens inflytande innebar ju endast en naturlig parallell till den franska smakens och politikens dominerande roll överhuvud från 1600-talets senare hälft¹⁾. Den synnerligen skarpa tyska reaktionen visar bäst styrkan i denna franska kulturbölja, som gjorde sig gällande också inom tysk tonkonst²⁾.

Det synes även ha varit i Frankrike som man i slutet av 1600-talet satt det gamla parodiförfarandet i system inom sällskapsvisan: vi erinra här om *Parodies bachiques sur les Airs et Symphonies des Opéra*, Paris 1695 (med fortsättningar), *Nouveau Recueil de Chansons choisies* (flera band), etc.³⁾, vilka utgå från principen att utvälja omtyckta instrumental- eller vokalstycken och förse dem med nya texter. Om de direkta förbindelserna mellan Frankrike och Sverige på musikens område behöver ej här ordas. Därom vittna drottning Kristinas bekanta åtgärder (vilka dessutom sammanhånga med Sveriges dåvarande utrikespolitik) liksom också sedermera inkallandet av den

¹⁾ Jfr C. Gebauer, *Quellenstudien zur Geschichte des französischen Einflusses auf Deutschland seit dem Dreissigjährigen Krieg*. Archiv f. Kulturgesch., IX, Berlin 1911.

²⁾ Jfr G. Fr. Schmidt, *Zur Geschichte, Dramaturgie und Statistik der früh-deutschen Oper (1627-1750)*, Zeitschr. f. Musikwiss., V (1922-23), ss. 582-597, 642-665, VI (1923-24), ss. 129-157, 496-530. — Jfr också L. Schiedermair, *Die Oper an den badischen Höfen*, Sammelbände d. Intern. Musikgesellschaft, XIV (1912-13), ss. 191 ff. etc. — »Wo mehrere Frauenzimmer zusammenkommen, singen und sprechen sie nur von Rigaudons, Ouvertüren, Balletten, Bourrées» (Gebauer, a. a., s. 425).

³⁾ I svenska bibliotek påträffa vi en del exemplar av dylika samlingsverk: de från Amsterdam mellan åren 1690-91 utgivna 6 böckerna med utvald scenmusik ur Lullys verk finnas i Norrköpings (Finspångs) bibliotek liksom också en del handskrivna, liknande »recueils des airs, menuets, airs Français, Balets, Sarabandes...» etc. Vi må erinra oss, att Finspångsbibliotekets egenart ligger i just dess egenskap av adelsbibliotek. I Linköpings stifts- och landsbibliotek förvaras som W 47 en handskriven samling av dikter, varibland flera franska ariatexter med musik. I samma bibliotek finnes M. de Boussets *Recueil d'airs sérieux et à boire*, Paris 1690. Växjö Lärov. bibl. äger — utom den ovan i texten anförda — en annan liknande handskrift (nr 5), som tillhört skolans musiklärare i slutet av 1600-talet, J. E. Seidenzopf (om honom jfr T. Norlind, *Svensk musikhist.*, s. 121). Även Ihre-manuskripten i Uppsala universitetsbibliotek gömma på liknande ting, t. ex. en courant av »La Bar» = La Barre (1675-1743?) inom Lullyskolan.

Rosidorska teatertruppen¹⁾ o. s. v. och i samband därmed det rikhaltiga källmaterialet i svenska bibliotek, främst Uppsala universitetsbibliotek²⁾. Ej endast direkta utan också indirekta förbindelser, t. ex. över tyska universitetsstäder, knöto samman den svenska musikkulturen med den franska. Härpå utgör, för att nämna ett exempel, ett musikmanuskript i Växjö (nr 6) ett karakteristiskt prov med sina många musikstycken ur franska operor. En anmärkning upplyser om, att styckena 1-40 avskrivits ur en greve Steuchius' bok i Rostock och nr 41-81 nedtecknats av en musiker i Greifswald, Jeremia Würffel. Boken har tillhört en C. N. Tiliander och bär bl. a. årtalet 1698.

Vilken riklig användning franska musikelement fått, visa oss t. ex. anordningarna vid den Skånska nationens hyllning på prof. M. Th. Ihres bröllop, 1696³⁾, där endast det avslutande dansstycket är svenskt, den populära daldansen⁴⁾:

»Intrada under en bekant melodi
Jupiter under Viol de Espagne⁵⁾
Venus under Boure Epicur
Neptunus och Thetys under Gavotten
Diana med Dryades under Rigadon
Mars under Engelske Giqven
Pales under en Minuet
Themis under en Boure
Venus under en bekant melodi
Bachus med Ceres under Dala Dantzen.»

Paroditekniken i antologiform vann efterföljd också i Tyskland, där man kan följa den franska instrumentalstilens dominerande inflytande alltifrån de tre stora München-handskrifterna på 1680-90-talet⁶⁾ upp till Sperontes' berömda »Singende Muse an der Pleisse»⁷⁾.

Ehuru något senare tillkommen än Runius' diktsamlingar, är denna sistnämnda sångsamplings karaktär ganska lärorik att studera, då det gäller att bedöma de förras förhållande till profanmusiken. Sperontes-visorna utgöra

¹⁾ Jfr G. Jeanson, Vår första opera och den Rosidorska teatertruppen i Sverige, Svensk Tidskrift f. Musikkforsk., 1919, ss. 4 ff.

²⁾ Jfr mina uppsatser i Revue de Musicologie XII, 5 ff., och i Mélanges de Musicol. offerts à M. Lionel de la Laurencie, 1933, ss. 123-132.

³⁾ Kungl. bibl., Verser etc. A (4:to), vol. 26: 19. Meddelat också av N. Dencker i en uppsats i Dal. hemb. förb. tidskr., årg. 9, h. 3, och Sv. Tidskr. f. Mkf. XII (1930), s. 71.

⁴⁾ Jfr T. Norlind i Sv. Lm. 1906.

⁵⁾ Kan detta ej vara en missuppfattning av Folies d'Espagne, den gamla portugisiska 3-takts-dansen med ostinat bas (folia = fix idé), som i slutet av 1600-talet användes som tema med variationer av snart sagt varje betydande komponist inom instrumentalmusiken (Corelli, Vivaldi etc.)?

⁶⁾ Jfr H. Kretzschmar, Geschichte des neuen deutschen Liedes, I, Lpz. 1911, ss. 154 ff.

⁷⁾ Utgiven som band 35-36 av Denkmäler deutscher Tonkunst, Lpz. 1909, av Edw. Buhle.

praktiskt taget allesammans danser, airs (el. arior, vilka ej må förväxlas med den italienska vokalformen aria), menuetter och polonäser, några få s. k. murki (av rent instrumental karaktär) och »marcher». Melodiernas periodisering är i enlighet därmed enkel, vanligen 2-takts grupper, dock ej sällan 3- eller 5-takts-grupper, tydligitvis beroende på en taktstrecksåttning, som ej bekymrat sig om tyngdpunktsschemat. Självva melodierna äro enkla, graciösa och luftiga, i enlighet med den strofiska vismelodins »statiska» natur uppbyggda efter symmetriska lagar med korresponderande led. Karakteristisk är också en viss förkärlek för »lombardisk» rytmik (synkoper).

Överblicka vi Runius' melodihänvisningar, framför allt i 3:e diktboen, så skulle man vara frestad att hänföra vissa delar av hans diktning till samma parodigrupp som Sperontes' Singende Muse. Vilken betydelse tidens populära dansmusik under alla förhållanden ägt för Runius' versformer, därom vittna ej endast åtskilliga av de redan tidigare behandlade melodierna till hans dikter utan också hänvisningar som »Menuet» (nris 25, 27, 53, 65, 91, 92, [93], 94), »Wår nya menuet» (nr 36), »Ballet» (nr 98), »Air Anglois» (nris 46, 67, 95), »Polonesse» (nris 82, 83) och »Skiönste Phillis» (nris 75, 84 och 85), som är en gavott. Hårtill komma ett antal dikter, vilkas versschemata tydligt hänvisa till liknande melodimönster: nris 32, 33, 34 (polonäs?), 51, 73 (Trompet Stycke, antagligen en menuett), 77, 80, 101 och möjligen ytterligare några, som vi ej närmare våga yttra oss om.

Även ur stilistisk synpunkt överensstämmer karaktären hos Runius' musikaliska mönster med Sperontes' Singende Muse. Också i de svenska dikternas form framträda — som vi f. ö. redan sett — 5-taktiga bildningar (hemiol-tänjningar förekomma flera gånger i G. Dübens Odae Sveticae), dansmelodiernas karakteristiska rytm återspeglas ofta tydligt nog av texten (man jämföre 3:e bokens nr 82, Polonesse: The Generaler at behaga, ästu alt för ovärdig), den lombardiska rytmen möter oss både i några av de officiella koralmelodier Runius hänvisat till som ock i t. ex. den av Runius bifogade I, 15 och i Dübenmelodin (flera gånger).

Skillnaden mellan Sperontes' och Runius' diktsamlingar är väsentligen den, att den förra av utgivaren-arrangören lämpats i efterhand till sina melodier, varemot den svenske skalden tydligen diktat under en viss musikalisk inspiration av sina melodiska mönster. Han är i så måtto en ingalunda obetydlig föregångare till Bellman.

Även om menuetten, »dansernas drottning», till en början haft vissa svårigheter att tränga igenom i de bredare folklagren på grund av sin karaktär av figurdans¹⁾, så var dess musikaliska kvalitet livligt uppskattad, framför allt i de kretsar, i vilka Runius rörde sig. Därom vittnar den stora mängden menuetter i bevarade notböcker ur denna miljö från tiden omkring och strax

¹⁾ Jfr T. Norlind, Studier i svensk folklöre (Lunds univ:s årsskr., n. f., afd. I, bd 7, nr 5, Lund 1911, s. 364 f.), Allm. musiklex.²⁾, art. Dans, Menuett m. fl. — Jfr dock de motstridiga yttrandena s. 381, nedtill, och 383, upptill, i Studier i sv. folklöre.

efter sekelskiftet 1700¹⁾. Den vanligaste formen har två åtta-taktiga repriser, som vi ovan redan sett exempel på, ehuru benämningen saknats (1:a boken, nr 15, 18 och 20). Vi återfinna den också i 3:e boken, t. ex. nr 36, 53 och 92. Bland mängder av melodier i dylik form välja vi förslagsvis följande, som någorlunda överensstämmer med textens metrisk schema (i nr 36 och 53):

I: 2 a u 2 a u 4 b | 2 c u 2 c u 4 b || II: 3 d 3 d 4 d | 3 e 3 e 4 e.

Melodin återfinnes i en av de musikvolymerna i Uppsala universitetsbibliotek, vilka tillhört den Ihreska familjen²⁾.

36: Nu har Hu - set, Som sak - nat Liu - set, I
Nu får Ber - get som fäg - nar . Swer - get Medh
53: Him - lens Ö - ga Min Her - re Hö - ga Led -
Äng - lars skaa - re Wäl om - be - wa - re, På

36: nå - ra We - kor, sin sool fådt i - gen;
gyl - ne Ström - mar, om - fam - na sin wän:
53: sa - ge fö - re och ta - ge i acht;
händ - ren bä - re och hål - le godh wacht;

¹⁾ Jfr Norlind, a. a., s. 374 f. Den där nämnda hs., i U. U. B., Instr. musik i hs., vol. 410 (tidigare nr 110), den bekanta Ternstedtska klavérboken, innehåller över 140 menuetter jämte andra danser och har upplagts under åren 1703-27 av ett par musiker (den ene troligen fransman) för de stockholmska aristokraterkretsarna (jfr bl. a. »menuet för Sparre», men. f. Wrede, men. f. madame Düben, f. ms. Düben etc.). Principen för uppställningen har varit efter tonarter och uppskrivningsår. Den unge J. H. Roman är företrädd av några danser. — Till samma miljö hör väl också notboken i Mus. akad:s bibl., ser. I, nr 4516, där vi finna en rad danser, rigaudon, airs, marches, polonesses, bourées, också ursprungliga sångstycken som Air Adonis, »Aimable vainqueur», Air d'Opéra d'Isée (väl av Destouches) och »Skönste Phillis». — Senare hälften av notboken härrör från 1800-talet och här möta oss ägar-namnen B. Löfgren, Israel Persson i Radom 1826. S. 56: Carl Eurenus 1782. — Den av T. Norlind, a. a., s. 374, nämnda »Schola Claverino» från 1740-talet i Mus. akad:s bibl. torde vara identisk med en notbok (Ser. I, 2344), som inledes med en »Schola Claverino» och innehåller bl. a. menuetter och polonäser, men denna hs. tillhör säkerligen 1700-talets sista del. De andra dansböckerna i samma bibl. äro alla mycket sena, 1800-talet (Ser. I, nr 2336, 2328, 5955 m. fl.); endast I, 2333 är från 1700-talets slut.

²⁾ Anteckningarna i de skilda volymerna tillhöra utan tvivel delvis en tid, som sammanfaller med stamfaderns ungdom. Th. Ihre (jfr ovan!), 1659-1720, var professor i Lund och sedermera domprost i Linköping. I volymerna finnes också införd musik från 1700-, ja, t. o. m. 1800-talet.

*) Här är ett hål i hs., — a framgår av parallellstället i 2:a reprisen.

36: Fol - ket war för-strödt; Hu - set som för-ödt;
 Men nu tycks man see, Hur' the al - la tre
 53: At Hans Re - sa må Lyck - lig för sigh gåå
 At båd' fort och lätt, Och på bäs - ta sätt

36: Boo stod sking - radt och li - ka som dödt;
 Åt hwar - and - ra för - sam - la - de le.
 53: Re - sans än - de - måål win - nas ock - så;
 Må bli til - giordt och ord - nat alt - slätt.

Nr 92 har ett snarlikt schema, men man kan lätt övertyga sig om, att den föregående melodin här ej skulle verka lika naturlig. Textschema:

I: 3 a 2 b u 3 a 2 b u | II: 3 c 2 d u 3 c 2 d u.

Thre-samlingen kan också här ge en antagbar melodi (»Minuet de Mademois. Ibre»):

Pröf-wa för-sich-te - lig Den du ey kän - ner, Hand-la up -

rich-te - lig Med di - na wän - ner, När man be - römmer dig Blif in - tet

rö - der, När man för-döm-mer dig Täck du har brö - der.

Dock må även en annan melodi till samma text här finna plats för att i någon mån belysa variationsmöjligheterna. Den är hämtad ur den Ternstedtska dansboken (i tabulatur, U. U. B., Instr. musik i hs., vol. 410), den 1:a av menuetterna i c-moll, s. 8 (betecknad som Anders Dübens [d. y.] komposition)

Ett mycket sällsynt schema äger däremot den menuett-melodi, efter vilken Runius diktat dels den franska texten »Quatorze années» (III, nr 25), dels de svenska texterna »Med lust och lisa» (nr 65) och »Att man är säker» (nr 91). Melodin måste ha bestått av en kortare och en längre sats, vars senare del likväl tydligen varit identisk med första reprisen, alltså schemat a b a. Detta är helt vanligt. Märkligare är däremot satsernas 6-taktiga byggnad. Vid en genomgång av några hundra menuetter från tiden för Runius' levnad har jag påträffat blott ett par med 6-taktigt uppbyggd repris. Man skulle ju möjligen kunna tänka sig, att Runius' förebild begagnat sig av en ekomässig repetition av en 2 taksgrupp (jfr t. ex. vår andra melodi till »Pröfwa för-sichtelig» här ovan, mel. nr 24¹), som antingen motsvarats av en upprepning av texten eller också helt bortfallit ur textschemat. Det är likväl föga sannolikt, att Runius skulle ha behövt företaga sådana nödfallsåtgärder. Ingen av de tre texterna antyder heller någon textrepetition, som ju i och för sig ingalunda är ovanlig. Återstår därför som sannolikt, att författaren verkligen haft en 6-taktig typ som mönster. Att väl en hel del sådana verkligen funnits är otvivelaktigt. Jag kan anföra som exempel dels en menuett ur J.-B. Lullys opera *Armide*, 1686, som likväl i vårt sammanhang är oanvändbar, då dess byggnad tydligen avser ett annat schema, dels en, även inom pianolitteraturen i populära samlingar bekant, menuett, också den av Lully, skriven till Molière's *comédie-ballet Bourgeois gentilhomme*¹), 1670. Att Lullys musik till detta verk utan vidare kan antas ha varit välbekant för Stockholms aristokratkretsar, framgår av det förhållandet,

¹) För denna hänvisning står jag i tacksamhetsskuld till min vän S. E. Svensson, Uppsala. Jag antar, att det är denna menuett som avses i akt II, scen I, där »maitre de musique» söker lära M. Jourdain att dansa en menuett och trallar takten: »La, la, la, La, la, la, la, la, la...» Man kan utan svårighet inplacera menuetten i hans takt-schema. Karakteristiskt är, att hans utrop »En cadence, s'il vous plaît» infaller just vid repristeknet och att de interfolierade instruktionerna till den dansande naturligt placera sig mellan de korta perioderna i strof avslutning och kadens. Molière har tydligen utformat just detta textparti med en bestämd menuett-melodi i tankarna, som det ser ut, vår här återgivna.

att den Rosidorska teatertruppen i februari 1700 utförde denna komediballett »avec tous ses intermèdes et agréments» som Tessin¹⁾ uttrycker sig. På grund av den 6-taktiga menuettens sällsynthet är det därför knappast alltför djärvt att anta, att Runius kunnat avse just denna menuett, som han också kallar för »gammal» (nr 65: »En gammal Menuet...»). Textschemat i de svenska texterna är:

2a u 2a u 2b | 2c u 2c u 2b | 3d 3d 2e | 2f u 2f u 2e.

25: Qua - tor - zé - an - ne - es Sont pas - sé - es Son -
Car tout à l'heu - re Vous e - tes meu - re Au
65: Med lust och li - sa Frögd och wij - sa Far
Med Norr jag kö - res; Med ström - men fö - res Til -
91: Att man är sä - ker, Ti - den lä - ker Skiön -
Och hier - te - så - ren För - gås med åh - ren, Är

25: gez - y bien. D'at - traits l'in - fi - ni - té
Sa - cré lien.
65: jag nu hän: Den Siö - ledz söd - wärtz far
ba - ka i - gen.
91: he - tens skått, At äl - skogs pi - lar - na
il - la för - stådt:

25: Qui en Di - vi - ni - té Sçait S'e - ri - ger En est le
65: Och så - leds med sig har Nordwind och Ström, Må bil - ligt
91: Be - spåt - ta mi - lar - na, Har jag wäl kändt: Men at från -

25: Sig - ne. Mais qui est dig - ne De vous a - do - rer?
65: tyc - ka, Hans go - da lyc - ka För - tie - nar be - röm.
91: wa - ran Skiär kiärleks sna - ran Är in - te be - wänt.

¹⁾ Tessin et Tessiniana, Sthlm 1818, p. 291. Jfr också truppens första framträdande i änkedrottningens sängkammare, 1699, enl. Tessins beskrivning: »... après cela, la comédie du Mariage forcé (par Molière) fut représentée, toute entremêlée des entrées et d'autre agréments...»

Med tiden antog menuetten ofta en omfångsrikare gestalt, dels genom en fördubbling av taktantalet i repriserna till 16, dels genom att utbilda en alternativsats, som gärna erhöi en kontrasterande prägelse såväl melodiskt som i tonart (jfr exemplet nedan, parallell-tonarten, h-moll, till texten »Eij finns på jorderijk» etc.) och instrumentation (»trio» för 2 oboer och fagott). En menuett med fördubblade repriser synes ha legat till grund för ett par av Runius' »menuettdikter» (nr: 27 och 94). För att belysa denna typ har jag bland de ganska fåtaliga exemplen från stockholmska notböcker valt följande melodi (nr 7 av D-dur-menuetterna från 1719 ur Ternstedtska dansboken) till texten i nr 27:

I Daggh komm' ti - en - der, At wå - re Fi - en - der
 Haf-wa til e - wig tid Lyc-kan sigh giordt o - blid:
 Sij! Him - len glä - des nu, Af - grun - den rä - des nu,
 För thet at jor - den fick se - ger och frijd.
 Eij finns på jor-de-rikk Nå-gon så or - de - rikk Som slikt ett
 vn-der vth-ta - la för - måår; Ty then-na sa - lig-het All wår wäl-
 ta - lig - het, Wett och alt. ska-pat för-nuft öf-wer - gåår,

Vad angår Jägar-Menuet (III, 94) är dess schema så oregelbundet, att jag ej förmått återfinna någon antagbar melodisk förlaga. Andra raden (t. ex. i 1:a strofen: »Bössorna pläga då tillagas») hänvisar närmast till en 3-taktig bild-

ning; efter 3 rader troligen repris. Även 8:e och 9:e liksom 14:e och 15:e raderna i långstrofen förefalla att bero på 3-taktiga melodiperioder.

Menuettens farligaste medtävlare bland tidens modedanser var tvivelsutan polonäsen¹⁾, som emellertid ofta ej uppträder i ren form utan uppblandats med menuettartade element. I de två fall, då Runius hänvisat till polonäsens rytmiska typ (nr 82, 83), ha vi knappast med fullt utbildade polonäser att göra utan med företrädare för de gamla efterdanserna i den s. k. polska dansens urpar (för-dans i jämn och efter-dans i 3-takt), som säkerligen varit bekant i vårt land sedan Gustaf Vasas tid²⁾. Nedanstående melodiförslag är hämtat ur en hs. i Kalmar gymnasiebibl. (Mus.ms. nr 8) och av T. Norlind meddelat som nr 46 i Bil. till hans Studier i svensk folklorc, s. 11:

82: The Ge-ne-ra-ler at be-ha-ga, äs-tu alt för o-wär-dig;
The Corpo-ra-ler til at ta-ga, äs-tu alt för hög-fär-dig;

83: Kiärleken är ju en Gu-dom-lig och en him-melsk lå-ga;
Kiärleken är en alt för söt och alt för liuf-lig plå-ga;

82: At bli Fru äs-tu för lå-ger; At bli Hus-tru tu ey då-ger;

83: När han in-te är o-äck-ta Lå-ter han sig wäl ur-säck-ta;
När han in-tet bär til wänster Gör han werl-den go-da tienster,

Giftig i dienst hos en som in-gen af them beg-ge å-ger..

Kiärleken har en ald-rig fe-land al-tid drab-ban-de bå-ga-.

Kiärleken har en alt för stor och o-omskränckt för-må-ga..

Sällan har Runius hänvisat till dansmelodier i jämn taktart, vilket ej hindrar, att i en del fall sådana kunna ha begagnats för dikter utan särskilda hänvisningar (t. ex. i III, 77 och 80). Den »Air Anglois» som Runius begagnat i III, 67 och 95 har säkerligen också legat till grund för mittelpartiet i III, 46, som där benämnes »Wijsa». Det är en gavottartad melodi, vars schema är så beroende av sitt melodiska mönster, att vi ej f. n. förmå anvisa något lämpligt prov. Bättre underrättade äro vi rörande melodin till »Skiönste Phillis», vars

¹⁾ Jfr T. Norlind, Studier etc., ss. 373 t., 431. — S. förf., Zur Geschichte der polnischen Tänze, Sammelbände d. IMG XII, ss. 501 f. — S. förf., Allm. musiklex.²⁾, art. Polonäs och Polska.

²⁾ Jfr Allm. musiklex.²⁾, art. Polska. Ett ex. av J. de Kerle's Cationes (Nürnberg. 1571) i Musik. akad:s bibl., tidigare tillhörigt Tyska kyrkans bibl., upptar några handskrivna polska danser, tillhörande urpar-skiktet. Jfr Norlind i Sammelb. d. IMG XII, s. 504.

schema följes i III, 75, 84 och 85. Jag återfann den som nämnt i en hs. i Musik. akad:s bibl. (ser. I, nr 4516, från 1700-talets förra del). En del av dess melodier återgivas där med en andra stämma (premier dessus, second dessus, som i den franska stråkorkestern under Lully-epoken), bland dem ifrågavarande melodi¹), som här må följa i samma skick (dock med annan taktindelning än i hs.)²:

75: Mais ce co-quin de gar-çon Qui nous fait tant de bra-
No-tre fou de Mar-mi-ton Doit a-voir cent ba-ston-

84: Wid ett Berg u-ti en dahl, På det alt för skiö-na
Låg jag som-mar-nat-ten swal, Och såf sött i grö-na

85: Sidst när mig för-muft och blygd Ändt-lig twang til å-ter-
Från de ö-gon och den dygd, Som kan re-ta he-la

75: va-des, C'est un ours, un lou-ve-teau; C'est un gros lour-
na-des:

84: Nä-set, På en blom-ster-huf-wud-giärd, Som mig blef för-
grä-set,

85: fär-den, Wardt i he-la min per-son, Än-da up-på
werl-den,

75: daut C'est un vrai Ma-raut; Un Be-li-tre;

84: ärd, Dröm-ma ble jag lärd, Om jag glöm-de

85: ron, Och i he-la blon, Mod och min-ne,

75: C'est son ti-tre, En un mot C'est un Bour-reau.

84: Hwad jag dröm-de, Wor' jag dröm-men in-tet wärd.

85: Håg och sin-ne Up-ror och re-bel-li-on,

¹) Beteckningen »Skiönste Phillis» för tankarna på den i Sperontes-antologin, 2:a fortsätn. (Lpz 1742), under nr 38 meddelade »arian» »Schönste Phillis, darf ich trauen», som likväl äger ett annat schema och en helt annan, f. ö. utomordentligt värdefull, melodi. Även den därpå följande »Holde Phillis, deine Liebe» kallas »aria», i detta fall med menuettartad rytmik.

²) Taktstrecken äro i hs. placerade så, att den halva upptakten försvunnit och kadenseringen sker på svag takt-del, ett dessvärre alltför vanligt fel. Jfr tidigare exempel, I, nr:s 3 och 7, ovan.

Slutligen torde väl också den »Ballet» betecknade III, nr 98, ha haft en melodi i jämn takt av mer eller mindre utpräglad, pompös men ändå rörlig rytmik, övervägande av allemande-karaktär. Däremot tyder intet på en mellan-sats i 3-takt, som kunde förekomma i de fristående ballet-artade styckena. I svenska dansmusikböcker förekommer typen med två repriser i jämn takt och livlig användning av 16-delar. Endast ett exempel synes mig tillräckligt karakteristiskt för att här motivera en illustration. Jag hämtar detsamma från tre Ihre-volymer (U. U. B), innehållande en antologi av tryckta sonator, sonator och sviter för 2 violiner och generalbas av huvudsakligen anonyma kompositörer, utgivna 1660 av signaturen N. B. N. Efteråt ha en rad danser i samma stil införts för hand med driven notstil (trenne olika serier), bland dem balettsycken. Jag utväljer nr 21 i första serien som melodi (varvid de två violinstämmornas korsvisa melodiföring reducerats till en enda melodilinjje):

An Sort Fait tort Qui le trai-te d'in-con-stant. Car sans
Il y a De - ja Tant d'an-ne-es que le mal Dont me
ri - re Je puis di - re Qu'il ne l'est pas tant.
pres-se Sa ru - des - se M'est tou - jours e - gal.
Ma For-tu-ne Et la Lu-ne N'ont point de rap-port: Cet-te
Ce pa-ra-tre S'oppi-ni-a - tre A me tourmen-ter: Sa Con-
blanche Bril-le & chan - ge Mais ja - mais mon sort.
stance A tout - e Ou - tran - ce Me fait en - ra - ger.

chema:

1) α $1 K_1$ β_1 $2 K_1$ 2) γ $3 K_1$ β_2 K_2
 $a_2 a_2$ b_7 $c_4 c_4$ b_5 $d_4 d_4$ e_5 $f_4 f_4$ e_5

Innan jag övergår till de två mera invecklade schemata som Runius i några fall begagnat, skulle jag också vilja göra ett förslag till musikalisk återgivning av Runius' utomordentligt målande och direkt bellmanianska »Trompet Stycke, Skrifwit för den stora Trompetaren, Morianen Willhelm, Till at invitera dem, som behaga spela på en Trompeta» (III, 73). Jag väljer därtill en av samtidens omtyckta och karakteristiska »trumpetmenuetter», nr 2 av D-durmenuetterna med året 1705 i Ternstedtska tabulaturboken:

73:4 Hwem på Trom - pe - ta Spe - la be - går, .
2 Som kan på stun - den Sto - ra och små

Här skal han we - ta Mäs - ta - ren är
Lä - ra ur grun - den Spe - la där - på.

(Trumpet-Solo)

(rit.)

3:Thet skal ei fe - la, Ty på Trom - pet,
4:För - ti - je Ö - re Silf - wer - hwitt - mynt,

Blå - sa och spe - la Är ej alt ett.
Tar han der - fö - re, Förn the be - gynt.

Man kan svårligen förneka, att den bild dikten med en dylik musik upp-
rullar både gör en stark verkan och låter sig väl inkomponeras i den karo-
linska tidens sällskapsmiljö, där Mars, Bacchus och Terpsichore bestämde
tonen.

Den Lullyska operaskolans kantabla och ariaartade sångstycken stodo i
allmänhet de instrumentala formerna av dansmässig prägel ganska nära, i all
synnerhet som de mera sällan (och då mycket måttfullt) begagnade sig av

koloratur (i motsats mot den italienska operaarian). Det är rätt naturligt, att även sådana musikelement spelat sin roll inom svensk parodikonst, d. v. s. underlagts med svenska texter, såsom till bröllop o. likn., men också — som hos Runius — i andliga dikter.¹) Det är i två av dem som Runius lämnat anvisningar på dylika, i formschema och melodik mera utvecklade, men därför ingalunda ur kyrkomusikalisk synpunkt lämpliga, melodier, till nr 12 (över evangeliet på 22 söndagen efter H. Trefaldighets) med melodin »Ifrån then dag jag Elisandra» etc. och till nr 16 (En wisa at siunga när man går til Siös och Segels) på melodin »Aimable vainqueur». Den förstnämnda är den enklare av de två, i det att dess schema ej avviker mycket från det vanliga av barformstyp, och naturligtvis ej med nödvändighet behöver komma från scenisk omgivning utan kanske utgör någon av tidens talrika »arior», d. v. s. utvecklats ur mera dansmässiga sammanhang. — Originaltexten, varpå titeln hänvisar, är en av P. Lagerlöfs mest bekanta svenska dikter, men vilken melodi som avsetts därmed veta vi ej. Tydligt har emellertid sångvisan i allmänna medvetandet utan vidare sammanställts med Lagerlöfs text. Av en lycklig tillfällighet återfann jag melodin (d. v. s. den jag antar att Runius avsett) på två olika ställen i de Iheska musikvolymerna (U. U. B.). Den kallas i ena fallet rätt och slätt »Aria Elisandra» och är uppskriven i sedvanlig orgeltabulatur, mycket kurrent, i andra fallet utan rubrik och i vanlig notskrift, bägge i en ej alldeles förtroendeingivande form. Förvisso erbjuder textunderläggningen diverse svårigheter, dock ej av principiell art. Av ett sådant exempel som I, nr 17, ovan, ha vi sett, vilken för våra begrepp märkvärdig avfattning som kan uppstå på grund av en skriftlig fixering efter dansmusikaliska fordringar. Här ha vi ett nytt prov. Det vore också säkerligen en märklig tillfällighet, om ett annat melodischema än det Runius avsett, därtill med det sällsynta namnet Elisandra, skulle passa så väl in på en icke alldeles regelbunden strofbyggnad. Melodi:

Thre,
tabul.

J, På alt ondt be-gif-ne Sin-nen; J fi-en-
J som af hämd och wre-de brin-nen; Som hy-sen

Thre,
notskr.

¹ Jfr M. Zethrins användning av en air, Nous devons, ur Lully's opera, Atys (1676), akt 1, sc. 5, som melodiskt material till en liten »kyrkokonsert», en andlig dialog mellan trio (2 sopraner och bas) och solist (bas, Jesus) för 1:a söndagen i advent 1696. (Jfr Svensk Tidskr. f. Musikh. 18 (1936), s. 18 f.)

der til e - der sa - lig - het; J Guds och from - ma men -
i ett död - ligt bröst och barm Ett e - wigt hat och en
urspr: a b

ni - skiors för - tret; Vp - hö - ren doch mot Gudh at
o död - lig harm:

påc - ka Och lå - ten ehr til bätt - ring låc - ka:

Hwar an - nars skier, Så drab - bar Ehr Wist föl - jan -

de Pa - ra - bel. Guds ord är ing - en Fa - bel.

Melodin är, som synes, genomkomponerad; d-moll med utveckningar över F-dur (= parallellen) och A-dur (dominanten) i dubbelversikeln, över C-dur (parallellens dominant), d-molls dominant, G-dur (parallellens andra dominant),

α_1 β_1

Hesione: Ay - ma - ble Vain - queur, Cher Ty - ran d'un
 III, 70: Ut - wal - des - te Par Bland Wän - ner jag

α_1 β

I: nr 16: Als - wäl - di - ge GUDh, Hwars löf - ten och
 II: nr, 14: Fragt je - mand wie weit Die Früh - lings - Ar -

III: 23: Nu wak - nar jagh opp; Nu qwik - nar mitt
 III: 105: I Gu - dar - nas Saal Wid Du - kat o -
 1722: Then öns - ka - de dag Be - prij - sa wil

γ_1 δ

Hes: coeur, A - mour, dont lem - pi - re, Et le mar -
 70: har, Hwad J mig be - wist Kan ald - rig til -

γ_1 δ

16: bud Är werl - de - nes re - gel Wär tryg - het och
 14: beit Sich rei - met und schic - ket Mit jet - zi - ger

α_2 η

23: hopp; Nu läss - nar min tung - a; Nu lät - tas min
 105: val, The Hiel - tar på jor - den Wor' en gång på
 1722: jag, På hwil - ken här rö - nes I högt för - nämt

α_2 η

Hes: ty - re Sont pleins de dou - ceur; Joins a mes
 70: fyl - lest Af mig bli be - prist; Er sköt - sel och

16: grud: Här his - sar sin
 14: Zeit, Da al - les er -

23: kropp; Nu bör - jar jagh
 105: taal; Mo - nar - chen af
 1722: lag, Hur kär - le - ken

tr. ϵ_1 K_1 tr. tr. tr.

Hés: char-mes Lief - fort de tes ar - mes, Hå - te mon bon - heur:
 70: wård Er öm - het och hyl - lest, i Siuk-dom-en hård:

ϵ K_1

16: Se - gel Och wän - der sin Spe - gel Tin seg - lan - de Brud.
 14: stic - ket Und nichts mehr er - quic - ket Der Som - mer ge - leit.

tr. tr. tr.

23: siung - a; Nu an - das min lung - a Medh fri - a -- re lopp.
 105: Nor - den At pri - sa medh or - den War Påst - gu - dens waal.
 1722: lö - nes, Och dyg - den be - krö - nes Med högs - ta be - hag:

ζ tr. η_1

Hés: Tu peux, Quand tu veux, Nous brû - les dans l'On - de, Le

ζ η_1

16: Så styrck nu wår håg I Tron, at be - tänc - kia At
 14: Die gant - ze Na - tur Halb kahl und ge - köpf - fet An

tr. tr.

23: Jagh är än - tå glad Och kan ic - ke ti - ga, Fast
 105: Mars war ock strax wig, At ro - sa the La - ger Then
 1722: Hwad Him - len har giordt, At sta - digt med fle - ra Sitt

$1 \eta_2$ K_2 γ_2 tr.

Hés: flambeau du Mon - de Bril - le de tes feux, Tu scais char -

1η K_2 γ_2

16: oss ey skal dränc - kia Then swal - lan - de wåg Ach! kiäns wid tin
 14: Kräfften er - schöpf - fet Liegt gleichsam in Cur. Sagt je - mand: die

tr. tr.

23: Rys - sen fick Ri - ga Then här - li - ga stadh. Jagh gläds för min
 105: Hiel - ten så fa - ger Had' wun - nit i krigg. Bland Dyg - der - nas
 1722: Rij - ke för - me - ra, Thet blif - wer nu sport Af Täck - a wårt

α_3 $2 \eta_2$
 tr. tr.
 Hés: mer, Tu sçais dés-ar - mer Le Dieu de la Guer-re, Le
 β 2η
 16: ord, Kom til oss om bord: Wår Siäl tå ey fruch-tar; Tu
 14: Saat Kommt itzt all - zu spat; Dass Impf-fen und Pflantzen, Die
 tr.
 23: lätt, At han ic - ke fådt In - stäng-a thet Ber-get Som
 105: skaar, (War Ju - pi - ters swar, Som hiel-ten be - pry - da Har
 1722: Par, Som lof - wat nu har Hwar an - nan sig gif - wa, Och

$2 \eta_2$ α_4 β_2
 tr.
 Hés: Dieu du Ton-ner-re Se lais-sé en-fla - mer, Dans les En
 2η δ 3η
 16: sty-rer och tuch-tar Haf, Himmel och jord. Är Him-la - Mo -
 14: Sprösslein und Krantzen, In die-sem Mo-nath, Sind fast so ver -
 tr.
 23: wil-le' för Swer-get Så länge klä skatt. Tännk Swerge! then
 105: mäst til be - ty - da Thet föl-jan - de paar: Gudz-fruchtan och
 1722: så-ledz för-blif-wa Hwars an-nars för-swar, Samt gläd-ie och

ϵ_2 K_3
 tr. tr.
 Hés: fers, Aux Cieux, sur la Ter - re, Tout por - te tes fers.
 3η K_3
 16: nar-ken Med No - ach i Ar-ken Blir re - san wäl giord.
 14: geb-lich Und kaum so er - heb-lich Als Ju - den-Sab - bat.
 tr.
 23: Hiel-te Som tu så vth - stäl-te, Hwad han har vth - städt.
 105: blygden, För wäl-lust-o - dyg-den Hos Kriigsmän så rar.
 1722: hägnad, Med kär lek och fäg-nad, I all' si - na dar.

Vi ge nu de två schemata, ställda under varandra (den franska textens stavelseantal utmärkes av den vid latinsk bokstav anhängda siffran; de svenska melodiversionernas varianter äro för obetydliga för att behöva utmärkas):

α_1	β_1	γ_1	δ	α_2	η	ϵ_1	K_1		ζ	η_1	$1\eta_2$	K_2		γ_2	α_3	$2\eta_2$	$2\eta_2$	α_4		β_2	ϵ_2	K_3
a_5	a_5	b_5	b_5	a_5	c_5	c_5	a_5															
α_1	β_1	γ_1	δ	α_2	η	ϵ_1	K_1		f_5	g_5	g_5	f_5		h_4	h_5	i_5	i_5	h_5		j_4	i_5	j_5
d_5	d_5	e_5	e_5	d_5	e_5	e_5	d_5															

α_1	β	γ_1	δ		η	ϵ	K_1		ζ	η_1	1η	K_2		γ_2	β	2η	2η	δ		3η	3η	K_3
2a	2a	2b	2a		---	2b	2b		2a	2c	2d	2d		2c	2e	2e	2f	2f		2e	2g	2g

Av denna sammanställning framgår, att det franska originalets avfattning undergått smärre förändringar i svensk tradition, som i sin tur varit grundläggande för såväl Runius' som 1722 års dikter. Intressant är överensstämmelsen mellan de två svenska melodiversionerna, vilkas viktigaste gemensamma skiljemärke gentemot originalet är uteslutningen av en period i dubbelversikeln, som dessutom ej repeteras. Samtliga texter utvisa denna byggnad, möjligen med undantag för Runius' III, 70, som synes förutsätta den franska versionen, såvida den ej — trots allt — följer en annan melodi. I den svenska melodiavfattningen spelar sekventeringen av η -elementet större roll, K har enhetlig prägel, β och δ repeteras likaså utan förändring. Även rimflätningen är en grad enhetligare i de svenska texterna därigenom att endast två rimtyper förekomma i inledningsversikeln mot tre i den motsvarande franska texten. I schemats senare hälft äro rimtyperna i vardera fallet lika många, 5, men ej likartat uppställda.

Melodin är (som i allmänhet Lully-skolans melodik) starkt beroende av dansrytmik och begagnar den karakteristiska eko-effekten (repetitionen av $2\eta_2$), som i den svenska versionen rentav lett till ytterligare ett sekventerande ekopar (3η). — F-dur med utvikningar till parallellen (d-moll) och dominant-tonarten (C-dur).

I ytterligare en av sina andliga dikter liksom i åtskilliga av de övriga begagnar Runius mer eller mindre omfångsrika formschemata. Sålunda äger nr 23 (i bok I), En Morgon Andacht, vars melodi ej antydes på annat sätt än med orden »under sin egen Thon», ett textschema av följande art:

4 a u 5 b 5 b 4 a u | 5 c 5 c 4 d u 4 d u | 2 e 2 e 3 f u 3 f u .

Hur melodin varit beskaffad kan man naturligtvis ej med ledning härav gissa sig till; melodiperioderna måste (i enlighet med verslängden) ha haft vidare bågar än i föregående sång, sålunda knappast varit av dansvisans karaktär (endast inrimmet 2 e erinrar härom). Melodin torde ha varit genomkomponerad och disponerad, som texten, i trenne avsnitt.

Överblicka vi vår undersökning av Runius' förhållande till tonkonsten som en formgivande faktor i hans diktning, torde man ej göra sig skyldig till någon överdrift, om man tillerkänner honom en viss musikalisk bildning och smak¹⁾. Alldeles otänkbart förefaller det ej heller, att Runius själv komponerat någon av de melodier han bifogat sina andliga dikter. Viktigare är emellertid säkerligen den litterära betydelsen av diktarens musikaliska insikter. Speciellt gäller detta de omfångsrikaste melodischemata, vilka inbjödo till en mera konstmässig rytmisk behandling och rimflätning. Här ligger väl den för en litteraturhistoriker omedelbara betydelsen av den franska musikinvationen överhuvud, som just inom Runius' diktning torde ha avsatt några av tidens bästa frukter.

Men även ur musikstilistisk synpunkt har svensk diktning i dylikt sammanhang varit betydelsefull. I första hand innebar visserligen den nya textens anpassning till musikschemat en litterär teknik, men den gjorde diktaren, sångaren och en bred borgerlig publik förtrogna med en något konstmässigare melodik och melodisk diktning, den vände örat vid andra melodiska värden än folkvisans och koralens, ja den betyder i så måtto en komplettering till de samtida sporadiska försöken att kläda svensk dikt, t. o. m. svensk prosatext, i en smidigare musikalisk dräkt, t. ex. i samband med bibeltexternas förtoning i monodisk anda. Men liksom den lovande utvecklingen av en kyrkomusikalisk svensk stil avbröts med den allmänna sekulariseringsprocessen vid 1700-talets inbrott²⁾, varigenom den konstmusikaliska kulturutvecklingen kom att förläggas inom ramen för det allmänna konsertväsendet och kyrkan ställde sig eller ställdes utanför, så hämmades också den svenska musikdramatiska teknikens utbildning genom tidens allmänna nöd, vars avhjälpande ej blott blev ett livsvillkor utan också kanske i högre grad än på något annat fält direkt vädjade till det svenska folkets naturliga fallenheter och instinkter. Därmed begynner en nedgångsperiod inom svensk humanism, som i lika måtto drabbat också svensk tonkonst³⁾. Dess förödande verkningar spörja vi än i dag.

¹⁾ Detta antagande motsäges ej av de visserligen få ställen, där Runius sysslar med musikaliska ting. När han i II, 5 beskriver »Steglitzens Zittra», att »den klara Nachtigal är bäst wid Fleuten wan, Rödrumben swarar med sin grofwa Dulcian» och att en lustig broms kan på »Bas-Violen snärra», så ligger denna riktiga insikt om instrumentens karaktär förvisso rätt nära till hands, åtminstone för en bildad person, som oftast vistats i de förnåma kretsar, där »Flütister, Hauboister, Luthenister» (III, 67) med sin musik beledsagade ej mindre bordets nöjen än tidens många och invecklade modedanser.

²⁾ Jfr min Kyrkomusikens historia, s. 446 f.

³⁾ Det är betecknande, med vilken iver Anders Celsius sökte genomföra det av Vetenskapsakademien år 1729 gjorda förslaget att förvandla poëseos-professuren vid Uppsala universitet till en lärarbefattning i fysik, något som dock aldrig lyckades. Jfr N. V. E. Nordenmark, Anders Celsius, Lychnosbibliotek I, Uppsala 1936, s. 210 f. — Intet tvivel, att starka skäl kunnat föreligga för en dylik förändring, Celsius kunde väl heller aldrig ana, att han med tiden skulle bli bönhörd över hövan!

KOMMENTAR

TILL

FÖRSTA BOKEN

ANDLIGA DIKTER

3-8. 1. Öfwer Evangelium på andra Söndagen efter Trettonde Dagen, Joh. 2. Om Bröllopet i Cana.

Efter D I, s. 23-28.

Rubr. Om melodien se s. 137 f.

Str. 1. Strofen ansluter sig nära till den som melodi angivna Ps. 326: 1 i 1695 års Sw. Ps.-b.:

Gudh som all ting skapade
Sigh til lof och prijs/
Skop han man och qwinno/
Och satte i Paradis:
Böd them blifwa samman/
Som ett kött och blodh;
Hafwa Gudh för ögon;
Och lefwa i kärlek godh.
Gudi ware lof!

2 *skop* 'skapade' även XIX: 33 och XXI: 31, 61 (jfr Åkerblom § 43). — 6 *Himlens Hoff. Himlens hof, himmelska häfvet* även IV: 57 samt hos Kolmodin, Qwinnospegel, och fru Nordenflycht (SAOB). — 7 *tilredde* skapade; jfr Jer. 1: 5 »jag tilredde tigh i moderlifwet» och bok 2, X: 28.

Str. 3-4. 23 *förnedrar* nedsätter. — 24 *lyt' och lack* (jfr *lyte och lack* bok 2, XXX: 52) anmärkning, kritik. — 29 *med maner* hederligt, ärbart. — 30 *Heders-Dag* bröllopsdag (jfr t. ex. bok 2, VII: 7; XV: 131; XVI: 13). — 33 *för allting* framför allt.

Str. 5-6. 41 *Spö... Mandlar*. Jfr Num. 17: 8: »Om morgonen tå Mose gick in vthi witnesbyrdsens tabernakel/ fan han Aarons staf af Levi huus grönskas/ och blomstren vthgångna/ och mandel bära.» — 42 *Mann manna*; *man* är formen i gamla bibelövers. (se t. ex. Exod. 16: 15, Num. 11: 6, 7). — 51 *qwäl* plågar. — 53 *GUDh... wäl*. Jfr Gen. 1: 31, Syr. 39: 21. — 54 *Lofwa... siäl*. Jfr Ps. 103: 1, 104: 1 etc.: »Lofwa HERran/ min siäl.»

Str. 8-10. 64 65 *Tå... vppenbar*. Jfr Es. 40: 5: »Ty HERrans härlighet skal vppenbarad warda.» — 68 *Hans hielpe-tima*. Jfr Sw. Ps. 1695, 53: 8 »hans rätta hiepestund». — 83 *Piga eller Dräng* flicka eller gosse (bibliskt språkbruk). — 86 *Sök... Rike*. Jfr Matth. 6: 33. — *man* blott. — 87 *bold* mäktig, stor; i ä. religiös dikt vanligt epitet till Gud. —

89 *återhåld* (förmåga av) avhållsamhet (bibliskt ord, t. ex. Tob. 6: 18). —
 90 *Wåld* välde, makt; jfr 1 Pet. 4: 11: »Jesum Christum/ hwilkom ware
 ähra och wåld ewinnerliga.»

Str. 11-12. 93 *maka* make eller maka. — 100-101 *Gudh*... *Tigh*. Jfr Ps. 67: 4
 och 6: »Gudh/ tigh tacke folck; all folck tacke tigh.»

9-18. II. *På Palm-Söndagen, Om Christi Testamente, eller HERrans
 Nattward.*

Efter D I, s. 28-36.

I Stockholms konsistorii protokoll (i Stockholms stads arkiv; doc. H. Pleijel har då texten redan förelåg i tryck välvilligt riktat min uppmärksamhet på detta ställe) ^{21/10} 1713 (närvarande »Præses M. Törling, M. Norlind, M. Lütkekan, M. Camen, M. Börck, M. Sternell») läses i § 2, att præses jämte notarien hade genomsett R:s andliga dikter jämte »Swea-Rikes supplique» (se bok 4, I) »och befunnit dem wara enige med Gudz ord; warande allenast något at ändra vti wisan på Palmsöndagen, hwar öfwer *discourerades* och tog M. Börck den samma til at rätta, hwilket när det skedt är, samttycktes at ofwannämde skriff och wisor kan efter åstundan befordras til trycket, hwar öfwer *extractum protocoll* skal meddelas». — I protokoll ^{11/11} 1713 (närvarande de samma utom Lütkekan) heter det: »§ 6 vpwiste M. Börck hwad han förändrat vti Runii wisa öfwer Palm-söndagen; hwilket blef *approberat*.»

I aktbandet till 1713 års protokoll föreligger följande P. M., vars början emellertid tyvärr tycks saknas. Den är påtagligen skriven av mag. Börck.

»Ty denna spijs dee wärdige
 Till andligt lijf åtniuta
 Men alla obotfärdige
 Från sådan nåd sig sluta
 Och blij des krafft förutan.

II.

Ty öfwer deras arma Siäl
 Gudz swåra dom the draga,
 Och kroppen måste äfwen wäl
 En lika rätt mot-taga:
 Som the i synd och säkerheet
 ha låtit Siälen somna,
 Så måste och, som Skriffen weet,
 Dödz-dommen blij fullkomna,
 Då lijf och Siäl bortdomna.

Elliest tyckes mig oförgriipeligen uthi V. 1 *Lin.* 6 böra för fasligt sättjas grundlöst.

Den 8de V. begynnes så:

Hur detta skeer den sielf bäst weet
 Som gör det uthan wåda
 Hans wijsheet och alsmächtigheet
 De må derföre råda

hwarest det ordet wåda synes för rijmet skull mycket twunget wara
 insatt, och håller iag derföre bättre detta lyda således —

Hur detta skeer den sielf bäst weet
 Som mackten har till råda
 Hans wijsheet och alsmächtigheet
 ä faste grunder båda.

Hwilcket däck med det föregående högwärdige H^l. *Præsidis* hög-gunstige
censur underställes.»

Härav framgår otvetydigt, att den text av dikten, som föreligger i
 D I och som i förevarande uppl. avtryckts, innehåller ändringar från R:s
 manuskript i str. 1 och 8. Osäkrare är däremot, om den avvikande text
 av str. 10 och 11, som meddelas i Börcks P. M. representerar R:s ursprung-
 liga text, ehuru detta synes sannolikt. Det förefaller nämligen svårt att
 förstå, varför B. skulle ha föreslagit en ändring till de formellt ofullkomligare
 läsarterna i P. M. (*sluta: förutan, fullkomna* 'fullkomnad'), och näppeligen
 äro dessa i teologiskt avseende förgrifliga. Å andra sidan visa B:s ändringar
 i str. 1 och 6, att han ansett sig befogad att rent formellt justera texten
 och att han ägde oförneklig talang i detta avseende. »M. Börck» är
Johan Börck (1670—1714), som 1704 blev kyrkoherde i Kungsholms
 församling, yngre bror till dramatikern Isaac Börck. Johan Börck framträdde
 som tillfällighetspoet (se K. Fr. Karlson, Inledning till I. Börcks Darius,
 Stlm 1874, s. XLVIII).

R. 80 or. har upp- och nedvänt semikolon efter *twika* (D I² rätt). —
 104 or. (även D I²) har punkt efter *styggelse*.

Rubr. Om melodien se s. 138 f. Jfr XXII.

Str. 1-5. R utgår från den sammanarbetade texten i katekesen: »Så skrifwa
 the helige Evangelister/ Mattheus/ Marcus/ Lucas och S. Paulus. Wår
 H^{er}re J^{esu}s Christus i then natten tå han förrådder wardt/ tog han brödet/
 tackade och bröt thet/ och gaf sina Lärjungar och sade: Tager och äter/
 thetta är min lekamen/ som för eder vthgifwen warder. Thetta giörer til
 min åminnelse. Sammalunda togh han ock Kalcken efter Nattwarden/
 tackade/ gaf them och sade: Tager och dricker här af alle. Thenna
 kalcken är thet nya Testamentet i minom blodh/ som för eder och för
 mångom vthguten warder til syndernas förlåtelse. Thetta giörer/ så ofta
 j dricken/ til min åminnelse.» — 6 *grundlöst* 'bottenlöst' är av Stockholms
 konsistorium 1713 insatt i st. f. *fasligt* 'fasaväckande', som i denna uppl.

hade bort införas (se ovan s. 178). — 8 *för alla* framför alla andra. — 15 *kränker* plägar. — 19-20 *Til... händer* bibliskt uttryck, jfr t. ex. Thren. 3: 41: »Lät oß vplyfta vår hierta samt medh händerna til Gudh i himmelen.» — 44 *skärpa* inskärpa. Jfr Deut. 6: 6-7: »Och thessa ord ~ skalt tu lägga på hiertat. Och skalt skärpa them tinom barnom.» Bib. 1703 ger till *skärpa* följ. not: »Skärpa) Thet är skarpeligen föregifwa/ flitigt öfwa och drifwa Gudz ord/ så at the icke hoos oß förrosta; vtan at man hafwer them stadigt i minnet.»

Str. 6-8. 51 *reformera* förändra, ändra om. — 59 *Tro fritt* lita på, var övertygad om. — 65 *Som... råda* är av Stockholms konsistorium 1713 insatt i st. f. *Som gör det uthan våda*, vilket i denna uppl. hade bort införas (se s. 179). — 67 *Är... båda* av Stockholms konsistorium 1713 insatt i st. f. *De må derföre råda*, vilket i denna uppl. bort införas (se s. 179). — 69 *Med ord beslå* se XIII: 7. — 72 *sannings-brunnen*. Jfr VIII: 22.

Str. 10-11. 89 *sluta* utesluta. — 90 *Och... förskiuta*: versen möjligen ändrad av Stockholms konsistorium (se s. 178 f.). — 91-92 *Ty... draga*. Jfr I Cor. 11: 29. — 93 *äfwen wäl* jämväl. — 94 *En lika rätt* samma dom. — 97-98 *Så... fulkomna*: verserna möjligen ändrade av Stockholms konsistorium (se s. 178 f.).

Str. 12-14. 105 *betiente* tjänare. — 112 *För såsom*. — 118 *arg* ond, ondskefull. — *förtret* vrede. — 124 *står* anstår sig, passar.

Str. 15-18. 129-130 *Men... spya*. Jfr 2 Pet. 2: 22: »Them är wederfarit thet som för ett sant ordspråk plägar säijas: Hunden går åter til sina spyjo» (jfr även Prov. 26: 11). — 134 *hemsynd* vanesynd, skötesynd. — 138-139 *Af... nytt*. Jfr Ebr. 6: 6: »Om the affalla/ och på nytt sikh sielfwom korsfästa Gudz Son». — 143 *ifwer* nitälskan, vrede. — 147 *Ther* därest. — 159 *Hämde-dagen* bibliskt ord (t. ex. Es. 34: 8).

Str. 20-21. 172-174 *Ett... emot*. Jfr Ps. 51: 19: »ett bedröfwat och förkrossat hierta warder tu/ Gudh/ icke förachtandes». — 183 *Theß* därpå. — 188-189 *Hon* själen, *han* kroppen.

Str. 22-23. 195 *Tu... klappa*. Jfr t. ex. Ps. 47: 2: »Klapper medh händerna all folck.» — 203 *Jagh* så att jag.

19-26. III. *På tredie Söndagen efter Helige Trefaldighets, Om förlorade Fåret, Penningen och Sonen. Luc. 15.*

Efter D I, s. 37-44.

24 or. *An* (D I² *Än*). — 34 or. har upp- och nedvänt semikolon efter *Syndare* (D I² kolon). — 141 or. *siunat* (D I² *sinnat*).

Rubr. Om melodien se s. 139.

- Str. 1.** 1-2 *som ... book* troligen ung. »som oroen eder själva med bekymrade tankar på eder salighet»; i *lifsens bok* (Phil. 4:3, Apoc. 3:5, 17:8 etc.) äro ju namnen på dem uppskrivna, som skola komma till himmelen.
- Str. 3.** 17 *med ... döfter*. Jfr Matth. 3:11: »han skal döpa eder medh then Heliga Anda».
- Str. 6.** 32 *Alles vår Förmyndare*. Jfr Sw. Ps. 1695, 176:5: »För oß arma syndare ~ Är han en godh Förmyndare.» — 34. *Han ... Syndare*. Jfr Luc. 15:2: »Och the Phariseer/ och Skriftlärde knorrade/ och sade: Thenne vndfår syndare.»
- Str. 9.** 54 *förgångit* troligen 'förlorat'.
- Str. 15-23.** 90 *motwilligt* uppsåtligt. — 97 *inwefde* snärjde in. — 130 *til byß*. hem. — 134 *fromsta* bästa. — 137 *hellre* heller.
- Str. 25.** De citerade bibelställena lyda: »Äro ock edor hufwudhår all räknat» Matth. 10:30; »Ja/ edor hufwudhår äro ock all räknat» etc. Luc. 12:7; »Och ett håår af edart hufwud skal icke förgås» Luc. 21:18; »Ty tu hafwer allaredo taldt min treen» etc. Job 14:16; »Räkna min flycht; fatta mina tårar vthi tin lägel: vthan twifwel räknar tu them» Ps. 56:9.
- Str. 26.** 155 *Es. 49:15* lyder: »Mån ock een qwinna kunna förgäta sitt barn/ så at hon icke förbarmar sigh öfwer sins lijfs son? Och om hon än förgåten/ så wil jagh doch icke förgäta tigh.» — 157 *wänlig och ömhiertig*. Jfr Eph. 4:32: »wänlige/ godhiertige»; *ömhiertig* är vanligt i ä. sv. men är icke bibliskt.
- Str. 27.** 163 *Jer. 3:1* lyder: »Man säger: När en man skiljer sina hustru ifrå sigh/ och hon faar ifrå honom/ och tager en annan man/ tör han ock taga henne til sigh igen? Worde icke tå landet orenat? Men tu hafwer bolat medh många bolar; doch kom igen til migh/ säger HERren.»
- 27-29.** IV. *Öfwer Evangelium på XIV Söndagen efter H. Trefaldighets Luc. 17.*
Efter D I, s. 45-47.
- Rubr. Om melodien se s. 140.
- Str. 1.** Jfr Luc. 17:11: »Och thet begaf sigh/ tå han gick til Jerusalem/ foor han mitt genom Samarien och Galileen.» — 1 *Hielp JESU mill*. Sw. Ps. 1695 228 börjar: »Hielp HERre mill.» — 10 *slem* dy, orenlighet.
- Str. 2.** Jfr Luc. 17:12: »Och tå han kom vthi en by/ mötte honom tijo spitelske män/ the stodo långt ifrå.» — 15 *Es. 1:6* lyder: »Ifrå footbiellet alt vp til hufwudet/ är ther intet heelt vppå; vtan såår/ swulnat och eterböld» etc.
- Str. 3.** Jfr Luc. 17:13-14: »Och the vphögde sina röst/ säijande: JESu Mästar/ warkunna tigh öfwer oß. När han them såg/ sade han til them: Går/ och

wiser eder Presterna.» — 22 *stygg* ful. — *mager* med marginalnot. I Es. 55: 2 heter det: »Hörer migh/ och äter thet godt är/ så skal edor siäl feet warda i wällust.» — 29 *ömko drager* hyser medlidande.

Str. 4. Jfr Luc. 17: 14-15: »Och hände sigh/ widh the gingo wordo the rene. Men en af them/ tå han såg/ at han war reen worden/ kom han igen/ och prisade Gudh medh höga röst.» — 37-38 *blif-/wer*. Castrén, Stormakts-tidens diktning s. 207 kallar denna rimbrytning »en förtviflad utväg», och Åkerblom s. 285 talar om »den häpnadsväckande utvägen ~ att skapa rim till *lif*: en delning på två rader av ordet *blif-wer*, ett nödrim, som bl. a. Dalin gjort sig lustig över». Dalin berör stället i Sw. Argus II: 32 (SVS 2: 284): »Elljest ha stora Poëter brukat denna stympe-friheten. t. ex. Horat. L. I. Od. II

— — — Jove non probante, v-
xorius amnis.

L. II. Od. XVI — — — neque purpura ve-
nale, nec auro,

Och wår witttra Runius: Så qwicknar Lit
Uti the döda ben

— — —
ju mer jag blif-
wer från all smitto ren.»

Jfr Kom. s. 170. Rimbrytningen är emellertid ingalunda någon förtviflad utväg utan vittnar framför allt om hur uteslutande R litar på sitt öra med åsidosättande av teoretiska betänkligheter. Stället framträder i helt annan belysning, om man beaktar, att R aldrig tänkt sig läsning av dikten utan såång. Givetvis har han också känt till bl. a. de ställen hos Horatius som Dalin citerar.

Str. 5. Jfr Luc. 17: 16-17: »Och föll på sitt ansichte för hans fötter/ tackandes honom: och han war en Samarit. Tå swarade JEsus/ och sade: Woro icke tijo rene giorde? Hwar äro tå the nijo?» — 49 *billigt* med skäl. — *twie* fördöma. — 50 *förbannad* är troligen tryckfel i D för *förbanna(d)t*.

Str. 6. Jfr Luc. 17: 18-19: »Ingen är funnen som kom igen til at prisa Gudh/ vtan thenne främlingen? Och sade til honom: Statt vp/ gack/ tin troo hafwer frälst tigh.» — 54 *ädlest... äldst*. Jfr Stiernhielm, Herc. 94: »Älst/ och den ädlest' hon är.» — 57 *himlens hof*. Jfr I: 6. — 60 *gak*. Jfr XI: 49.

30-33. V. *Öfwer Evangelium på XVde Söndagen efter H. Tre-faldighets.*

Efter D I, s. 47-50.

Rubr. Om melodien se s. 140 .

Str. 1. Jfr Matth. 6: 24: »Ingen kan tiena två herrar: ty at han antingen skal hata then ena/ och then andra älska; eller han håller sigh in til then ena/ och then andra förachtar han: J kunnen icke tiena Gudi och Mammon.» — 3 *Vian* med mindre. — 4 *til förtret* fientlig mot.

Str. 2. Jfr Matth. 6: 25: »Therfore säger jagh eder: Sörjer icke för edart lijf/ hwad J skolen äta och dricka; och icke för edar kropp/ hwad J skolen kläda eder medh: är icke lifwet meer än maten/ och kroppen meer än kläden?» — 10 *skiul* hölje, betäckning.

Str. 3. Jfr Matth. 6: 26: »Seer vppå foglarna vnder himmelen: the såå intet/ och intet skära the heller vp/ och församla intet i ladorna; och edar himmelske Fader föder them: ären J icke mycket meer än the?» — 23 *bli... esse* hållas vid makt.

Str. 4-5. Jfr Matth. 6: 27-29: »Hwilken ibland eder är/ som medh sin omsorg förmår sättia een aln til sina längd? Och för hwar skul sörjen J för kläden? Skåder liljorna på markene huru the wäxa: the arbeta intet/ ej heller spinna. Doch säger jagh eder/ at icke Salomo i all sin härlighet war så klädd som een af them.» — 26 *hufwudbrått* huvudbry. — 27 *kläde-flädret* klädes-flärden. — 38 *ro* njutningsliv.

Str. 6. Jfr Matth. 6: 30: »Kläder nu Gudh så gräset på markene/ hwilket doch i dagh står/ och i morgon kastas i vgnen; skulle han icke mycket meer göra thet eder/ o J kleentrogne?» — 43 *wäsen* tillvaro.

Str. 7. Jfr Matth. 6: 31-32: »Så skolen J nu icke hafwa omsorg/ säijande: Hwad skole wij äta? Eller/ hwad skole wij dricka? Eller/ hwad skole wij kläda oss medh? Ty alt sådant sökia Hedningarna: edar himmelske Fader weet wäl/ at alt thetta giörs eder behof.»

Str. 8. Jfr Matth. 6: 33-34: »Söker först efter Gudz rike/ och hans rättferdighet; så faller eder alt thetta til. Sörjer icke förthenskul för morgondagen: ty morgondagen hafwer sielf sina omsorg medh sigh: thet är nogh/ at hwar dagh hafwer sin egen plågo.»

34-38. VI. Öfwer Evangelium på XVIIde Söndagen efter H. Tre-faldighets. Luc. 7.

Efter D I, s. 50-54.

Rubr. Om melodien se s. 141 f.

Str. 1. 1-3 *Hur'... farit.* Jfr Luc. 7: 17: »Och thetta rychtet om honom/ gick vth öfwer alt Judeska landet/ och all the land ther omkring.» — 2 *Then... fådt.* I Register till Bib. 1703 anges *Nain* betyda »skiön och lustig ort.» — 5 *Si... lik.* Jfr Luc. 7: 12: »sij/ tå bars ther vth en döder.» — 9 *Som... säya:* Gen. 3: 19. — 10 *Ty* därför.

- Str. 3.** 22 *Skönt* om ock. — 23 *påcka* trotsa. — 24 *En gammal* Satan (jfr VIII: 9). — 26 *båcka* böja. — 27 *Lef... tu* lämna, avsvärj honom, så är du.
- Str. 4.** 31 *Nu hit*, d. v. s. kom nu hit. — 32 *Hwem... swärd*. Jfr Luc. 2: 35: »Ja/ ett swärd skal ock gå igenom tina [Marias] siäl.» — 35 *sin... Son*. Luc. 7: 12 fortsätter: »sine moders ende son». — 36 *gnista*. Jfr 2 Sam. 14: 7: »the wilja vthsläckia mina gnisto/ som ännu qwar är» (d. v. s. min ende son).
- Str. 5.** 44 *Then... har*. Jfr I: 21.
- Str. 6.** 54 *kränka* plåga. — 56 *Hon... änka*. Luc. 7: 12 fortsätter: »och hon war enkia.» — 57 *länge sen* för länge sedan. — 59 *Förbudit... bedröfwä*. Jfr Exod. 22: 22: »J skolen ingen enkio och faderlös barn bedröfwä.»
- Str. 7.** 64 *Min... vthslöcknad* bibliskt uttryck; se t. ex. Job 21: 17, Prov. 13: 9, 20: 20. — *slätt* alldeles, helt och hållet. — 65 *I... namn*. Jfr Eccl. 6: 4: »och hans namn blifwer betäckt i mörker».
- Str. 9.** 84-90 *När... hörde*. Jfr Luc. 7: 13-14: »Tå HERren såg henne/ warkunnade han sigh öfwer henne/ och sade til henne: Gråt icke. Och han gick til/ och tog på bårna; och the som bårö/ stadnade. Tå sade han: Jagh säger tigh vnger man/ statt vp.»
- Str. 11.** 101 *then HERren bæld*. Se I: 87. — 107-108 *vphögt ~ besökt* att läsa -höckt: -söckt. — 108 *Then... besökt*. Jfr Luc. 1: 68: »Lofwad ware HERren/ Israels Gudh: ty han hafwer besökt/ och förlössat sitt folck.» — 109-110 *Gudh... Lande*. Jfr Sw. Ps. 1695 413: »O Gudh Fader/ Son och Ande/ Tigh ske prijs i allo lande!»
- 39.44.** VII. *Öfwer Evangelium på XVII. Söndagen efter H. Trefaldighets. Luc. 14.*
Efter D I, s. 54-60.
90 *andlig or. aldrig* (D I³ *andlig*).
- Rubr. Om melodien se s. 142 f.
- Str. 1-2.** 5 *squaller* prat, fåvitskt tal. — 10 *Handlas* talas, samtalas om.
- Str. 3-5.** 15 *en stor Prælat*: Luc. 14: 1 »en öfwerste för the Phariseer». — 29 *ämne* tillfälle.
- Str. 15-17.** 90 *andlig* (D I *aldrig*) i andlig måtto. — 97 *wara* måhända tryckfel i D I för *ware*.
- Str. 20-21.** 119 *grämas* att utläsa *grämmas* (jfr XX: 188 och Åkerblom s. 197). — 126 *bätter* längre.

45-50. VIII. Öfwer Evangelium på XVIII Söndagen efter H. Trefaldighets. Matth. 22.

Efter D I, s. 60-63.

Fr. o. m. str. 4 äro i or. alla verser utdragna till vänster (D I^a som här). — v. 34, noten or. *kiärleken* (D I^a *kiärleken*). — 71 *Then* or. (även D I^a) *then*.

Rubr. Om melodierna se s. 143 f. — r. 7 *siunges* är troligen tryckfel i D för *siungas*.

Str. 2-3. 5-6 *Ty... läs.* Se Matth. 22: 23-34. — 8 *i hiertat blås* intalar (vanligt är »blåsa ngn ngt i öronen» i samma bet., se SAOB). — 9 *ormen gamla.* Jfr Apoc. 12: 9: »then gamle ormen/ then ther heter diefwul och Satanas.»

Str. 6. 22 *wishetens brunn.* Jfr Syr. 1: 5: »Gudz thens alrahögstas ord/ är wijshetenes brunn.»

Str. 13-15. 50 *arga slut* ondskefulla avsikt. — 54 Efter *war* saknas ett skilletecken. — 58 *giör... jämt* klargör för mig, svara mig.

Str. 16-17. 61 *fierran* oklart. — 63-68 *Til... fotapall.* Jfr Ps. 110: 1: »En Psalm Davidz. HERren sade til min HERRa: Sätt tigh på mina högra hand/ til thes jagh lägger tina fiendar til tin fotapall.»

51-54. IX. Öfwer Evangelium på XIX Söndagen efter H. Trefaldighets. Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

Efter D I, s. 63-67.

29 or. *änsligt* (D I^a *ängsligt*). _____

Rubr. Om melodierna se s. 144 f.

Str. 1-2. 6 *til löna* biblisk form (t. ex. Job 31: 2, Ps. 11: 6). — 8 *förnedringsstånd* förnedringstillstånd.

Str. 3-4. Jfr Matth. 8: 28-34. — 17 *efterlät* tillstadde.

Str. 5-6. 29 *ängsligt* plågat, sorgset. — 32 *borttagen* förlamad. — 34 *rifwo.* Bib. 1703 har *refwo* (Marc. 2: 4).

Str. 14. 80-81 *tig vår tarf ~ hemställe* anförtro dig vad oss göres behov. — 82-83 *han* kroppen, *hon* själen.

55-58. X. Öfwer Evangelium på XX^{de} Söndagen efter H. Trefaldighets. Matth. 22.

Efter D I, s. 67-70.

12 or. *bad'* (D I^a *bad*). _____

Rubr. Om melodierna se s. 148 f.

Str. 1. 4 *wällust* njutningar, präktiga ting.

Str. 3. 21 *förförde* förgrepo, våldförde. — 23 *Togo* . . . *mörde*. Jfr Matth. 22: 6: »Och somlige togo fatt på hans tienare/ hädde och dråpo them.»

59-63. XI. *Öfwer Evangelium på XXI. Söndagen efter H. Trefaldighets. Joh. 4.*

Efter D I, s. 70-74.

Rubr. Om melodien se s. 149 f.

Str. 4-5. 27 *Paulus*. Se 1 Cor. 1: 22. — 34 *kränkte* smärtade. — 37-40 *Han* . . . *blifwa*. Jfr Sw. Ps. 1695 201: 4: »Men tijd och medel måste man Eij honom föreskrifwa.»

Str. 7-8. 49 *gak* att uttala med lång vokal; jfr SAOB G 1417 f. — 53 *nyck* ryck, sprittning. — 54 *eftertryck* starkt intryck. — 56 *genomdängde* troligen tillfällig bildning; ordet saknas i SAOB. Jfr Thren. 1: 20: »mitt hierta dänger i minom kropp». — 57 *senhiertad* bibliskt ord (Luc. 24: 25).

Str. 9-10. 68 *skiälfwan* frossan, febern (ordet finns Joh. 4: 52). — 76 not. *Luc. 13: 21* börjar: »Thet [Gudz rike] är lijkt enom suurdeg.»

Str. 11. 84 Efter *smycke* saknas ett skiljetecken. — 87 *diuphet* slughet, list. Uttrycket *Satans diuphet* förekommer Apoc. 2: 24. — *marga* margfaldiga. — 88 *förarga* förföra, bringa på fall.

64-68. XII. *Öfwer Evangelium på XXII Söndagen efter H. Trefaldighets. Matth. 18.*

Efter D I, s. 74-78.

62 efter *ledt* har or. ett kort streck i överkanten, möjligen ett trasigt komma (D I² har komma).

Rubr. Om melodien se s. 167 ff.

Str. 1-2. 7 *påcka* trotsa. — 9 *Hwar annars* om annorlunda. — 24 *hellre* heller.

Str. 5-6. 59 *basta* binda (eg. med bastrep). — 62 *tyckte* syntes; jfr Matth. 18: 31: »tyck[t]e them thet ganska illa wara».

Str. 8. 90 *fromma* gode, barmhärtige (jfr t. ex. Deut. 32: 4, Ps. 25: 8). — 95 *såter* förläkt.

69-71. XIII. *Öfwer Evangelium på XXIII Söndagen efter H. Trefaldighets. Matth. 22.*

Efter D I, s. 78-80.

Rubr. Melodien är okänd (se s. 136).

Str. 1. 1 *vtgiorda* utsända, vidtalade. — 7 *beslå* överbevisa, snärja; jfr Matth. 22: 15: »Tå gingo the Phariseer bort/ och lade råd/ huru the måtte beslå honom medh orden.»

Str. 23. 8 *slät* dålig. — *förwänte* väntade. — 14 *argesta* värsta. — 15 *Mästar*... *sannfärdig* är ordagrant citat från Matth. 22: 16.

Str. 6. 36 *slutet* slutsatsen.

72-75. XIV. *Öfwer Evangelium Om Yttersta Domen, Matth. 25.*

Efter D I, s. 80-83.

Rubr. Om melodien se s. 146 f.

Str. 1. 3 *gemen och slät* enkel och tarvlig.

Str. 5. 18 *högre* är kanske tryckfel i D I för *högra* (jfr 13 f.).

Str. 9-11. 35 *theßo* är tryckfel i D I, troligen för *theßa* (så Matth. 25: 40 i Karl XII:s bibel). — 40 *helftis* helvetets (jfr Sw. Ps. 1695, 174: 1 *helw'tis*; 304: 6 *helwtet*); formen även bok 2, XXII: 44 (*helftit* bok 2, XXXI: 134; *helftits* bok 2, XXI: 28). — 44 *hellre* heller (jfr XII: 24).

76-78. XV. *På Maria Bebodelse Dag.*

Efter D I, s. 83-85.

Rubr. Om melodien se s. 150 f. — *afmärkt* betecknad.

8 *Qwinno-bild* kvinnlig varelse, kvinna. — 35 *dragit* hyst.

79-81. XVI. *En Wisa/ At siunga när man går til Siös och Segels.*

Efter D I, 86-88.

Dikten kan betraktas som en parafras över »Een Böön när man begifwer sigh til siös» (i den bönbok som jämte evangelier och epistlar m. m. brukade tryckas tills. med psalmboken 1695 och tidigare):

»Alzmächtige Gudh och milde Fader/ som hafwer skapat Himmel och jord/ hafwet och thet torra; och hafwer lärdt menniskiorna/ huru the sig öfwer watnena forthielpa skola: vthi titt heliga Namn tager jagh migh nu thenna resan före/ och stiger medh min foot i skeppet; stig ock tu HErre JEsu medh in. Näps alt owäder: benåda oß medh ett önskeligit wäder och en fogelig wind. Bewara både folck/ skepp och godz. Förläna oß helso och krafter/ at vthärda på thenna resona. Gif oß en lyckelig hamn/ een godh förrättning. Och förhielp oß at komma tillbaka igen medh glädie. O Gudh tu Helge Ande! lär oß troligen at bedia; och medh ett stadigt hopp hålla oß til Gudh allena/ hwilkens allmacht och Gudomeliga försyn oß före öfwer thet brusande watnet. O Gudh tu helga Trefallighet! war wår hielp och wårt bistånd; så wilje wij lofwa tigh här i alla ewighet. Amen.»

Rubr. Om melodien se s. 169 ff.

4 *grud* säkerhet. — 12 *kiäns wid* infria. — 17 *Himla-Monarken*. Blott detta belägg i SAOB. — 22 *kränkia* plåga, betunga. — 41-42 *Bland*... är.

Jfr Ps. 135: 3: »lofsiunger hans namne/ ty thet är liuffigit». — 48 *ordom*. Formen är vanlig i bib., jfr t. ex. Prov. 29: 19: »En tienare låter icke näpsa sigh medh ordom.» — 53 *hälsamt* sunt, vid god hälsa.

82-84. XVII. *En annan Wid samma Tilfälle.*

Efter D I, s. 88-90.

Rubr. Om melodien se s. 151 f.

Str. 1-2. 1-2 *Vthi... opp.* Jfr Sw. Ps. 1695, 335: 1: »I HERRans Namn så rese wij» och 336: 1: »Vthi Gudz Namn nu rese wij», vidare 337: 3: »Enär vårt anckar thet windas af grund Och segel vphissas i Jesu Namn» samt den vid föreg. dikt citerade bönen. Jfr även den danska texten av Kingos som melodi angivna »Femte Morgen-Sang»: »Op, op i søde Jesu Navn» (Th. Kingos Aandelige Siunge-Koor, uppl. 1931, s. 79). — 6 *med oß* liksom vi. — 7 *Menskio-gömare* människors iakttagare; jfr Job 7: 20: »Hafwer jagh syndat/ hwad skal jagh giöra tigh/ o tu menniskiors giömare?» — 10 *vårt wäsend* vår verksamhet, vad vi företaga oss. — 12 *alla slätt* allesammans.

Str. 4-6. 20 *Tu... hand.* Jfr t. ex. Ps. 63: 9: »tin högra hand vppehåller migh.» — 24 *then... Skyn.* Jfr t. ex. Ps. 104: 3: »tu faar i skynn såsom i en wagn»; Ps. 68: 35: »hans härlighet är i Israel/ och hans macht i skynn». — 29-30 med not. Marc. 4: 39 lyder: »Och tå han vpwäckt war/ näpste han wädret/ och sade til hafwet: Tig/ och war stilla. Och wädret sachtade sigh/ och wardt ett stort lugn.» — 31 *snälla* snabba.

85-88. XVIII. *På Böndagen, den 12. Aug. 1710 etc.*

Efter D I, s. 90-93.

34 kommat efter *tänder* saknas i en del ex. av or. (KB, ex. A).

Rubr. *efter... Revel.* Nils Stromberg (se om honom vidare bok 3, XXIII), hos vilken R vid denna tid var anställd som informator och »sekreterare», måste ^{3/7} 1710 ge upp Riga, som han länge med framgång försvarat mot de belägrande ryssarna. R hade antagligen under längre tid vistats i Reval (se anm. till XXII).

r. 4 *hijt* är tryckfel i denna uppl. för *hit* åt. — r. 7-8 Om melodien se s. 153 f.

Str. 1-3. 1 *Tro... hopp.* Jämte tretalet *tron, hoppet, kärleken* (1 Cor. 13: 13) förekommer i bibeln sammanställning av *troo* och *tolamod* (Apoc. 2: 19, 13: 10). — 8 *kiäns wid* påstår dig. — 16 *man blott* endast.

Str. 4-5. 21 *så... lik.* Den våldsamma böldpest, som från augusti 1710 härjade Sverige, hade i Riga utbrutit redan i mitten av maj eller något senare och hastigt spritt sig över Livland och Estland (O. T. Hult, Pesten

i Sverige 1710, 1916, s. 17 f.; F. Arfwidsson, Försvaret av Östersjöprovinserna 1708—1710, Gefle 1936, s. 334 f.). I Riga kulminerade farsoten i juli månad (H. v. Bruiningk, Sitzungsber. der Ges. für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1912 [1914], s. 387). — 22 *fästän* fånglinan. — 26, 27 *man* blott. — 26 *flättia* flärd. — 29 *hwekar* vacklar, ger vika.

Str. 6-7. 35-36 *Ja... wred.* Se Exod. 32: 11 ff. — 38 *olagad* ur lag. — — 40 *Har... förkorta.* Jfr Num. 11: 23: »Men HERren sade til Mose: Är tå HERrans hand förkortad?»

Str. 8. 44 *Hans... förwandla.* Jfr Ps. 77: 11: »then Högstas höggra hand kan all ting förwandla.» — 47 *Pilla* piller.

Str. 9-10. 53 *Hwad... löye.* Jfr Ps. 126: 5: »The som medh tårar såå/ skola medh glädie vpskära.» — 56 *fägre* fagrare.

89-90. XIX. *Tacksäyelse-Sång efter Måltid.*

Efter D I, s. 93-94.

Rubr. Melodi se föreg.

Str. 2. 9 *nyttia* njuta, tillgodogöra mig.

Str. 4-6. 23 *Then... flyter.* Jfr Ps. 65: 10: »Gudz källa hafwer watn til-fyllest.» — *altstilla* ständigt, utan återvändo. — 26 *vsla... vngar.* Jfr Ps. 147: 9: [Herren] »Then boskapenom sitt foder gifwer; them vnga korpomen som ropa til honom»; Job 39: 3: »Ho reder korpenom maat/ när hans vngar ropa til Gudh» etc. — 30 *nöysamt* tillräckligt, varken för stort eller för litet (?). — *Som... skop.* Jfr XXI: 67-69.

91-100. XX. *Lof-Sång efter öfwerståndnen Siukdom.*

Efter D I, s. 95-98.

99 or. har liten bokstav i radens början (*hwad*). — 112 or. *pä*.

Rubr. Om melodien se s. 152 f. — *afsatt* återgiven.

Str. 2-8. 11 *lag* (n.) bestämmelse (?). — 13 *trofasta.* Adjektivet förekommer i bibeln flerstädes som epitet till Gud, t. ex. Deut. 32: 4, Ps. 31: 6. — 18 *dum* trög, svag. — 22 *tog på* började. — 41 *war mit tilbud* ämnade, tänkte jag. — 58 *styg* (i rim med *ting*) har troligen kommit in vid tryckningen i st. f. *sting*; jfr *sting*: *ting* bok 3, XXXI: 63 f., *sting*: *ring*: *omkring* bok 3, LXXXVIII: 16-20 (Åkerblom s. 168).

Str. 9-11. 66-67 *Han... wred.* Jfr Sw. Ps. 1695, 332: 5 (»En siuk Menniskios Klage-Psalm»): »Jagh twingas som en matk/ jagh kröker migh och slänger.» — 76 *beswärlig* betungande. — 84 *berget*; jfr v. 43.

Str. 15-19. 118 *fort* bort. — 125 *Med allo* helt och hållet. — 145 *Theß* därför. — 152 *ängsliga*: jfr IX: 29.

Str. 21-24. 167 *förordat* lovat, utfäst mig. — 169 *slut* beslut, överenskommelse (?). — 188 *grämer* är att utläsa *grämmer* (jfr VII: 119).

Str. 27. 212-213 *döden ... wek*. Jfr 1 Cor. 15: 55: »Tu dödh/ hwar är tin vdd? Tu helwete/ hwar är tin seger?» — 212 *feger* hemfallen åt döden.

101-107. XXI. *En Lof-Sång på ens Födelse-Dag.*

Efter D I, s. 99-101.

32 or. *ödödlig*. — 108 or. *mä*.

Rubr. Melodien är okänd (s. 136).

Str. 2-3. 10 *Mod* sinne. — 14 *tin ... wärk* bibl. uttryck (se t. ex. Ps. 138: 8). — 16-18 *Af ... jorden*. Jfr Ps. 139: 16: »Tin ögon sågo migh/ tå jagh ännu oberedd war.»

Str. 4-6. 22-24 *tina ... bilda*. Jfr Job 10: 8: »Tina händer hafwa fliteliga giordt migh.» — 35 *Then ... bläst*. Jfr Gen. 2: 7. — 36 *I ... gäster*. Jfr Job 4: 19: »the som boo i leerhuus».

Str. 11-12. 64 *drift* kraft? — 67-69 *Min ... giorder*. Jfr Ps. 139: 14: »Jagh tackar tigh therföre/ at jagh vnderliga giord är.» — 70 *förelse* ej i SAOB.

Str. 14-16. 79-81 *Af ... dragit*. Jfr Ps. 71: 6: »tu hafwer dragit migh vthu mine moders lijf». — 93 *The ... raska*. Jfr Ps. 103: 20: »Lofwer HERran/ J hans Änglar/ J starcke hieltar som hans befallning vthräthen» etc.

Str. 20-24. 120 *Ey ... spunnit* ungefär 'har ej haft det så gott'. Uttrycket »icke spinna silke» upptas ännu av Hellquist, Et. ordb. 2 uppl. (under *silke*) utan övers. H. synes alltså betrakta det såsom levande. Dalin 1853 översätter »Han har ej spunnit silke derpå» 'har ej vunnit, snarare förlorat derpå'. Motsvarande ty. fras »keine seide spinnen» översättes hos Grimm 'keinen vorthheil, annehmlichkeit bei etwas haben'. — 123 *inhwefwer* invecklar, insnärjer. — 144 *handel* leverne.

108-113. XXII. *En härlig Lof- och Böne-Sång Om GUDs Wäsend och Egenskaper.*

Efter D I, s. 105-108.

Det tyska originalet är förf. av *Justus Gesenius* (1601—73) eller *David Denicke* (1603—80); något säkert avgörande är ej möjligt enligt A. Fischer-W. Tümpel, Das deutsche evangelische Kirchenlied des siebzehnten Jahrhunderts 2, s. 374 (Gütersloh 1905). Det meddelas här efter samma källa (s. 433 ff.).

Von Gottes wesen und eygenschafftten.
Im thon: Christ, unser HErr, zum.

1.

O meine seel, erhebe dich,
Mit andacht zu betrachten,
Wie GOtt hat offenbahret sich
Und wie man jhn sol achten,
Daß ER der allerhöchste ist
Im himmel und auff erden
Und soll gerühmt zu jeder frist,
Auch angeruffen werden
Als uhrsprung aller dinge.

2.

GOtt, du bist einig für und für;
Nichts seynd der heyden götter.
Kein heil noch trost ist ausser dir,
Kein helffer noch erretter.
Laß mich, O HErr, auff dich allein
Von gantzem hertzen trawen,
Dir lediglich ergeben seyn,
Auff niemand anders bawen,
Dir, GOtt, allein anhangen.

3.

O HERR, mein GOtt, du bist ein Geist
Und theilest bey uns allen
An gaben aus, was geistlich heist,
Nach deinem wolgefallen.
Laß mich stets geistlich seyn gesinnt,
Daß, wenn ich für dich trete,
Ich deine krafft in mir empfind
Und dadurch dich anbete
Im geist und in der warheit.

4.

Du bist, O Gott, von ewigkeit
Ohn anfang und ohn ende.
Gib, daß mein hertz von aller frewd
Des zeitlichen sich wende,

Auff daß ich möge immerdar
 Drumb bitten und drauff denken,
 Weil alles hier ist wandelbar,
 Daß du mir dort wollst schencken
 Daß unvergänglich erbe.

5.

O Gott, du bist an allem ort
 Und gar nicht zuermessen;
 Ob einer hier ist oder dort,
 Ist er dir nicht entsessen.

Laß mich nicht zweiffeln, wo ich sey,
 Du könnst dich mein annehmen;
 Auch, was ich thu, laß mich dabey
 Des bösen für dir schämen
 Und überall dich fürchten.

6.

Unendlich ist, HERR, deine macht,
 Zu retten, die dich lieben,
 Und, wenn der gottloß dich veracht,
 Die rache auch zu üben.
 Gib, daß sich deiner allmacht schutz
 Fort über mich erstrecke,
 Mich auch nicht menschen grimm und trutz,
 Nur deine straff erschrecke:
 Du tödest leib und seele.

7.

Voll höchster weißheit bistu, GOTT,
 Niemand kan sie ergründen;
 Wie wunderschwär auch ist die noht,
 Weistu doch raht zu finden.

Gib, daß ichs dir stets trawe zu,
 Auff dich werff meine sorgen,
 Auch üfels weder denck noch thu,
 Weil du siehst ins verborgen
 Und prüfest hertz und nieren.

8.

Gott, du bist heilig und gerecht,
 Du kanst die sünd nicht leiden.
 Wer sagen wil, er sey dein knecht,
 Der muß das böse meiden.

Gib, daß ich mich zu jeder zeit
 Der heiligkeit befeisse,
 Nachjage der gerechtigkeit,
 Auch dein gericht gut heisse,
 Ob ichs schon nicht begreiffe.

9.

DU bist sehr gnädig, fromm und gut,
 Wo sich bekehrt der sündler,
 Erbarmst dich, wie ein vater thut,
 Von hertzen deiner kinder.

HERR, laß von deiner lieb und gnad
 Mich allweg trost bekommen,
 Von mir auch meine missethat
 So fern seyn hingenommen,
 Als morgen ist vom abend.

10.

GOTT, deine warheit stets besteht,
 Und wol dem, der dir gläubet.
 Der himmel und die erd vergeht,
 Dein wort, HERR, ewig bleibet.

Gib, daß ich fürchte dein gericht
 Und alles, was du drewest,
 Auch hoffe, was dein wort verspricht,
 Daß du mirs gern verleihest:
 Hoffnung wird nicht zu schanden.

11.

Allselig bistu, GOTT, und frey,
 Du thust, was dir beliebt.
 Du bist ein milder HERR dabey,
 Der reichlich gutes giebet.

Laß mich mit dem zu frieden seyn,
 Was ist dein heilger wille.
 Gib auch, daß ich von dir allein
 Und deiner güter fülle
 Erwarte alls in allem.

12.

GOTT, wenn ich dich so kenn und ehr,
 Dein wort zum grunde setze,
 Kan ich mich drob erfrewen mehr
 Als über alle schätze,

Biß ich dort, O du wahres liecht,
Ohn lallen dich werd nennen,
Von angesicht zu angesicht
Anschawen und erkennen
Und ohn auffhören loben.

13.

GOtt Vater, Sohn und heilger Geist,
Der du auch wilt auff erden
Von mir und allen seyn gepreist,
Laß deinen ruhm groß werden.
Verleih mir gnade, krafft und stärke,
Daß ich zu allen zeiten,
HERR, deinen nahm und deine werck
Könn mehr und mehr ausbreiten,
So lang ich hab das leben.

Rs översättning torde förslagsvis kunna dateras till något av åren 1707—1710. Det synes nämligen sannolikt, att R stiftat bekantskap med psalmen i en i Riga tryckt »gesangbuch» (se anm. till v. 16). År 1707 var han i Reval (se bok 4, s. 40 och 43; se även bok 2, XIV, som celebrerar ett bröllop i Reval ^{17/9} 1707) liksom 1709 och 1710 (se kom. till bok 4, IV; bok 1, XVIII och jfr bok 4, s. 47). Kanske har han i ett sammanhang vistats i Reval fr. o. m. senare hälften av 1707 t. o. m. förra hälften av 1710. Daterade dikter från 1708 och 1709 äro ytterst fåtaliga.

Rubr. Om melodien se s. 147 f.

- Str. 1-2.** 4 *achta* anse. — 11 *förmena* förneka. — 12 1 *Cor. 8:4* lyder: »Så wete wij nu ~ at afguden är intet i werldene/ och at ingen Gudh är vtan en.» — 13 *Ps. 74:12* lyder: »Men Gudh är min Konung af ålder; then all hielp giör som på jordene skeer.» — 16 *innerlig*. R har säkerligen översatt en text, som i stället för »Dir *lediglich* ergeben seyn» haft *inniglich*. Så är fallet i »Christliche Andachts-Flamme/ entzündet durch ein neu gantz Vollständiges Liefländisch Gesangbuch», Riga 1698.
- Str. 3-4.** 22 1... *felar* för ingen brister det i måttet, alla få i rikt mått. — 27 *drift* nit, iver. Jfr »Andans drift och krafft, af köttet blir förswagat» Brenner 1695 (SAOB). — 35 *wällust* fröjd, glädje.
- Str. 5.** 38 *i sänder* på en gång. — 45 *sälskap*. Jfr t. ex. 1 Joh. 1:3: »wårt sällskap skal wara medh Fadrenom/ och hans Son JEsu Christo.» — *dristar* förtröstar.
- Str. 7.** 60 *omakar* oroar, plågar (bibliskt ord). — 63 *anslag* planer.
- Str. 8.** 70-71 *Och... retar* torde motsvara det ty. ors »Auch dein gericht gut heisse» och betyda 'och med djärv (fräck) dom över dina domar icke utmanar din dom'.

- Str. 9-10. 75 *mod sinne(lag)*. — 85 *drifwer* gendriver, omintetgör.
- Str. 11. Marginalrubr. *Allsalig*. Jfr *Allselig* i den ty. texten. *Allsalig* förtecknas ej i SAOB. — 94 *lagar* skickar, ordnar. — 95 *wid... beror* giver mig tillfreds med vad du besluter, fogar mig efter din vilja. — 99 *Tu... allom*. Jfr 1 Cor. 15: 28: »på thet at Gudh blifwer alt i allom». —
- Str. 12. 103 *skattar* förr vanlig pl.-form (jfr Åkerblom s. 98). — 107 *Fullkommlig* trol. adv. 'utan avbrott, evinnerligen', motsvarande den ty. textens »ohn auffhören».
- Str. 13. 111 *oß... land*. Jfr Matth. 4: 16: »them som bodde i dödsens engd».
- 114-115. XXIII. *En Morgon Andacht*.
Efter D III, s. 5 (även i det sep.-tryck, varom se bok 3, I).
Rubr. Om melodien se s. 173.
4-5 *Bewärda... god*. Jfr Ps. 45: 2: »min tunga är en godh skrifwares penne». — 11 *wid... häfta* betyder väl 'häfta, fäst [ditt sigill] vid min suckan (böneskrift)'?
116. XXIV. *Andelige Tanckar på Långfredagen*.
Efter D III, s. 8. Siffran över str. 1 saknas i or.
7 *i hamn och i hähl* hack i häl. — 8 *man* blott.
117. XXV. *En Vers at sättia under ett Crucifix*.
Efter D III, s. 8 (utan avvikelser även i det sep.-tryck, varom se bok 3, I).
2 punkt efter *wärck* saknas i or.
Efter r. 8 följer i or.:

Fransyskan lyder således:

Q Vand tu me vois sur cette croix
Regarde pecheur ton ouvrage
Les Juifs me firent moins d'outrage
En me clouant sur ce funeste bois.
Pleure pour reparer ton Crime
De quel regret plus Legitime
Ton cœur pourrit[!] il être percé!
Du monde deteste les charmes
Et verse au moins quelques Larmes,
Pour tant de sang que J'ai versé.

Förf. till detta franska original är mig okänd.

- 118-120. XXVI. *En Andelig Wijsa, på Söndagen*.
Efter D III, s. 82 84.
16 *then... stycket*. Innebörden oklar. — 29 *Rätter*; denna plural ofta i bibeln, särskilt »bud och rätter».

KOMMENTAR

TILL

ANDRA BOKEN

BRÖLLOPS- OCH GRAVSKRIFTER.

123-127. I. *Grifft-Stod* (Gravskrift över Ursilia Wadt).

Efter D II, Graf-Skr. s. 109-112.

Skriften säger sig r. 114 f. vara R:s första gravskrift och står först bland gravskrifterna i D II; närmast följande är från 5/8 1698.

Ursilia Wadt dog enligt r. 93-94 vid 65 års ålder (2372 : 365 = 65). Antagligen är *Wadt* fel i D II för *Wadst*. Omkr. 1700 funnos i Göteborg flera personer med detta namn (se W. Berg, Samlingar till Göteborgs historia 3: Christine kyrkas böcker, reg.).

13 or. *Amazonisk*.

3 *Statt* ... *gack* cit. från Matth. 9: 5, Luc. 5: 23. — 4 *håller* *tig* *lustig* gör dig glad. — 5 *Belsazer* är möjligen tryckfel i D II för *Belsazar*, som är bibelns form (jämte *Belsazar*, Dan. 5). — 9 *alt* *fullt* ständigt och jämt? — 10 *Gambla* *Noveller*. Jfr XV, titeln. — 19 *föreställt* framställd, avbildad. — 21 *afsatt* framställd, avbildad. — 31 *besynnerligen* särskilt. — 32 *Andans Swärd* cit. fr. Eph. 6: 17. — 33 *Så* ... *Werlden* cit. fr. Joh. 3: 16. — 37 *Hiskia* ... *tilbaka*. Se Es. 38: 8. — 38 *Josua* ... *stilla*. Se Jos. 10: 12-13. — 39 *David's Sool*. Jfr Ps. 89: 36 f.: »jagh wil icke liuga för David. Hans sädh skal ewig wara; och hans stool för migh såsom solen». — 46 *Tro* *fritt* var övertygad om. — 48 *lustig* »rolig». — 57 *slutade* drog den slutsatsen. — 63 *Enigheten* enheten. — 67-70 *Hamans* ... *Knä*. Jfr Esth. 3. — 67 *skötte* ~ om brydde sig om. — 75 *Dören* är låg. Jfr Matth. 7: 14. — 76 *Hon* ... *Cameler*. Jfr Matth. 19: 24, Marc. 10: 25, Luc. 18: 25. — 78 *Iglens twänne Döttrar*. Jfr Prov. 30: 15: »Iglén hafwer två döttrar/ Bär hijt/ Bär hijt. Try ting stå icke til at mäta; och thet fierde säger icke/ thet är nogh.» — 79 *Roten* ... *ondt*. Efter 1 Tim. 6: 10: »Ty girighet är een root til alt ondt.» — 90 *En* ... *wärd*. Liknande ordlek i titeln till XXVII; den hör till de mest använda vid denna tid (se Castrén, Stormaktstidens diktning s. 172 f.). — 108-110 *Men* ... *Helfwetis*. Jfr Matth. 18: 8, Marc. 9: 45.

128-133. II. *Then breda farliga Och Then smala warliga Wädiobahn* etc. (Gravskrift över Elisabet Andersdotter Borg.)

Efter D II, Graf-Skr. s. 113-117. Strofonnumrering här tillagd.

Elisabet Borg är f. ö. okänd.

24 or. *Sap*. 3 (oriktigt). — 34 or. *v*. 4 (orikt.). — 40 or. *hälla* (D I¹ *hälla*). — 71 or. *atkuña*.

Rubr. 11 *Kongl. Stapelstaden* Göteborg. — 13 *Achtbare* aktningsvärde (i SAOB blott anført från Lex. Linc. 1640).

Str. 1-3. 40 *hälla* bringa på fall (eg. 'luta'). — 41 *yppigt Mod* övermodigt sinne. — 44 *artig* nätt, elegant. — 48 *Ax*... *pläcka*. Jfr Lev. 19: 9, 23: 22, Ruth 2.

Str. 5-7. 54 *alt*... *Höö* cit. fr. Es. 40: 6. — 56 *Behemoth den Oxen*. Jfr Job 40: 10: »Behemoth ~ han skal äta höö såsom en ox.» — 57 *tienar* duger, passar. — 60 *Thet*... *Ända* anspelar på ordspråket »Efter sööt klåda kommer swr sweda» (Grubb, Penu s. 175). — 64 *Gudz*... *skola*. Jfr Apoc. 14: 4.

Str. 8. 65 *spijsar* förslår. — 66 *Twå Krantzar*. Kransen är sedan gammalt den kvinnliga dygdens symbol. De två kransarna beteckna alltså här Lisa Borgs dubbla jungfrudom, »naturens» och »nådens». Det bör också märkas, att en förkränkt brud dock kunde bära en krans (»The brudher, som af sine män förkrenkte äre, för än the wijas, hafwe ingen crona uthan allenast en crantz» handl. fr. 1617 i Kyrkohist. årsskr. 1911, s. 32), däremot icke krona eller två kransar: »Om någhor quinnos Person går till kyrckia och låter sigh wija medh krona eller två krantzar och thett warder sedhan befunnit, at hon är hafuande worden föör then daghen hon wijgdes, tå skall hon böta» etc. (Västerås domkapitels prot. 9/9 1620, SAOS). — 67 *täcker* täckelig, (Gudi) behaglig, dygdig. — 68 *D'gde-Nampn* anseende för dygd, goda rykte.

Str. 9-10. 70 *Modo* mod (under 1600-talet bruklig form). — 71 *galant* i äldre språk särsk. om klädedräkt: fin, elegant, modern o. d. — 72 *Spañ* spänne; jfr Judith 10: 3: »beprydde sigh medh span och smide». — 74 *Spetzars Ärmekruus* spetsmanschetter.

Str. 12-15. 82 *galt* måste väl vara pret. av *gälla* 'ljuda starkt', såvida icke *then* är tryckfel i D för *thet*. — 83 *Höflighetens* höviskhetens, ärbarhetens e. d. — 85 *just* precis. — 87 *kort Begrep* inbegrepp. — 89 *är ~ åth* tjänar till. — 93 *låter* lämnar.

Str. 16-17. 97 *Valete* farväl. — 100 *Tu*... *Vdd*. Jfr 1 Cor. 15: 55. — 101 *starcka Hielte*. Jfr anm. till bok 1, XXI: 93. — 103 *vpläsa* är möjligen tryckfel i D för *vpläsa* eller snarare *vplåta* (jfr följ. anm.). — 104 *Ty*... *Bälte*. Jfr Apoc. 3: 7: »Thetta säger then Helige/ och then Sanferdige/ som hafwer Davidz nyckel/ then ther vplåter/ och ingen menniskia igenlåter; then ther igenlåter/ och ingen menniskia vplåter.» Bib. 1703 har följande not till *nyckel*: »Thet är: Then som hafwer wäld öfwer thet ewiga riket/ som war beteknat medh Davidz rike/ och war låfwat hans son.»

134-139. III. *Epicedium quadrilingue* etc. (Gravskrift över And. Spalding.)

Efter D II, Graf-Skr. s. 117-123.

Anders Spalding föddes ¹²/₁ 1659, stud. i Uppsala 1678, kanslist i k. kansliet, justitieborgmästare i Göteborg ²⁹/₁₀ 1696 (Elgenstierna, Sv. adelns ättartavlor), d. ¹⁶/₁₂ 1698.

11 1648 så i or. men hade här bort rättas till 1698. — 75 or. *Lux. Mundi*. (D II² *Lux. Modii*). — 77 or. *öftherhetz* (D II² *öfwer*). — 129 or. *skunde* (D II² *kunde*). — 166 or. *ἔνδ*. — 169 or. *κά*. — 174 or. *μυδῖν*.

11 1648 är fel i or. för 1698 (hade här bort rättas). — 75-78 *Lux... Fäste*. Jfr Matth. 5: 14 ff. (Vulgata): »Vos estis lux mundi. ~ Neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio. ~ Sic luceat lux vestra coram hominibus.» — 75 *man* blott. — 108-110 *Söm... Contrafait*. Jfr XXV: 160, not. R:s källa har ej kunnat återfinnas. — 113 *Efter-Dömmelse* föredöme. — 128 *Gör... Fögderij* cit. fr. Luc. 16: 2. — 135 *Efftertaal* rykte, eftermäle. — 140 f. *Vndergång* nedgång. — 142-143 *GUDH... Skiöld*. Jfr Ps. 84: 12: »Ty HERren Gudh är sool och sköld.»

156 *snath*, d. v. s. *snatch*. — 163 *Tully's Ciceros*.

140-145. IV. *En oskrymtad Christens... Comoedia* etc. (Gravskrift över Arfwid Bratt.)

Efter D II, Graf-Skr. s. 123-128.

Arvid Bratt var 1697 »provincialinspektör över småtullarne i Nya Lödöse» enl. »Genealogisk översikt över släkten Bratt (från Bohuslän)», Gbg 1916, s. 13. Han synes icke ha tillhört någon av de mer bekanta släkterna B.

43 or. *Tilsynnings-Man* (jfr r. 37). — 78 or. *Ståthällare*. — 86 or. *wär*. — 127 or. *BNATT*.

17 *penicill* pensel (lat. *penicillum*). — 20 *Person* roll. — 23 *churu* hur än. — 25 *lustig* glad. — 28 *kiön* tapper. — 28 f. *brafwerar* uppträder utmanande (eller 'stoltserar'). — 38 *påwachtat* trol. 'övervakad'. — 54 *högsinta* högmodiga. — 63 *Censurera* kritisera, döma. — 66 *öde* ödetomt, tom plats (bibliskt ord). — 69 *Notam bestia* »vilddjurets tecken» (jfr Apoc. 19: 20, där Vulgata dock har *characterem bestia*). — 98 *begripa* sammanfatta. — 117 *Blygd* vanära (jfr även Ps. 69: 8: »mitt ansichte är fult medh blygdh»). — 118 *förfalla i Stofftet* trol. 'bli till stoft'. — 119 *man* blott. — *ängsliga* bedrövade. — 124-125 *odore*... *Lifwet*. Jfr 2 Cor. 2: 16: »Thessom een dödzlucht til döden; men them androm lifsens lucht (Vulgata: *odor vitae*) til lifs.» — 127 *Cordial* hjärtstyrkande medel. — 129 *perspectiv* kikare. — 129-130 *sedt*... *Stephano*. Se Act. 7: 55 f. — 140 *han*... *Förmynderskap*. Jfr t. ex. Ps. 68: 6. — 141 *then*... *Ögna-Steen*. Jfr Zach. 2: 8: »then eder rörex/ han rörer hans ögnasteen». — 143 *skönt* ehuru. — 144 *Förfarenheten* erfarenheten. — 154 *speelar Deposuit*

med them avkläder dem deras värdighetstecken (uttrycket hämtat från den gamla narrfesten, se vidare SAOB *deposuit*). — 160 *Plaudite* »applåderaren!», skådespelarens sista ord till publiken i det antika dramat.

146-149. V. *Kärleks-Vhr och Pröfwosteen* etc. (Bröllopsskrift till Birger Grundh och Elisabeth Svedmarck).

Efter or.tr. i KB, 4 s. fol., anon. Omtryckt i D II, s. 1-5. Titeln är här: »Kärleks-Vhr/ Och Pröfwosten; Öfwer *Capitainen Boerje Grund*, Och Jungfr. *Elisabeth Svedmark*.» Utom rena stavningsändringar (t. ex. *thet* för *det* som R själv alltid skriver) märkas följande avvikelser i D II, som knappast kunna bero på annat än senare omarbetning av R i och för den vid hans död planlagda samlade upplagan:

29-30 D II:

Med bön/ med godz/ med lif mot them oß wilja stälpa;
Ty må man säkert tro/ at Gudh oß hiälpa will/

35 D II:

All ting i glädie mys och ganska liufligt ler.

39 D II:

Rördrummen swarar på sin grofwa *Dulcian*.

42 D II:

Att lulla sig till sömns af Bij-*Musiquen* söt/

44 D II *gienast* i st. f. *ginest* (som säkert är R:s egen form; jfr bok I, XII: 40).

67 D II:

At när två äro sams/ så slås then tridie af.

70 D II *sagor* i st. f. *Sagur*.

78 D II:

Ty dumb- och yppighet/ harm/ nijt och andre feel/

81 D II *höll* i st. f. *hölt*.

83 D II:

Och skyler felen med en *Pharisäisk* dok.

91 D II *syns* i st. f. *ses*.

105-106 D II har kastat om *sin* och *tu* (snarast tryckfel).

Börje Mathiasson Grund blev 1700 ³/₆ kapten vid amiralitetet; död 1709 ¹⁰/₄. *Elisabeth Svedmarck* levde 1739 i Göteborg. De hade åtm. sonen Johan Wilhelm (Adam Lewenhaupt, Karl XII:s officerare).

103 (?) *de* saknas i or. (*the* D II). — 104 punkt saknas i or. (finns i D II).

19 *Hindertyg* olägenheter, besvärigheter (enl. SAOB). — 31 *Sanct Nils* var sjömännens skyddspatron. — 37 *tirlar* drillar. — 39 *Dulcian* (ung.) fagott. — 40 *skärre* knarra, surra e. d. — 41 *lustig* munter. — *snärre*

surra. — 42 *Lå'* låta. — 43 *för* i stället för, såsom. — 46 *på slös* i överflöd. — 47 *Frijar-staten* friarfot. — 49 *biu'* ~ *til* 'tillkännagiva' el. 'erbjuda'; *biu'*... *willia* ungefär 'förklara varandra sin kärlek'. — 52 *Slapper-Tyska* rotvälska. — 60-63 *Herr Sparman*... *ser*. Hos Andr. Sparman, Sundhetzens Speghel (Stockh. 1642), heter det s. 345: »Ålderen belangande/ så blifwer han aff mästedelen *Philosophis* och *Medicis statuerat*, när Jungfrwn eller Qwinnan är 21. och Mannen 28. Åhr/ såsom aff en *Poët* blifwer beskrifwit

När Jungfrun hafwer tree siw Åhr/
Och Mannen siw ther öfwer får:
Aff Åldren thet tå lagh wäl taar/
At the må blij rätt ähta paar.
Ett mindre eller ock ett meer/
Man ey så nogha ther til seer.»

66-67 *Så*... *af* dunkelt. Kanske är *slår* tryckfel för *slås* som D II har. — 70 ff. *Här wid* etc. Stället går tillbaka på Olaus Magnus, Historia de gentibus septentrionalibus (Rom 1555), lib. 15, cap. 12: »Cum nihil difficilius sit in humanis rebus, quam mentes & affectus hominum, quo iudicio ferantur, intelligere, aut omnigenis voluptatibus, vel tristitiis immersos, quomodo passiones moderari valeant, perspicaciter intueri: mos est ergo apud illustriores Gothos, & Sueones, filias suas honesto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingeniis & passionibus examinare, præsertim in ludo Latrunculorum, seu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaritia, socordia, ignauia, aliæq; plures dementiae passiones, & animi motus, fortunæq; vires, & proprietates demonstrari solent: scilicet an procus agrestis animi sit, quod subito triumphando indiscretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modestius auertere nôrit.» — 73 *ärbart wackert* hederligt, aktningssvärt. — *war til bästa* fanns att få(?). — 78 *Dumbhet* dumhet, slöhet (svarande mot *socordia* hos O. Magnus). — *Yppighet* 'övermod' el. 'slösaktighet'. — *Harm* häftighet (jfr *ira* hos O. Magnus). — *Nijt* avundsjuka. — 81 *Sexton-Lödig* 'fullödig', i det att en »lödig mark» vägde 16 lod (se t. ex. Falkman, Mått och vikt 2, s. 109). — 83 *en ~ Dok*; så vanligen *fordom*. — 86 *Dygden*... *By* anspelar på ett ordspråk, som SAOB (B 4625) belägger först från Granlund (c:a 1880): »Det spörs väl i by, hur barnet är i dygden.» Jfr: »Spörs väl i bygden/ hwadh folcket är til dygden» Grubb 1665, s. 757. — 89 *frommas* rättsinnigas. — 92 *Jungfrw-Brud*. Jfr VII: 15, 23; XVI: 110. — 99 *Er*... *Grad*, d. v. s. himmelrikets fröjd. Denna slutönskan, vanlig i alla bröllopsdikter, är särskilt vanlig hos R (jfr XI: 59, XVI: 135, XVII: 164, XX: 92, XXIV: 105, XXXIV: 93). Jfr bröllopspsalmerna i 1695 års Ps. B. (326—328), som alla ha detta slut.

150-155. VI. *Dyr Tijd i all Land* (Gravskrift över Lars Hansson).

Efter or.tr. i KB, 4 s. fol. Omtryckt i D II, s. 129-132.

Om diktens föremål är intet känt. En handelsman *Lars Hansson* vann ^{11/6} 1672 burskap som borgare i Göteborg (Långström, Göteb. stads borgarelängd 1621—1864, 1926, s. 39).

26 *Pennings-Påstar* or. har punkt i st. f. bindestreck. — 53 or. *Pläga*. — 83 or. *hanbåd*. — 92 or. *hållande* (?).

Rubr. 14 *Process* (lik)procession, följe.

Str. 1. 20 a *Reg. 6. V. 25* lyder: »Och en hård tijd war i Samarien: men the belade staden in til thes ett åsna hufwud galt ottatijo silfpenningar; och en fierde deel af ett Kab dufwoträck fem silfpenningar.» Jfr bok 3, XCV: 77-80.

Str. 3. 30 *Spanska Silfwer-Flåttan* gängse benämning på de skepp, på vilka spanjorerna förde silver från de rika amerikanska gruvorna över till Europa; jfr t. ex. »An. 1628. råkade Peter Heyn öfwer Spanska Silfwer-flåttan, och want vthaff then samme i byte tolf Millioner Gylden» Brask, Pufendorf *Inl. t. hist.* s. 68 (1680) och ännu t. ex. NF, 1. uppl. sp. 1048 f.

Str. 4. 35 *Epimenides* från Kreta skall enligt den antika legenden ha sovit i 57 (eller 60) år.

Str. 5-6. 37 *försnärckt* snarkat bort (ej i SAOB); jfr bok 3, C: 8 *snärcker* snarkar. — 43 *snäll* snabb.

Str. 11. 61 *komma ~ til måtta* gagna, bli till nytta. — 63 *Wolffgang Schütterlin*. Rs källa ej anträffad.

Str. 12-13. 64 *luggiom ~ ann* användom. — 66 *Syndens Fnöske* synes vara en för R originell bild (intet liknande i SAOB). Jfr *ett diefwuls fnösk och skiöre* XVIII: 65. — *Hierte-Tyngd* vad som tynger hjärtat (själen)? (ej i SAOB). — 70 *Svitrigal*... rätter. Rs källa är trol. P. Laurembergs *Acerra philologica*, som i senare utvidgade upplagor har följande (centuria 5, n:r 87; här cit. efter »Neue und vermehrte A. Ph.» etc., Stettin 1688, s. 747): »*Svitrigalo*, ein Fürst von Littau/ hatte sein Koch-Buch allezeit bey sich/ wo er reisete. Er pflegte sechs Stunden zu Tische zu sitzen/ man muste ihm auch zum wenigsten hundert und dreissig Gericht aufftragen.»

Str. 14-15. 72 *Flättia* flärd. — 74 *dumma* slöa. — 75 med marginalnot. Slutet av Act. 17: 28 lyder: »Ty wij äre ock hans [Herrans] slächte». — står anstår det. — 76 *nütt* noggrant. — 80 *Effter-Syn* föredöme, exempel.

Str. 17-18. 85 *sielfsynt* torde bet. 'sällsynt, märkligt'. Axel Oxenstierna begagnar flerstädes denna form, t. ex. *Bref 4: 16* (1642): »Väderleken haffr I vår varit sielffsyn och underlig». — 87 *Likan* är väl best. form av *lika* 'like', som förekommer t. ex. XVI: 73 (Åkerblom s. 92). — 89 *ända* rakt, rätt. — 90 *Iglar*; jfr I: 78. — 61 *Dryg* tjock. — 92 *hållande Balance* lutande våg, våg som ej står rätt. — *gram* gramse.

Str. 19-20. 94 *Rot*. Jfr Syr. 1: 25: »Ty HERrans fruchtan är wijsketenes root». — *Dronning* troligen att läsa *dråning* (jfr Åkerblom s. 172). — 95 *stadig* beständig. — 97 *för* såsom. — 100 *Drog* bar.

Str. 21. 102-104 *Då ... satt*. Jfr Apoc. 2: 10: »war trofast in til döden/ så skal jagh gifwa tigh lifsens crono».

156-158. VII. *Musarum Upsaliensium Bref 1702* (Bröllopsskrift till [A.] Söderman och Catharina Rothman).

Efter D III, s. 49-50. Strofnrering här tillagd.

Anders Söderman var född 1673, stud. 1690, fil. mag. 1700, regementspastor vid adelsfanan 1701, fången vid Poltava 1709, kyrkoherde i Ekeby och Bladåker, Uppland, 1716, d. 12/1 1752. *Catharina Rothman* var kamrerare-dotter, födelse- och dödsår okända (enl. Fant-Låstbom, Upsala ärkestifts herdaminne I, 315 f.).

13 or. / i st. f.! — 20 or. *skattad*.

Rubr. r. 7 *Heders-Dag* bröllopsdag (även t. ex. XV: 131, XVI rubr.). — 8 *Bröllop-Gården* är snarast tryckfel i D III för *Bröllops-Gården*. — *Eed*. Namnet är så vanligt, att det ej kan identifieras (Ed i Börstils socken, Stockholms län?). — 10 *Sala* Uppsala; jfr Lucidor, kom. s. 114. — 11 *nå* något, litet. — 13 *god fuhl*. Bröllopet synes sålunda ha ägt rum vid jultiden (eller möjl. i slutet av mars?).

Str. 1-3. 17 *wacker* trol. 'hederlig, god'. — 19 *färdig* utvecklad. — 21 *hemlig ting* är säkerligen anspelning på den äldre betydelsen 'genitalia' (ex. i SAOB från 1599); jfr str. 3. — 24 *haft beställa* i äldre tid även om köns-
umgänge.

Str. 4-6. 28 *Hand och Bok* i st. f. »hand å bok» (jfr »hand och mun»). — 35 *swarta Strumpor* bära vara svartsjuk. — 36 *ära äro* (jfr Åkerblom s. 150 f.).

159-160. VIII. *En liten Harangue Wid Swepnings-Acten Öfwer En Broems som druncknat*.

Efter D II, Graf-Skr. s. 133-134.

Dikten, som är odaterad, har försöksvis placerats här. Den står i D II efter VI (april 1702) och före XII (febr. 1707). Dess föremål har ej kunnat identifieras.

6 or. punkt i st. f. frågetecken. — 28 or. saknar punkt efter *Bord*.

Rubr. *Harangue* högtidligt tal.

5 *strömljkt*. Jfr XIII: 77. — 16 *watnens* vattnets (fsv. gen.). — 24 *Göel*, d. v. s. *Goël*, det hebreiska ordet för 'förlössare', nämnt i Bib. 1703 i anm. till Job 19: 25. — 31 *lät oß ~ betämma* tillåt oss. — 32 *Efter-Bild* minne?

161-168. IX. *Solen i Skytten* etc. (Bröllopsskrift till Johan von Westphal och Brita Magdalena Fleetwood).

Efter D II, s. 6-12.

Johan Westphal, nobil. von W., var född ¹⁸/₉ 1636, kammarskrivare i kammarkollegium 1660, kamrerare i änkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding 1671, hauptman darsammast. 1691; adlad 1689; död ²⁴/₃ 1710 (se vidare Sv. adelns ättart. och D. Bodelius likpredikan 1710 »Then wäl belönthe Israel» etc.). — *Brita Magdalena Fleetwood* föddes ⁴/₁₁ 1670, dotter av frih. Gustaf Miles F. och Märta Stake, död ¹³/₃ 1755. — Bröllopet ägde rum ²⁹/₁₁ (icke ²³/₁₁) enl. annan bröllopsskr. (KB) och enl. Sv. adelns ättart.

4 or. *Maji:ts*. — 15 den 23. kanske tryckfel för 29, se ovan. — 19 noten r. *Joh.* or. 2. *Joh.* — 23 or. *läge*. — 29 or. *rätt' lin.* — 58 or. *mäst.* — 90 or. har punkt efter *fruchtan*. — 102, noten or. *Hübr.* — 131, noten or. *Gen. 28.* — 137, noten or. *Bracheliüs in historia nostri-tem, poris.* — 141 or. *Mid.* — 146 or. *sä.* — 154 or. saknar punkt efter *wandra*.

Rubr. r. I »☉ i ♂» torde (enl. påpekande av doc. Ingvar Andersson) vara tryckfel i D II för »☉ i ♀» (solen i Skytten). — r. 15 *Gälunds Jälunda* i Gryts socken, Södermanland enl. Sv. adelns ättart.

Str. 1. 19-20 med not a. I 1 Joh. 4:16 står bl. a.: »Gudh är kärleken.»

Str. 2 med not b. Cant. 8:7 lyder: »Så at ock mycket watn icke förmå vthsläckia kärleken/ eller strömar fördränckia honom» etc. — 22 *skufwar* skyr, fruktar, ryggar.

Str. 3-4. 28 *Till... öde-grop.* Jfr XVI: 32. — 29 *rätt' lin* (or. snarast *rätt' lin*) är kanske tryckfel i or. för *rättl'n*, jfr *gemenl'n* 125. — 30 *dygder*. Här förutsättes tydligen ö-uttal på västgötskt vis; jfr *dygd: förnögd* bok 3, LXXXVII: 29 ff. — 30 not c. r. *Cor. 13: v. 12* är fel i or. för 1 Cor. 13: 13, som lyder: »Men nu blifwer troon/ hoppet/ kärleken/ thessa try: men störst ibland them är kärleken».

Str. 7. 51 *Ast-Elds Astrilds*, Kärlekens (ordet tidigare hos Lucidor); jfr bok 3, XVIII: 42.

Str. 8. 45-48 med not d. »*Mel. in Joc. Ser.*» avser *Otto Melanders* (1571—1640) Jocoseria, många editioner. I uppl. Frankf. 1626, »Iocorum Atque Seriorum... Centuriæ Aliqvot» etc. (LUB) lyder anekdoten (s. 532), vilken är övertagen från medicinaren Cornax, på följande sätt: »*De adolescente quodam nobili*. Vidi ego meis oculis rarum amoris signum. *Abidebat nobilis quidam* insanus præ amore *iunenis* nobili & honestæ cuidam *fœminę* viduæ, cuius nuptias ambiebat, & progressu temporis consecutus est. Hic in prandio ad mensam cum colloqueretur, ecce vena in temporibus prope

aures illi sponte aperta est, & profluxit copiosus sanguis, quem strophiole compescere conatus est. Hæc ipse vidi cum vtrique in mensa assiderem, in arce quadam, eo ad nobilis cuiusdam curam vocatus.»

Str. 9. 49 *wälle* makt. — 51 *Doctarn*; formen förr ej ovanlig.

Str. 10. 53-55 med not *e. Pet. della Valle Resebeskr.* är »Viaggi di Pietro della Valle, La Turchia», Venetia 1661. S. 390 f. heter det bl. a. om »la fontana dell' Amore» eller »del Disamore, per dir meglio»: »i Turchi, e gl'Arabi del paese credono per certo, che sia incantata, e lasciata da quei Sauì antichi, de' quali hanno pur' vn poco d'ombra di cognitione: e tengono che habbia virtù di far passar la frenesia dell' Amore à tutti quelli innamorati, che beuono dell' acqua». R har knappast läst det italienska originalet. Boken fanns även på (franska och) tyska: »Petri della Valle... Reiß-Beschreibung» etc. (jfr den av R angivna titeln), Genf 1674. Det heter här (s. 129) om »Brunnen der Liebe» i Cairo, att befolkningen tror »für gantz gewiß/ daß dieses Wasser die Krafft habe/ bey den jenigen/ so davon trincken/ die Brunst der Liebe (jfr 54 *älskogsbrånan*) außzulöschen». — 53 om ... *räckia*. Innebörden oklar. — 55 *brandar* bränder. — 56 *Än doch* ehuru.

Str. 11-12. 58 *häffa* ansvara, betala. — 61 *Cupido*. Namnet infogat i versen på samma sätt 93, 155 och bok 3, XVIII: 1.

Str. 13-14. 67 *flat*. Bet. oviss. — 68 *delicat* kräsen. — 69 *hia* bedraga, lura.

Str. 15-16. 73-80 *I... skam* med not *f. Rel. de la Nigritie* avser [F. J. B. Gaby; namnet under den inledande dedikationen] »Relation de la Nigritie» etc., Paris 1689 (ex. i Köpenhamns Kongel. Bibl.). Här heter det s. 64 f.: »Lorsqu'un garçon recherche une fille en mariage, il s'adresse au Pere de la fille, il convient avec luy du don qu'il luy doit faire pour épouser sa fille; & les conventions matrimoniales estant arrêtées, le futur Espoux va querir ce qu'il a dessein de luy donner en dot, & l'ayant fait tenir au Pere de la future Epouse, elle se rend à la caze de son mary futur; elle y vit avec luy; & après quelques jours d'habitation, si leurs humeurs compatissent, il font publier leurs bancs: Sinon, la fille retourne dans la caze de son pere en attendant que quelque autre se presente pour la prendre en mariage; & quoy qu'elle ait habité avec quelqu'un qu'elle devoit épouser, elle n'en est pas moins estimée, vû que c'est une coustume parmy eux que les filles peuvent se divertir & se rendre communes.» — 79 *kram* att läsa *kramm*.

Str. 17. 81 *Jag... waggan* syftar på ordstäv »Hvar och en har sin sed' — sa' bruden, förde vaggan med sig», G. H—m, Sa' han och sa' hon, 2 uppl. 1880, s. 41; samma ordstäv hos F. Ström, Svenska ordstäv 1929, s. 198, med varianten: »Var och en har sin sed, sa bruden, tog vaggan med sig i kyrkan.» — 83 *lag* sätt, metod(?).

- Str. 18-19.** 85-92 med not *g. I... fräck*. »Chardins Resebeskr.» är »Journal du Voyage du Chevalier Chardin en Perse & aux Indes Orientales, par la Mer Noire & par la Colchide», London 1686 (fol.). Det heter här bl. a.: »C'est la coutume en Mingrelie (= Colchide) d'acheter les femmes, on les achete selon la condition, selon l'âge, selon la beauté» (s. 83); »L'éducation des enfans est sans exageration la plus méchante du monde en Mingrelie. Le pere les élève au larcin, la mere les forme à la turpitude» (s. 82). — 88 *wårli* sårdeles, mycket (Hof; enl. Rietz, Västergötland, 'sorgfälligt, omsorgsfullt'). — 90 *stad* stället.
- Str. 21.** 97, not *h. Tit... fn.*, d. v. s. *Titulus institutionum Quibus modis tutela finitur.* — 98 *gifta-föra* giftasvuxna (ej i SAOB).
- Str. 22.** 101-102 *Fransöska... baken* med not *i.* »Hüb. hist.» är Johann Hübner, Kurtze Fragen aus der Politischen Historia, 1700. Här läses 2, s. 683: »Mittler weile vermählte sich der König [= Ludvig XIII] A. 1615. mit der Spanischen Prinzeßin ANNA MARIA; welches darum eine wunderliche *alliance* war/ weil Braut und Bräutigam zusammen gerechnet nicht mehr als 28. Jahr alt waren». — 103 *rart* sällsynt, märkligt.
- Str. 23.** 105-108 *The... namn* med not *k. Rogerius* kan ej avse annat än *Abraham(us) Roger(ius)*, De open-deure tot het verborgen heydendom, Leyden 1651 (omtryckt i »Werken uitg. door de Linschoten-vereeniging» X, 1915). Boken utkom på tyska 1663 (»Abraham Rogers Offne Thür zu dem verborgenen Heydenthum» etc.) och på franska 1670 (»Le theatre de l'idolatrie, ou la porte ouverte» etc.). I kap. 11 (fra. övers. s. 56 ff.) återfinnes uppgiften att barnen på Koromandelkusten bortgiftas redan vid 5 års ålder. Däremot finner jag där intet om moderskap före 10 års ålder. Rs hänvisning »lib. 6» stämmer icke. Man kunde förmoda, att han sett en latinsk upplaga. En dylik är nu obekant, men Jöcher, Gelehrten Lexicon, påstår, att en sådan utkommit 1649 under titel »Gentilismus reseratus». Se härom vidare Werken uitg. door de Linschoten-vereeniging X, s. XXVII ff. — 106 *gifto handel* giftermål (ej i SAOB).
- Str. 24-25.** 111-112 *Ty... åhr* med not *l.* I 2 Reg. 16: 2 uppges att Ahas blev konung vid 20 år och regerade i 16 år; i 2 Reg. 18: 1-2 (ej: 8) säges hans son Hiskia blivit konung vid 25 år. — 115 *fnäck* linneskav, charpi.
- Str. 27-28.** 123 *inrymme* bostad, tillträde. — 125 *betagas* är säkerligen tryckfel i D för *betalas*. — 127 *tåglig* långsam.
- Str. 29.** 131-132 med not *m.* Gen. 29: 20 lyder: »Så tiente Jacob i siu åhr för Rachel; och tyckte honom thet wara fåå dagar/ så kär hade han henne».
- Str. 31-32.** 137-144 med not *u.* *För... fick*. Se Ad. Brachelius, Historia Nostri temporis, Amsterd. 1655, s. 341 (under år 1636): »Is Thomas quidam Parrus fuit ex Pago Alberbutio in Salopiæ comitatu, anno 1483. sub Eduardo Rege genitus, & hoc demum anno defunctus postquam annos centum & quinquaginta duos, admirabili sanitate & viribus corporis

transegisset. Anno quarto supra centesimum adhuc procreationi liberorum sufficit, transivitque vigesimo supra centesimum, ad secundum matrimonium. Simplici victu, & lacticiniis potissimum sine ulla medicorum opera usus. Vino ac cerevisia etiam crassiore, ac lupulo infecta semper abstinuit. Adeo natura vili & parabili sumptu in longum producitur, neque alibi facilius quam in hospitio sobrietatis seram & validam senectutem reperias.» — 140 *till plägnig* på köpet. — 141 *Mosis ålder* 120 år. — 143 *quick* livskraftig.

Str. 35. 153-154 *Wid... wandra*. Jfr Jon Hansson Burman, Planetz Booken 1621 (opag.): »Vnder Skytten är ~ gott göra Bröllop.» Solen är vidare överhuvud en gynnsam himlakropp; konjunktion mellan sol och måne är fördelaktig; solen i Skytten är en god position (meddelanden av doc. Ingvar Andersson).

169-174. X. *Guds Fördolda Skick wid Ächtenskapen* (Bröllopsskrift till Anders B. Åman och Catharina Otter).

Efter D II, s. 12-16. Strofunumrering här införd.

Kontrahenterna ha ej kunnat identifieras.

5 or. *Åman* (även D II³). — 20 or. *mäst*. — 25 or. *wärt*. — 38 kommat efter *råd* bortfallet i or. — 50 or. *Päfwestolen*. — 85 or. *en' ängslig*. — 104 or. *dygd doch*. — 113 or. *här*.

Rubr. r. 4 *Befall*. Så or. Antagligen är (minst) en hel rad utfallen, som börjat med *ningsmannen*.

Str. 1-3. 16 *swalland' haf*. Jfr bok I, II: 6. — 21 *hiernehwarf* svindel, yrsel. — 22 *En obegriplig gudh*. Jfr Ps. 147: 5: »Vår Herre är stoor/ och stoor är hans macht; och thet är obegripeligit huru han regerar» samt även Ps. 139: 6. — 25 *en... är*. Jfr Es. 45: 15: »Sannerliga äst tu en fördold Gudh.» — *slut* slutsats.

Str. 4-5. 27 *Hur... gjordes*. Jfr bok I, XXI: 67-69. — 28 *När... wäl*. Jfr bok I, I: 7. — 33 *Ther* därest.

Str. 7-8. 40 *Haman* är flerstädes nämnd hos R. Jfr I: 67 ff., XXV: 91 ff. — 45 *sit* ansluter sig till *qwahl*. — *barnas* obest. gen. pl., vanligt i religiös stil (finns t. ex. Rom. 8: 21).

Str. 9. 46-49 *Hwem... står*. Uppgiften härstammar antagligen från Hübner, Kurtze Fragen etc., som R studerat (se IX: 101). Om »Willegisius, Erster Churfürst zu Maintz», död 1011, berättar H., 7, s. 40 (uppl. 1722): »Sein Vater war ein Wagner, und also ein geringer Mann gewesen. Es traff aber bey ihm der bekannte Vers nicht ein: *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum*: sondern er satzte das Wagenrad, zum Andencken seines geringen Herkommens, in das Maintzische Wappen.»

Str. 10. 50-53 *Man... hus.* Om påven Sixtus V (1585—90) berättar Hübner, a. a. 3, s. 174: »Dieser berühmte Papst war eines Bauers Sohn aus der Anconitanischen Marck, und hatte in der Jugend die Schweine hüten müssen: deßwegen nannten ihn nicht allein die andern Cardinäle den Esel von *Ancona*, sondern er *vexirte* sich selber, und sagte, er wäre aus einem Durchlauchten Hause gebohren, weil dasselbe, aus Mangel des Dachs, von der Sonne ziemlich durchleuchtet ward.» — 50 *kliwuit* uppstigit.

Str. 11-12. 54 *retar* bringar. — 61 *färdigt* ofördröjligt, beredvilligt.

Str. 13-14. 63 *Judisk piga* Esther (Esth. 2: 17). — 65 *hiord* fel i D II för *jord*? — 66 *Athenais*, döpt *Eudokia*, bysantinsk kejsarinna, gift 421 med Theodosius II. Hennes historia har blivit starkt romantiskt utsmyckad (se Pauly-Wissowa 6: 909). Rs källa är väl även här Hübner, a. a. (1: 503): »Eines *Philosophi* von Athen *Leontii* Tochter, *Athenais* genannt, kam eines Processes wegen an den Käyserlichen Hof; Weil sie nun *qualificiret*, und so gar auch in der *Poesie versiret* war, so nahm sie *Theodosius* zu seiner Gemahlin.» — 69 *beskied och slut* dom och utslag (?).

Str. 15-17. 72-81 *Lybussa... skatt.* Anekdoten finns hos den av R studerade Hübner (se IX: 101; uppl. 1721 4, s. 8 ff.), men hans källa är trol. i första hand P. Laurembergs *Acerra philologica*. I den i anm. till VI: 70 cit. uppl. av 1688 heter det s. 620 ff. bl. a.: »*Lybussa* ist gewesen eine gehohrne[!] Königin in Böhmen... Weil aber die Stände des Reichs gerne einen Erben des Reichs gehabt hätten/ vermahneten sie die *Lybussam*, daß sie sich verheyrahten wolte... Als aber das Volck unnachlässig bey ihr anhielte/ bewilligte sie endlich in desselben Begehren/ und befahl/ auf Aussage der Götter/ welche sie hierum befraget hatte/ daß man ihr weisses Pferd/ auff welchen sie stets zu reiten pflegte/ solte satteln/ wo nun dasselbe also gesattelt würde hinlauffen/ dahin solten die Stände des Reichs nachfolgen/ biß es endlich für einem würde still stehen/ der auff einem eysernen Tisch esse/ den solten sie für ihren König annehmen/ dan denselben wolte auch sie ihres Ehebettes würdigen/ den ihr die Götter würden auf solche Art zeigen. Die Stände richteten alßbald der Königin Befehl auß/ sattelten das Pferd/ und liessen es mit verhengtem Zaum lauffen: sie folgten alle nach/ das Pferd lieff vorauß durch dick und durch dün/ bald zur rechten/ bald zur lincken/ und achtete keine Richte oder Wege/ biß es endlich nach vielem Laufen um Mittagszeit einen Ackersmann antraf/ welcher müde von der Arbeit sich auf die Erde gesetzt/ und den Pflug umgekehret hatte/ und das Pflugschaar für einen Tisch gebrauchte. Als das Pferd nun zu diesem Manne kam/ stund es vor ihm stille/ und sahe weder zur Rechten noch zur Lincken. Die Stände/ welche dem Pferd allzeit nachgefolgt waren... wurden sehr froh/ fragten diesen Bauersmann/ wie sein Name wäre? und erfuhren von ihm/ daß er *Primislaus* hiesse. Darauff baten sie ihn/ daß er mochte aufstehen/ und sich auf das Königliche Pferd setzen: Und als er solches thate/ führeten sie ihn also zu der

Königin/ und erzehleten was/ und wie sie es gefunden hatten. Die Königin war hierüber froh/ und nahm ihn als ihren von Gott gezeigten Ehman an/ ließ ihn Königlich kleiden/ und ehrete ihn als ihren Herrn.» — 74 *löpan* synes betyda 'låta honom löpa'.

Str. 18-21. 84 *förslag* beräkning, förväntan. — 85 *ängslig* sorgsen. — 88 *god-willigt* frivilligt. — 94 *billigt* med skäl. — 97 *slut* beslut.

Str. 22. 99 *ehwart* kanske tryckfel i D II för *ehwar* (?).

175-178. XI. *Kiärleks Sot Och Kiärleks Both* etc. (Bröllopskrift till [Chr.] Mattfeld och [Ingeborg] Cervin).

Efter D II, s. 22-24. Strofnrering här införd.

Christian Mattfel(d)t var född i Magdeburg (året okänt) och kom 1691 till Stockholm, blev 1695 slotts- och stadsbarberare i Varberg, ^{21/12} 1703 regementsfältskär (-barberare); död ^{20/6} 1716 (enl. J. F. Sacklén, Sveriges läkarehist. 2: 1, s. 309, och W. Zetterberg och H. E. Uddgren, Kungl. Bohusläns regemente 1661—1920, s. 403). — Enl. Sacklén, a. st., var han första g. gift med Britta Hummel, som skall ha dött barnlös, och andra g. med *Ingeborg Jacobsdotter Hjorth*, med vilken han skall ha haft söner Hans, f. 1699, Joachim, f. 1701, Jacob, f. 1710, Christian Ludvig, f. 1711, Carl, f. 1712, och Samuel, f. 1716. Säkert äro emellertid Hans och Joachim födda i det första äktenskapet, varefter han enl. uppgiften i D II ^{10/2} 1707 gift om sig med *Ingeborg Hjorth* el. *Cervin*.

50 or. *mäste*.

Rubr. 4 *enfaldige* enkla.

Str. 1-3. 13 *hel färdig* mycket skicklig, duktig, förfaren. — *Secta* lära, »konst». — 15 *skiäkta* pil. — *såhr* adj., sårad. — 16 *läkar*... *sielf* gängse ord-språk (se Grubb, Penu s. 483 f. — 19 *kräk* krypdyr, litet kryp. — 20 *nu ~ nu* än ~ än. — 21 *wäsen* bestyr(?). — 24 *just* precis.

Str. 5-7. 29 *bestod* låg, hade sin grund. — 33 *streket* knepet, påhittet. — 38 *friskt*... *sluth* raskt och bestämt beslut.

Str. 9. 46 *hälse bit* bit som ger hälsa. Ordet saknas i SAOB men är knappast en tillfällig bildning här, då det återkommer XVI: 60. Möjligen ligger någon bestämd folkföreställning bakom. — 48 *sött* ljuvt.

Str. 10-12. 49 *Panacée* se XVII: 78. — 50 *parforce* med våld (»med eller mot sin vilja»). — 52 *disk* (mat)bord. — 59 *osynligt wis* i osynligt måtto.

179-184. XII. *En Bror tröstar sin Syster öfwer Hennes Lilla Sons död*.

Efter D II, Grafskr. s. 134-139 (strofnrering införd här), jämfört med hs. (utan förf.-namn) i UUB, Nordin 1144 (= N). Strofindelning och noter saknas där och överskr. lyder: »En Broders bref till sin Syster efter hennes Lilla Sons död och begrafning.»

Adressaten är ej känd. Såvitt känt hade R ingen syster, men det kan vara fråga om en kusin (eller annan kvinnlig släkting). Bok 3, XXVIII och LXII kallar han sin kusin »syster».

1 *feck* N. — *Nederländer* N. — 15 *ha* N. — 16 *bloden: boden* N. — *boden: bloden* N. — 27 *blef delt* N. — 32 *många* N. — *blinda, döfwa* N. — 36 *wåhlar* N. — 39 *och bågan spändt* N. — 40 *Hwarr* D. — 42 *förseent: så* N, *försnart* D. — 49 *häller* N. — 63 *skatta* N. — 64 *not Plait* D. — 67 *döthen* D. — 72 *feck* N. — 75 *af Nåde* N. — *förlösan* N. — 77 *doch: död* N. — 83, *not forténimia* D. — 85 *nån änckas Son* N. — 87 *Kurbisß' håg* D. — 97 *ringa konst* N. — 99 *Hon war den rätta Han* N. — 100 *mäst så* N, D², *mäst* D¹. — 102 *början* N. — 103 *mång* N. — 104 *hotar eß, som qwar på* N. — 105 *Graf-Personens* D. — 107 *bojor* N. — 110-113 Sista strofen lyder i N (äldre version?):

Kan J ey glöman än, så will iag sacktlig hwiska
 Åt Syster och deß Mann et råd som wist är kiäckt
 J ha ju både twå Er *Instrumenter* friska,
 Gå bort och gör en ann, så blijr det såret läckt.

— 112 *Fären* D. — 113 *eu* D.

Str. 3.4. 17 *drifft* åtrå, begär e. d. — 19 *wederpart* motpart.

Str. 7. 33 *Här... tapt.* Jfr Sw. Psalmb. 1695, 147: 13: »Här måste Pilatus gifwa tapt». *Gifwa tapt* synes hos R stå i bet. 'erkänna sig ha orätt'.

Str. 9.13. 39 *peent* vackert, försiktigt. — 46 *qwasnan* kvävdes han. — 50 *fäsa* brådska, ha bråttom. — 55 *ämne* utsikt.

Str. 15-16. 65 *förutan ~ twist* utan gensägelse. — 66 *med Barne namnen* ännu (med namnet) barn. — 67 f. noterna. Bibelställena lyda: »Tå sade Jesus: Låter betämma barnen/ och förmener them icke komma til migh: ty sådana hörer himmelriket til» Matth. 19: 14; »Men när Jesus thet såg/ wardt han mißlynt/ och sade til them: Låter barnen komma til migh/ och förmener them icke: ty sådana hörer Gudz rike til» Marc. 10: 14.

Str. 19-20. 79-80 *Men... kryster.* I 2 Sam. 2: 15-17 berättas: »Men HERren slog barnet/ som Vria hustru David födt hade/ så at thet wardt dödh siukt. Och David bad Gudh om barnet/ och fastade/ och gick in/ och låg öfwer nattena på jordene. Tå stodo vp the äldste i hans huus/ och wille rätta honom vp af jordene; men han wille icke/ och åt icke heller medh them.» — 81 *Men... bruckt* med not. I 2 Sam. 12: 19-20 läses: »Och David ~ förmärckte at barnet war dödt: och sade til sina tienare: Är barnet dödt? The sade/ Ja. Tå stod David vp af jordene/ och twådde sigh/ och smorde sigh/ och lade annor kläder vppå/ och gick in vthi HERrans huus/ och tilbad: och tå han kom heem igen i sitt huus/ lät han komma maat vp för sigh/ och åt». V. 22-23 lyda: »Han sade: För

barnet skul fastade jagh och greet/ tå thet lefde: ty jag tänckte; ho weet om HERren warder migh nådelig/ så at barnet må blifwa widh lijf. Men nu sedan thet dödt är/ hwad skulle jagh fasta? Kan jagh ock hämta honom igen? Jag går wäl til honom/ men han kommer intet til migh igen.» — *Comoditetens* toalettutensilierna (jfr »twådde sigh» etc. i bibelcitaten ovan). — 83 med not. Den poetiska friheten ligger däri, att ordet brukas som enstavigt.

Str. 21-22. 87 med not. Jon. 4: 9-10 lyda: »Tå sade Gudh til Jona: Menar tu/ at tu skälige wredgas om kurbitsen? Och han sade: Jagh må wäl wredgas alt in til döden. Och HERren sade: Tu jämrar tigh om kurbitsen/ ther tu intet vppå arbetat hafwer/ och hafwer ej heller låtit henne vpwäxa; hwilken i ene natt wardt/ och i ene natt förgicks.» — 88 *förfallna* vissna ned. — 92 *pruta* opponera sig.

Str. 24-25. 99 *Hon* (D) är antagligen fel för *Han* (så N). — *man* blott. — 103 *lefwa*. Rimordet *swäfwä* förutsätter stockholmskt uttal *läwa* för *lefwa*. — 104 *hoter* (D) är antagligen fel för *hotar* (så N). — 105 *hem kom-öhl* »hemkomst-öl»; ordet användes särskilt om en fest till firande av ett brudpars ankomst till det egna hemmet efter bröllopet; i allmänare bet. hos Bellman (Carlén 2: 265).

185-189. XIII. *Nu är Oliv' i Lif förbytt* etc. (Gravskrift över Johan Olivekrantz).

Efter or.tr. (KB, UUB, Link B), 4 s. fol., undertecknat *J. Runius*. Omtr. D II, Graf-skr. s. 140-146; där uppdelad i fyrradiga strofer. Texten där har blott ortografiska avvikelser (*Olivecrantz* i titeln, *then* för *den* etc.), däremot ha tillagts ett antal kommenterande noter, som antagligen härröra från R. Dessa anföras på vederbörliga ställen i den speciella kommentaren nedan.

Johan Larsson Paulin, nobil. *Olivecrantz* (-krans, -krantz) var född $1\frac{1}{8}$ 1633 (son till Laurentius Paulinus Gothus), adl. 1654 för sin faders förtjänster, legationssekr. 1658, kansliråd och vice hovkansler 1674, ambassadör i Nijmegen 1676, ståthållare i Reval 1680, drottning Kristinas lagman på Gotland 1682, hennes råd och generalguvernör s. å., död $10\frac{1}{1}$ 1707. Även bekant som latinsk poet. Se vidare uppslagsböcker.

117 or. *Toujors*. — 123 or. *n'êtes plus au monde*. — 131 or. *semblabe*.

20 *krus* grannlåt.

26 *tie tusen*. Härtil not i D II: »2. Sam. 18», vilket kapitel innehåller berättelsen om Absaloms död. Det heter här v. 10-12: »Tå en man fick thet see/ bodade han thet Joab/ och sade: Sij/ jagh såg Absalom hängia widh een eek. Och Joab sade til mannen som thet bodade: Sij/ sägst du thet/ hwij slog tu honom icke ther til jordena? Så wille jagh gifwit tigh

på mina wägnar tijo silfpenningar/ och ett bälte. Mannen sade til Joab: Om tu hade wägit migh tusende silfpenningar i mina hand/ så wille jagh äntå icke låtit komma min hand på Konungens son» etc.

30-31 *Ty... Skåhl.* Meningen torde vara: ty såsom vi i socialt avseende taxera dem vi umgås med, så bli vi placerade på kalasen och skålade med.

32 *Hwars* den, vilkens. — *ens sins* sin egen (?).

34 *i runden.* Den exakta betydelsen oklar.

39 *sand.* Härtill not i D II: »1. Reg. 4», närmast syftande på v. 29: »Och Gudh gaf Salomo ganska stoor wijsdom och förstånd/ och ett fritt modh/ såsom sanden som ligger på hafsens strand.»

42 *dunstar.* Så även D II¹,². Pl. på -ar ej förtecknad i SAOB.

45 *Hwad... hus.* Jfr t. ex. Act. 7:49: »Himmelen är mitt säte/ och jorden är min fotapall. Hwad huus wiljen J tå byggia migh/ säger HERren.»

50 *Jowæ* Jehovas.

51 *Amaranth* älskarinna, eg. 'herdinna'. Jfr bok 3, LXXXIV: 106. Om ordet se vidare Nysv. stud. 16, s. 244 f.

59 *af.* Härtill not i D II: »Ty thet är intet mehr än 3. slags förmyndare Testamentarii, Legitimi, & Dativi.» *Tutores dativi* voro enl. romersk rätt sådana, vilkas befattning grundade sig på förordnande av magistratus.

61 *dra* bära, hysa.

62 *Bodet.* Härtill not i D II: »Hor och wäldtäckt kallar man thet/ ty thet föröfwas på en Jungfru nembl. *Europa*, men een wäldtäckt moth thet 7de bādet/ therföre att thet föröfwas på eens annars [or.: aunars] Mans Jord och Ågor them man genom orätmätige Krijg och *Invasioner* till sig röfwar.»

68 *ref och risp* rivande och strid; *risp* vanligt i ä. sv. i bet. '(mindre) strid, fäktning, nappatag' (se t. ex. Dalins Argus, ordl.); särsk. i uttr. *i detta rispēt.* Jfr även »wädrets rif och risp» Frese, Verldsl. dikter s. 4 (1715).

72 *Här ligger...* vanlig typ av övergång till den mer personliga delen av en gravskrift; jfr XXI: 21, XXVII: 57. — *Båren.* Härtill not i D II: »*Applicao*», läs *Applicatio*.

76 *bloden.* Härtill not i D II: »Nembl. tå han 1700. war *Ambassadeur* widh Nimvegiske Fredz-Tractaten».

77 *strömlikt* även VIII: 5.

79 *Läkeblad.* Härtill not i D II: »*Facta scil. allusione ad diluvium & ad columbam Noachi.*»

83 *för före* (?).

93 *hand.* Härtill not i D II: »*Se. Drottning Christina.*»

94 *Predikstol.* Härtill not i D II: »*Doct. Eybergs Predikan.*» — *Catheder.* Härtill not i D II: »*Benzelii Parentation.*»

102 *skrifwit.* Härtill not i D II: »I Strängnäs Domkyrckia i *Marmor* uthuggen hon fins och *anexa tabulis ejus in grotium.*» Det sista syftar på

»Johannis Paulini Olivekrans Tabulæ In Hugonis Grotii De Jure Belli ac Pacis Libros, Editæ à Simone Henrico Musæo», Kiel 1688. Till detta arbete är fogat en *Oratio* av Musæus, där s. 21 gravskriften återfinnes. Jfr r. 139-141.

106 *Werlden*. Härtill not i D II: »Dormiens enim mortuus est; ægrotus tamen.»

108-110 *Ett är ... stanar*. Härtill (närmast till r. 109) not i D II: »*Prolem enim Masculam reliquit nullam*.» Olivecrantz hade i sitt äktenskap 6 döttrar och 2 söner, men de sistnämnda dogo båda späda, varför han själv slöt sin adliga ätt.

109 *påcka tör vågar* trotsa.

110 *Purpurflod* som beteckning för 'blod' även bok 3, XIII: 120, XCV: 30. Jfr ty. *Purpurfluss*, -*flut* hos 1600-talsförfattare (se Grimm). Eljest synes ordet framför allt tillhöra den religiösa, kanske pietistiskt färgade poesien (om Jesu blod), t. ex. »Gud gifve jag kan tänka på Jesu sår och blod, Och mina synder dräncka i nådens purpur-flod» P. Warnmark (d. 1709) hos Hanselli 13: 381; »Det [korset] skiärar våra feel i Christi purpur-flod» Brenner, Dikt. 2: 65 (1719); vidare Frese, Passions-Tankar s. 13, 118 (1728); Kolmodin, Bibl. Qwinno-Spiegel 2: 517 (tr. 1750).

190-195. XIV. *Erörterung Etlicher Curieusen Fragen* etc. (Bröllopskrift till Peter Reimers och Anna Catharina von Erdteman).

Efter D II, s. 29-34. Strofonnumrering i or. med romerska siffror.

Anna Catharina von Ertman (så enl. Sv. adelns ättart.) var född trol. på 1680-talet, dotter till Jakob Ertman, nobil. von Ertman, licent- och portorieförvaltare vid stora sjötullen i Reval, slutl. inspektor vid vågen i Falun, och Margareta Hartman, och levde ännu 1751. G. 1. med handlanden Henrik Kahl, d. 1706; 2. ^{17/9} 1707 med handelsmannen och borgmästaren i Reval *Peter Reimers*; 3. ^{18/11} 1722 med generalsekreteraren Johan Mattias Pauli.

Strofformen är »Aimable Vainqueur», varom se s. 169 ff.

54 or. *Geschicht*, D II³ *Geschicht*. — 108 or. punkt efter *müh't*. — 112 or. *Indiske*.

Str. 3. 79-81 *Je ... bedacht*. Jfr XVI: 53-55 samt XVII: 69-72.

Str. 5. 101 ff. *Ein Teutscher* etc. Jfr bok 3, XII: 21 ff.

Str. 6. 136-137 *Pöiten ... Propheten*. Jfr XX: 22-23 med anm.

196-202. XV. *Gambla Nouvelles* (Bröllopskrift till Erik Zethelius och [Petronella] Hall).

Str. 20 och 28-31 efter hs. i LUB, Cod. De la Gardie XII: 22, resten efter D II, s. 24-28. Strofonnumrering här tillagd. Efter str. 27 har D II följande not: »*ETC. Specialior applicatio deest*.»

Cod. Dlg. (här kallad »hs.») har dikten i ett halvt ark 4°, där s. 1-3 innehåller »*Epigramma Runii* öfwer Ett Rijs til Fetetisdagen 1707» (bok 3, XVIII), s. 3-8 här ifrågavarande dikt. Hs. har ingen strofindelning och erbjuder f. ö. följande avvikelser:

Titeln hs.: *CLERICORUM CONNUBIA* (ingen uppgift om kontrahenterna, datum e. d.).

9 hs. *Törs.*

18 hs. *gamle.*

22 hs. *Gostavi.*

23 hs. *Alexandri.*

38 hs. *skal.*

41 hs. *är.*

42 hs. *för.*

43 hs. *Herjansson* med följande not i marginalen: »*vox vetq in lib. codd. vet. signif. en präste-son.*»

44 hs.: *Är otwifwelachtigt dock.*

46 hs. *fåwisk.*

67 hs. *bära.*

79 hs. *löffte.*

88 hs. *Låso.*

89 hs. *ächta ståndet.*

91 hs.: *Strax erkänna rätt och slätt.*

93 hs.: *Och förbiu'r bå' läsa skrifften.*

94 hs. *Och at.*

102 hs. *At the alti war't så gena.*

105-106 hs. *The ther inte än ehrfarit*
At thet rakt ey alli warit.

Erik Haquini Sethelius blev gymnasist 1678, kyrkoh. i Sätla 1692, prost 1722, död 1741. Han var första g. gift ²⁸/₈ 1692 med Brita Kolthoff, som dog i nov. 1701, andra gången med *Petronella Hall*, död 1779. Sonen Peter, som efterträdde sin far som kyrkoherde i Sätla, var född 1708 (allt enl. Skarstedt, Göteb. stifts herdaminne, s. 793 f.). Sannolikt var bröllopet år 1707; i D står dikten mellan en bröllopsdikt ¹⁹/₈ 1707 och en annan ¹⁷/₉ 1707. Den handskriftliga versionen står efter en dikt till fettisdagen 1707.

24 D II *Papistren'*. — 40 *nä'n*, så hs., *n'än* D II. — 42 *mäst* D II. — 50 *wara*, så hs., *mera* D II. — 104 *näst'* D II. — 130 *Bättr'* i hs. rättat från *Bättre*.

1 *Gambla Nouvellor*. Jfr I: 10. — 13 *herdarinnor* vid denna tid vanlig biform till *herdinnor*. — 23 *Alexanders swärd* anspelning på historien om den gordiska knuten. — 25 *öfwer axel* i överflöd (eg. 'upp över axlarna').

— 26 *wraxel* hårdknut (Hof, med lat. övers. 'duplex & firmus nodus', Rietz från Västergötl.). — 32 *Ed på bröd och salt*. Svärjande vid dessa två livsviktiga och heliga ämnen (jfr Bächtold-Stäubli, Handwörterbuch des deutschen aberglaubens I, sp. 1623 ff.) är vida spritt, se Feilberg, Ordbog over jyske almuesmål, art. *salt og brød* med litt. (även i »Tillæg»). Med avseende på förhållandena i Lunds stift under C. Hahns episkopat (1680—87) heter det hos Cavallin, Lunds stifts herdaminne 1:80: »Ohyggligt swärjande på salt och bröd, med ena handen på altarboken och den andra på en sten, med mera sådant 'skändeligt lapperi', förekom ofta.» — 33 *knöster* (så i Västergötl. enl. Hof) knoster, grov slägga. — 43 *Her-jan-son* eg. skökoson (se vidare SAOB). — 50 *ärlig* ärbar, hedervärd. — 67 *draga* bära. — 83 *lösker* ogift. — 86 *torstig Tysker*. Jfr »den aldrig-otorstige Tysken» Stiernhielm, Herc. 203; »Franskmännens endesta styfwer lägs i kläder ~ tyskens i dricka» Linnés Dietetik utg. av Lindfors 1:89. — 90 *för* såsom. — 107 *wacker* hedervärd. — 118 *förtryta* ta illa upp. — 119 *bror* synes tyda på släktskap, t. ex. kusinskap mellan R och bruden; härom är intet känt. — 131 *heders-dag*. Se bok 1, I:30.

203-207. XVI. *En Sanfärdig Bröllops-Skrifft, angående at Gå Ogifft är Förgifft* etc. (Bröllopsskrift till Erich Ekeroth och Anna Magdalena Henning).

Efter or.tr. i UUB, 4 s. fol. Omtryckt i D II, s. 17-22, med vissa olikheter, som åtminstone delvis säkert representera ändringar av R (jfr V). Titeln lyder i D II:

En sanfärdig
Bröllops-Skrifft/
Angående at
Gå Ogifft är Förgifft
Med mera
Till Mantals-COMMISSARIENS
Herr ERICH EKEROTS, .
Och
Jgfr. ANNA MAGDALENA
HENNINGS,
Bröllop/
Som stod i STOCKHOLM, näst för Juhl/
Åhr 1708.

Övriga avvikelser (utom rent ortografiska; vidare har D II fyrradiga strofer):

20 D II saknar marginalnoten.

23 likaså.

32 D II: I förra inte sedt sin mörka tysta graf (säkert korruption).

51 D II: *uthi* i st. f. *uth i*.

56 D II:

Hwar skulle man då ta och them som stå för gåhln.

84 D II *ökes* i st. f. *ökas*.

96 D II *sinn*et i st. f. *hogen*.

97 D II *sandt* i st. f. *rätt*.

98 D II *bästa* i st. f. *bäste*.

100 D II *Resolution* (or. oriktigt *restitution*).

106 D II *för seht* i st. f. *försen*.

112 D II *wackra* i st. f. *skiöna*.

118 D II *Ehr*/ i st. f. *Ehrt*.

119 D II *emellan* i st. f. *emillan*.

126 D II:

Är skyldig på alt sätt at öka theas antal.

127 D II *then* i st. f. *dem*.

130 D II:

At kasta af sig frucht/ och skiöna ållon båra? [sic]

Om kontrahenterna är intet känt. År 1728 fanns i Stockholm en siden-handlare Eric E(c)keroth (Henel, s. 185).

41 or. *lättat*. — 47 or. *ſ*. — 53 or. punkt efter *tryter*. — 54 or. *står*. — 82 or. *Arme*'. — 100 or. *restitution* (D II *Resolution*). — 107, 108 or. punkt efter *byggd*, *tryggd*. — 109 or. *lande*. — 136 or. har / i st. f. utrops-tecken efter *lijk*.

17 *inte* troligen 'intet'. — 23 Gen. 2: 18 lyder: »Och HERren Gudh sade: Thet är icke godt/ at menniskian är allena/ Jagh wil giöra honom ena hielp/ then sigh til honom hålla må.» — 25 *ena* enda. — 32 *öde-qwaf* tomma intet. Jfr IX: 28. — 36 *subtiligt* fint. — 42 *Thet... brinna*. Jfr 1 Cor. 7: 9. — 43 *qwäl* plågar. — 46 *Parti* sällskap; jfr t. ex. »the Påueska, Rytzar oc annor sådana wilfarande partij» L. Petri, »skökior och allehanda slijk löös partij» P. Swart (Dahlgren, Gloss.). — *prunkar* ståtar. — 48 *wederspel* motsatsen (mlt. *wedderspil*). — 49 *respecten* hedern. — 51-52 *Had*' ... *krantz*. Se Gen. 34. — 57 *Oden*. Bet. 'odörten', den för sin giftighet bekanta Conium maculatum, skulle passa utmärkt, men någon dylik form finns ej förtecknad hos Lyttkens, Sv. växtn. — 59 *läcker* kräsen. — 60 *hälse-bit*. Jfr XI: 46. — 65 *mätte* får. — 66 *Mercurius*. Syftningen är oklar. Någon astrologisk betydelse torde man här icke kunna inlägga. Mercurius är överhuvud i astrologiskt avseende av obestämd karaktär och har i sig själv inga erotiska anknytningar (enl. meddelande

av doc. Ingvar Andersson). Möjligen föreligger ordlekande anslutning till *mercurius* 'kviksilver', som i formen *merkurium* i Sverige blivit ett vanligt folkligt namn på 'arsenik'. Arsenik har in i senaste tid givits åt hästar för att ge dessa ett eldigt och glänsande utseende och torde sålunda ha tillskrivits egenskapen av aphrodisiacum. Direkt uppgift härom föreligger från Tyskland: »im Ennstal [gaben] Dorfmadchen den Burschen Hüttenrauch, gewöhnlich in Brantwein gemischt, zu trinken, um geliebt zu werden und den Liebhaber feurig zu machen» (Bächtold-Stäubli, Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens s. v. *Arsenik*). — 69 *skiönt* även om. — *förlägen* angelägen. — 86 *generalt* utmärkt, ypperligt. — 89-90. Syr. 26: 1 lyder: »Wäl är them manne som een dygdesam qwinno hafwer/ ther af lefwer han dubbelt så länge.» — 103 *lät'* för *läte*. — 104 *tåg* resan? — 106 *fügen* ivrig. — 108 *Som... ha*. Något ordspråk, som här kunde anspelas på, har ej påträffats. — 127 *dem* är säkerligen tryckfel i or. för *den* (*then* D II). — *frij och qwitt* fritagen från krav el. ansvar (förr vanlig förbindelse). — 129 *är ~ åth* tjänar till. — 135 f. Matth. 22: 30 lyder: »Ty i vpståndelsen/ hwarken tager man sigh hustru/ eller qwinna gifs manne: vtan the äro lika som Gudz Änglar i himmelen.»

208-216. XVII. *En ny Wisa på en gammal Ton* (Bröllopsskrift till Carl Magnus Drake och Gunnilla Montgommeri).

Efter D II, s. 34-37.

Carl Magnus Drake [af Hagelsrum], till Fostorp i Ö. Vingåker, Södermanland, och Svarttorp i Regna, Östergötland, föddes 1668 ⁴/₈; volontär vid livgardet 1686, musketerare och pikenerare s. å.; gick 1687 i holländsk tjänst, sårades 1690 svårt i slaget vid Fleurus och tillfångatogs av fransmännen; var 1690-96 i fransk tjänst; död 1739. Gift 1711 ¹/₈ på Svarttorp med *Gunilla Montgomery*, f. 1687, d. 1762 ¹⁶/₇, dotter av överstelöjtnant David Christoffer M. och Emerentia Rosenstråle (Sv. ad. ätt.). Utdrag ur C. M. Drakes dagbok, avslutad 1697, äro publicerade av Adam Lewenhaupt i Hist. Tidskr. 1901, s. 119 ff.

21 or. *fyr'* i. — 52 or. saknar punkt efter *sår*. — 78 or. punkt i st. f. komma efter *Panacé*. — 90 or. *müste*. — 105 or. *fostorps*. — 160-165 har större stil i or.

Rubric. r. 1, 3 *gammal*, 12 *gamlä*, 14 *gamle*: jfr melodikällan, r. 16. — r. 14 *then gamle* Gud; jfr bok I, XIX: 20. — r. 15-16 *Thet... lära* är str. 5 i E. Lindschölds dikt *Afsked från Rekarebygden*. Enl. Hanselli 4: 216 lyder den sålunda:

Dhet är en gammal lära:
Tu ting bör man att fly,
Från tinget uthan ähra,
Och uthan maat från by,

Dhet ena kränker magan,
 Dhet andra ett gått nampn,
 Men värre är dens klagan
 Som ingen har i fambn.

Melodien är okänd (se s. 154).

- Str. 1.** 18 *i... lopp* 1 aug. (se ovan). — 19-20 *werlden... opp*. Under vistelsen i Turkiet hade Karl XII energiskt arbetat på att få till stånd en brytning mellan Ryssland och Turkiet. Han avvisade att Sverige anslöt sig till neutralitetsfördraget i Haag (mars 1710) och att de förbundna skulle få disponera svenska trupper, bägge delarna på grund av den väntade konflikten Turkiet—Ryssland. Under förra hälften av 1711 kom också kriget till stånd; den ryska hären omringades av turkarna vid Prut i början av juli 1711 men lyckades få en uppgörelse med turkiske storvisiren (12—13 juli, sv. st.). — 21 *Ryßar fyrti' tusend* syftar antagl. på slaget vid Narva. — 23 *släkt liusen*. Ej ovanlig bild. Jfr t. ex. Nordberg, Carl XII:s hist. 1: 847 (1740): »... och utsläckte liuset för mången Ryss, utan at någon annan kunde berätta, huru han war omkommen»; Bröms Gyllenmärs visb. s. 26; Stiernhielm, Her. jubels. v. 30.
- Str. 2.** 25-26 *När... korn*. Åren 1710 och 1711 var årsväxten — i motsats till 1708 och 1709 — på det hela taget god (G. E. Axelson, Bidrag till kännedomen om Sveriges tillstånd på Karl XII:s tid, 1888, s. 18 ff.). — 28 *luchtar på brändt horn*. Enl. SAOB B 4473 betyder *osa* l. *lukta b. h.* 'börja ana oråd', det opersonliga »det osar» etc. i synnerhet förr även 'det är l. förefaller riskabelt'; Dalin 1852: »Der osar bränt horn, der är farligt att gå, der vankas näsbränna». Jfr Munthe, Språk o. stil 3: 149 ff. — 31 *När... stanar*. Den våldsamma pestepidemi, som utbröt 1710 (jfr bok 1, XVIII: 21), var redan i början av år 1711 starkt på tillbakagång i Stockholm och angränsande trakter (O. T. Hult, Pesten i Sverige 1710, se t. ex. s. 22, 42).
- Str. 3-4.** 37 *wiste wäl besinna* kunde väl inse, förstod väl. — 38 *Thet vthgick på* att det gällde, avsåg, hade till syfte att åstadkomma. — 39 *At* det att. — 39-40 *At... kar*. Jfr Gen. 5: 2: »Til man och qwinno skapte han them.» — 44 *lemna... gräs*. Jfr Gen. 5: 4.
- Str. 7-8.** 66 *förskått* bidrag, sammanskott. — *och står trol. för af* liksom i ä. nsv. *en hop och...* 'en hop av...' (Dahlgren), *Man ok Huse* (Dahlstierna X: 107). — 78 *Panacé* (jfr ett *Panacée* XI: 49) växt som botar alla sjukdomar, universalmedel (fr. *panacée*, gr. *πανακεία*; jfr Roscher, Lex. d. griech. u. röm. myth., art. *Panakeia*).
- Str. 9-10.** 82 *harm 'sorg'* el. 'olycka'. — 85 88 *Hwad... alt* dunkelt. — *Holländer* Nederländerna. — 89 *Till Spanien*. Drake deltog 1693—96 i fransmännens fälttåg i Spanien. — 90 *Dijt... fru*; »resa till Spanien» har tydligen använts i samma eufemistiska bemärkelse som numera »resa till Tyskland». — 93 *sig förstålla* hyckla, göra sig till.

Str. 11-12. 97-100 *At... gålf* dunkelt. — 105, 106 *Nu*. Ettdera av dessa båda *Nu* är säkerligen tryckfel i D, trol. det första. — 110 *Respect* heder (jfr XXII: 103, XXXII: 120).

Str. 13. 115 *jämt rätt*, som det bör sitta? — 118-121 *Will... mat*. Jfr ordspr. »Gif bondanom gröt, så vet han, hvad han äter» Lind 1749 (SAOB B 3847).

r. 123. Hr. L. L. är okänd. De följande verserna äro emellertid säkerligen (i hans namn) förf. av R.

216-223. XVIII. *Een lång Graf-Skrifft Men kort Uthläggning Om Bruk och Mißbruk* (Gravskrift över Lars Hagtorn).

Efter D II, Graf-Skr. s. 147-152. Strofunumrering tillagd här.

Begravningen ägde enl. annan gravskrift (UUB, fol.) rum $\frac{8}{16}$ 1712. *Lars Hagtorn* var $\frac{18}{16}$ 1694 inspektör vid Hargs bruk, då han gifte sig med Anna Boivi (bröll.skr. av J. Possieth, fol., KB).

5 or. *Ädell.* — 14 or. punkt i st. f. komma efter *mißbruken*. — 17 or saknar punkt efter *Peruken*. — 33 or. *hund*-. — 34 or. *tror här*/. — 48 or. punkt i st. f. komma efter *bruk*. — 53 or. *äldska*. — 81 or. punkt i st. f. komma efter *hand*. — 83 or. *illbrad och intriqu*. — 93 or. punkt efter *mun*. — 108 or. *tills*. — 113 or. *helg*'. — 115 or. *twärt*' *mot*. — 128 or. punkt efter *dö*, varefter stå de två asterisker, som här flyttats till r. 129. — 143 or. *hammarby*.

Rubr. 8 *Hammarbys*. H., järnbruk i Ovensjö socken, Gästrik. — 9 *Gamla Stillas*. Gammelstilla, järnbruk i Torsåkers socken, Gästrikland.

Str. 1-2. 16 *liggand' fä* reda penningar, kontanter. — 17 *skatt... Peruken*. Genom överflödsförordningen 1710 hade bruk av peruk och fontange m. m. beskattats (E. Carlson, Sveriges hist. under Karl XII:s regering 3, s. 477 f.). — 20 *Ther* därest, om.

Str. 3-5. 23 *gull på bröd*. Vid förfrågan hos Nordiska museet har dr Gösta Berg benäget meddelat följande: »En närliggande möjlighet är givetvis att R kan mena något slags förgyllda krokaner, sådana som vi flera här [vid Nord. mus.] ha minne av att vi sett förekomma, om vi också nu inte kunna anföra några faktiska belägg. Emellertid är det väl inte heller uteslutet, att också andra bröd kunna ha givits ett utseende som om de varit förgyllda. I detta sammanhang bör kanske observeras, att i Gustav Vasas kryddkammare år 1555 också fanns 'brunt förgylt socker' (Eichhorn, Sv. studier 2, 1872, s. 44).» — 30 *ett vårt Silfwer-Bruk*. Jfr 46. — 33 *prånga* pråla, stoltsera.

Str. 7-8. 40 *ther... sky* därest jag ej hyste farhåga. — 41 *squaller* (tomt) prat. — 42 *Papper* att läsa *pappér*.

- Str. 11.** 55 *fick* gav. — 56 not. *Gen. 2: 15* lyder: »Och HERren Gudh tog menniskiona/ och satte honom in vthi lustgården Eden/ at han honom bruka och bewara skulle.»
- Str. 13 14.** 65 *fnösk och skiöre*. Jfr VI: 66. — 67 not. *Gen. 3: 23* lyder: »Tå lät HERren Gudh honom vthu lustgårdenom Eden/ på thet han skulle bruka jordena/ ther han af tagen war.»
- Str. 15.** 73 *ett... törne*. Jfr *Gen. 3: 17 f.*: »förbannad ware marken för tina skul/ medh bekymmer skalt tu nära tigh på henne i alla tina lifsdagar. Törne och tistlar skal hon bära tigh» etc.
- Str. 16-17.** 74 *for... färden* första gången råkade i olycka (jfr SAOB F 2124). — 75 *förkiust* förtryckt, dåraktigt. — 78 not. *Act. 17: 28* lyder: »Ty i honom lefwe wij/ röroms/ och hafwe warelse» etc. — 79 *Influents* eg. astrologisk term: planeternas inflytande på jordiska förhållanden. Bet. är här något oklar. Grimm, D. Wb. meddelar ett ex på ty. *influenz* »in freier anwendung», föregånget av adj. *süss*: »dazu die nymfen den durch ihrer augen brand/ mit süszer influenz leuchteten wie cometen» (Weckherlin). — *förstår* menar. — *tör* djärves. — 80 *tort* förfång, skada, orätt, hån.
- Str. 20.** 91 *flättia* flärd. — 93 *mun* bruk träta, bannande.
- Str. 26-28.** 114 *är... burit*. Jfr bok 4, III: 118. — 117 *står på* urgerar. — 121 *i kallet* till sin karaktär, beskaffenhet(?). — 122 *för... sådan*. Jfr Möller 1745: »Börja en ting tokot, spenna hästarne bak vagnen» (SAOB H 2152).
- Str. 29.** 127 not. *Ps. 90: 21* är tryckfel i D II för *Ps. 90: 12*, som lyder: »Lär oss betänckia at wij döo måste: på thet wij måge förständige warda.» *Ps. 90* är »Een böön Mose thens Gudz mansens». — 129 not. *1 Cor. 7: 31* lyder: »Och the som bruka thenna werldena/ såsom the brukade icke: ty thenna werldenes wäsende förgås.»
- Str. 33-34.** 145 *gamla stilla*. Jfr rubr. r. 9. — 148-149 *vti... fins*. Jfr Joh. 14: 2: »I mins Faders huus äro många boningar.»

224-235. XIX. Een Alfvarsam Vndersökning Om Qwinnokönetz mångahanda Vrsprung (Bröllopsskrift till O. Lindsten och Agneta Ulrica Wiger).

Efter D II, s. 89-96, d. v. s. sist bland alla bröllopsskrifter. Då dessa f. ö. äro kronologiskt ordnade i D II och dikten utan gensägelse är den svagaste i hela bok 2 — påfallande är den brist på pregnans och klarhet i uttrycket som överallt visar sig — kunde man ta i övervägande, om möjligen en dikt av annan förf. här råkat inflyta. Detta kan ganska lätt ha skett, då man visste att R var personlig vän till Lindsteen. — Strofnumrering här tillagd.

Olaus Lindste(e)n hörde till Rs personliga vänner. Han är tydligen den *O. L.*, som sammanfört D III. I sin gravskrift över R (se inl.) betecknar han sig »*Stud. Mus. och Hautboist* under det Konglige *Guardet*».

27 or. / i st. f. punkt efter *må*. — 146 or. *skijkt*. — 177 or. *list och*.

Str. 1-3. 16 *wackra* hedervärda. — 18 *käckt* trol. 'väl'. — 21 *Orpheus* blev söndersliten av rasande bacchantinnor. — 22 *friskt* frimodigt — *jag går til wägs* trol. 'beger jag mig åstad, griper jag mig an'. — 23 *fromma* goda. — 24 *arga* onda. — 25-27 *lijk ... gnäller*. Jfr Törning, Tilökning s. 115: »När man kastar en käpp ibland hundar/ så gnäller alltid dhen som hugg får.» — 28 *annars* annorlunda.

Str. 5. 32 *quinno orden* kvinnosläkte (kvinnorna som helhet). Jfr t. ex. »hela Naturen ~ delar sig vthi fyrahanda Orden och *rerum classes*» Sylvius, Mornay 24 (1671); »The äre Vsle worden/ ~ Kommen i Trälars orden» Polit. vis. 235 (1617); »Alla *Nymphers Princessinna*, ~ Hwikens like bland E'r Orden/ Hela Jorden/ Aldrig nån'sin skåda lär» Frese, Werldsl. Dickter 146 (1726). Om rimmet *orden*: *worden* jfr Åkerblom s. 172. — 33 *Pyrrha tijd* urtiden (den tid då Deucalion och Pyrrha levde). — 34 *Simonides* från Amorgos, grek. skald från 600-talet f. Kr. I sin dikt »*Περὶ γυναικῶν*» skildrar han kvinnokönets ursprung. Han uppställer liksom R nio onda typer, härstammande från svin o. s. v., och en enda god, den från bien stammande.

Str. 7-9. 40 *någon lust* något behagligt. — 43 *aldrakärast* trol. '(allra) helst'. — 44 *smittas* smutsas. — *näfwär* händer. — 48 *håßlig* ful, vidrig. — 49 *närwist* närvaro, närhet.

Str. 15. 73 *efterställa* spana upp. — 74 *klent* litet.

Str. 20-21. 92 *naska* snaska (jfr 126). — 93 *förraska* förstöra, göra ända på. — 98 *beckar sigh* sitter fastklistrad.

Str. 23-26. 105 *minuter* minut. — 108 *Snart* än. — *mod* sinne. — 112 *Brudskatt* hemgift. — *förkasta* klandra, anklaga, förebrå. — 117 *bunnen* betyder väl '(i äktenskap) förenad'; mindre sannolikt 'begåvad' (SAOB B 2644 f.).

Str. 32. 143 *billigt* med skäl (även 193).

Str. 35-36. 152 *diur*. Jfr Hesselmanns kom. till Dalins Argus II: 66. — 153 *högt* övermodigt, högmodigt. — 155 *huswäsendet* hushållet. — 156 *uthpråla* smycka. — 159 *fattar* ~ *ack* ägnar intresse (?).

Str. 40. 172 *skympsfera* förolämpa.

Str. 46-47. 196 *wacker* trol. 'hedervärd'. — 198 *trefwen* idog. — *slögd* handarbete. — 201 *Wiger* trol. 'rask, flink' (vits med brudens namn).

234-235. En Wänlig Vhrsäkt. 211 *Thet ... förtret* oklart. — 215 *afwunddrar* hyser agg. — 217 *på likne-wijs* i liknelser (ytterst sälls. ord). — 221 *förhindra* skada? Hela meningen är liksom det följande dunkel.

236-240. XX. *En wacker lagom gammal Man* etc. (Bröllopsskrift till J. E. Bergenström och Brigitta Nyman).

Efter or.tr. i KB, 4 s. 4°, undertecknat J. R. Strofnumrering införd här. Omtr. i D II, s. 38-41, med följande avvikelser (utom rent ortografiska): 30 *helt*. — 31 *Frå*. — 33 *inte därför*. — 42 *latinske*. — 59 *lär*. — 86 *tillsamman*. — 91 *önska*.

Johan Erik Bergenström var född 1687; volontär vid Smålands kavallerireg. 1709, sekondlöjtnant ¹/₈ 1712, premiärlöjtnant 1716, regements-kvartermästare 1718, död 1736. Han hade med *Brita Nyman* åtminstone en son, *Mårten*, f. 1716, och blev omgift med *Anna B. Fröberg* (enl. A. Lewenhaupt, Karl XII:s officerare).

44 or. *Ar*. — 58 or. *Mån*.

Str. 1-2. 22-23 *Pöeter, Propheter*. Dessa ord sammanställas även IX: 109 f.; XIV: 136 f.; bok 3, XXXV: 125 ff. Sammanställningen återkommer i ett par av gravskrifterna över R (se Inl.). — 26 *Nierene* är fel (antagl. tryckfel i or., reproducerat i D II) för *Nerienne*, enligt vissa källor (t. ex. Plautus) Mars gemål (även *Nerio*, gen. *Nerienis*). — 28 *Natalis* är *Natalis Comes*, i vars »Mythologiæ, sive explicationis fabularum, Libri decem» det om Mars heter (uppl. Genevæ 1641, s. 158): »Hic nullam certam ac legitimam vxorem habuisse dicitur, quod ego quidem meminere, cum quidam Nerienem siue Nerien putarint, cum multos filios è diuersis suscepit, cum quibus congressus est.»

Str. 3-4. 29 *Men ... nog*. Jfr XV: 44. — 33 *tör törs*. — 35 *göra mig ~ gröner trol*. 'göra mig till'.

Str. 10-12. 57 *har sin grund* är riktigt. — 66 *gif på Skutan* synes vara en tillfällig variation av *gif på båten* (blott detta ex. i SAOS).

241-243. XXI. *The Frommas Lif en Dygde-Regel* etc. (Gravskrift över Anna Duse, g. m. Anders Hagberg).

Efter D II, Graf-Skr. s. 153-154. Strofnumrering införd här.

Anders Hagberg blev enl. Fant-Låstbom, Upsala erkestifts herdaminne 1, s. 415 f., stud. 1674, kyrkoherde i Frötuna 1696, död ³/₈ 1715. I samma källa heter det: »Gift med *Catharina Barckenbohm (Anna Duse?)* ... Hon måste skaffa sig attester om sin frejd, innan hon fick nådår.» Han har sålunda tydligen varit gift 1° m. Anna Duse, d. 1712 (före ⁹/₈), 2° med C. Barckenbohm, som överlevde honom. A. Hagberg och »Ehreborne och Gudfruchtige Matrona, Hustru *Anna Duns*» (så!) gifte sig ¹⁰/₉ 1684 i Stockholm enl. bröllopsskrift (KB, UUB, 4°; omtryckt hos Hesselman, Bröllopsdikter på dialekt 1937, s. 23 ff.). Hon hade alltså varit gift tidigare.

29 or. *läckad*.

4 *enfaldige* enkla. — 17 *Friskt* nytt (även XXII: 19). — 24 *Andans ~ Hus*. Jfr t. ex. 1 Cor. 3: 16: »Weten J icke at J ären Gudz tempel; och at Gudz Ande boor i eder?» — 26 *ett... Träd*. Jfr Job 24: 20: »han skal sönderbruten warda såsom ett rutit trä». — 28 *Helf'tits*; jfr bok 1, XIV: 40. — 30-31 *Pesten... sig*. Jfr XVII: 31 m. anm. — 36 *Ty... Siäl*. Jfr Rom. 6: 23: »Ty syndenes löön är döden» (jfr även Rom. 5: 12). — 43 *man* blott. — *Dygde-Spår* ej i SAOB. — 47-48 *then... uppenbar*. Jfr Matth. 12: 42 (= Luc. 11: 31): »Drottningen af söderlanden skal stå vp på domen medh thetta slächtet/ och fördöma thet: ty hon kom ifrån jordenes ända/ til at höra Salomons wijsdom» [här hänvisning till 1 Reg. 10: 1, 2 Chron. 9: 1].

244-250. XXII. *Utur Ett beswärligt* etc. (Bröllopskrift till Olof Apelrot och Anna Maria Uhlen).

Efter or.tr. (i KB, UUB — även Palmsköld 391), 8 s., 4°. Omtryckt i D II, s. 42-49; texten där indelad i fyrradiga strofer.

Olof Apelroth (så enl. »Stockh. rådhus och råd») döptes ⁸/₁ 1678, handlande i Stockholm, rådman 1736, död ²⁶/₈ 1744. År 1728 var han enl. Henel s. 42, 184 »General-Tull-Societets-Fullmächtig» och vinhandlare. G. ¹⁸/₁₁ 1712 m. *Anna Maria von Yhlen* (så enl. förstnämnda källa) i hennes andra gifte (gift 1:o m. grosshandlaren och hovrättskommissarien Baltzar Daniel Schmээр), f. ³/₁₈ 1676, d. ²³/₄ 1772, dotter av guldsmeden i Stockholm Justinus von Yhlen och Christina Voigt. Även enl. Elgenstierna, Sv. ad. ätt., hette guldsmeden Justinus Johannes *von Yhlen* (son av advokaten i Nürnberg Mikael *Yhle*). Formen *Uhlen* hos R är att uppfatta som »*Ühlen*».

146 or. punkt efter *golf*. — 162 or. punkt efter *nät*.

5 *Ärligt* ärbart.

23-24 *Jag... förgift*. Se XVI.

26 *stå Kar* eg. 'stå vid sitt ord, infria sina löften'; jfr Dahlstierna, Kom. s. 75.

29 *vi* att vi.

33 *man* blott.

35 *gröfre* kraftigare (*grov* som bestämning till *skäl* finns i SAOB i ett språkprov fr. 1692, G 977).

37-38 *Då... trycket*. Denna mot R riktade skrift av kvinnlig förf. är nu okänd, men Rs utfall här har tydligen varit en anledning till att polemik utbröt även om här föreliggande dikt. Se vidare bok 3, Tillägg II och III med kom. och jfr kom. till v. 180 nedan.

39-40 *Hon... brand*. Jfr XVI: 42-44 m. kom.

52 *giör lik* liknar.

55 *ogift... lik*. Jfr Matth. 22: 30.

- 57 *trots* användes som starkt negerande interjektion: 'nej pass!'
- 60 *klifwa* uppstiga.
- 63 *man* blott.
- 70 *Gåse-halfwa* förr fullt gängse ord, enl. SAOB »om rökt och saltad gås (med huvud, fötter o. innanmäte avlägsnade), gåsbröst».
- 73-74 *Den ... dem*. Jfr XVII: 39 f. m. anm.
- 79 *lalla*. Det egendomliga ordvalet är säkerligen framkallat av önskan att åstadkomma rimlek.
- 80 *Då ... blir*. Jfr Matth. 22: 2 ff., Apoc. 19: 7, 9.
- 87-88 *Ty ... haf*. Jfr Gen. 1: 28.
- 90 *Brudeskålen* »skål i hvilken gästerna vid bröllopsfesten nedlägga (penning)gåfvor till bruden l. brudparet» SAOB.
- 101-102 *Den ... dömd*. Jfr 1 Pet. 3: 5 f.: »Ty i så måtto hafwa ock the helga qwinnor fordom prydt sigh/ the ther satte sitt hopp til Gudh/ och woro sina män vnderdåniga: Såsom Sara war lydig Abrahe/ kallandes honom Herra [här hänvisning till Gen. 18: 12]: hwilkens döttrar J wordna ären/ om J wäl giören/ och ären icke så förfärade».
- 103 *respect* heder (jfr XVII: 110, XXXII: 120).
- 107 *Mannens ähra*. Jfr 1 Cor. 11: 7: »men qwinnan är mansens ähra»; här till anm.: »I thet hon ödmïukar sigh för mannen/ och håller honom för sin herra och hufwud.»
- 120 *gak*. Jfr bok 1, XI: 49.
- 127 *i alla slätt* I alle(sammans).
- 133 *Frisk* ser ut att vara en anspelning på Rs vän P. Frisch, om vilken se bok 3, XXXII.
- 133-134 *quantum, al'rum tantum*. Samma rim bok 3, XI: 33 f.
- 135 *interesse* ränta.
- 136-138 *En ... Barn*. Jfr Grubb, Penu s. 41: »Barn äre fattigh mans Rijkedom.»
- 157 *förfara* få erfarenhet av, förstå.
- 159 *af* inse.
- 180 *för* såsom. — *gamla stutar*. Jfr bok 3, LXII: rubr.
- 186 *Dam'* att uttala med kort vokal (se SAOB).

251-255. XXIII. När Notarien i Kongl. Bergs-Collegio etc. (Bröllopskrift till Olof Colling och Lisa Norrman).

Efter or.tr. (i UUB — även Palmsköld 391 —, JB), 4 s. 4°. Omtryckt i D II, s. 49-53.

Olof Colling (d. ä.) föddes ²/1 1677, auskultant i bergskollegium 1711, vice notarie 1712, advokatfiskal 1713, bergsråd 1747, död ²⁸/1 1754 (enl. J. A. Almquist, Bergskollegium och bergslagsstaterna 1637—1857, Sölm 1909, s. 186). Jfr bok 3, LXV.

24 or. punkt efter *Qwinnan*. _____

Str. 1. 24-25 *Ty ... skapt*. Jfr Gen. 2: 18. — 26-29 *At ... famn*. Jfr Gen. 2: 23: »... hon skal heta Manna/ therföre/ at hon är tagen vthaf mannenom». Här användes sålunda ordet *manna* (som i v. 35), icke *manninna*, vilket i SAOS är belagt först hos Schroderus ca. 1638. Luther har i sin bibel övers. *männin*.

Str. 2. 41-43 *Menska ~ Svenska*. Samma rim XXVIII: 58 f. (jfr Åkerblom, s. 222 f.). — 52 *Det ... Bondedräng*. Jfr bok 4, III: 139 f.: »Det kan en bonde på Hisingen förstå.»

Str. 3. 67 *slät* trol. 'älskvärd till sättet'. — 76 *alt slätt* alltsammans.

Str. 4. 92 *blött* mjukt. — 95 *bättre mig!* '[Gud] hjälpe mig!', »stundom användt bl[ott] ss. uttryck för beklagande o. d.» enl. SAOB (som icke belägger här föreliggande form utan »Gud»).

Str. 5. 98 *omlagar* sköter om.

256-261. XXIV. *Likt och olikt* etc. (Bröllopsskrift till Hans Lindeman och Catharina Jander).

Efter or.tr. (i KB, UUB — även Palmsköld 391 —, JB), 8 s., 4°, under-tecknat I. R. Strofnumrering tillagd här. Omtryckt i D II, s. 53-57.

Om kontrahenterna har intet kunnat utrönas.

62 or. *dagelig* (D II *dag'lig*). _____

Rubr. 16 *inlåto*. Så både i or. och i D II; kanske tryckfel för *inlåto*, jfr XVII: 12, XXIII: 14; se dock även *underlåto* bok 4, VI: 366.

Str. 1. 18-21 *Det ... ihop*. Här avses utan tvivel den helige ande, resp. Gud själv — »högsta Kungen» — och jungfru Maria — »den nedrigste träl-inna». Beträffande det sistnämnda uttrycket jfr Luc. 1: 38 »Sij/ HErrans tienarinna» och 1: 48 »sine tienarinnos ringhet» (Vulgata »humilitatem ancillae suae»). Uttrycket »Bruden utan Far» beror på att Marias fader sällan nämnes, under det att hennes mor S:ta Anna i den kyrkliga konsten spelar en mycket stor roll. Dessutom kan ha inverkat den i protestantismen ofta missförstådda katolska läran om jungfru Marias conceptio immaculata. — *nedrigste* lägsta.

Str. 4. 30 *kiärlig* kär. — 31 *ärlig* ärbär.

Str. 9. 50-51 *en ... får*. I Vergilii åttonde eklog klagar Damon över att hans älskade, *Nisa*, övergett honom för *Mopsus* och utbrister bl. a. (Ecl. VIII, 26-28):

Mopso Nisa datur; quid non speremus amantes?
Iungentur iam grypes equis, aevoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula dammae.

— 51 *grymmer* ful. — 53 *stygg* fult.

Str. 13. 66 *drömma* 'komma med inbillade o. ogrundade påståenden, fabla, dikta' (SAOB D 2290 f.).

Str. 16. 78 *snille* klokhet, förstånd.

Str. 18. 87 *ett maken* make till; jfr Dahlstierna, Komm. s. 63.

262-267. XXV. *Ämbets- och Ähre-Trappa* etc. (Gravskrift över Johan Montin).

Efter or.tr. (i KB, UUB — även Palmsköld 391 —, JB), 8 s., 4°, under-tecknat *J. R.* (s. 2 tom, s. 3 överst vinjett med devis: *Mors sceptrā lignibus æquat*). Omtryckt i D II, Graf-Skr. s. 165-174 (83 up: ut D II).

Johan Montin var född i Norrköping 1644; v. häradshövding 1673, borgmästare i Linköping s. å. (K. G. Odén, Östgötars minne 1902, s. 65); se vidare v. 143-152. Enl. mantalslängd 1711 (Maria Magdalena förs:s inre del, s. 25, Stockholms stads arkiv) bebodde han då »sin egen gård med sin kiäresta».

30 or. *aldels uti och in ut den* (D II har orden i den ordning som texten här). — 47, not *a*, or. *Mos. 6.* — 64, not *c*, or. *Sam. 6.* — 81 or. *oc.* — 82, not *e*, or. *Kon. 6.*

Rubr. 1 *Ähre-Trappa*. Ordet är i ä. sv. — dock särsk. efter R — rätt vanligt. Motivet hade ej långt före R använts i en gravdikt av Georg Jos. Törnquist (senare adlad Adelcrantz) över M. Bunge (Stockholm 1/8 1694), där det heter:

De ha wälsignat bå hans Giärningar åg Tankar/
Så att till Ära han fått ett berömligt Sätt/
Då hon med Hugnad på sin Trappa honom fört/
Åg äntlig insatt har i *Themis* skiära Tämpel/
Där till att skippa Lag åg Sannings rena Stämpel;
Dät åg med största Nijt af honom alltid skiet.

31 *stad* ställe.

42 *artigste* vackraste, finaste.

56 *blöte* mjuka.

61 not. *D. Pfeiffer* är säkerligen den ovanligt produktive tyske teologen och filologen *August P.* (1640—98).

62 *märckte* utmärkte, innebar.

77 *for ... färd* råkade illa ut (vanligen »fara en ond, elak, fanders färd»).

78 *Då ... smaka*. Jfr Grubb, Penu s. 176: »Efter swrt smaakar dhett sööta bäst»; *sur swett* är stående förbindelse.

79 *beswärlighet* vedermöda.

81 *styfwer buß* käck krigare.

83 *fick* grep fatt.

95 *knäbugt* knäböjning.

98 *med process* i procession.

107 f. *spelhus-juncker*. Se 2 Macc. 4: 12 ff. I v. 14 heter det, att prästerna i stället för att offra »lupo i spelhuset/ och sågo huru man ther bäll slog/ och annor spel dref».

109 *förstuld* förklädd.

111 *skalck*. Jfr 2 Macc. 4: 19: »then skalcken Iason».

115 *som en hund*. Se 2 Macc. 5: 10.

116 *En ... til*. Jfr Eccl. 1: 4: »Een slächt förgås/ then andra kommer til.»

118 *enfaldig* enkel.

126 *pratade ... så* talade så väl sin sak; jfr Dalin 1853: »*Prata för skålen*, tala med flödande tunga (uttrycket hämtadt ifrån Skålnallarnes kända förmåga att utbjuda sina varor)»; Verelius, Index s. 166 (1681): »Den som kan tala för Skålen, Sermone promptus»; uttrycket vanligt in till modern tid (SAOS).

127 *Mannens Ära*. Se XXII: 107.

134 *tågligt* långsamt, sakta. — *framtråkand's* mödosamt vandrande fram, stretande fram.

135 *brunachtig* bet. snarast 'med ljusbrunt hår, blond'. Jfr 1 Sam. 16: 12: »han var brunachtig medh fager ögon», där övers. 1917 har *ljuslätt*.

143 *Substitut ... Häradsting*, d. v. s. vice häradshövding.

163 *korg*. Meningen är väl, att han »fått korgen» av lyckan. — *braverar* trotsar.

165 *förnöylighet* förnöjsamhet.

166 *äfwentyr* fara, risk, svårighet(?).

160, not i. Se III: 108 ff. m. anm.

162 *Iusens Fader* cit. från Jac. 1: 17.

268-273. XXVI. Om Handel och Mißhandel (Gravskrift över Anders Grubb).

Efter or.tr. (i KB, UUB, JB), 4 s. fol. Strofnumrering införd här, Omtryckt i D II, Graf-Skr. s. 155-159.

Handlanden *Anders Grubb* var, såsom framgår av själva skriften, född i Umeå 1661, död i Stockholm ^{21/2} 1713; g. ^{24/11} 1691 m. Elisabeth Giöding, f. 1670, d. 1707, dotter av rådmannen Anders Johansson och Karin Hansdotter Giöding (enl. Stockh. rådhus och råd 2, s. 189). Datum för giftermålet bekräftas av bröllopsskrift (KB, 4°; omtryckt av Hesselman, Bröllopsdikter på dialekt s. 39 ff.). Brudens namn skrives där *Göding*. En yngre bror till A. G. var prostén Nils G. (E. Wermcrantz, Nils Grubbs lif och verksamhet, Upps. 1906, s. 18 f.).

15 *anständig* tillbörlig (jfr t. ex. XXVII: 21). — 22 *gement* vanligt. — 37-38 *För ... igen*. Jfr Es. 52: 3: »Ty altså säger HERren: J ären sålde för intet; J skolen ock vthan penningar löste warda.» — 43 *dytt* vittnen,

spottstyver (blott detta citat i SAOB). — 47 *man* blott. — *kitzla* kittla, smeka, egg. — 62 *broon* skeppsbron, kajen. — 76 *förfarit* erfarit. — 78-80 *Man... tingu*. Se Gen. 18:20 ff. — 91 f. *Och... försakat*. Vad detta syftar på är ej bekant. — 109 *Hans... war*. Jfr Phil. 1:21: »Ty Christus är mitt lijf/ och döden är min winning.»

274-278. XXVII. En Berömwärd Wärdinna i Werlden (Gravskrift över Sara von Allstedt).

Efter or.tr. (i KB, UUB), 4 s. fol., undertecknat *J. R.* Omtryckt i D II, Graf.Skr. s. 160-165 (texten här indelad i fyrradiga strofer).

Sara von Allstedt (dotter till Jochim A.; så enl. annan gravskr. i UUB, Palmsköld 391, enl. uppgift där förf. av O. Sillieström, jfr bok 3, XXVI) var vid sin död (enl. annan gravskrift, i UUB, fol.) 68 år, 10 månader och 10 dagar och skulle sålunda varit född $10\frac{1}{4}$ 1644. *Hans Henr. Schmeer* dog (enl. gravskrift i UUB, fol.) $23\frac{1}{8}$ 1712, 81 år gammal, vadan han bör ha varit född 1631. Sara v. Allstedt var enl. nyss anförda gravskrift gift i 48 år, 2 månader och 21 dagar; bröllopet skulle då ägt rum $1\frac{1}{6}$ 1664.

38 or. *Bewar mig'*. — 63 or. *Hwadt*. — 96 or. har / i st. f. punkt efter *graf*.

2-3 *Berömwärd... Werlden*. Jfr I:90.

4 *Förestäld* framställd.

26 *et slut* den slutsatsen.

37 *konstig* konstfärdig.

59 *förnäm* här med accenten på första stavelsen såsom ofta i äldre sv. — *Kiäller-* är måhända tryckfel i or. för *Kiällar-*, såsom D II har (jfr 66). 73-76 *Des... baner*. Jfr Cant. 2:4: »Han hafwer migh in vthi wijnkällaren; och kärleken är hans baneer öfwer migh».

78 *Enfaldig* oskrymtad.

83 *undragan* ha fördrag med honom.

98 *art* fint sätt. — *beskiedlighet* höviskhet.

99 *man* blott. — *Schmeerens*. I hs. V 5¹ i UUB nämnes »Schmerens källare» såsom frekventerad av R (se kom. till bok 3, tillägg). Enl. v. 102 hette källaren *förgylla Tunnan*. Något värdshus med detta namn fanns ej 1728 enl. A. J. von Henel, Den Nu för Tiden *florerande* Widtberömde Kongl. *Residence-Staden Stockholm*. Däremot upptar Henel *Wijn-Fatet* som låg vid Västerlånggatan och 1768 kallas »Förgyllda Vinfatet» (C. Lundin, Samf. St: Eriks årsbok 1903, s. 40) samt *Wijn-Pipan*, som låg vid Storkyrkobrinken (Henel s. 210).

108 *tapp to* (lågt.) tappen i tunnan (jfr »tapto»).

110 *snällhet* skicklighet.

134 *Beslutit* slutet, summan.

279-282. XXVIII. *Ächtenskaps Jubelfest* etc. (Guldbröllopsskrift till Henr. Jac. Hillebrand och Maria Sophia Amija).

Efter egenhändig hs. av R i UUB, Palmsköld 391, 4 s. 4°, undertecknad *J. R.* (se facs. 1 och till jämförelse handskriftsprovet ur Rs anteckningsbok, facs. 2). Strofnrering införd här. Omtryckt i D II, s. 77-80, med en del ändringar, som torde representera en omarbetning av R. Noterna, som saknas i hs., äro här avtryckta efter D II. Frånsett rena stavningsändringar äro avvikelserna i D II följande:

Titeln lyder i D II:

Ächtenskaps *Jubel-Fest*/

Af

Twänne förnäme femtie åhra Makar/

Kongl. Maj:ts

Tro tjänare och *Cañerer* i Kongl. *Com. Colleg.*

samt *Directeur* öfwer *Tiäru-Compagniet*,

Then Wällborne HERREN/

Herr *HINRICH JACOB*

HILDEBRAND,

Och

Thes kiärsäskeliga Hus-Fru/

Then Ädle och Wällborne FRU/

FRU

MARIA SOPHIA AMYA,

Then 17. *Martij*, Åhr 1713.

I Kongl. *Residencen STOCKHOLM*, firad och begången.

41 D II: Om ey med kropps doch Sinnes styrcka.

48-49 D II:

Ett Ädelt Brudpar/ Jag nu beder;

Och ett förnämt vngskaffar par

51 D II: har sagt.

57 D II: thet fattas.

60 D II: från.

61 D II: ett otroligt.

68 D II: här skall.

70 D II: weckor

72 D II: är

74 D II:

Men skull man wähl behöfwa wänta.

76-77 D II:

Ach ney. I nya *Testamente*

Wij *Saras* Löije fåfängt wänte.

Henrik Jakob Hildebrand var född 1636 i Wolfenbüttel, kom 1660 till Stockholm som handlande, kamrerare i kommerskollegium 1673, adlad 1698, död ¹⁴/₇ 1714. Han var gift (andra gången) ¹⁷/₈ 1663 med *Maria Sophia Amya*, född 1648, död ¹¹/₆ 1715, dotter av handlanden i Göteborg, kommissarien i kommerskollegium David Amya och Antoinette Hartzen (allt enl. Sv. ad. ättart.).

53 or. saknar punkt efter *lande*. — 62, not *c*, or. *ärs*. — 73, not *d*, or. *ährs*, *ottande*.

Str. 2-3. 29 *sammanwefwat* sammanvecklat, intimt förenat. — 33 *ett och ett* både det ena och det andra (se SAOB E 546; ex. där blott från fru Carlén).

Str. 5. 47 *nötter* noter (ej nybildning av R, se Åkerblom s. 178); *tact och nötter* även bok 3, LXI: 84.

Str. 6. 49 *wårt Ungskaffar-par* våra två brudsvänner (bröllopsmarskalkar, blosshållare). Som dylika ha tydligen fungerat de i not *b* nämnda »Herr Vice-Präsidenten» (77 år) och »Herr Lagman» (75 år).

Str. 10. 76 *Saras löye*: se Gen. 18: 12.

Str. 11. 79-81 *Lär... så*. Jfr Lev. 25: 2-4, 10-11: »... När J komme in vthi thet land/ som jagh eder gifwandes warder/ skolen J hålla landsens helg HERranom: Så at tu i sex åhr sår tin åker/ och i sex åhr skär tin wijngård/ och samlar in fruchtena: Men på siunde åhrena skal landet hålla HERranom sina stora helg/ i hwilko tu icke skalt såå tin åker eller berga tin wijngård... Och J skolen helga thet femtjonde åhret/ och skolen kalla thet ett friåhr i landena/ allom them som boo ther inne: ty thet är edart clangåhr. Så skal hwar och en när eder komma til sina ägor igen/ och til sina slächt. Ty thet femtjonde åhret är edart clangåhr. J skolen intet såå /eij heller vpskära thet af sigh sielfwo wäxt är» etc. Detta bibelställe (Lev. 25: 9-10, 13) har R redan tidigare, ¹/₁ 1708, tagit till utgångspunkt för en dikt; se bok 3, XIX. — 79 *en stüds* enstädes, någonstädes.

283-287. XXIX. *Det första Par och sidsta Par* etc. (Bröllopskrift till Chr. Pauli och Sara Bedoveire).

Efter or.tr. (i KB, UUB), 4 s. fol., undertecknat *J. R.* Omtryckt i D II, s. 58-63; där indelad i fyrradiga strofer.

Christopher Pauli föddes 1678, handlande och silkesstrumpsfabrikör i Stockholm, död 1751. Han blev omgift med Johanna Thormöhlen. — *Sara Bedoire* (dotter av perukmakaren i Stockholm Jean B.) föddes 1694, död 1722 (allt enl. Örnberg, Sv. ättart.).

31 or. *mer en*. — 42 or. *So*. — 90 or. *all' i ihopa*. — 103 or. *Att två gör tuu* (*två och två* D II och så rättat med bläck i UUB:s ex. av or.). — 105 or. *Twå gångor tre* (*två* D II och så rättat i UUB:s ex.).

2 *här til* hittills. — 7 *Manufactoristen* fabrikören. — 24 *stutzat* prunkat. — 29 *håf* gård (jfr SAOB H 1270). — *lo* loge. — 37 *widibegripne* vidsträckta. — 42 *dens...* *Esther* kung Ahasveros, som enl. Esth. 1: 1 »rådandes war alt ifrån Indien in til Ethiopien/ öfwer hundrade siu och tiugu land». — 45 *Statist* politiker, stats(vetenskaps-)man (ä. ty. *statist* 'politicus; juris publici peritus, staatskundiger'). — 47 *Donaten* Donatus, latinska grammatikan. — 58 *gull-smunken* en ordentlig slump med guld (-mynt) (jfr sv. dial. *smunk* 'en del, sqvätt; slump' Rietz; Spegel, se Dahlgren). — 63 *just* precis. — 84 *kiött... kiötte*. Jfr Gen. 2: 23: »Tå sade menniskian: Thetta är doch been af minom benom/ och kött af mino köte.» — 94 *Af... jorðe* med not. Se Act. 17: 26: »[Gudh] hafwer giordt alt menniskio slächtet af ett blodh/ til at boo på hela jordene». — 97 *gård* stängsel, mur.

100-108. Gåtans lösning torde, enligt påpekande av fru Gerda Grape, Uppsala, vara 'ett par'.

109-121. Gåtans lösning är enl. fru Gerda Grape 'den kvinnliga skönheten'.

288-294. XXX. *Rimdantz i Fast-lagen* etc. (Bröllopsskrift till Elias Bonge och Margaretha Elisabeth Köhn).

Efter or.tr. (i KB, UUB — även Palmsköld 391 —, JB), 4°, 8 s. Strof-numrering här tillagd. Omtryckt i D II, s. 64-69.

Om kontrahenterna är intet känt.

23 or. *sink* (? trasigt u el. n).

289-290. Fastlags-Dantzen. Om den metr. formen se E. Noreen, Nysv. stud. 16: 78 ff.

22 *Fastlags-Dantzen*. *Dansa fastlagen* förekommer under 1600-talet i samma bet. som *leka*, *löpa* f. 'delta i fastlagsupptåg, -gyckel' (SAOB F 363). 23 *har i bruk* brukar. Frasen är i SAOB belagd även från Schroderus 1635 och fru Brenner 1713. — *fålas* (för *färdas*) väsnas. — *ålas* bråka (även 'leka, fjollas').

24 *Grift-skrift* gravskrift (på 1600-talet ej ovanl., t. ex. hos Lucidor). — *Gift-skrifter* trol. tillfällig bildning av R (blott detta ex. i SAOB).

26 *Hiertskått* häftig smärta, »hugg» i hjärtat. — *hiernbrått* huvudbry.

28 *ledse* led, trött.

30 *trädt* träget. — *åhågan* omtanken, omsorgen.

32 *tida* ofta.

33 *kram* läs *kramm* (jfr bok I, VII: 119).

34 *Mång'n eij* (*wil*) i st. f. *Mången eij* för att ej bryta mot de klassiska positionsreglerna.

- 35 *hiern-skalen* hjärnaskålen, skallen (jfr SAOB H 1055, Åkerblom s. 160 f.; hos R skulle *-skalen* kunna tänkas vara vgt.dial. för *-skallen*, men SAOB har ännu ett belägg för *-skalen*).
- 38 *prackare* kläpare, stympare.
- 39 ff. anspelar tydligen återigen på kritiken mot XVI och XXII, se där.
- 41 *prickar och*, läs av metr. skäl *prickar å* (?).
- 45 *kolf* pik (eg. pil).
- 46-47 *Si... Stiernhielm*. Jfr den inledande anm. om versformen.
- 49 *war* är tryckfel i denna uppl. för *wa*, som är metriskt betingat. — *stäker* stinker. Samtidigt utgöra orden *stäker och bräker* en ordlek med uttr. *ståkande och bråkande*, »stickande och brytande» (mlt. *steken unde breken*), kamp, dust, tornering (t. ex. hos Stiernhielm, se SAOB B 4449). — och läs av metriska skäl *å*.
- 50 *Täcke... dag*. Jfr bok 3, II: 87. — *behag* ynnest.
- 52 *för* i stället för. — *lack* fel, klander. — *plä... Svenska* tyder på att *Pack... lack* skulle vara ett ordspråk, som dock icke återfunnits före R; när uttrycket förekommer i Växjö domk. akter 1781, nr 588 (SAOS), kan det vara cit. fr. R (däremot är *lack och lyte* stående förbindelse).
- 53 *rännan* rännstenen.
- 55 *slut* beslut.
- 56 *är yrsker* yrar.
- 57 *galanta* hyggliga, präktiga.
- 58 *näfwet tak* handtag.
- 59 *och* läs *å*.
- 60 *drif* åstadkom, gör.
- 61 *Hwem... grunden*. Hunden är i ordspråket typen för den avundsjuke; jfr bok 4, III: 104 f.
- 62-64 *Den... proppar*. Verserna parafrasera det bok 4, III: 57 f. anförda ordspråket »Han måste ha mycke miöl som will stoppa hwars mans mun».
- 63 *mycket* tryckfel i denna uppl. för *mycke* (metr. nödvändigt).
- 65 *marga och arga* många och illvilliga.
- 68 *Nu* trol. 'nä'.
- 70 *all åtalan osunn* allt klander [för mig är] ohälsosamt.
- 71 *dumm* trol. 'slö'.
- 72 *Bången*. Bestämd form av familjenamn, särskilt en- och tvåstaviga, är vid denna tid fullt bruklig. Jfr *Friskan* bok 3, XXXII, XXXIV, *Torsken* bok 3, XXXII: 45. Ännu 1770 skriver J. G. Oxenstierna i sina dagboksanteckningar (utg. av G. Stjernström 1881, se t. ex. s. 86) *Creutzsen* Creutz, *Ribbingen* Ribbing, *Zögen* Zöge [von Manteuffel].

291-294. Bröllops-Skriften.

Str. 1. 76-77 *I... trüte-frö*. Se XXII. — 78 *Tadlerkopf*. Ordet, som saknas hos Grimm, torde vara bildat av R.

Str. 4-5. 99 *stycke* sak. — 100 *makna* gjorda till äkta makar. Jfr *ett makan* *Maka-skifte* XXIV: 87 och Åkerblom s. 117. — 103 *Barn-unga* helt unga (i ä. tid vanligt ord).

Str. 6-7. 106 *å ... gånga*. Uttrycket är hämtat ur Landslagen. Jfr GB XVI: »Gånger Kona å andro Giffto» (så i uppl. Stlm 1685; de andra uppl., som varit mig tillgängliga, ha *andra*). — 116 *förnumma* maskera, förkläda, kläda ut.

Str. 8-10. 119 *straffa* klandra, kritisera. — 130 *ha högsta lundet* står tydl. i samma bet. som *ha högsta ordet* 'hava det avgörande ordet, (vilja) vara den bestämmande' (SAOB H 2242). — 132 *hör i*, d. v. s. *hör I*.

Str. 11. 138-139 *som ... däruti* syftar antagligen på ordstävets »'Det lägger jag mej inte i!' — sa' bond', när kamraten föll i drank-karet», J. G. Schultz, Sex hundra svenska ordstäf, 1870, s. 7 (»'Det der lägger jag mig inte uti' — sa bonden» etc., Sa' han, 1876, s. 20) eller möjligen på det av Kalén, Folkminnen o. Folktankar 1925, s. 33, från Halland anförda »Dä rör me inte, å ja lägger me inte i'et, sa gubben, nör käringa sket i sänga.» — 141 *begå* handla, göra (denna användning ej i SAOB).

Str. 12-13. 143 *se sig om* svara för, ta ansvaret själv. Jfr t. ex. Act. 18: 15: »Men/ är något spörmål om ord och namn/ och om edor lagh/ ther mågen J sielfwe see eder om: ty ther öfwer wil jagh ingen domare wara.» — 147 *stå på pall* brukar betyda 'stå på skampallen (i kyrkan)', men här avses snarare »sängpallen», som var fast inventarium i äldre tid; jfr t. ex. »En Måhlat Säng medh Sin Pall» bouppt. Stockh. 1659, »I Stor Ny säng med Skrufwar och Pall der till» bouppt. Stockh. 1678 (SAOS), även som Fatab. 1913, s. 30. — 148 *hurtig* modig.

295-301. XXXI. *Samtal/ Emillan En Ächtenskaps Ängel* etc. (Bröllopsskrift till Johan Burghman och Christina Strömberg).

Efter or.tr. (i KB, UUB: Palmsköld 391), 8 s., 4°, anonymt. S. 2 har överst vinjett med devisen: *Res bona tres sunt* (anspelande på att brudgummen gifte sig för tredje gången). Omtryckt i D II, s. 70-77 med följande avvikelser (utom de rent ortografiska): r. 19 D II *Jfr Christina*. — r. 94-97 saknas i D II. — r. 101 *så wor' och* D II. — 155 till *weld* har D II noten: *Ex Passione*.

Johan Burghman dog ^{21/9} 1730 »af ett olyckeligt Fall» vid ej fullt 69 års ålder (enl. två gravskrifter, KB, fol.). Han bör alltså ha varit född 1661. Enl. v. Henel, a. a. s. 157 och 185 (där namnet skrives *Burgman*, resp. *Bourgman*) var han 1728 sidenhandlare vid Skeppsbron och kyrkoråd i Storkyrkoförsamlingen (jfr v. 162).

25 punkt saknas i or. — 31 or. *med* (men D II). — 32 punkt saknas i or.

4, 11 *Raphaël, Asmodæus*. Personerna hämtade ur Tobie bok. — 35 *Thes* därför. — 44 *förplichtat* vara pliktig att bevisa trohet o. s. v. (jfr t. ex. Mal. 2: 14: »tina kära hustru/ then HERren tigh tillskickat hafwer/ och then tin make är/ hwilken tu förplichtad äst»). — 47 *hielpen*. Jfr Gen. 2: 18. — 49 *wederspelet* motsatsen (se XVI: 48). — 54 *twå... en*. Jfr Prov. 4: 9: »Så är nu bättre två än en.» — 55 *ondt... allen*. Jfr Gen. 2: 18: »Thet är icke godt/ at menniskian är allena.» — 58 *tar... siuk* oklart. — *efterfar* eftersträvar. — 66 *paßlig* lagom, medelmåttigt. — 69 *Maka* make el. maka. — 74 *full snart* mycket snart, inom kort. — 82 *harm* olycka. — 90, noten (§). *Matth. cap. 3* är fel för »Matth. cap. 1», där skökorna Thamar och Rahab nämnas i Kristi släktregister. Säkerligen föreligger sammanblandning (av R själv?) med Luc. 3, där även ett släktregister finnes. — 129 *med* är tryckfel i denna uppl för *wed*. — 134 *helftit*. Se bok I, XIV: 40. — 161 *Dra* bära. — *står ~ för* anstår. — 167 *trug* hot.

302-308. XXXII. Törne utan Tagg etc. (Gravskrift över Olof Hansson Törnflycht).

Efter or.tr., 4 s. fol. (i KB, UUB, JB, Link B, Göteb. Stads-B.), under-tecknat *J. Runius*. Strofnumrering tillagd här. Omtryckt i D II, Graf-Skr. s. 175-180 samt i Sam. Törlings likpredikan »Ändans Christeliga På-tänckiande», Stlm 1714, s. 61-66.

Olof Hansson Törne, nobil. *Törnflycht*, föddes $\frac{5}{4}$ 1640, handlande i Stockholm, 1683 rådmän, 1694—1705 handelsborgmästare, 1697—1705 direktör i Tjärkompaniet, adl. 1698, 1710 kommerseråd, död $\frac{9}{4}$ 1713. Se f. ö. uppslagsböcker.

67 or. punkt efter *klifwit*. — 77 or. *mild*. — 88 not 6: notsiffran utfallen i or. i fotnoten. — 120 or. *stand* (trasigt *d.*). — 122 punkt saknas i or. efter *skattas*. — 125 or. *Törnflycht*. — 128 punkt saknas i or.

Str. 1-2. 15 *förnämt* jfr XXVII: 59. — 16 *drifwa* behandla. — 20 *Den...* döda. R dog mindre än två månader senare. — 26, not 1 *billigt* med fog (så även v. 72).

Str. 5-7. 41 *dra* bära. — 45 *texter* text. — 51 med not 2. Se Judic. 9: 7-15. — 52 *ute-slagit* avslagit, väl egentl. 'förlorat' (blott detta citat i SAOS); jfr ty. »sich gedanken, leid, zorn ausschlagen, sie aus dem kopf, dem sinn, dem herz schlagen und verjagen» Grimm.

Str. 8-9. *thy* det (gammal dativ). — 59-60 *Ty... flyr*. Jfr Matth. 23: 12, Luc. 14: 11, 18: 14. — 63 *förfarit* erfarit.

Str. 11-12. 77 *skuggan ~ til* en (sken)bild av; jfr t. ex. Ebr. 10: 1: »Ty lagen hafwer skuggan af thet tilkommande goda/ och icke sielfwa warelsen.» — 83 *Guds...* är med not 5. Det citerade bibelstället lyder: »Såsom een roos ibland törne/ så är min kära ibland döttrarna.»

Str. 13-14. 92 *pruta* opponera sig. — 94 *fördämpar* förkväver. — 96 i *goda jord*. Så i Matth. 13, Luc. 8.

Str. 16. 105 *Sinai*... *hafwer*. I reg. till Karl XII:s bibel står »*Sina/ Sinai/ törnebuske*.»

Str. 17-18. 112 *nedrig* låg. — 114 *nedrig* ödmjuka. — 116 *At*... *befryndat*. Törnflycht hade 4 döttrar, som blevo gifta med Carl Piper, J. P. Lillienstedt, Arvid Horn och J. A. Meijerfelt. — 120 *respect* se XXII: 103. — 122 med not 9. Bibelstället lyder: »Ett godt rychte är bättre än godt salwa.»

Str. 19. 123 f. med not 10. Bibelstället lyder: »Ty dårars löije är såsom sprakande af törne vnder grytone: och thet är ock fåfängelighet.» — 128 *flättia* flärd.

309-314. XXXIII. *Eendrückt och Twüdrückt* etc. (Bröllopsskrift till Jochum Schackou och Catharina Hart).

Efter D II, s. 80-84. Strofnrering tillagd här.

Enligt annan bröllopsskrift, av Rs vän Lindsteen (UUB, 4°), ägde bröllopet rum icke $\frac{2}{6}$ utan först $\frac{2}{1}$ 1713 (sålunda efter Rs död). Här kallas brudgummen *Jochim Schako* och bruden *Catharina Hardt*, dotter till framl. skepparen Magnus Hardt. I ett egenhändigt brev till *Jochim Schako* $\frac{2}{6}$ 1712 skriver hon sig *Catarina Hart* (Stockholms konsistorii protokoll 1713, aktbandet, n:r 188; i Stockholms stads arkiv). C. H. synes av sin far ha blivit förlovad med Schackou (så uppger åtminstone brodern Jochim Hart i brev till nedannämnde Falck, okt. 1712, ehuru nedannämnde Sahlsteén påstår, att detta är en uppspunnen intrig). I okt. 1712 blev hon emellertid bekant med en viss Eric Sahlsteén, de förlovade sig med varandra och begärde kort efter lysning, vilken dock kontramanderades, för att hon skulle »communicera[de] denna handel med handelsman H: Johan Falck hwilcken åtagit sig disposition med hennes Sahl. Förälldrars Stårbhuus» (skrivelse av Sahlsteén ib.). I själva verket torde prästen ha vägrat lysning. Schackou ville tydligen icke avstå från C. H. och understöddes av hennes bror Jochim. Tvistigheterna drogo länge ut. $\frac{20}{6}$ 1713 var saken föremål för behandling i Stockholms konsistorium. Därvid upplästes bl. a. en skrivelse från C. H., där hon »tilstår sig vara nögd med det ächtenskaps-löfte hon giordt til Schakow.» Konsistorium uppmanade Sahlsteén att godvilligt avstå sin pretention, och vid följande konsistorii sammanträde, $\frac{16}{1}$ 1713, meddelades, att Sahlsteén och Schackou voro förlikta. — Schackou levde åtminstone ännu 1728, då han ss. »Hr. *Jochim Schakau*, Skeps-*Clarerare*» upptas hos Henel, s. 213; han innehade då vårdshuset »Gamla Stettin/ Warg Gränden/ wid Skepsbron» (under rubr. »Wårds. Huus/ hwarest siöledes ankommande/ genast kunna få *Quarter* och blifwa spisade»).

9 or. *Förbundh*. — 61 or. *sä'mdes*. — 83 or. har punkt efter *Fart*.

Dikten är liksom den följande (XXXIV) på många ställen dunkel. Om XXXIV yttrar Atterbom — som ju överhuvudtaget bedömer R obilligt — i Svenska siare och skaldar 2: 196, att verserna »tyckas dock näppeligen vara skrifna i nyktert tillstånd». Rimligare är det att hänvisa till att R då XXXIII tillkom var dödssjuk (jfr XXX, XXXII: 20). Åtminstone beträffande XXXIV, vars datering är oviss (se nedan), synes man även få räkna med att hans efterlämnade ms. varit svårläst.

Str. 1. 13 *Concordia... belägen*. Någon dylik ö synes icke existera, men kanske har R fått uppslaget att använda *Concordia* 'endräkt' som geografiskt namn från »Land van d'Eendracht», latiniserat *Concordia* (se t. ex. B. la Martiniere, Historisch-Politisch-Geographischer Atlas 3, Leipz. 1745), på Australiens västkust, upptäckt och namngivet av holländarna 1616 (se t. ex. Werken uitgeg. door de Linschoten-vereeniging 17, s. XXIX f.). — 16 fort fram.

Str. 2. 17 *satt ~ bij* satte till. — *Daglös-Anckar* (vanl. *dagligs-*) 'dagliga ankaret' (jfr XXXIV: 52, 66). — 19 *Hyttan* hytten. — 20 *fast* mycket.

Str. 3. 21 *Capo bon Sperance* Goda Hopps-udden.

Str. 8. 43 *börd* god, förlig vind (vanlig biform till *bör*; jfr 83).

Str. 10-11. 51 *Noach... huld*. Se Gen. 9: 20 ff. — *wände'gen* upphörde. — 55 *Salomon... Troo*. Se I Reg. 2. — 56 *Thamars... swijda*. Se 2 Sam. 13.

Str. 13-15. 62 *märkelig* högeligen. — *Troo* trohetslöfte, äkta förbund. — 63 *förnöijligt* trol. 'angenämt, trevligt'. — 66 *Hushåld* samliv; *önkeligit huus-håldh* belägger SAOB även fr. 1629. — 67 *Semiramis... taar*. Jfr bok 3, II: 69. — 69 *Damon, Pythias*. Historien om de trogna vännerna *Damon* och *Phintias* (så) finns bl. a. hos Cicero (De officiis III: 45; se vidare Pauly-Wissowa, Reallex., art. *Damon* 18). *Damon* och *Pythias* uppträda även som personer i en anekdot bok 4, s. 49.

Str. 17-19. 78 *Hafwet Buller-Fält*. Jfr Jer. 5: 22: »om thes [havets] böljor än fast bulra.» — 79 *twå-Sköötes winn* »två-skots-vind», förlig vind. Sammanhanget i versen är f. ö. oklart. — 83 *Handelskap* handel, köpenskap. — 84 *Stycke* »ting». — 85 *Gull-Pactols Flod*. Floden *Pactolus* i Lydien var — åtminstone enligt den antika traditionen — guldsandförande.

Str. 20-22. Gåtans lösning är utg. okänd.

315-320. XXXIV. *Fast Mars och Mors i Norden rasar* etc. (Bröllopskrift till Joh. Gust. Ankarstierna och Hedwigh Sillfwercrants).

Efter D II, s. 84-88. Strofonnumrering tillagd här.

Johan Gustav Ankarstierna var född 1684. Släkten var av holländskt ursprung: J. G. A. var son av amiral Cornelius Thijssen, nob. Ankarstierna

(så enl. Sv. ad. ättart., men jfr nedan), vars far Didrik Thijsen var född i Zeeland och 1649 blev löjtnant i svensk tjänst. J. G. A. blev överlöjtnant i amiralitetet 1700, kapten 1708; död i Malaga efter $16\frac{1}{2}$ 1713; $27\frac{1}{4}$ 1714 utesluten ur rullan, emedan man ej visste, om han levde (enl. Lewenhaupt, Karl XII:s off. och Sv. ad. ättart.); g. 1713 efter $16\frac{1}{2}$ (sålunda efter Rs död) m. *Hedvig Silfvercrantz*, f. 1687, d. 1723, dotter av kammarrådet Johan Hyltén, nob. Silfvercrantz, och Maria Hammarin (enl. Sv. ad. ättart.). Förestående uppgifter dras emellertid delvis i tvivelsmål av amiral G. Unger, som benäget meddelat följande: »J. G. Ankarstierna (hela familjen skrev sitt namn utan c) var 1710 chef å skeppet Öland [jfr 25, 72], och torde det vara vid denna tidpunkt äktenskapet ingicks. År 1712 uppträdde han som kommissionerad kaparkapten på västkusten förande kaparfartygen »St. Joris» och »Stockholms Galej», båda till synes hemmahörande i Stockholm med Hedenberg som redare. Följande år förde han den Hedenberg tillhörande kaparen »Svensk lösen», med vilken han bl. a. opererade i Nordsjön, men är från denna tid försvunnen. Varifrån uppgiften om hans fränfälle i Malaga är hämtad har t. v. ej kunnat konstateras.»

3 or. *flåtar' hop*. — 9 or. punkt efter *Gustaw*. — 16 or. *wärckstad-kröntes*. — 36 or. *Ellkysyn*. — 45 or. *har-ju*. — 48 or. *Segell-Repp jumatt*. — 55 or. *äfwentyr. Jag*. — 61 or. *borneholm*. — 86 or. *swer'ge*. — 93 or. *hambm*. — 108 punkt här tillagd.

Diktens datering är, såsom framgår av uppgifterna ovan, osäker. Uttrycken v. 90-91 synas tyda på att bröllopet ägt rum i början på ett år, varför dikten kan vara författad nyåret 1711. — Beträffande dess allmänna karaktär jfr den inledande anmärkningen till XXXIII. För värdefull hjälp vid tolkningen av de många sjötermerna står jag i tacksamhetsskuld till kommandörkapten Helge Strömbäck. Dennes upplysningar anföras nedan såvitt möjligt in extenso och äro signerade »S». Vid str. 38 har Strömbäck inlett kommentaren med en sammanhängande, stundom något fri översättning.

Rubr. r. 17 *heligdommens* den heliga ceremoniens, vigselns. — 19 *sielft begiärligt* är troligen tryckfel i D för *sielf-begiärligt*, ett ord som i ä. sv. är synnerligen vanligt i välgångsönskningar. Det förekommer bok 3, XLIX: 14 (»önskar ∞ Min *Mamma* nu en lång och sielfbegärlig ro»). Jfr vidare t. ex. »önska Alt sielfbegiärligt Godt» H. G. von Brobergen, Ledige Stunders *Poëtiske Tijd-Fördriif* 1708, s. 17 (bröllopsdikt fr. 1690); »önskar jag af Gud allsmäktig all sjelfbegärlig välmåga» Rääf, Ydre här. 4: 36 (handl. fr. 1669); »Wid *Condolance* brefs beswarande, betygar man sin hiertans sorg ∞ *Recommenderandes* sig vidare ∞ med trogen önskan til all sielfbegärlig välgång» Biurman, *Bref-Ställare* 1729, s. 42 f.; »Einem alles gedeyliche Wohlergehen wünschen, önska enom all sjelfbegärlig välgång» Lind, *Ordb.* 1749.

Str. 1. 22 *Nordstiernan* polstjärnan; jfr 53 och brudgummens namn. — 25 *Öland* var ett linjeskepp, byggt 1705, förliste 1742 (G. Unger, Ill. sv. sjökrigshist. 2: 309), på vilket tydligen Ankarstierna tjänstgjort (jfr 72). — *plijra*. Då något adj. *plir* icke f. ö. anträffats, är *plijra* möjligen tryckfel i D för *plijrand'* (?).

Str. 2. 27 *sitt Phantasie* sina gyckelbilder; ordet är i ä. tid stundom neutr. (så t. ex. Österling 1724, se SAOB). — 29 *Conterfey*. Jfr *Contrafey* I: 14, *Contrafait* III: 109 f.

Str. 3. »När jag var på (stod på, hade post som) utkik, gav Amfitrite en storm, och Æolus ropade: purr ut överallt! Ankaret måste upp, kom, rappa dig, sjöman, slå undan pallarna [i ankarspelet för att vinda upp ankaret], skeppet måste ut på Nereus' vilda fält. [Här får man sålunda bilden av en uppkommande storm, som gör att fartyget måste lätta ankar för att under segel rida ut stormen.]» (S.). — 30 *Utkyk*. Stilen och bokstaven *y* visar, att ordet avser att vara holl. *uitkijk* 'utkik'. Den starka inblandningen av holländska ord och uttryck i dikten har sin särskilda anledning i brudgummens härstamning (se ovan). — 31 *Æolus*... i synes knappast kunna betyda annat än 'utbrast i följande ord, utropade'. — *Purran over all* är trol. holl. *por aan over al* 'purra hela besättningen', där *over al* motsvarar sv. *öfwer alt*, som »ropas när alt manskapet skall uppå däck, såsom wid en action och wid storm» Dalman 1765. »*Purr ut överallt!* användes fortfarande, då hela besättningen skall väckas» (S.). — 32 *Repp... pallfall* torde vara holl. *rep je, maat, pal val* 'skynda dig, matros, fäll »pallen»'; *pall* »är en trädslå som wrider sig kring en nagel, och kan skjutas emot foten af et gångspel, så at det intet kan gå tilbakars, fördensskull äro inkipningar i foten, som palla emot ändan af pallen» Dalman 1765. »Denna tolkning säkerligen riktig, ehuru uttrycket är *sätta pall i spelet*, resp. *slå undan pallarna* (Rosvall 1803)» (S.).

Str. 4. »Jag hörde 'ror i lä!', låt storseglet falla, bräck med focken [kan användas såväl vid genom- som undanvindsvändning för att få förskeppet att falla], hal an styrbords hals [ett kommandoord, som användes sedan vändning verkställdes och man lägger upp fartyget bidevind], skota an i lä, skjut fart [se nedan], gör nu var och en sitt bästa, reva stormärsseglet [?], orkanen begynner knalla» (S.). — 34 *Roel* ser ut som ett mellanting mellan holl. *roer* och den i ä. sv. vanliga formen *rol* 'roder'. »*Ror i lä* commenderas när man vill gå öfwer stag» Dalman 1765. — *Skinwallen* (möjligen tryckfel i D för *Skiön-*) 'storseglet', ä. sv. *skön(e)wall*, *skön(e)valssegel*, ty. *Schönfarsegel*, *Schoversegel* (holl. *schooverzeil*) 'großes Segel des Hauptmastes'. — 35 *bräck... Hållan*. »*Bräck med focken* är ett tänkbart kommandoord då man härmed vill påskynda förskeppets avfallning under vändning. Härmed kan också förenas *hal an styrbords hals*, d. v. s. den talja som drar ner ena sidans skothorn mot däck» (S.). — 36 *Skoet... fart*.

»Skota an i lä är fullt klart uttryck. Men *gie fart* är oklart. Skall det vara 'ge fart, sätt fart, öka farten' e. d.? I detta fall får det anses som en sammanfattning av andra åtgärder med alla segel efter vändningen för att få fartyget att skjuta fart» (S.). — *Skoet* trol. qvasiholländsk stavning för sv. *skot* (holl. *schoot* sbst.). — i *Läed* i lä. — *Ellk syn* (or. *Ellksyn*)... *man*, holl. *elk sijn best, al man!* 'var och en sitt bästa, alle man!' — 37 *Reef... mars*. »*Refbänsel* är et smalt tåg som tages genom lödran och halas åt näcken samt fastgöres om rån» Dalman 1765; *groet mars* är holl. (*de*) *groote mars* 'stormärs'. »Ur saklig synpunkt passar *Reef... mars* icke alls in i sammanhanget. Även om man vill tolka *groet mars* såsom 'stormärs-seglet' i st. f. 'stormärsen', så är revbäntselns anbringande blott en liten detalj i den revningsprocedur som upprullas när orkanen begynner knalla» (S.).

Str. 5. »Är stagemusen klar, pisspottan fast surrad, ligg bi, loss förmärsbolin, fira storstången. [Dessa åtgärder kunna tänkas i sakligt sammanhang ehuru med avsevärda tidsintervaller. Sålunda övertygar man sig i de två första satserna om att tacklingen tål de påfrestningar som uppkomma när man lägger upp fartyget mot vind, staget stöttar ju masten förifrån, d. v. s. i den riktning från vilken trycket nu blir starkast, och pisspottan sträcker mesan, som också frestas vid biliggnig; *ligg bi* är en procedur, som i sig innesluter en hel rad kommandoord, bl. a. *loss förmärsbolin*; att fira storstången (för att minska vindfånget) är ett stort arbete men väl tänk-bart. V. 40 är för mig obegriplig, se vidare nedan.] Vi måste gå över stag [d. v. s. vända genom vinden], låt därför purra alle man. [Fartyget tänkes ligga och hålla sjön och driver ner mot banken, varför man måste vända och skjuta fart igen för att komma förbi faran. Men v. 31 hade ju alle man redan purrats, varför det är egendomligt, att det i v. 41 åter upprepas — om man inte tänker sig att händelserna i str. 3-4 tagit ett helt dygn i anspråk.]]» (S.). — 38 *Stagemusen*. »Stagögat ligger om toppen och är ändan fast wid staget kring en cunta eller stor knut om hwilken stagemusen sitter» Dalman 1765. Jfr vidare 44. — *Pißpättan*. »*Pißpotta* äro brassarne som sitta i nedra ändan af mesans sprie» Dalman 1765. — 39 *Loes Magerman*, kommandoord, loss magerman! (S.). *Loes* är holl. *loos* (jfr *Skoet* 36, *groet* 37, 50, liksom omvänt *Spool* för holl. *spoel* 43). — *Magerman* förmärsbolin (Rosenfeldt Tourville 1698, s. 21, Röding, Rosvall 1803 s. 112). — *grote... Rand. grote stang* uppges i holl. ordböcker vara 'storbommen', men avser »här troligen 'storstången' el. 'svåra stången' (den del av stormasten, som kommer närmast ovan undermasten). I hårt väder firade man förr ofta ner stängerna för att minska vindfånget. Uttrycket *på rand* användes härvid (underförstått: på el. till märsranden) särskilt om seglen, vilka firades på rand el. randades (jfr Rosvall 1803, s. 56)» (S.). — 40 *Levant... Sand*. »Man kunde gissa att versens innebörd vore: lävantet är skralt (dåligt), och vi ha Doggers bank i lä; men denna tolkning är ur saklig synpunkt befängd, ty om lä vant (stöttningen av masten sidvägen)

är dålig spelar ingen roll, då frestningen kommer på lovarts vant. Föreligger manne tryckfel i D (för *watn*)? Man kan tänka sig: vattnet i lä är dåligt, vi ha där Doggers bank; därför måste man nu (41) gå över stag, d. v. s. vända genom vind, så att man icke ligger och driver ned mot banken» (S.). Den för *Leuvant* använda stilsorten tyder snarast på att det skulle vara ett holl. ord. — *Sand* bank; »*sand*» användes ännu i engelska för 'bank' i namn på vissa grund i Nordsjön» (S.). — 41 *Over Staag*, holl., 'över stag'. — *Elke*, holl., 'varje'.

Str. 6. »Dikt ror, pumpa läns, fregatten är läck, smörj levangen väl, spola däck, hit med skrubb och svabel, en man till utkik på stagmusen; vad nu då, vår pisspottas tackling har ju gått [45 här endast gissningsvis översatt; jfr vidare nedan]» (S.). — 42 *Roel... Ambord*. »Formuleringen är otydlig, emedan det blott säges: roret dikt om bord (alltså icke åt vilket håll, lovart eller lä). Nutida kommandoord ha frångått lovart och lä och äro *styrbord dikt* eller *babord dikt*, då roret lägges så långt det går åt angiven sida (bord)» (S.). — *Roel* se 34. — *dicht Ambord*, holl. *dig* *aan boord*. — *Laccagie*, holl. *lekkag(i)e* 'läckage'. — 43 *loijwagen* *leva(n)gen*, »en cirkelbåge af träd under däcksbalkarne uti Archeliet hwaremot roderpinnen åker när han wandrar» Dalman 1765, holl. *luiwagen*, ty. *leuwagen*. — *Spool... svvabb*. »*Spool däck* synes i detta sammanhang oklart. Det kan näppeligen betyda 'spola däck', när det blåser så att skutan är läck. Antingen menas härmed, att däckets överspolas med vatten (av sjöar), varför skrubb och svabel tas fram för att skaffa undan vattnet, eller också har R i sina drömmar hoppat in på ett annat kapitel i tillvaron ombord, nämligen rengöringen av fartyget, där kommandoordet *spola däck* tillgripes och de angivna redskapen komma till användning» (S.). — *Spool däck*, holl. *spoel dek*. — *duvüyl och svvabb*, holl. *duwil, zwabbe*. — 44 *Jan Hagel* typisk benämning på 'simpel sjöman' (även allmänare 'pöbel'), urspr. från holl. (där även skrivet *Janhagel*). Se vidare Hjelmqvist, Förnamn och familjenamn s. 74 f., där bl. a. anföras ex. från Rosenfeldt, Navigationen 1693, och en dikt av densamme: »Neptunus' beckett folk, bå skieppar' och Jan Hagel», samt från Bellman, som (Carlén 2: 264) har samma fras som R: »Jan Hagel, kom, kik ut!», troligen en reminiscens. — *Kyk uth*, holl. *kijk uit*; jfr 30. — *Bestig Stagmusen*. Jfr 38. »Jag har icke kunnat finna någon uttömmande definition på *stagmus*. Ordet finns i nautiska lexika fram till 1800-talets slut men blott med angivande av att *mus* är en ansvällning (kunta) på staget. Det kan tänkas vara en förstärkning av stagögat som vilar över masten, och i sådant fall skulle stagmusen kunna betygas» (S.). — 45 *Waett skhort*, holl. *wat schort (er aan)* 'vad är det fatt?' — *Pisspoth*, holl. *pispot*, »pisspotta» (se 38). — *allgaer syn tagglagie*, holl. *algaar sijn takelag(i)e*, 'helt och hållet sin tackling', vilket emellertid här icke synes ge någon mening (jfr ovan).

Str. 7. »Späckmattorna äro klara, nog ha vi hysing, lårding; svikt-sarvingen är flätad, kvickt ner i kabelgattet efter den. Vår vaterblinda står bra. Reva segel, rappa er karlar! Kardelen är smord, och gårding fattas inte. [Det synes som om R här framför allt velat demonstrera olika slag av sjömansgarn: hysing, lårding, gårding äro olika grova garn; R har utelämnat blott ett, nämligen mårling. Segelrevningen kommer här in alldeles opåkallat, då den säkerligen skulle ha verkställts mycket tidigare. Likaså borde vaterblindan ha bärgats i början av stormen.]» (S.). — 46 *Späck mattor* »späckade mattor», som ännu användas på segelfartyg (gjorda av grova, täta och uppluddade segelgarn) för att skydda trägods mot skamfilning t. ex. där rå vid brassning ligger an mot vant eller mast» (S.). — *Lording*. Stilsorten antyder att ordet skall uppfattas som holl. *lording* (sv. *lorring*, *lårding*). — 47 *Suwick-Särfuving*, holl. *zwigtzerwing*, sv. *swiktsarwing* Dalman etc. »Ordet kommer av *svigta* (ett råsegel) 'fira ner rån ett stycke el. släcka på skoten, så att seglet vid hård vind ej drar fullt effektivt'. För att seglet härvid ej skall piska användas 3-5 sarvingar, d. v. s. sladdar fästade vid rån med vissa mellanrum och förenade i en talja under seglet, med vilken de efter behov stramas åt» (S.). — *kijk* ... *Kabelgatt*, holl., 'se fort efter i tågrummet'. — 48 *waterblind* vaterblinda, »råsegel som satt under klyvarbommen» (S.). — *Repp ju maet* se 32. — 49 *Kardelen*. »Svår-begripligt i detta sammanhang. Det enda som smörjes eller fettas in ombord är racken, d. v. s. det »halsband» som håller rån fixerad till stängen och som måste löpa utefter denna, när rån hissas eller firas. Huruvida denna rack, som på senare tiders segelfartyg var en läderklädd järn- eller ståltrådsstropp, tidigare utgjordes av kardeler, är mig obekant» (S.). — *skårtar* fattas. — *gårding* se vidare SAOB.

Str. 8. »Nå, matros, nu dagas det, släck stora lanternan, bukt på ankartåget och gör klar reservankaret. Dagliga ankaret klart att fälla, vi ha kännning av land, polstjärnan ha vi allttjämt i 60°. [Är polstjärnans höjd 60°, betyder det att fartyget skulle befinna sig på ungefär 60° nordlig latitud, d. v. s. i Ålands hav eller någonstans utanför Bergen, vilket icke stämmer med uppgiften i str. 10.]» (S.). — 50 *maeth* se 32. — *groot* se 37. — 51 *Rappa* ... *Tåg* »rappa el. lägg upp bukt på ankartåget», en förberedelse till ankring. Ordet *tåg* lär förr ha använts blott om ankartåg» (S.). — *Tøy-Ankar* tøjankare (holl. *tuianker*, ty. *teuancker*), »det lättare av de två kran(bog)ankarna med i regel kortare tåg än det andra, det s. k. dagliga ankaret, vilket fälldes först. Behövde man ligga för två ankaren, stacks hälften av dagliga ankarets tåg ut, innan tøjankaret fälldes» (S.). — 52 *Dag-lößen* dagliga ankaret (*daglöös Ankar* 66, *Daglös-Ankar* XXXIII: 17). — *förbög* »torde betyda, att ankaret tagits loss från surrningsläge och hänger vid bogen, klart att fällas. Ifr 67 *windadt* ~ *till klyß*» (S.). — 53 *alltos*, holl. *altoos* 'alltid'.

- Str. 9-10.** 57 *Sidst . . . finna* oklart. — 58 *Gattigatt* är väl tryckfel i D för *Cattigatt*. — 59 *Hellseneur*, holl., Helsingör. — 60 *bakbord* förr vanlig form för 'babord'.
- Str. 11.** 63 *lee . . . bij* läspiror satte jag till. — 64 *Eijland*, holl. *eiland* 'ö'.
- Str. 12.** 66 *daglös Ankar* se 52. — 67 *till klyß* till klyset. — 67-68 *efter . . . Staget*. »Än i dag bruka handelsfartyg, särskilt på utländska ankarplatser, på förstaget hissa en vävkula, när de ankra. Ingen har kunnat utreda, när denna sedvänja uppkommit och varför. Vävkulan är förmodligen icke så gammal. Kan den manne ha avlöst en krans (betecknande slutad seglats e. d.)?» (S.). Osannolikt torde vara, att *efter Siömans wijs* skulle höra ihop med det föregående.
- Str. 13.** 73 *Opperman* skall här tydligen betyda 'chef' (»överman»). Holl. *opperman* betyder 'murarhantlangare'. I holl. finnas emellertid många andra ord på *opper-* i bet. 'över-', t. ex. *opperstuurman* 'förste styrman' (*opperstyrman* hos J. Wallenberg, SVS I: 304).
- Str. 15-16.** 79 *Jaakord* jaord (vanligt i ä. sv.). — 82 *Häll och Säll* lyckliga (vanlig lyckönskings- och hälsningsformel). — 83 *Segell under Rå*. »Att *slå segel under rå* är en detalj i rustning av fartyg för expedition. Vid avrustning *slår* man *från* seglen, varför vid rustning seglen åter måste *slås under*» (S.). — 84 *ingen . . . förs*. »Innebörden i detta torde vara att intet (främmande) krigsfartyg visar sig i Östersjön; vimpeln är befälstecken på ett örlogsfartyg (ordet användes ofta i st. f. 'fartyg', t. ex. en flotta om 20 vimplar)» (S.).
- Str. 17.** 87 *wända gen* upphöra.
- V. 94-108.** 99 *Pactol* se XXXIII: 85. — 100 *Ophir* är flerstädes i bibeln (t. ex. Es. 13:12) ett guldets speciella land, lokaliserat bl. a. till Arabien. Det syntaktiska sammanhanget här är ej klart. — 102 *the* är väl tryckfel i D för *thet*. — 104 *siöfartsbry: bry* betyder väl här 'möda, besvär', det hela alltså »en sjöfarare som brukar utstå mycken möda». — 106 *altså* sålunda. — *Ankarstiernar* kanske tryckfel i D för *-stiernor*. — *stå* konj. 'må stå'.

KOMMENTAR

TILL

TREDJE BOKEN

BLANDADE DIKTER

3-6. I. Öfwer En Christelig Predijkan etc. (1697).

Efter D III, s. 1-4. Dikten finnes även särskilt utgiven tillsammans med följande fyra dikter i D III: *En Morgon Andacht*, se bok 1, XXIII; *Anmärkning, Tål N. N. Klagan öfwer Ödet*, bok 3, LXXXVI; *Öfwer en Penna* etc., bok 3, XXIV; *En Vers at sättia under ett Crucifix*, bok 1, XXV. Ex. av detta tryck (»A») finns i KB, 4 opag. blad, samma sats som i D men med vissa avvikelser, för vilka nedan redogöres. »Anmärkning» börjar i A på s. [5], i D upptill på s. 6. På s. [8] har A blott »En Vers at sättia under ett Crucifix», D har före denna dikt »Andelige Tanckar på Långfredagen» (bok 1, XXIV).

Dikten är Rs äldsta daterbara, tillkommen 1697 och troligen strax i början av året; se v. 64 »Nu nalckas Fastelagen».

Adressaten är okänd, men v. 3-4 ge anledning att gissa på Rs mor-
mor eller en moster.

1 *nu* förslagsvis infört i denna uppl., or. *nå* (D och A). — 11 or. *nn*.
— 12 or. *fä*. — 22 *Smskönt* A. — *liufsta: liufwa* A. — 23 *Hikt* A.
— 24 *Har: A* ar föregånget av *l S* på kant. — 25 or. *ofwanskrefwne*.
— 36 *Den*, så A, *Sen* D. — 37 *Så*, så A, *Då* D. — 67 or. *Hufwnd*.

Rubr. r. 6 *Afresan*: Rs, icke adressatens avresa, såsom framgår av v. 46. — r. 9-10 *Then... &c.* Se Apoc. 3: 19: »The jagh älskar / them agar jagh och näpser. Så war nu flitig / och bättra tigh.»

1 *nu*: se de textkrit. anm. ovan.

2 *gnage-råst* frätande rost; ej i SAOB. — *tingsens 'tingets'*. Man väntar snarare *tingens*.

5-6 *try... orden*, d. v. s. i en predikstol.

6 *spijsa* 'bespisa' är bibliskt (se Dahlgren).

7 *höftig* snarast 'vänlig, älskvärd'. — *Ironia* lat. form, ej förtecknad i SAOB.

8 *Hennes... frija*. Jfr bok 2, I: 112.

9 *watturike*. Bibliskt ord (Gen. 13: 10).

11 *på Alzman* ['adelsmannen'] *Bonden lägga*. I denna form har frasen ej återfunnits på annat håll, men den är en variant av »Lägga drängen på herrn (äfv. *på husbonden*), om sämre traktering efter bättre. (Eng.) To put a Churl upon a Gentleman, (sv.) lägga drängen på herren, dricka sämre efter det bättre. Serenius (1734)» SAOB D 2259.

12 *Nechtergals Musique*. Ordet även LXXXIV: 77 (jfr anm. till detta ställe).

- 13-14 *safft*: *kraft* (kanske oavsiktligt) inrim. — 14 *tigger* begär, behöver utbedja sig.
- 15 *af* . . . *prålar* har tillräckligt värde i sig självt.
- 19 *Himla-Nardus*. Ej i SAOB. — *Lifsens luct*. Jfr bok 2, IV: 124 f. — *osa* dofta.
- 20 *gemén* simpel.
- 21 *liuflig* kärleksfull, öm? — *lystra* lyssna.
- 22 *Omskönt* änskönt. — *smysra* trol. 'vissla'; enl. Lind 1749 'pfeiffen, als wenn man ein Pferd trincken läßt'. Vanligare är *mysra* 'vissla' (särskilt som tecken till hästar).
- 24-25 *tog på örne-hinnan* Med lät mig höra (*örnehinna*, *öronhinna* 'trumhinna' ej i SAOS).
- 25 *betening* »beteende», uppträdande, »vad hon gjorde» (ordet ej i SAOB).
- 26 *för widrig mening* »såsom motsatt mening», som om hon menat motsatsen.
- 27 *pliktig* förpliktad, förbunden.
- 28 *är* . . . *wigtig* ej väger så mycket som ett sandkorn.
- 29 *Nichts* noll (ty. *nichts*). Jfr: »iag ransakade [i penningskrinet] efter Rijkzdlr. men fann Nichtzdlr.» Kempe, Den anatomerade Graanen, Föret. A 8 b, Hamburg 1675 (SAOS). — *räkna* att läsa *räckna*.
- 31 *lärde* skulle nog (förfluten tid till lär). — *geldt* pengar (ty. *geld*).
- 32 *Skönt* . . . *snyta* är ett ovanligt gammalt ex. på talesättet om att snyta pengar ur näsan. SAOS har endast: »sexti' kronor snyter en inte ur näsan, inte» Gustaf Janson, Gamla gastar 243 (1902).
- 33 *reverence* är att läsa fyrstavigt (jfr Nordfelt, Nysv. stud. 13: 145).
- 35 *Mitt* . . . *pannan* om jag förhölle mig själv mitt skuldregister, om jag allvarligt besinnade storleken av min skuld.
- 36 *try års*. R kom 1694 till Göteborg och hade sålunda vid tillkomsten av denna dikt varit där i tre år. — *en och annan* synes betyda 'en viss person' (denna bet. ej i SAOB).
- 37 *Lur* luver, bedragare.
- 38 *Som* . . . *laget*. Jfr Grubb, Penu 556 (1665): »Dhen intet haar drucket, bethalar offta Laaget.»
- 42 *Clio* sånggudinna.
- 44 *Materiam* ämne (lat.). — *drifwa* avhandla.
- 45 *må* måste.
- 46 *rese-glas* timglas, som visar att jag måste resa (troligen tillfällig bildning; blott detta ex. i SAOS).
- 50 *opdragit* överlämnat.
- 56 *så wärlig spijsa*. Sammanhanget fordrar betydelsen 'knappt räcka till'. Troligen har den ungdomlige författaren tappat bort en negation; *wärlig* betyder nämligen 'särdeles, mycket', se vidare LXXII: 3 och bok 2, IX: 88.
- 57-58 *blommor*: *sommar*. Rimmet förutsätter antagligen (i denna tidiga dikt) västgötskt uttal *blummer*, *summer*. — 57 *orde-blommor*. SAOS har utom

detta ett ex. från Nicander 1831. Dessutom förekommer stundom *ord(e)-blomster* (t. ex. Andr. Rydelius). — 58 *tiena* passa.

59 *klijar* ... *kåter* smeker ett njutningslystet öra.

61 *paßlig* lagom.

66 *sådant tyg sådant* (jfr XLVII: 32).

67 *Wårt* ... *Pålen*. Bibelns uppgifter behandlas här med en viss frihet. I Matth. 27: 34 heter det: »Gåfwo the honom ätikio dricka/ blandad medh galla: och när han smakade thet/ wille han icke drickat». Detta hände enligt Matth. före korsfästelsen (jfr dock Joh. 19: 29). — *Wårt Hufwud* Kristus (se t. ex. Eph. 5: 23: »Christus är församlingenes hufwud»). — *Pålen* korset.

68 *göra rätt för skålen* är ett variantuttryck till det vanliga *göra någon besked* 'när någon druckit en till besvara denna artighet genom att själv dricka'. Materialets väldiga omfattning har icke tillåtit en genomgång av ordet *rätt* i SAOS, men Dahlgren meddelar från Laurentius Petri följande exempel: »om min Herre drucke migh til, skulle iagh icke heller göra honom rett och stå lydhnon?»; »iagh gör rätt för tildrucket». Under *besked* (B 1470) meddelar nu SAOB, tyvärr utan direkt översättning, att *göra besked* fordom använts i bildlig användning »i fråga om 'lidandets kalk' o. d. med följande ex.: »Gudh ~ hafwer ~ gifwet ~ [Eders] Wälb[orenh]et en bitter och swår Kalk at dricka, then iagh och Gudh bättre, hafwer måst taga aff Herrans Hand och göra beskedh» A. Prytz 1647; »Wi måste ~ intet wägra os, at göra wår Frälsare besked, när raden kommer til os» Spegel omkr. 1680; »[Hon] giorde Herrans Kalck i tålmod besked» Brenner 1700; »Then fierde swår uppå, han skal i värck och pina, På korszet giöra få besked för dödsens skål» Brenner 1727. Bilden har i religiös litteratur tydligen varit en flitigt brukad kliché.

71 *dem* ... *förskona* måtte han förskona dem.

72 *Wårt* ... *Trona*. Jfr »trones sköld», »Andans swärd» Eph. 6: 16, 17.

73 *Seger-Krona*. Jfr t. ex. Apoc. 2: 10.

74 *Dygdälskande* användes »förr stundom i titulatur i samma användning som *ädel*», d. v. s. i synnerhet till kvinna (SAOB).

7.9. II. *Nimrods Skäckta*.

Efter D III, s. 9-20, jämfört med hs. i UUB, Nordin 104 (N).

Beträffande diktens datering har utg. i Nysv. st. 16, s. 78 f. anfört följande: Nimrods Skäckta är »säkerligen ett ungdomsarbete, tillkommet något av de sista åren på 1690-talet, då Runius var gymnasist i Göteborg. Sylwan uppger (Den sv. versen 1, s. 190), att Runius skrivit Nimrods Skäckta »vid tjugo år», vilket vore 1699. Hans grunder äro mig obekanta. Allt talar emellertid för en ungefärlig datering i överensstämmelse härmed. Dikten är snarast tillkommen medan Runius vistades i Göteborg, och redan ²⁸/2 1700 inskrevs han vid Uppsala universitet. Nimrods Skäckta

vittnar också om ungdomligt abstrus lärdom och om omoget osjälvständig underkastelse under antika metriskas regler. Det kan vidare ifrågasättas, om icke den på många ställen fullständigt obegripliga dikten [som emellertid är dåligt traderad] vittnar om rubbad sjäslig jämvikt hos skalden. Nu veta vi, att Runius just omkring året 1699 genomgått en verklig kris: han hade klagat över att han icke tilldelats medel ur Hvittfeldska fonden ~, fått »en hård reprimande» och [i IV] ~ utfarit i de våldsammaste och mest obalanserade ord (jfr Böök, Stridsmän och sångare s. 40 f.) [och se vidare kom. till IV]. ~ En annan datering av Nimrods Skäckta har getts av H. F[röding] i Göteborgs Handels-Tidning 1901, nr 302 B, som sätter den till 1710.¹ Denna på inre grunder absolut otroliga datering skulle enligt F. framgå av Runii uttalande i dikten (v. 268 f.):

Nu felar ett uti sextijo år sen Biskopa-Sätet
Där stadfästes i lag . . . ,

»hvilket skedde år 1651». — Detta är dock felaktigt. Göteborg blev 1620 superintendentur, och först 1665 fick superintendenten titeln biskop (Linderholm i Domkapitelkommitténs betänkande II, Stiftsindelningen, b. 2, Sthlm 1919, s. 24 och 26). Hur Runii ord skola bringas i överensstämmelse med realiteterna är sålunda dunkelt. — Till dateringen 1699 ansluter sig brevledes (21/4 1942) Magnus von Platen. Denne (som tar avstånd från min 1936 uttalade antydning om att R vid avfattandet av dikten icke skulle varit vid full sjäslig hälsa) påpekar att dikten säkerligen är det första ledet i den stipendieaffär som har gett upphov till III och IV; den har troligen åtföljts eller efterföljts av III. »Det avsnitt som berör Göteborgs historia som lärosäte tyder på ett sådant sammanhang.»

Om den metriskas formen se vidare E. Noreen, a. st.

1 *betäncke* N. — 2 *outöseligt haf med tanckarna* N. — 5 *obegripelige* N. — *skapade werlden* N. — 6 *Är ey ringare krafft, det iorda styret benådas* N. — 7 *skapa på: skapa* N. — 8 *styrman* N. — 9 *fick: så* N, *sick* D. — 10 *Alt blef då till rofs åt båttnlösa Bror Inte* N. — 12 *uti: så* i N. — 13 *om oß: i oß* N. — 14 *skriffter* N. — 17 *hiernar och* N. — 19 *biet* N. — 22 *godo* N. — 24 *ock: så även* N. — *samtel^e* N. — 26 *d: så* N, *och* D. — 27 *slättare* N. — 29 *ruskuge* N. — 31 *Skulle* D. — 32 punkt saknas i D (finns i N). — 33 *Och när han alt förstört* N. — I st. för rubriken före 35 har N:

Till *Subsistimus: scripsit beate defunctus*

Nu *Philadelphie* begyn,

DALBEKE REPade mod, att runnona rista till ända,²

Men att rimma i slut, tåhls ey slijckt Skaldeqwas ämne:

¹ I Berättelser ur Göteborgs historia under enväldstiden (1915) daterar Fröding utan motivering Nimrods Skäckta till 1712.

² Att döma av denna vers har författaren hetat *Per Ekeblad*.

Silius, Italicus, ja *Persius*, och *Juuenalis*,
Martialis, *Cato*, samt *Echo*, *Mutius*, ock *Didikindus*,
 Inte. *Meursius* höres, *Virgilius* el^r *Owenus*;
 Intet *Ovidius*, ey *Lucanus* biuda te rimma
 Ey *Taubmañus*, och ey *Propertius* älskade *Rytmos*;
 Oå ett mönster å ger vår lärda (i *Hercule*) *Stiernhielm*.
 Men *Runius*, hwad här ä giordt, är under i werlden
 Ty de *Cipressers* blad på nytt wisa blommor i tiden
 Hwars mer än älskade ben nu molmas i mullen och aska,
 Siählen i himmelens högd, och Namnet i *Marmot* skrifwes.
 Men till att ärna igän den skarwen koña te rätta,
 Darrade Pennan i hand, wil skammas okuñoga fiäder,
 Mig är skrifwa befalt, stupar alt med klenföre pensel,
 Fuhlt är pårita gull, med mull, och damboge färgor,

40 rundene N. — 42 Lifwe: så N, lufften D. — odödelige N. — 43 driftene
 N. — Efter röra semikolon i N. — 44 dagar N. — ä (2): i D, ock N.
 — 46 i Läran: Läran N. — 47 grunden: så N, grunder D. — 49 Sittat
 i ewiga n^o, hwar tit ingen frätare kommit N. — frätare: så N, trätare D.
 — 50 sen: så N, ser D. — skapat N. — 53 ä: så N, och D. — lengade
 N. — 54 Känna: Kunna N. — här: har N. — ä: så N, på D. —
 55 lijka: så N, bästa D. — ä (2): så N, i D. — 56 wara: blifwa N. —
 ä: så N, och D. — 58 och quäll N. — 59 ert: så N, det D. — kötzhinna
 N. — 62 nu känna: nukomma N. — 63 fuhler: fuller N. — 64 ä: då N.
 — 65 bland N. — 67 Jagade: så N, Lagade D. — 68 Marginalrubriken
 ersatt i N av överskrift: *Prima Monarchia*. — 69 otucktiga N. — 70
 handen N. — 71 Guldhuswet: guldhaffte (?) N. — 72 tigare hohl N. —
 73 Marginalrubriken ersatt i N av överskrift *Secunda Monarcia*. — *Utföre*:
 så N, *Utföra* D. — annat: så N, ämnat D. — 74 folke: så N, folcket D.
 — *Silfwer*: siälfwa N. — 75 hwarutj drucknade *Kiros* N. — 76 getabock
 N. — 77 jorden N. — 78 segrar: segrade N. — 79 glantz D. — troßade
 N. — 82 små ju regerade N. — 83 Marginalrubriken motsvaras i N av
 överskrift: *Quarta Monarchia*. — *tilßamān* N. — 84 sen — *Färnkuhlona*:
Laras järnkullorna N. — 85 ä: så N, och ä D. — *stycken* N. — 87 och N.
 — *te* (2): så N, *til* D. — 88 bälkar N. — 92 fom D. — 95 ä: så N, och
 D. — 97 syndige N. — 98-100 N:

Fast mig Sweriget är ung, och wagga å födzel ågalster,
 Detta iag i sitt wärda beröm, te den öfriga tiden
 Lembnar, å will tig nu *Giöthaborg*, till ända berömma:

101 Marginalnot: *Nominal*. D. — I st. f. marginalnoten har N följande
 överskrift:

Gud: är Rjck, *Defenitio Nominalis A? Mundi 1787* — *Onomatologia*

101 *Ottijo* N. — 102 *Alwijße* N. — 103 *Sweriges* N. — 104 *första* N.
 — 105 *hamnena Borg* N. — *dy*: så N, *dij* D. — 106 Marginalrubriken

i N ersatt med överskrift: *Defenitio regalis hn' Pragma tologia.* — 108 *Ey* följes av komma i D. — 109 *bockruma* N. — 112 *Wärmland* N. — *å:* och N. — 113 *ditt:* *tijt* N. — 114 *gånge å släktena* N. — 115 *Tungemål* N. — 116 *wappen* N. — 118 *rycke* N. — 119 *Logobardena* N. — *skägg* N. — 120 *flyttnings:* *flötte* N. — *nti* D. — *den backrücke* N. — 121 *Wänder dem Saxus* N. — 124 *namnen: månen* N. — 125 *Hela* N. — 126 *reste* N. — *otaliga* N. — 127 *Lycka:* så N, *Tyrcka* D. — 128 *afwoga* N. — 130 *fäste* N. — 134 *lyder i* N:

Flyglen glatta behölt, både högre å wänstre *Triumphen*.

135 *går fram Semgaller* N. — 137 *donat* N. — *Giöthi* N. — 138 *härlicher* N. — 139 *kuudrade* D. — 140 *drottara* N. — *knäna böge* N. — 141 *listen* N. — 143 *wandrade: wåga* N. — 144 *å:* så N, och D. — *tog dem* N. — *kuse(?)* N. — 145 *måste* N. — Efter *lagen* står i N: *NB:*. — 146 *kallas* N. — 147 *beröres* N. — 150 *de bytt* N. — 151 *Som plär* N. — 152-154 marginalnoten: *Mirabile* — *Mirabilus*, *Mirabilissimum* N. — 154 marginalnot *Paradoxoteton* D. — 155 Marginalnoten i N ersatt av överskrift: *Explicatio el. uttydning.* — för N. — 157 *före Indien* oß N. — 158 *bälte* N. — 160 *han up mot* N. — *Strålana:* så N, *Solena* D. — *blänckias blecka* N. — 164 *Africa: Asica* N. — 168 *förre hå iordt* N. — 169 *kring: krig* N. — 170 Marginalnoten saknas i N. — *hafwa dock Nya werlden* N. — 171 *fottan* N. — 173 *flera* N. — *hamna:* så N, *Summa* D. — 175 *förstar* N. — *frijherrar* N. — 177 *Silfrena:* så N, *Silfwrena* D. — 178 *Sändes wijn, portogis* N. — 180 *och:* så N, *ey* D. — *folck, det Spanska* N. — 181 *Jag:* så N, *Ja* D. — *Burgona* N. — 183 *Giöthaburg* N. — *sätta:* så N, *satte* D. — 184 *te bese:* så N, *de besåg* D. — *sohlena* N. — 186 *Skaparen:* så N, *Skapare* D. — 187 *Odödlige* N. — 188 *dij:* *de* N. — 189 *Giöthaborg* N. — 191 Marginalnoten flyttad hit; står i D vid 181; i N står före 191 denna överskrift: *1° in statu Polotico* (el. *Poletico*), *foro.* — 193 *Ena ty:* *Ty ena (ene?)* N. — 194 *å:* så N, och D. — 195 *finnes* N. — 196 *detta är* N. — 198 *bärga:* *bära* N. — 199 *måste:* *mände* N. — 202 *Och öfwer* N. — 203 *Och man ey kan dock ut* N. — 204 *ja:* i N. — 205 *och:* *å* N. — 207 Marginalnoten som överskrift, inledd med *2°*, i N. — *de:* *dj* N. — 208 *å:* och N. — 209 *ack:* *art* N. — 210 *Giöthaborg* N. — 211 *uu* D. — *nu så åga* N. — *annat* N. — 212 Marginalnoten som överskrift, inledd av *3°* i N. — 214 *åga, miöl, wijn honing* N. — 215 *och:* *å* N. — 216 *Imer ha Wede: ymnoga (-e?) wilbrät* N och marginalnoten saknas. — 217 *nämna:* *mäna* N. — 220 *fodene* N. — *fiällöse* N. — 223 *med en al skiöns* N. — 224 *seer hwad* N. — 226 *Före versen* står i N: *NB.* — 229 *Larft och brokote* N. — 231 *sköne, Cabbaler* N. — 232 *Torde de wehl 3 gånger å dag, med driftene oxsar* N. — 233 *alt til:* *altj* N. — *å:* så N, och D. — 235 *Sälter* N. — 236 *lyst te: lyste* N. — 237 *gör en: giören en* N. — 239 Efter denna vers tre stjärnor i N. — 241 *wärlden tryggare finnas* N. — 242 *swalle:* så N,

swall D. — 243 *pipuge blåßuge* N. — 245 *skybeckade* N. — 246 *sidorna* N. — *befästade* N. — 247 *Byana: beryena* N. — 248 *Wälter* N. — *wänliga* N. — 250 *ett har: har ett* N. — *Rysds el. Rijsds* N. — 251 *byten* N. — 252 *har ett* N. — 253 *byten* N. — *och nu: och N* men struket och över raden tillskrivet: *det f nu.* — 254 *Nylöse* N. — *å: och* N. — 258 *å* saknas i N. — 260 *Giataborg* N. — 263 *upsatt* N. — 264 *Doctare: så N, Doctore* D. — 269 *Clerckerat* N. — 271 Komma efter *wandra* saknas i D (finns i N). — 273 *ju* saknas i N. — 275 *wore: wara* N. — 276 *än: än och* N. — 277 *skeppas och ut: skeppades ut* följt av ett struket och N. — 278 *Saltpetter, Swafwel* N. — 281 *Giöthaburg* N. — 282 *kan förmån wäl haa* N. — 283 *Kungl.* N. — 286 Binde Streck efter *Olive* saknas i många. ex. av D. — *grönas* N. — 290 *måst stå* N. — 292 *och blir* N. — *skönsta högsta* N. — 295 *lindrigar* (ä fr *lindrigare*) N. — 297 *siälfswa* N. — 298 *Naturen ä fr Naturene* och tillskrivet över raden *har* i N. — 299 *löftas och* N. — 300 *och Giötha ey ändrat till men Giöthaborg* i N. — *din Stapel: tull stapel* N. — 303 *Åbo å* N. — 305 *Hwilken: så N, Hwilket* D. — *fler-wärts: så N, Herewerts* D. — 308 *Fristad: så N, Friestad* D. — 309 *Kan tu och ey må å rå tull silfstegra å negra* N. — 310 *Kung* N. — 312 *å: och* N. — 313 *kunna de: kan* N. — 317 *Skienona: Sterna* N. — 318 i *kring: omkring* N. — 319 *Blir wäl en* N. — *krok: Kroock* N, *klok* D. — *Cabo Sprangue* N. — 322 *å du G:borg* N. — 324-325 Verserna i motsatt ordning i N. — 324 *Gnld* D. — *spannemåhl* N. — 326 *Crysolit: Crysolyt* D, *Chrysolit* N. — 327 *å: så N, och* D. — *Topasir* N. — 329 *Mäsing å bly* N. — 330 *Smiderij: Sniderij* D, *smideri* N. — *finger* N. — 333 *Siden, sammet* N. — *guld* N. — *porpur* N. — 334 *slinge* N. — 335 *löftes å flöttes* N. — 337 ff. lyda i N:

Summa & Conclusio.

Fast ey på tin pracktt, här fått mit ögnepar undra,
Jag menar än fru wän, tig borde ju Crona a[!] *Septer*
Äple å Swärd, tu ä wärd, som äst tilforena Nyckel,

Tantum Dixi: Soli Deo Gloria!!!

Rubr. *Nimrods Skäckta*. Den krystade titeln får en viss motivering av v. 34. 1 *Om... betänckte* om man noga besinnade, hur Gud i sin allvishet ordnat. — *diupare*. Bruket av komparativ är i denna dikt egenartat. Jfr t. ex. *quichare* 16, *diupare* 47, *yitrare* 48, *wigare* 79, *grofsware* 89, *wästrare* 184, 206, *stummare* 186. I viss utsträckning tycks komparativ stå i st. f. superlativ, säkerligen av metriska skäl (för att undvika positionslängd i sänkning). — marginalnot *Exordiū* 'inledning' är liksom de flesta andra marginalnoterna fackterm ur den gängse retoriken. Man kan hänvisa till G. J. Vossius, *Rethorices contractæ, Sive partitionum oratoriarum Libri V. In usum Collegij & Scholarum Diæcesios Stregnensis excusi, Stregnesii*

1645. Liber tertius behandlar dispositionen. Om *exordium* heter det s. 189: »*Exordii* munus est duplex: indicat enim scopum orationis & præparat auditorem ad reliquam dictionem.»
- 2 *tanckana*. Formen beror liksom många andra liknande i dikten på Rs strävan att undvika positionslängd i sänkningarna (jfr Nysv. st. 16, s. 80).
- 4 *spitsige* spetsfundiga. — *lijda plundran* skall väl betyda 'besegras, erkänna sig besegrat, komma till korta.'
- 5-6 *Guds* ... *benådas* obegripligt; textens lydelse är osäker (se textkrit. anm.).
- 8 *Mästar* i bygge (skepps)byggmästare.
- 9 *Nemo* (lat.) ingen. — *ey sloget i slinte* sloge det ej fel att.
- 10 *botnlösa* trestavigt.
- 12 *uti födsel och ödsel* från begynnelsen till ändan (?).
- 13 *vårdnad*: se 21. — *Adamiter* ej i SAOB.
- 14 *Rätt så froßer* lika klok (eller 'gagnelig') som.
- 15 *försyn* försyn för; *de skapade wärck* är att uppfatta som dativ. — *til pricka* se 203.
- 17 *Skönt* fastän, om ock.
- 18 *grundlösa* bottenlösa, gränslösa (jfr bok 1, II: 6). — *snöret*, d. v. s. mätsnöret. — *i sänder* på en gång.
- 19-20 *Kringer* ... *mullen* skall väl betyda ungefär: om man också vore vältalig som Xenofon och »drygare av ullen» (rikare på vetande?) än Aristoteles, skulle man dock få lägga tungan i mullen (?). — 19 *Kringer i munn* talför, munvig. — *Attiska Bij't* Xenofon (se SAOB B 2371).
- 21 *Man* ... *vårdnad* jag kan ej (här) redogöra för Guds nådiga omvårdnad om allting; *vårdnad* är mycket vanligt i ä. sv. (jfr 13).
- 23 *werldsliga buren* det fängelse som världen utgör (?).
- 25-26 *Och* ... *twinga* och för att (människan) desto lättare må kunna skaffa sig dem (*tilstånd* = *till stånd*?) ingav han henne klokhets och förstånd att betvinga dem med vapen (?).
- 27 *fast slätare* sämre. — *hinas* de andras, deras.
- 29 *ruskoge*. Formen är ovanlig i litteraturen. Then Sv. Argus 2: 177: 20 (SVS) 'har *ruskug*. — *wäder* synes här stå i ordets moderna betydelse. I ä. tid är bet. 'vind' den vanliga.
- 31 *kön* släkte.
- 32 *Eremitisk*: sällsynt ord men upptaget i SAOB såsom ännu brukligt.
- 33 *hytta* hydda, koja.
- 34 *Nimrod* ... *Skytta*. Jfr Gen. 10: 8-9: »Men Chus födde Nimrod/ han begynte en wäldig herre wara på jordene. Och war en wäldig jägare för HERranom.»
- Prosan mellan 34 och 35: *Prosodien* versläran (jfr Nysv. st. 16, s. 79).
- 35 *fins* befinnes, är. — marginalnot *Propositio*. Hos Vossius, a. a. s. 217 heter det: »Post digressionem, siqua sit; sin minus, post narrationem; aut, hæc quod si absit, post exordium, sequitur propositio. Hac proponitur summa totius orationis».

36 *omröra* omtala. — *de... drömmen*. Se Dan. 7. Vid uttydningen heter det (v. 17): »Thesse fyra stora diur/ äro fyra rike/ som på jordene komma skola.» Jfr vidare 68 ff.

37 *friskt* raskt?

38 *Fierde... Norden* dunkelt.

39 *för... synas* över både den synliga och osynliga världen. — *må månde*. — marginalnot *Petitio*. Vossius' (a. a. s. 195) beskrivning: »Petitione autem paratur attentio, cum auditores, attendere ut velint, rogamus» stämmer icke fullt med Rs bruk av ordet.

41 *hyddan af jord* stofthyddan; jfr Job 4: 19 »the som boo i leerhuus» samt 2 Pet. 1: 14, 2 Cor. 5: 4.

43 *Lemnade... röra* dunkelt (textens lydelse ej fullt säker, se textkrit. anm.).

44 *Lätt*, d. v. s. *lät*. — *kuhlnad* köld, kulenhet (ytterst sällsynt ord enligt SAOB).

45 marginalnot *Tractatio* behandling, »avhandling» är ingen gängse retorisk terminus technicus.

46 *Sielf... Sluket* dunkelt. — *Sluket*. Ett neutr. *sluk* förekommer hos Lind, Ordb. 1749 (s. v. *Bürde*): »Grosse Würde, grosse Bürde, stort bruk, stort sluk» etc. (SAOS). Då *Aran* syftar på v. 191-206 och *Läran* på v. 207-211, så syftar *Sluket* på *Näran* »näringsarna» v. 212 ff. Jfr v. 190. (N. Afzelius.)

49 *hvar* med marginalnot πδ. »Alle Gegenstände unseres Denkens fallen nach Aristoteles unter einen der folgenden zehen Begriffe: Wesenheit, Grösse, Beschaffenheit, Beziehung ~, Wo [gr. πού], Wann, Lage, Haben, Wirken, Leiden» E. Zeller, Die Philosophie der Griechen 2: 2, s. 258 (1879). — *frätare* frossare; kanske menas »häcklare» (N. Afzelius). Läsarten *frätare* är här, troligen i onödan, upptagen ur N, under det att D har *trätare*.

53 *dijt* troligen relativt. — *å* även. — *längtande*: N *lengtade*, som troligen än bättre läsart (se anm. till 245).

54 *Känna at* är väl endast omkastning av »att känna».

56 *uti... trappor* på högre och lägre stadier (*trappa* vanligt i ä. tid i bet. »social ställning» e. d.).

57-60 *Morgonstiernor... förachtar* dunkelt.

57 *Morgonstiernor... barn*. Jfr Job 38: 7: »Tå morgonstiernorna tilsammans lofwade migh; och all Gudz barn frögdade sigh.»

58 *upwertu* uppåt.

59 *skimruge* skimrande. Formén *skimrug* finns i SAOS blott från detta ställe, men *skimrig* är ej så ovanligt. — *kötthinna* ej i SAOB.

61 *Noch... flyga* dunkelt. — *uti mörckrena* i mörkret (biblisk form, se t. ex. Ps. 91: 6, Dan. 2: 22).

62 *finna* erfara.

63 *sköter om* bryr mig om. — *lät... nappas* dunkelt; *fuhler* är givetvis »fan».

64 *skammen* är väl »Skam, den onde». — *damboge* *Rijket* måste beteckna »helvetet»; kanske uppfattar R *damboge* som »det dimmiga, dunstfyllda?» (N. Afzelius.)

65 *blan* för *bland* för att undvika positionslängd.

66-86. *Först... stöta*. Indelningen i fyra världsmonarkier är vid denna tid gängse (jfr 37): den assyriska (babyloniska), den persiska, den grekiska och den romerska. Den fjärde varar enligt Rs karakteristik ännu. Hos Johannes Magnus, som R längre fram i dikten visar sig ha studerat, heter det (Swea och Götha Crönika, övers. av E. Schroderus 1620, s. 1 f.): »then Gyllene tijdhen/ på hwilken man lefde efter naturen/ vthan någon beskrifwin Lagh/ in til thes Konung Ninus och Semiramis begynte föra krich på the andre landskapen/ och således then gyllene tijdhen förkränckte [detta är refera efter »then Grekiske Skribenten Archilochus«]. Thet samma witna och betygga the Latiniske Skribenter/ Trogus Pompeius/ och hans Abbreuiator Justinus I Epit. ther han skrifwer om then Gyllene tijdhen för Ninum.» Då det är gängse skolvisdom som ligger bakom, kan det vara tillräckligt att nedan hänvisa till Johann Hübner, Kurtze Fragen aus der Politischen Historia 1, som R på ett senare stadium har använt (se bok 2, IX: 101); citeras här efter uppl. 1723 (första uppl. utkom 1702). Huvudkällan är emellertid Daniels bok. Daniel säger (Dan. 2: 39-43) vid uttydningen av Nebukadnezars dröm: »Efter tigh skal ett annat Konungarike vpkomma/ sämbre än titt: ther efter thet tredie Konungarike som af koppar är/ hwilket öfwer all land regera skal. Thet fierde skal wara hårdt såsom jern: ty lika wist som jern sönderslår och sönderkrossar all ting; ja/ lika som jern sönderslår all ting/ så skal ock thetta sönderkrossa och sönderslå alt-samman. ~ Och at tu sågst jern beblandat medh leer/ skola the wäl be-blanda sigh efter menniskios blodh tilsammans: men the skola likwäl intet hängia tilhopa; lika som jern icke kan bemängias medh leer.»

66 *Nimrod* konung av Assyrien 1718-1850 efter världens skapelse (Hübner s. 178).

68 *Näste & Fäste* oklart (jfr v. 283).

69 *Ninus* konung av Assyrien 1905-1957, *Belus* 1850-1905 (Hübner s. 179). — *Semiram'* Semiramis, Ninus' gemål, regerade 1957-1999. — *then otuchtige qwinna*: »Sie hat zum ersten Verschnittene zu ihren Diensten gebrauchet; und ist in der Wollust so unersättlich gewesen, daß sie nicht nur mit unzehllichen Mannes-Personen, sondern auch mit wilden Thieren zugehalten hat; und ihre Liebhaber haben die Lust gemeiniglich mit dem Leben bezahlen müssen, damit sie ihr Geschlecht nicht verrathen könnten. Endlich als sie ihrem leiblichen Sohne dergleichen Blut-Schande zugemuthet hat, ist sie auf seinen Befehl aus dem Wege geräumt worden» (Hübner s. 180 f.).

70-72 *Lät... fläste* dunkelt. *Guldhufwud* syftar på Nebukadnezars dröm, som Daniel uppenbarade och tolkade: »Tu Konung sågst/ och sij/ ett ganska stort och högt beläte stod för tigh/ thet war grufweligit vppå see. Thes belätes hufwud war af klart guld» Dan. 2: 31-32; »Tu Konung/ äst en Konung öfwer alla Konungar; ~ tu äst thet gyldene hufwudet» Dan. 2: 37-38.

73 *Utföre*. Läsarten är upptagen ur N. D har *Utföra*, vilket hade kunnat bibehållas (jfr anm. till XLVI: 25).

75 *Då... Kyros*. Rs källa kan vara Joh. Magnus som s. 81 berättar: »Henne [drottning Thamyris] folgte Cyrus dristeligen dogh owijßligen efter/ och kom til thet försått/ som honom tilreedt war/ ther han sampt hans hela mykenheet bleff så platt vthrotat/ at icke en öfwerbleeff/ som om thetta slaget kunde beboda the Perser. ~ Tå befalte Drotningen Cyri krop ibland så många otalige döde kroppar at vpsökias/ och lät vthi sin åsyn affhugga honom hufwudet/ hwilket hon sedan befalte kastas vthi ett käril fult medh blodh/ med en sådan förwijtelse/ som wäl wärd är at jhughkommas/ säijandes: O Cyre/ tu som hafwer öfwermåttan törstat efter Menniskje blodh/ mätta tigh nu aff then blodhen/ tu hafwer törstat efter.»

76-77 *Starcker... winner*. Jfr Dan. 8: 3 ff.: »Och jagh hof vp min ögon/ och såg: och sij/ en wädur stod för älfwene/ och han hade tw högh horn; doch thet ena högre än thet andra/ och thet högsta växte sidst. Jagh såg at wäduren stötte medh hornen wäster vth/ norr vth/ och söder vth; och intet diur kunde bestå för honom/ eller frija sigh ifrå hans hand: vtan han giorde hwad han wille/ och wardt stoor. Och widh jagh gaf ther acht vppå/ så kom en getabock wästan efter/ öfwer hela jordena/ så at han intet kom widh jordena; och then bocken hade ett skiönt horn emellan sin ögon. Och han kom alt in til then wäduren som tw horn hade/ then jagh såg stå för älfwene/ och han lop i sine wrede wäldeliga in til honom. Och jagh såg at han kom hardt in til wäduren/ och förgrymmade sigh öfwer honom/ och stötte til wäduren/ och sönderslog hans tw horn; och wäduren hade ingen macht til at stå honom emot/ vtan han stötte honom til markena och trampade vppå honom; och ingen förmåtte hielpa wäduren vthu hans hand.» V. 20 ff.: »Wäduren medh the tw horn som tu sägst/ äro the Konungar i Meden och Persien: Men getabocken/ är Konungen i Grekland: thet stora hornet mellan hans ögon/ är then förste Konungen» (härtill not: »Alexander Magnus/ hwilken skulle bekriga och winna Darius/ then sidste/ the Meders och Persers Konung»). — Att bocken har *Koppar i hornen* beror på att han tillhör kopparåldern (jfr ovan anm. till 66-86).

77 *Persen Persien*.

79 *Stelnar... glantz dunkelt*.

80-81 *Tre... tärdes*. Innebörden är väl ungefär: »till slut var tre alnar i mullen hela hans rike och ett brädpalats (en kista), vars fyra bräder krosades och förtärdes av ödet» (förslag av N. Afzelius).

82 *Mathara maskarna*; jfr 235 och *qwistara* 'kvistarna' 286.

83 *Järnet... tesamman* dunkelt men jfr ovan anm. till 66-86.

85 *Kuhlor... ut*. Jfr 249 samt CVI: 26. — *stycke* kanoner. — *må månde*.

86 *alt öfwer alt överallt* (ty. *allüberall*); jfr 233 och SAOB A 1083, där ett citat från O. Rudbeck 1689 ges.

87 *Wille... behag*. Jfr bok 2, XXX: 50. — *ä ock*. — *te behag* till (läsarens) belåtenhet. — *föra framföra*, framställa. — *te pricka* se 203.

- 88 *Bleckfate*: ordet ej i SAOB. — *wille* skulle.
- 90 *däfwä* troligen adj. 'stela, domnade'.
- 92 *finnes* befinnes, är.
- 93 *hugas* glädjas, trivas.
- 97 *At... Floden*. »Magog / Götha förste Fader och Inrijkis Konung ~ inträdde vthi thet Göthiske Regementet vppå thet 88. åhret efter samma flodh» [syndaflo den] Joh. Magnus, Crönika s. 4 f.
- 98 *ugn*. Till grund för ordets bruk här ligger antagligen lat. *focus*, som dels betyder 'ugn, härd', dels 'hem'.
- 98-99 *födsel*... alt dunkelt.
- 101-105 *Tusend*... *namn*. Jfr Joh. Magnus, Crönika s. 5: »Thenne Magog hade fäm Söner: Then första war Swen/ the Swenskes Fader och Regent: Then andre Göthar/ som och kallas Gogus eller Göye/ lät kalla thet Folket vtföwer hwilket han regerade/ efter sitt nampn»; här till marginalglossa: »Åhret efter Werld. S. 1787.»
- 101 marginalnot *Definitio Nominal(is)* ung. 'etymologi', term härstammande från logiken.
- 103 *Königis andras* skall säkert betyda 'den andre konungens' och är apposition till *Swens*; denne var ju enligt Joh. Magnus den andre konungen i Sverige.
- 105 *Rijkena* (även 113) åt riket. — *Hamnen*... *samma* är väl fria fantasier i Johannes Magnus' stil av R.
- 106 *Wijses*... *männer* dunkelt. — marginalnot *Definitio Realis* term från logiken.
- 107 *uti dag* för *i dag* känner icke SAOB (utg. har hört uttrycket av en högtidstalare). — *boksynoge* boksynta (blott detta citat i SAOB).
- 108 *den*... *tijden*. Jfr Stiernhielm Herc. 490: »den aldrig-hwilande Tijden». — *frätlige* förtärande, förstörande.
- 109 *wid bokruna* (N *bockruna*) dunkelt.
- 113 *lustiga* behagliga, trevliga.
- 117-118 *Från*... *werlden*. Se Joh. Magnus, Crönika s. 25 f.
- 119 *Longobardera med*. Se Joh. Magnus, Crönika s. 239, 411.
- 120 *flyttnings folk* folk som flytta, utvandra. — *bakräknoga* som räknas baklänges, förkristliga? (så SAOB, som blott har detta citat).
- 122 *å* ock.
- 123 *stök* avfall (av träd o. d.). Jfr t. ex. »gammal Sääf, Rör, Grääs, qwistar, lööf, waturötter och annat stöök» O. Broman 1707 (SAOS).
- 126-137 *Göthrick*... *Troya*. Här synes R ha väsentligt broderat ut Johannes Magnus' skildring av »Göttrijk Erickson then Första och fyratijende Inrijkis Götha Konung». Om dennes härtåg berättar Joh. Magnus, Crönika s. 135 f. blott följande: »När han [Göttrijk] hade thetta vthtalat/ lät han vthropa/ at ther någre förhanden wore/ som til strijdz wore dugelige/ och hade lust at strijda vthi fremmande Land/ så skulle the sigh nampngifwa/ och ther hoos weta/ at the hade en sådan anförare/ som för the Göthers

ähre och berömmelses vthsprijdelses skuld wille ingen fahrligheet vndwijka. Sedan thetta Budet vthropat war/ funnes så många som godhwilieligen slogo sigh til thetta vthrijkes krigztåget/ så at störste delen vthaff Inbyggarna syntes örliga vthi fremmande Land/ än at sittia hemma vti fredh och roligheet. Thenna myckenheten satte Götrijk vppå en wäldigh Skepsflåta/ och förde henne obehindrat och förvthan nogon fahra til Rugen och Pomern/ hollandes medh Landzens Inbyggare en slachtning/ och wannandes seger. Men tå the Göther begynte tänckia effter/ hwadh Pomern war för ett ofruchtsampt Land/ wille the icke therföre bortbyta sitt ymnige och lycksalige Fädernesland/ vthan sönderdeelte sigh vthi tree mächtige Härar/ aff hwilke then ena begaff sigh/ sedan han hade wandrat wijda omkring/ til the torre och ofruchtsamme bergen Alpes/ ther är nu theas efterkommande the Sweitzer hafwa sin boning i thenna dagh: Then andre hopen kom ~ til Skotland/ och födde ther aff sigh thet Folcket som kallas Pictones/ hwilket skedde året effter Christi börd 72. Men then tridie hopen som ringast war/ foor medh Konung Götrijk igenom Pryssen/ Churland/ Samogitien och Eestland/ [här marginalglossa: »Churer/ Sägöther och Eester vnderkufwade»]: Och sedan the vthi mång år hade fördt ther krijgh/ och sigh förnämde Landskap vnderkufwat/ lefde Götrijk sin Son Filmer ther medh en hoop vthi besatning/ och begaf sigh sedan medh the andre til Gøtharijket tilbaka/ medh fast berömmeligare Segerwinning/ än om han medh Krijgh hade öfwerfallit sine Grannar the Swenske.» I v. 137 är R inne på en helt annan »götisk» konung, »Cinna then siunde och tiugunde vthrijkes Götha konung» (254 e. Kr.): »Troja och Ilium/ som napt woro förlossade ifrån thet krijget som the förde medh Konung Agamemnone/ blefwo igenom Göthernars fiendtlige wapn förstörde/ och sedan the hade the andre näst omkring liggande Städer sompt förstördt/ sompt intagit/ begofwo the sigh in vthi Thracien» (Crönika s. 179).

128 *Allrikes ~ folck* troligen italienarna: »Allrijck then Tridie och Fäm-tijende Vthrijkes Götha Konung» erövrade enligt Joh. Magnus, Crönika s. 430 ff. Rom.

130 *Fläckar* småstäder, köpingar.

133 *öfwersegrade* övervann; *översegra* (ty. *übersiegen*, *obsiegen*) finns i SAOS blott i två citat från Dahlstierna (1690-talet) och T. Rudeen (1693) jämte detta. Beläggen äro alltså strängt begränsade till ett årtionde.

134 *Segren ... wänster* dunkelt (texten osäker, se textkrit. anm.); troligen: 'både vänster och höger flygel behöll den glada segern' (N. Afzelius).

136 *Grekiska de ben* de grekiska benen. — *Asianer* invånare i Mindre Asien (SAOB A 2461).

137 *dånadt* (N *donat*) dånade?

139 *Det ... tiden* dunkelt.

140 *Drottare* (ej i SAOB) troligen 'härskare', till det verb *drotta* som förekommer 281. Jfr dock även *Göthare* för 'götar' 110 (143).

142 *dem döllige* de dödliga.

143 *belade* belägrade.

144 *kusa* kuscha.

146 *Wästgöthar ... kallar*. Uppgiften torde återgå på Johannes Magnus, Crönika s. 25: »Ja/ lijka såsom the hemma vthi sitt fädhernesland kallades Wästergöther och Östergöther/ effter såsom landsens tungomål/ vthöfwer hwilket the regerade/ medhgaff/ altså wordo the och vthi fremmande landskap/ och effter fremmande tungomål effter rumsens och tidsens förändring nämde Samagether/ Massegether/ them Strabo vthi then xj. boken säger wara Östgöther/ och på sidstonne Tirsagether.» Att *massageter* är det samma som östgötar (icke västgötar) bestyrker Johannes Magnus eljest i det följande med hänvisning även till Herodotos.

150 *Skönt* fastän. — *Hispali* eller *Hispalis* det gamla namnet på Sevilla. Här användes formen *Hispali* för att undvika positionslängd i sänkning (dessutom står det efter preposition), i v. 172 däremot *Hispalis* för att undvika hiatus.

152-153 *Samma ... länger*. Troligen är *länger* fel för *långar*. Världen har som nämnts i v. 7 bestått i 6000 år (alltså 60×100). Spanien, som enligt Rs uppfattning fått sin världsomspännande utsträckning redan vid skapelsen, har sålunda hela tiden varit belyst av solen. Jfr fortsättningen. (M. von Platen.)

155 marginalnot *Explicatio* förklaring är ingen gängse retorisk terminus technicus.

156 *Öijara* öarna.

157 *At ... befählet* dunkelt.

158 *wattjohla-bäll* den boll (det klot) som består av både vatten och land. — *knäppade* knäppte (jfr SAOB K 1746).

161 *inunder* ned.

165 *Globena*. Formen är underlig, då *glob* är maskulinum.

166 *Regemente* herravälde.

167 *Uti ... neder* syftar på det gamla ordet om Filip II av Spanien (eller Karl V), »daß in seinem Gebiete die Sonne niemahls untergienge» (Hübner, Kurtze Fragen 2, s. 250).

171 *den ... Flottan*. Jfr bok 2, VI: 30 (1702).

172 *Hispalis at* så att *Hispalis* (om detta se 150).

173 *benöija* ställa till freds.

176 *wårt Köpslaga-folk* våra affärsmän (blott detta ex. i SAOB).

178 *Portgis* se LXIX: 2.

179 *Lemon*. Eftersom citron nämnes omedelbart efter, avses antagligen 'apelsin'.

182 *waggon* sitt ursprung.

183-223 *Mond ... bekröna*. Den f. d. svenska kolonien Nya Sverige (1638—1655) var på 1690-talet av religiösa skäl särskilt aktuell. Ett annat samtida vittne härom är Gunno Dahlstierna (Kunga Skald 1698); se SVS:s upplaga, kom. till str. 187-188 och H. Elovson, Samlaren 1927, s. 71 ff.

183 *Mond*... öfver dunkelt.

184 *te* för att. — *Solene* (*sohlena* N). Formen är kuriös, då ordet står som subjekt. Jfr Wallenberg, SVS I, 14: 18.

186 *högstråduga*: blott detta citat i SAOB. — *Skaparen*: denna läsart är här införd ur N, men som den ger upphov till positionslängd i sänkning hade det språkligt sämre *Skapare* i D bort bibehållas.

187 *landena* landet (gammal dat.; biblisk form, se t. ex. Gen. 12: 10). — *e* en (västgötsk dialektform av metriska skäl).

189 *Nytt Göteborg* Nya Göteborg i Nya Sverige.

191 *sitt wärfde* vad han förvärvat.

192 *planterade* troligen 'den inplanterade', d. v. s. den av svenska kolonister i landet införda.

197 *fast* ganska.

203 *te pricka* (även 87 samt 15, 272 *till pricka*) till punkt och pricka, helt och hållet, fullständigt (ej ovanligt i ä. tid).

204 *Då*... *må* dunkelt (textens lydelse osäker, se textkrit. anm.).

205 *Terras Astræa reliquit* citat från Ovidius, Met. I, 150. Se vidare Pauly-Wissowa, Real-Encycl. 2: 1795.

206 *hafwena* havet (gammal dat.; biblisk form, se t. ex. Ps. 24: 2).

211 *Sij*... *hemma*. Den 4 aug. 1696 sändes till Nya Sverige ett skepp som medförde biblar, katekeser, psalmböcker etc., bl. a. en samma år tryckt katekes på indianspråket, »Catechismus Lutheri Lingva Sverico-Americana» (se vidare kom. till Dahlstierna).

214 *honig* antagligen för att undvika position i sänkning i stället för *honing* (så N). Utg:s uppgift, Nysv. st. 16, s. 80, att *ng* ej räknas som positionsbildande i ifrågavarande dikt, baserar sig uteslutande på daktylen *Hedninga* 222, som kan vara en enstaka lapsus av R. I IV: 5 ff. rimmar R *konung*: *honung*: *boning*, möjligen med Åkerblom s. 172, not 1 att uppfatta som *koning*: *honing*: *boning*.

216 *Skytteri*... *fagt* dunkelt. — *Imer* alltid, ständigt. — *Wede* »Wilbråd» bibliskt ord (Gen. 25: 28).

219 *spaksame* spaka, tama.

221 *hafwena* se 206.

222 *hwad*... *befalles*. Man hade väntat: »hwad alt de befalla, beställes», d. v. s. hedningarna göra allt vad de befalla.

223 *Så*... *bekröna*. Jfr Bröll. besw. ihugk. 518: »Gudh will Ehr med lycka och all wählsignelse kröna.»

225 *Simeon* måste väl syfta på den Simeon som enligt Luc. 2: 25 ff. kom till Jerusalems tempel.

226 *Waistuke*... *heima* är det äldsta kända provet på västgötadialekt (älvborgs- eller Mark-Kindsmål). — *Waistuke* vet du icke. — *dia* dina.

227 *klef* klöv, klövjad börda; formen *klef* är bl. a. biblisk (Jer. 17: 22). — *dref* gång, drivande.

228, 229 *Bvltä* byltena.

230-238 *äro ... Grannen*. Magnus von Platen påpekar, att detta ställe, som ju i hög grad verkar som ett personligt barndomsminne, tydligen återgår på Olaus Magnus, *Historia de gentibus septentrionalibus*, lib. 13, cap. 46: »Hi enim Vestrogothi super omnes incolas Aquilonares maximam commendationem obtinent, quod nulla gens illis similis est in confectione caseorum: quod prouenire videtur ex vberimis pascuis: in quibus & militares equi, fortes, alti, & robusti, bouesq; proceri innumerabili multitudine procreantur. Caseos itaq; tam magnos plerunq; conficiunt, vt duo valentes viri vix vnum ad breue spatium deferre possint. Virorum tamen manu & arte nunquam fiunt, sed mulierum: quæ vicatim ex pagis vicinioribus, adducta lactis multitudine, æstatis tempore in domo volentis caseos coagulare, confluentes» etc.

231 *modige ... Caballer*. Jfr Stiernhielm, *Herc.* 171: »... modige / frodige / kåte Madusor.» — *Caballer* ridhästar (belägg i SAOB från 1561, 1641).
233 *alt öfwer alt* överallt (se 86).

235 *i tro i god tro (?)* — *maskara* 'maskarna' (jfr 82), alltså: de sälja stora västgötaostar, i vilka mask bor. Jfr att Olaus Magnus, sedan han i ovan citerade lib. 13, cap. 46 talat om västgötaostar, om uppsvearnas ostar yttrar: »qui caseos quasi putres habentes, vermium scaturigine, & repletionem visa, letantur in eorum bonitate».

236-238 *Sen ... Grannen* dunkelt i detaljerna; jfr ovan anm. till 230-238.

236 *Grannona*: kuriös form, som väl skall betyda 'grannarna' (jfr 296).

242 *swalle*: till grund för ordets bruk här ligger rimligtvis lat. *aestus*.

243 *pipoga* som pipa, vina (*pipig* eller *pipog* ej i denna betydelse i SAOS).

245 *fastlige* fasaväckande. — *ända på rad ?* — *sky pekade* (N *skypekade*) är väl en av R av metriskä skäl gjord godtycklig ändring av *skypekande*. Jfr *lengtade* 53 i N svarande mot *längtande* i D.

247 *Byana* synes avse att betyda 'staden'.

250-253 *Farliga ... kalla*. R har här förväxlat namnen: det är i själva verket skansen Lejonet som ligger på Gullberget och skansen Kronan på Ryssåsen (se t. ex. Sarauw, Göteborgs och Bohusläns fornm. för:s tidskr. 1920, s. 7).

250 *Ryßdhs*. Om namnet (ännu bevarat i *Risåsgatan*), som är uppkallat efter en lägenhet *Ry(d)et*, se Lindroth, Göteborg. o. Bohusl. fornm. för:s tidskr. 1920, s. 4 ff.

251 *Götha Leyon* skansen Lejonet, av Cederbourg, En kort Beskrifning Öfwer ~ Staden Götheborg 1739, s. 93, kallat »Citadellet Wästgötha Leijon».

253 *Tre Kronona* skansen Kronan (kallas även av Cederbourg, a. st., »Fästningen Kronan»).

254 *Nylösa ... Staden*. »Nya Lödöse» hette staden från grundläggningen 1473 till 1605.

255 *å detta må rätta*. Jfr 282.

256-257 *Williade ... nytt*. År 1619 planlades det nuvarande Göteborg på södra älvstranden.

- 256 *Williade* skall väl betyda 'beviljade'(?). — *Glorwyrd* (för *glorwyrdig*) ej i SAOB.
- 259-260 *För* ... *alt* dunkelt.
- 260 *Göteborg* ... *kallas*. »A:o 1653. den 10. *Septemb.* förlänte Drottning CHRISTINA denna staden *Göteborg* *jus Stapula*, eller Stapul-Stads fri- och rättigheter» (Cederbourg, a. a. s. 220).
- 261 *Gymnasium* fick Göteborg 1648.
- 262 *Lät* ... *nämnas*. Detta skedde 1620.
- 263-264 *War* ... *Hatten*. Sylvester Johannis Phrygius, född 1572? i Kalmar(!), mag. i Wittenberg 1602, död 1628, blev den förste superintenden i Göteborg 1620 (Skarstedt, Göteborgs stifts herdaminne s. 1 ff.).
- 265-267 *Klingius* ... *Biskopa-döme*. Zacharias Laurentii Klingius, nob. Klingenstierna, född 1603 i Kräklinge (Närke), teol. dr i Wittenberg 1646, död 1671, blev den förste biskopen i Göteborg 1665 (Skarstedt, a. a. s. 8 f.).
- 266 *andra* dunkelt. — *Nercket* för Närke för att undvika hiatus.
- 268-269 *Nu* ... *lag*. Jfr de inledande anm. om diktens datering.
- 269 *böksyna* boksynta (adj. *böksyn* ej i SAOB; jfr *böksynog* 107).
- 270 *på Pauli tal* i enlighet med vad Paulus sagt; syftar väl närmast på 1 Tim.
- 273-276 *Werldsliga* ... *många*. Framställningen förefaller något förvirrad. Stat och instruktion för Göteborgs magistrat fastställdes 1640, enligt vilken den skulle bestå av en burggreve, tre presidenter, tolv rådmän, en syndicus och två sekreterare. Burggreve blev först D. Lange, så H. Appelbom, I. Norfelt och G. Leijonkrantz, »wid hwilkens dödsfall, Burg-Grefwe *Titulen* och Ämbet uphöörde, som skiedde 1683» (Cederbourg, a. a. s. 152).
- 276 *Postlöpare* postbud, brevbärare (gångse ord).
- 277 *Nord-Rijke* de nordiska rikena.
- 279 *Ten* (jfr 324) är säkerligen västgötsk form för *tenn*. LXII: 18, 20 rimmar *ten* 'tenn' med *been*. — *Femstämplige* med fem stämplat (ej i SAOB).
- 281 *Drotta* uppträda som härskare (blott detta citat i SAOB).
- 284 *alt och smått* skall väl betyda 'allt, stort såväl som smått'.
- 285 *Fridbara* fredliga, fridfulla? (SAOB; denna betydelse blott här).
- 286 *Lätt* låt. — *qwisstara* kvistarna (jfr 82).
- 287 *täppa* stänga.
- 293 *Handlare-Män*. SAOB har blott detta citat.
- 296 *Grannona* se 236.
- 298 *Til* ... *sköte* dunkelt.
- 300 *Swerget*: denna form för att undvika hiatus. — *din* ... *lija*. Inne- börden skall väl vara 'din like i (fråga om) stapelstad'. Jfr bok 2, VI: 87. — *Stapel* stapelstad.
- 302 *Ystedt* Ystad (vanlig äldre form).
- 303 *Finnare-skären*. Jfr *Göthare Hähr* 143.
- 305 *fler-wärts* flerstädes (ej i SAOB). — *beskrifwas* uppskrivas.
- 309 *må å rå* dunkelt. — *nedra* sänka.

310-311 *Nvligen ... befalla*. Vad detta syftar på har icke av utg. kunnat utrönas.

315 *fräsuga* fräsande (blott detta citat i SAOB).

317 *Skienona* dunkelt (N *Sterna*).

320 *Magellanum* Fretum Magellanum, Magellans sund.

322 *dem de*.

326-328 *Onyx ... Beriller*. Uppräkningen överensstämmer med förteckningen på ädelstenar i Apoc. 21: 19 f. utom däri att R har *onyx* i stället för Apoc. *sardonix* (vilket är praktiskt taget det samma) samt tillägger *rubin* och *diamant*. Jfr E. Noreen, Författarfrågor i Lejonkulans dramatik. 1938, s. 75 f.

332 *Mångsmaka*. Blott detta citat i SAOS.

334 *Wäfft* vävnad. — *slinga*?

337 *Skönt* änskönt. — Marginalnot *Conclusio* avslutning. *Terminus technicus* i retoriken är *epilogus* eller *peroratio* (Vossius, a. a. s. 229).

341 *Wän* är säkerligen adjektiv ('skön'). — *tiente* anstode.

342 *förr* dunkelt.

20-22. III. *Petitorium, Till Herrar Stipendii Curatorerne i Göteborg* (1699).

Efter D III, s. 93-95. Strofnrering införd här.

Dikten, som med hjälp av str. 4 kan dateras till 1699, är riktad till Hvitfeldska stipendiefondens kuratorer. Om Rs mellanhavanden med denna fond se vidare IV.

31 or. *Appollo*. — 36 or. *Exitat*.

Rubr. *Petitorium*, mlat. (i klassiskt latin finns adj. *petitorius* 'till käromål hörande') 'actio in iure' (Du Cange). Jfr fra. *pétitoire* »Action en revendication de la propriété» Littré.

Str. 1. 1 *Themis* rättvisans gudinna. — 3-5 *Om ... på*. Det är vid denna tid en betänklig sak att utelämna adressatens eller adressaternas titlar, vilket R här i korthet och ganska överlägset ursäktar sig för. — 3 *Mod och Blod* är stående förbindelse, av SAOB (B 3324) översatt 'själs- o. kroppskrafter'. Här torde innebörden snarare vara 'själssegenskaper och höga börd' (jfr v. 2).

Str. 2-3. 5 *tunt* litet, knappt. — *torfflig* behövande, fattig. — 7 *Tale-from* talför. SAOS har ytterligare ett ex. från Kolmodin 1732: »Then sällan öpnat mun, gör winet talefrom.» — 10 *din Torfflighet* ditt armod. — *Hjelpe-Dören* tillfälligt bildning (ej i SAOB).

Str. 4-5. 16 *Hyra* överfört för 'inkomst'. — 18 *omkring* till ända. — *långsamt* långt, långsamt förflytande. — 19 *Adams Mor* jorden (ej i SAOB).

Str. 6. 23 sig ~ *gror*. SAOB känner intet reflexivt *gro* sig. Måhända är texten felaktig. — 24 *Som... Ära* som för att ha hjälpt mig av Gud få den lön och ära de äro värda.

23-26. IV. *En Wijsa uti stor örtret* (1699?).

Efter D III, s. 21-22.

Dikten är tydligen tillkommen med anledning av Rs motgångar som sökande av stipendium ur Hvitfeldtska fonden. Härom har H. F[röding] i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1901, nr 302 B meddelat följande: Att R studerade vid Göteborgs gymnasium »framgår af en underdånig ämbetsskrifvelse af den 21 April 1699 från landshöfdingen i länet, general J. B. von Schönleben. Häruti omtalas nämligen, det en gymnasist vid namn Johan Runius understått sig att, utan förutgången anmälan hos någon af Hvitfeldtska stipendiefondens kuratorer (hvaribland äfven var landshöfdingen) falla k. m:t besvärlig med anmärkningar öfver det sätt, hvarpå denna fonds medel vid lärovärdet utdelades. Ja, denne samme Runius, som vore kommen från ett annat stift och hvarken munt- eller skriftligen sökt landshöfdingen om stipendiets åtnjutande, hade det oaktat fördrist sig att öfver alla gymnasister, som hade stipendium uppsätta observationer såväl till deras villkor och förmögenhet som till hvars och ens kvaliteter, hvarigenom han i sina gissningar begått grofva fel och farit med mycken osanning, såsom kuratorerne kunde med tryggt samvete intyga. »För den skull», fortsätter höfdingen, »på det sådane flere förmätne sällar icke måge få tillfälle, innan de först anmält sig hos kuratorerne, med besvärssökande falla k. m:t besvärlige synes denne gymnasist icke obilligt att hafva meriterat en anständig correction, utan ock, såsom man presumerar han sig ej understått att af sig själf bruka en sådan djärfhet utan någon af illvilja och malice honom därtill instigerat, han därför måtte tillhållas densamma namngifva, att man i så måtto må kunna erfara sanningen och slika intriger afskaffa.» Äfven fondens närmaste förvaltare, lagman Cock på Åby beklagar sig öfver den oförsvarliga censuren af de med stipendium belönade gymnasisternas kapacitet och tillstånd samt enkannerligen däröfver, att Runius tvänne präster i Bohuslän för rike utgifvit, då desses rikedom endast bestode uti den myckenhet barn, Gud dem gifvit. Att själfva Runii skrift till k. m:t innehållande den otillbörliga censuren, hvilken skrift nu tyvärr ej står att finna, af öfverheten ogillades, kan man förstå. K. m:t fann af lagman Cocks förklaring, sådant vardt svaret till landshöfdingen, att denne gymnasist mäktade obefogadt hade klagat, hvarföre generalen ålades att låta honom därför gifva en hård reprimande och på samma gång allvarligen tillhålla honom att utnämna dem, som därtill uppeggat honom, hvilka samme icke kunde anses göra sig hos k. m:t synnerligen väl rekommenderade.»

Diktens datering framgår av ovanstående. Den måste vara tillkommen 1699 (efter III) eller allra senast i januari eller februari 1700, enär R²⁰/2 1700 inskrevs vid Uppsala universitet.

Melodien är okänd (se s. 154).

Rubr. *förtret* har vida starkare innebörd än nu: 'harm, vrede, förbittering', även 'sorg, bedrövelse'.

Str. 1. 1 *Hwart* ... *gälla* vart skall jag nu ta vägen. — 4 *Brister* ... *bång* betyder väl 'brister ut (tar sig utlopp) i bett och gny'; *bet* kan vara västgötsk form för *bett* eller endast en stavning av detta. — 5-9 *konung*: *honung*: *boning*. Om rimmen se anm. till II: 214. — 8 *gewähr* vapen. — 9 *hans* ... *boning* avser Göteborg (jfr rubr.), såsom M. von Platen för utg. påpekar. — 10 *besvär* har vida starkare innebörd än i modern svenska: 'ont, olycka, vedermöda, trångmål' o. d.

Str. 2-3. 12 *femte wägg* ej i SAOB; *At* ... *wägg* säkerligen 'så att han far upp igenom taket (skorstenen)'. — 15 *styggen arga* den fule (jfr att R 1705 kallar djävulen *den fuhla styggen*, se Samlaren 1934, s. 108). — 17 *marga* många. — 21 *skiämska* illistiga, skurkaktiga. — 23 *Eris* tve-dräktens gudinna. — 24 *kiäpa*: det menas väl köpa ett bäcken, en spottkopp. — 28 *squallers* förtals. — *hängie-dy* gungfly.

Str. 4. 31 *Gunst* gunsts (här föreligger s. k. gruppgenitiv: »Gunst-och-trohetz»). — 32 *mun och hand* tillfällig omkastning av ordningen i den gängse frasen »(lova o. d. med) hand och mun» (se SAOB H 259). — 34 *Momi*: Momus var förtälets gud. — 36 *Nu* ... *körn*. Jfr Matth. 7: 16. — 39 *hwad gäller* sannerligen, förvisso (SAOB G 1600). — 40 *Blås* ... *horn* »blåser du med dem i samma horn», håller du ihop med dem (se SAOB H 1223).

Str. 5. 46 *Immanuel* Gud med oss. — 47 *wida* långt. — 50 *Achithophell*. Achitophel, konung Davids rådgivare, avföll till Absalom, men hans onda råd gjordes om intet och han slutade med att hänga sig (2 Sam. 17).

Str. 6. 51-52 *du* ... *Räf*. Uttryck som *hans räb biter inte min gås* betyda enligt SAOB 'jag låter icke lura mig av honom'. — 53-54 *När* ... *wäf*. Ulysses' (Odyssevs') hustru Penelope uppehöll enligt Homeros (Od. 2 och 19) under makens frånvaro sina friare med det sveket att de skulle få besked när hon var färdig med en väv, som hon emellertid varje natt rev upp. Det hela betyder sålunda »ad kalendas graecas». — *hwita* syftar antagligen på Penelopes äktenskapliga trohet. — 57 *Skönt* fastän. — *politiskt* bakslugt. Jfr »[Guds barns leverne skall vara] Icke ~ Politiskt, at en weet ställa sigh, såsom wore han from och är en Skalck» Botvidi 1628; »himblige stämplingar [rörande ett tillämnat giftermål] som nu kallass af sombligom politiske puss» Växjö domk. akt. 1664 (SAOS). —

smicka synes betyda 'ställa sig in' (blott detta ex. i SAOS). — 60 *politij* brukar i allmänhet betyda 'ordning (i det offentliga livet)', här troligen i anslutning till *politiskt* v. 57 'bakslughet'.

Str. 7. 66-70 *rökt: lyckt: försökt*. Rimmet förutsätter västgötskt uttal med kort *ö* i samtliga ord. — 66 *rökt* troligen 'tänt rökelse för'. — 67 *anslag twära* möjligen 'tvåra omkastningar' (jfr SAOB A 1736).

27-28. V. *En Lyck-Önskan på Andrea Dag* (1700).

Efter D II, Lyckönskn. s. 40.

Adressaten är okänd. Man kunde gissa på *Andreas Brodinus*, till vilken R 1706 riktar en gratulationsdikt »på Andreæ Dagh» (se XV), i D II placerad omedelbart efter denna, men detta synes osannolikt på grund av v. 15, som anger att adressatens »Föräldrar och Ätt» varit bosatta i Göteborg. Då A. Brodinus ²⁴/3 1696 inskrevs vid Uppsala universitet, be- tecknas han däremot som »Vesm. ex Gymnasio Arosiensi» (Upps. univ. matrikel s. 372). Ytterligare en tredje gratulationsdikt »på Andrea Dag» föreligger i XLVI. Dennas föremål är tydligen Rs styvfar och kan icke vara samma som adressaten till V: »en god Wän», vilken (13) tillönskas »mä Föräldrar och Ätt ~ hafwa sin önskade fägnad».

Om den metriska formen jfr Nysv. st. 16, s. 81.

Rubr. *Andrea Dag* 30 november. — *stält* anordnat, skrivet.

1 *färdig* skicklig, kunnig, duktig.

2 *Om ... ett*. Enligt förslag av Nils Afzelius syftas här på den ungefärliga proportionen mellan vad den ropande och Echo yttrar. Echo säger alltid ett enda ord, den ropande ungefär åtta gånger så mycket.

3 *Helgdag* högtidsdag, fest.

5 *hon* dygden. — *beprisa* beprasad.

7 *Ech: bewisa*. Då Echos svar eljest alltid endast utgör en del av den ropandes sista ord, är *bewisa* säkerligen tryckfel i D för *wisa* (N. Afzelius).

10 *Mome* lat. vokativ av *Momus*, förtalets gud.

11 *småtter* småbitar, smulor.

15 *then Gotiska Borg* Göteborg.

16 *henom* Göteborg; om *borg* som maskulinum se SAOB. — *then ... Riga*. Riga (då svenskt) hade i februari 1700 angripits av August av Sachsen. Belägringen upphävdes i september, men härom synes alltså ännu i slutet av november R vara ovetande. Karl XII torde först vid sin landstigning i Pernau 6 okt. ha fått kännedom om att August dragit sig tillbaka från Riga. Jfr N. Herlitz i »Karl XII» utg. av S. E. Bring 1918, s. 126 ff.

29-32. VI. *Insinuations-Skrift, Til Herr Professoren Carl Lundius* (1700?).

Efter D III, s. 42-45.

Adressaten *Carl Lundius* (1638—1715), 1674 e. o. och 1677 ord. professor i romersk rätt, från 1678 i svensk rätt vid Uppsala universitet, var 1686—1715 inspektör för Göteborgs nation. R, som enligt universitetets matrikel (1:398) ^{28/3} inskrevs som »Johannes Runius Gothob.», inskrevs i nationens album ^{7/6} 1700. Det är väl sannolikt, att dikten tillkommit år 1700, ehuru något av de två närmast följande åren icke äro absolut uteslutna.

8 or. *ausibus*. — 21 or. *vri*. — 32 or. *des Feüer kan sig*. — 34 or. *meinen*; — or. saknar punkt. — 43 or. *Ro*. — 56 or. *Te*. — 58 or. *bewery*. — 59 or. *Ifyou*. — 60 or. *en that*. — 69 or. (*ne ... accord*) utan följande punkt. — 70 or. *pauverte*; — or. *Il y aussi*. — 74 or. *toüt*. — 75 or. *quan*. — 78 or. *l'ouwrage*. — 79 or. *quí nous, a donné surla*.

Rubr. *Insinuations-Skrift* uppvaktningsskrift, till *insinuera sig* i bet. 'göra sin uppvaktning (hos ngn), göra visit i. anmäla sig (hos ngn)' SAOB; jfr även *insinuera* i bet. 'introducera, rekommendera'.

36 som nogast knappt. Jfr Spegel, Tills. par. 1705: »Som nogast hade han fördt samma taal til ända ~ Så hördes sorl och gny»; uttrycket ännu hos Almqvist 1839 (SAOS).

39-40 När ... wälle. Rs far, prosten i Larv Arvid Runius (f. 1637) dog ^{21/10} 1693 (Warholm, Skara stifts herdaminne).

40 stränga wälle stränga våld, stränghet.

41 annan Far i ställe. Arvid Runius blev 1673 gift med *Annika Levander*, dotter till hans företrädare i ämbetet Abraham Levander. Om hennes andre man, alltså Rs styvfar, har Warholm intet att förmäla. Jfr XLVI, av vilken dikt torde framgå, att han varit präst (se 17, 75).

42 Tiggde eller Grof: anspelning på Luc. 16: 3: »grafwa orkar jagh icke, tiggia blyjes jagh.»

48 Ells .. likt. Texten är tydligen fördärvad. Måhända kunde man gissa på följande lydelse som den ursprungliga: »Ell' göras annat slikt».

51 hans ... lag det som han i sin godhet och visdom stadgat.

52 stålbewärder stålbeväpnad (till bevära eller bevärja; jfr VII: [6]). — nåle-wäg troligen 'törnestig'. — hinna tillryggalägga.

63 Wile, d. v. s. vile (jfr werv 58, heauw 67).

33-35. VII. *Devise om Swerige och Pohlen, Prasenterat til Öfwerstinnan, Högwälborna Frun, Fru Brita Christina Bonde, På Gälared Anno 1703.*

Efter D III, s. 45-47.

Adressaten, *Brita Christina Bonde*, var född ^{21/12} 1655, död ^{9/4} 1739, gift före 1683 med *Gabriel Lilliehöök* (se vidare XIII), dotter av major

Carl Filip Bonde (adliga ätten nr 11) och Maria Elisabet Ugglä (Sv. ad. ättart.). Dikten är i D daterad till 1703. Som Lilliehöök först $\frac{5}{8}$ detta år utnämndes till överste och B. C. Bonde i rubriken kallas »öfwerstinna», måste dikten vara tillkommen efter $\frac{5}{8}$. Det framgår av rubr. till XIII, att R omkring nyåret 1703 kom i Lilliehööks hus, givetvis som informator. På denna plats kvarstannade han åtminstone till 1706. Uppgiften (i Göteborgs nations album), att han 1705 blivit kurator i Göteborgs nation i Uppsala, är sålunda helt otrolig (hos Böök, Stridsmän och sångare s. 12 f. uppträder den t. o. m. i den gestalten, att R 1705 skulle blivit »Västgöta nations kurator»).

R. 1 or. *connoître*. — 2 or. *Maitre*. — 4 or. *amour & Chesteté*. — 6 or. *Coeur si Loyalx*. — 8 or. *Laterre*.

Rubr. *Devise*. Den betydelse av *devis* (fra. *dévisé*) som här föreligger upptas ej i SAOB. Det framgår både av VII och VIII, att till »devisen» hör en »målning». I denna dikt har R fått nöja sig med en beskrivning på vad som tänkes avmålat: »jag kan intet måla». I VIII har han väl haft hjälp. Betydelsen av *devise* är alltså här den som Littré, Dict. anger sålunda: »Figure emblématique avec quelque sentence concise qui l'explique.» Bland exemplen märkes följande från Mme de Sévigné 1676: »J'ai vu une devise qui me conviendrait assez; c'est un arbre sec et comme mort, et autour ces paroles: *Fin che sol ritorni*.» — Gälared i Hillareds socken, Västergötland.

S. 34. Den lat. texten lyder ordnad i rader:

Nulla salus bello pacem te poscimus omnes.
Cedant arma togæ.

Reddito delicias Sveonum Pax reddito regem
Dimidiumque animæ Pax mihi redde meæ.

[5] Dum furit ignivomo Bellonæ bellua bello
Igne tuo flagrat [...] cor mea bella meum.

[1] *Nulla... omnes* är ordagrant citat från Vergilius, Aen. XI: 362.

[2] *Cedant arma togæ* är ordagrant citat efter en onämnd lat. skald, an-
fört av Cicero Pis. 73, De off. I: 77.

S. 34 mellan cirklarna. *Cornu Copia*, läs *Copia*, ett ymnighetshorn. —
Stycke kanoner. — *Gewär* vapen.

S. 35 omkring cirklarna. Ordnade i rader lyda verserna:

Alt ondt med krig i fölie är/
på friden ropas fierr och när.
För Frid lät läggias nid *Gewär*.

- Få oß o Frid vår Kung/ vår enda Frögd igen:
 Och mig min halfwa Siäl/ min aldrabästa Wän.
- [5]
- Fast stålbewärda *Mars* mångt kärligt Hierta skyler;
 Dock hettar mer din Eld än kalla Järnet kyhler.

[4] *Få ge.*

[6] *stålbewärda* stålbeväpnade (se VI: 52). — *skyler* gömmer, tar bort.

[7] *Dock ... kyhler.* För 'innebörden jfr »devisen».

Franska texten 6 *Et* kanske fel i D III för *A*.

Svenska texten 1 *drar* bär. — 5 *kåt* fräck, övermodig.

36-37. VIII. *Ny-Åhrs Devise Til Een Högförnähm Person* (1703).

Efter D II, Lyckönskn. s. 33 f.

Adressaten är säkerligen *Brita Christina Bonde*, gift Lilliehöök (se vidare VII); obs. v. 39, 41.

9 or. 1714.

Rubr. r. 1 *Devise* se VII. — 10 *medh ... hiessa*. Se 18.

1 *Perspectiv* kikare.

3 *representerad* framställd.

6 *bijskrift* text, devis. — *Expertus prateriti* erfaren i det förflutna.

9 *Providus futuri* förutseende framtiden; uttrycket förekommer hos Livius, *futuri improvidus* hos Tacitus.

12 *Latiners äldsta Kung*. Om Janus som kung se Roscher, Lex. 2: 22 f.

18 *Ty ... glas*. Jfr 10. *Kairos* (*Καῖρος*), den lämpliga tidpunktens gud, hade i den antika konsten (särskilt bekant genom en förlorad framställning av Lysippos) »kahlen Hinterkopf, dagegen lange Locken um Stirn und Schläfe» (Roscher, Lex.). Detta skulle beteckna, »daß man die günstige Gelegenheit beim Schopfe packen müsse» (Pauly-Wissowa).

19 *Torsmånan* januari.

25 *Josephs söfskdl.* Se Gen. 44: 1 ff.

29 *står* anstår.

30 *förfarenhet* erfarenhet.

33 *enfaldig* oskrymtad.

35 *Then ... blandar*. Jfr Matth. 10: 16: »warer förthenskul snälle såsom ormar/ och enfällige såsom dufwor».

42 *Jubel-Åhr*. Se XIX.

38-39. IX. *Verser öfwer en Skåhl på Nyårs-Dagen 1704.*

Efter D III, s. 41 f.

Dikten är en versifierad skål i det Lilliehöökska huset för den frånvarande husfadern *Gabriel L.* (se vidare XIII).

4 Or. har punkt efter *Namn*.

5-6 *lefwa, bäfwa*. Om rimmet jfr bok 2, XII: 103.

11 *Skönt* även om.

17-18 dunkelt. Texten är knappast riktig (läs *ser'n för ser?*).

20 *här till dags* hittills. — *mäst ... bry* oklart; *bry* har fordom ofta starkare innebörd än nu: 'ofreda, plåga, skada' o. d.

21 *din ... dölias* väl 'låt din kraft alltid komma till synes'.

22 *At ... föllias*: *Gabriel* betyder enligt reg. till 1703 års bibel »Gudz man / Gudh är min starckhet och kraft». — *föllias* iakttagas, visa sig (?).

23 *Ford och himmelsk*. Som detta måste betyda 'jordisk och himmelsk' kan man förmoda, att Rs manuskript har haft *himlisk*, alltså *Ford- och himlisk*.

24 *Ärepris*. Ordet finns t. ex. hos Stiernhielm, Lycks. är. — *gro* växa.

40. X. *En ung Herres Bref till sin k. Pappa In Januario 1704.*

Efter D III, s. 47 f.

Dikten är tydligen skriven för *Nils Lilliehöök* (1695—1739, se vidare XIV) till *Gabriel Lilliehöök* (se XIII och XIV). För att den tillkommit i adlig miljö talar även (obs. »ung Herres») bruket av ordet *pappa* (se rubr. 1, 9). Enligt Hellquist, Sv. et. ordb.² (1939), art. *pappa*, var detta ännu omkring 1750 »icke fullt borgerligt». Jfr ordets förekomst i XIV och LXI samt *mamma* i XI, XIV, XLIX.

2 or. punkt efter *slakna*. — 4 or. *Muskaú*. — 7 or. *känna*.

Rubr. r. 1 *Pappa*. Ordet är vid denna tid väsentligen förbehållet de högsta kretsarna. Jfr ovan.

Str. 1. 3 *som ... rik* som säges vara så rik därpå (på fred). Rysslands ställning var i början av år 1704 faktiskt relativt lugn.

Str. 2. 5 *Den ... klippt*. Ordleken med *saxen* som blir klippt torde ha vunnit popularitet framför allt genom Dahlstiernas *Giöta Kiämpa-Wisa* 1701 (str. 60). — *Sax* *sachsare*. — 7 *Jarl* i överförd användning om 'kung' är icke förtecknat i SAOB. Kanske härstammar ordet närmast från Dahlstiernas *Giöta Kiämpa-Wisa* (1701), där det (str. 96) talas om »nije store Jarlar», vilket avser fältmarskalkar och generaler se Dahlstierna, SVS 2: 70). Dahlstierna var vida mer förtrogen med 1600-talets »götiska» litteratur (Verelius, O. Rudbeck) än R. Den från (fsv. och) isl. upptagna formen *jarl* känner SAOB först från 1685, tidigare heter det *järl*, *jerl*. Uttrycket »the Swenskas stora Jarl» förekommer även XV: 94.

41. XI. *Ett Bref til sin Mamma samma år tillskickat ifrån Biörckeby* (1704).

Efter D III, s. 48. Strofnrering tillagd här.

Dikten är säkerligen skriven för *Nils Lilliehöök* (se XIV) till *Brita Christina Bonde* (se VII).

10 or. *knopvas*.

Rubr. *Biörckeby* har ej kunnat identifieras. I Södermanland finnas flera orter med detta namn.

8 *godt hopp gör sött, den suraste förtret*. Jfr »Hoppet är ett sött lijande» Grubb, Penu s. 329. B. Risberg, Nysv. st. 20: 155, anser att *sött* »måste vara tryckfel för *söt*». Detta är möjligt men långtifrån säkert.

10 *förvänt* förväntat.

12 *skuggerika blad*. Jfr XIII, rubr. r. 10.

- 42.46. XII. *Deplaisir sur la mort de Plaisir, Eller Olust öfwer Lustens hastiga afgang* etc. (1705).

Efter D III, s. 51-53. Strofnrering införd här.

I likhet med många andra av Rs dikter har denna säkert varit spridd i avskrifter och allmänt känd, långt innan den trycktes i D III. Ett direkt bevis härför ger ett flygblad över Görtz' avrättning (1719), återgivet hos Hallendorff, Vårt folks historia efter 1660 (1908), s. 294, vilket under en karikatyr av Görtz har följande verser, nära anslutande sig till »*Déplaisir*» str. 6-7:

Til hiertat war du swensk bar trohets färg i håren:

Half Engelsk i din gom, Fransösk til ben och låren:

Men ach! hwi äst du fäld som en omogen ros!

Du lilla swenska och du engelska fransos.

Hwi äst du icke fri från wilda diurens öde?

Som aldrig wenta lif sen de en gång ä döde.

Men fast med din Person är ingen ting bewendt:

Har doch din döda mull en grafskrift wäl förtient.

Titeln. r. 1 or. *lamort*. — *tit.* r. 4 or. *Rors*. — v. 19 or. *dår*. — 28 or. *wål*. — 38 or. saknar parentes efter *Bleckhornet*. — 47 or. frågetecken efter *Confect*. — 54 or. *wål*. — 58 or. intet skiljetecken efter *Stämpel*.

Rubr. *afgang* hädanfärd. — *Nors Herregård* är säkerligen *Neor* i Knivsta socken, Stockholms län, som vid denna tid ägdes av kanslipresidenten greve Nils Gyldenstolpe (d. 1709). I sept. 1705 var R veterligen i Knivsta kyrka (hans egen uppgift, se Samlaren 1934, s. 108). Om Rs förbindelser med familjen Gyldenstolpe se vidare XLIX. — *Hundedagarna* rötmanaden (jfr v. 1-2), vanligen angiven som tiden 22 juli—23 augusti.

Str. 1-2 1 *Thet... tro* någon kunde tro. — 1-2 *rötemånens... nämns* »hundstjärnan», stjärnan Sirius i stjärnbilden Stora hunden. — 7 *om... ban* kan syfta på de utförliga skildringarna av skökor i Prov., särskilt kap. 7. — 8 *om... Lucian* avser Lukianos' »Sanna historier», där det i företalet bl. a. heter (Lucian's Werke, übers. v. Aug. Pauly, Stuttgart 1827, 6, s. 686): »Denn Wahres zu erzählen hatte ich nichts ~; und so mußte ich mich zur Lüge entschließen, doch so, daß ich dabei ein wenig aufrichtiger, als die Uebrigen, zu Werke gieng. Denn ich sage doch wenigstens die Eine Wahrheit: ich lüge.»

Str. 3-4. 9 *En... skrifwit.* Redan från medeltiden äro bekanta parodiska predikningar »de nihil» (se Paul Lehmann, Die Parodie im Mittelalter 1922, s. 244 f.). Ämnet hade säkerligen i Sverige en viss aktualitet, enär O. Rudbeck vid ett tillfälle i Uppsala universitets föreläsningsskatalog meddelat, att han ämnade föreläsa »de nihilo» (Schück-Warburg, Ill. sv. litt.-hist.³ 2: 248). — 10 *En... drifwit.* Sannolikt åsyftas skämtskriften »Nobile scabiei encomium», som ingår i Facetiæ Facietiarum 1627 (se 21-22). Att R just vid denna tid studerat nämnda samling av parodiska dissertationer o. d. göres mycket sannolikt av v. 21-22. Av de 12 olika skrifter som ingå i Facetiæ är en just betecknad som *discurs* (nr 9 »Discursus Methodicus de peditu, ejusque speciebus, crepitu & visio; In Theses digestus»). — 16 *rar* sällsynt.

Str. 6. 21-22 *Till... Låren.* Jfr härmed ett tyskt skämtrim, tr. i »Theses inaugurales De Virginibus» (ingår bl. a. i Facetiæ Facietiarum, hoc est, Jo-coseriorum Fasciculus novus, 1627, troligen tr. i Rostock):

Der Kopff von Prag/ die Fuß vom Rhein/
Die Brüst auß Oestereich solln seyn:
Auß Franckreich der gewelbter Bauch/
Auß Beyerlandt das Büschlein rauch/
Der Rück auß Brabant/ die Händ von Cölln/
Den Arß auß Schwaben/ Küst jhr Geselln.

22 *Fransösk til Ben.* Jfr bok 2, XIV: 104 »Frantzösische Bein».

Str. 8-9. 32 *lagd* dunkelt. — 35 *Mästerman* mästare. — *Floren* äldre biform till *florin*.

Str. 11-12. 42 *mihlar.* Åkerblom (s. 37, 99) antar, att Rs originaltext haft *mihler*, men häremot talar, som Åkerblom själv framhåller, rimmet *milarna: pilarna* XCI: 7-8. — 43 *klifs* godsaker, läckerheter. — 47 *gemen* simpel. — 48 *dragée*, fra., karamell. Ordet användes fortfarande som teknisk term i sockerbagarkonsten: »med socker och ett bindemedel överdragna sockerbagerivaror, ss. anisfrön, mandlar, nötkärnor» Sv. uppsl.-bok 7: 709 (1931). — *käckt* med besked, »tappert».

Str. 13-14. 49 *Herre-Barn* barn av förnäm börd (även LXXXI: 4). Ordet är (i formen *herra-*) bibliskt (Dan. 1: 3) och förekommer även i ett

ordspråk hos Grubb, Penu s. 324 (se SAOB H 832). — 50 *slöder* slödder. — *trefs* trivdes (den ursprungliga böjningen). — 52 *solck* synes betyda 'smutsig figur, tölp'. Den senare översättningen passar bra även XIII: 38. Dessa två ställen hos R äro de enda, varifrån SAOS känner ordet. I finl. dial. förekommer *solk*, m. 'sölkorv; smutsig karl (okv.)' enligt Wessman, Saml. av ord. Enligt benäget meddelande från ULMA saknas ordet i arkivets samlingar från Uppland och Västergötland. — 54-56 *så... mått*. Kvickheten påminner om Holmströms berömda gravskrift över Karl XII:s hund Pompe, som i sin tur har motsvarigheter i fransk preciosa poesi (se Lamm, O. Dalin s. 68).

Str. 15-17. 58 *står... Stämpel* oklart. — 62 *mätte* kunde. — 64 *inpaß* intrång. — 66 *Perforce* par force, med makt. — *ta Pär ur läfte* troligen 'uträtta ett riktigt storverk' (se vidare Hjelmqvist, Förnamn och familjenamn s. 256 f.).

47-53. XIII. *Then Stora Konung Carls Tro-Man och Tappra Hielte* etc. (Nyårsgratulation 1706 till Gabr. Lilliehöök).

Efter D II, Lyckönskn. s. 65-70. Strofunummering införd här.

Adressaten är *Gabriel Lilliehöök* [af Fårdala], födelseår okänt, student i Lund 1669, pikenerare vid ett pommerskt regemente 1674, överste för Kronobergs regemente $\frac{5}{12}$ 1703, död $\frac{3}{12}$ 1706 i slaget vid Fraustadt (Rs önskan IX: 15 f. gick sålunda aldrig i uppfyllelse); bevistade 1703 $\frac{7}{9}$ stormningen av staden Posen (Poznan) och blev därstädes kommandant; gift (datum okänt men) före 1683 med *Brita Christina Bonde* (1655-1739), se VII. Makarna hade sex barn, därav två söner, Carl Lennart (1690-1706) och Nils (1695-1739), se XIV. Förestående uppgifter enligt Sv. ad. ättart.

Strofformen är densamma som i IV (jfr denna) och LXXXVIII.

20 or. *wälfärd-tidt*. — S. 53, r. 4 or. *werfwen*. — r. 12 or. *Kouungen*.

Rubr. r. 5 *Vpoffras* ägnas. — r. 10 *i... suttit* 'änjutit hans beskydd. Jfr I. Reg. 4: 25: »Så at Juda och Israel bodde trygge/ hwar och en vnder sitt wijnträ/ och vnder sitt fikonsträ» etc. samt Micha 4: 4.

Str. 1-2. 4 *Flamm* låga; formen är vanlig i äldre tid. — 5 *tibaka* tillbaka-hållen. — 7 *upwaka* vakna upp: ordet är bl. a. bibliskt (t. ex. Gen. 9: 24, Es. 29: 8). — 13 *Ther* därest. — 14 *Bonde-blygd* bondblyghet (även XCVI: 7; ordet tidigare hos Lucidor).

Str. 3. 21 *klutter* joller, pladder. — 24 *Fast han skiönt* även om han. — 27 *Hospitalet* kunde synas betyda 'därhuset', men denna betydelse är känd först från Kellgren, och motsatsen till dansskolan visar att det är fråga om 'lasarettet': hans later, sätt att föra sig likna mer en invalids än en dansörs, kavaljers.

- Str. 4.** 34 *bor' illa dikh* det ginge galet. — 35-36 *Häpen... Folck*, d. v. s. om munnen (tungan) blir konstnerad, kan den lätt ge det intrycket, att den mest välsinnade är motsatsen. — 38 *Ther* därest. — *Solck* se XII: 52.
- Str. 5.** 41-42 *Sidst... namn*. Se de inledande anmärkningarna om G. Lillie-höök. Randanmärkningen *A:o 1705* måste vara (tryck)fel i D för 1703. Poznan var 1703-08 i svenskarnas hand. — 42 *Hund och Ramn* hund och korp i egenskap av asdjur. Sammanställningen förtecknas ej i SAOB under *hund* men är välkänd från fornsvenskan: »liggia fore hund oc rampn» MB I, »thera ben lagho vj [6] dagha for hundum ok ramnum» Bil, »kasta wt hans lik for hund oc rampn» Bil (se Söderwall) och finns i 1695 års psalmbok: »Tin helgons lijck för hund och ramn/ På marcken ligger vth-kastad» 74: 4. — 49 *förstörda* förvirrade.
- Str. 6.** 51-53 *Jagh... Pillor* jag skrämdes av dylika griller: (tänk) om nu dina ordpärlor komma att anses för förgyllda piller. Formen *grillor* är sällsynt men förekommer både tidigare och senare än R (SAOB G 908). — 52 *Orde-Perlor*. Blott detta ex. i SAOS. — 53 *Pillar* är pl. till *pilla* (se bok I, XVIII: 47).
- Str. 7.** 61 *Äfwen så* likaså. — 62 *i bänck* betyder väl 'där jag satt bänkad'. — 63 *Fant... Nählar* stack det liksom i mig. — 65 *Siänck* är troligen tryckfel i D för *Skänck* (så 64). — 67-70 *Thenne... Bild* kommenteras av R själv i »Förklaring» (se s. 53). — 69 *Pappers-Lod*. Ej i SAOS. *Fiäder-Haka* betecknar det samma som R, »förklaring» r. 7, kallar *Fiäder-Bössa* (ej i SAOB); jfr *hake* 'hakebössa' SAOB H 60.
- Str. 9-13.** 85-90 kommenteras av R själv i »förklaringen». — 95 *Gudz beröm förnedrar* förringar Guds ära. — 106 *Täre-dunst* (blott detta ex. i SAOS) se vidare XC: 19. — 108 *andachts-brunst* (brinnande) andakt (SAOB känner blott detta ställe). — 116 *Wälta* vält (jfr anm. till XLVI: 25). — 120 *Purpur-Flod*. Jfr bok 2, XIII: 110. — 121 *Herren... Dagar*. Jfr Deut. 17: 20: »på thet han skal förlängia sina dagar i sitt regement»; Sap. 7: 18: »huru dagen länges och stäckes». — 122 *Josephs wagn*. Då Josef hade tytt Faraos dröm om de sju magra och de sju feta nöten, sade Faraos: »Sij/ jagh hafwer satt tigh öfwer hela Egypti land ~ Och lät honom sitta på then andra wagnen/ och lät vthropa honom: thenne är landsens fader» (Gen. 41: 41, 43). Jfr bok 2, XXV: 60 f.
- S. 53 r. 2 *mörcht fattadt* dunkelt framställt.
- r. 3 *Pepperkaka* kanske tryckfel i D II för *Peppar* (så v. 67). — *Spike-Sill* kanske tryckfel i D II för *Spicke* (så v. 68).
- r. 6 *Gås för Höna som Ordspråket lyder*. Något dylikt ordspråk har ej kunnat återfinnas (ej i SAOB eller Grimm). — *Äfwen så* likaså.
- r. 9 *anseende* avseende.
- r. 11 *disputera* bestrida, förneka.
- r. 13 *accurat til at tahla* bokstavligen.

54-56. XIV. En utvärtes och til skalet ringa Nyårs-Gåfwa etc. (till Brita Christina Bonde; 1706).

Efter D III, s. 55-57. Strofnrering tillagd här.

Om adressaten se VII. Dikten är skriven för *Nils Lilliehöök*. Denne, son till Gabriel Lilliehöök (se XIII), var född ⁴/₁₀ 1695, blev musketerare vid livgardet 1713, fänrik s. å. (fullmakten daterad Bender ¹⁰/₁₁ 1711), ryttmästare 1717, avsked 1723, död ²³/₈ 1739 (Sv. ad. ättart.).

Den gåva, till vilken verserna varit knutna, har tydligen varit ett i bildlig form, snarast som målning, framställt »Jesu hjärta». Detta framgår särskilt klart av str. 5. Beträffande »Jesu hjärta» (på katolskt område) se C. Richtstaetter i Lexikon für Theologie und Kirche 4: 1011 ff., 1932 (med avbildningar). Från Sverige äro dylika Jesu hjärtan icke kända enligt benäget meddelande från Nordiska Museet.

Rubr. r. 1 or. *tilskalet*. — v. 45 or. *Nordiska*.

Rubr. r. 7 *nu ... son*. Makarna Lilliehöök hade utom Nils sonen Carl Lennart, f. 1690 (döpt ⁸/₈), som emellertid vid denna tid (årsskiftet 1705-06) tydligen befann sig i Polen, där han dog 1706 (okänt datum; Sv. ad. ättart.). Rs uttryckssätt här kan måhända göra sannolikt, att C. L. Lilliehöök i själva verket dött före ¹/₁ 1706.

Str. 1-3. 2 *fins* befinnes, kan befinnas. — 11 *ängslig* plågsam. — 13 *upoffrar* ägnar (jfr XIII, rubr.) — 16 *dör* är att läsa *dörr* (jfr XV: 89, LXIV: 68, LXXXVIII: 54 samt bok 2, IX: 135). — 23 *inbryta* påfallande ordval.

Str. 4. 28 *fag ... hela*. Jfr Arndt, Fyra Böcker Om een sann Christendom, sv. uppl. 1647, 3: 10: »Men om Gudh skal thet göra/ och förbijda thetta sitt wärck vthi tigh (efter tu äst blifwen en Christen) så moste tu gifwa honom heela titt hierta/ och vpoffra honom tin wilie/ strax skeer och hans wilie vthi tigh.» — 32-35 *Kan ... will: mächtig blifwa* betyder 'vinna, erhålla', men sammanhanget är f. ö. dunkelt. Texten är säkert korrumperad, i det att strofen är en rad för kort: den skall ha 9 rader och sluta med tre verser med manlig utgång. 34-35 anspela i varje fall på Joel 2: 13: »Rifwer edor hierta/ och icke edor kläder», troligen genom förmedling av Arndt (a. a. 2: 90): »Therföre säger Propheten altså: Rijfwer idor hierta ~ itt sådant hierta/ är för Gudi thz aldrabehageligaste offer.»

Str. 5-6. 38 *spändt i kläfw* betryckt; uttrycket är vanligt i 1600-talets språk, bl. a. om *hjärtat*; se SAOB K 1369 och jfr 1695 års psalmbok 104: 1: »Min siäl är spänd i kläfwar.» — 46 *För ... Herre*. Adressatens make befann sig sedan länge i Polen (jfr XIII). — *För i stället för*. — 48 *mohn* fördel, båtnad. — 51 *Rütte Fuhlen*. Jfr bok 2, I: 85: »Hon hade ändå them [Ägypti Kiöttgrytor] förvtan dagelig Juul.» — 52 *Fubelår*. Jfr XIX.

57-61. XV. *En annan Skrift på Andrea Dagh. Carmen Hexaglotton* etc. (Till A. Brodinus 1706).

Efter D II, Lyckönskn. s. 41-45.

Andreas Brodinus inskrevs $24\frac{1}{2}$ 1696 vid Uppsala universitet och betecknas då som »Vesm. ex Gymnasio Arosiensi» (se V). Senare studerade han vid universitetet i Halle och kom därigenom att spela en roll för Hallepietismens överföring till Sverige (se H. Pleijel, *Der schwedische Pietismus in seinen Beziehungen zu Deutschland* 1935, pass.). 1710 blev han kyrkoherde vid barnhuset i Stockholm men dog samma år i pesten (Rüdling, *Det i flor stående Stockholm 1731*, s. 167).

Vilka de fyra konsonanterna varit, som i denna skrift hylla Brodinus, kan ej avgöras utom beträffande den sista, »R.» Att R författat även »L. M. N.»s partier torde icke behöva betvivlas.

v. 28 punkt saknas i or. — 62 or. *singles*. — 91 or. *Konungs-namn*.

Rubr. *En annan Skrift*. Jfr V, efter vilken dikt denna är placerad i D II. — *Andrea Dagh* 30 november.

7 O... *colori* ordagrant citat från Vergilius, Ecl. 2: 17.

41 *Frisch* ser med sina kapitäl ut att vara en (i så fall, tycks det, rätt omotiverad) anspelning på Rs vän *P. Frisch* (se om denne XXXII). Tro-
ligen har Frisch, som var utgivare och privilegieinnehavare av D I-II insmugglat allusionen (d. v. s. kapitälerna). Jfr bok 2, XXII: 133.

66 *Så... fullt*. Begynnelsebokstäverna i diktens olika partier bilda namnet *Anders*. — *medh... beskied* ehuru meningen är ganska dålig.

68 (*kan... Swänska!*); den rätta interpunktionen är antagligen: »(kan skie ock helt) på Swänska!».

71 *Ty... halft*. Det menas väl, att efternamnet saknas. — *man* blott. — *än then skammen* betyder väl 'en sådan skam!'

76 *dumma* stumma.

77 *half Vocal*. Jfr *semivocales* rubr. Som »halvvokaler» uppfattades och betecknades fordom *l, m, n, r*, se SAOB H 195.

80 *önskor* önskningar (jfr bok 4, III: 46).

82-83 *Frantzosen... altsamman*. Se 19 ff., särskilt 31-34.

88 *ord ifrån ord* ordagrant.

90-91 *Men... bäres*. Se ovan 64.

93 *beståå* stå för.

94 *the Swenskas stora JARL*. Se X: 7.

95 *mannas*. Ehuru ordet användes i bet. 'gifta sig' endast om kvinnor (»få man»), torde R här för vitsens skull ha använt det om Karl XII.

96 *paradox* som neutr. även XXXI: 245.

62-63. XVI. *Fransöska Rim Till Fru Grefwinnan Lillieroth etc.*
(1707 omkring ¹⁰/₁).

Efter D III, s. 59 f.

Dikten kan dateras till 1707, omkr. ¹⁰/₁, då Olivecrantz' begravning ägde rum (se bok 2, XIII). Adressaten är O:s yngsta dotter *Eva Sofia* (1670—1733), g. 1692 m. greve *Nils Lillieroot* (1636—1705).

7 or. *ma fait*. — 17 or. *peche*. — 30 punkt saknas i or.

Rubr. *Olivencrantz*: rätteligen *Olivecrantz*.

7 *me fait* infört i denna uppl. i st. f. D:s *ma fait*. Bättre och lindrigare ändring hade varit *m'a fait*.

24 *Monsieur Votre cher Neveu* kan ej vara någon annan än överstelöjtnant Carl Benjamin Cantersten (1689—1726), son av Carl C. och Anna Brita Olivecrantz.

64. XVII. *Tacksäijelse Verser til samma Grefwinna* (1707).

Efter D III, s. 60-61.

Dikten är tydligen tillkommen 1707, kort efter föreg. Om adressaten se XVI.

17 or. *sante*. — 18 or. *Sime*.

65-67. XVIII. *Epigramma Runii öfwer Ett Rijs til Fetetisdagen*
1707.

Efter hs. i LUB, De la Gardie XII: 22, nr 153 (L) i samma ark och av samma hand som bröllopsdikten bok 2, nr XV (se där), vadan intet skäl synes föreligga att betvivla diktens autenticitet. Att den icke upptagits i D III, kan ha berott på anständighetshänsyn (se särskilt v. 16, 39-40). En annan hs. (anonym) finns i UUB, Nordin 1142, bl. 150 (N) med titeln »Öfwer Cupidon (o ä fr något annat) med (tillagt med annan hand öfver raden) hetewäggs-ris i handen.»

Rimligtvis var R påsken 1707 redan i det Strombergska huset. I september 1707 var han med Nils Stromberg i Reval (se bok 4, s. 40). På nyårsdagen 1708 tillägnar han grevinnan Stromberg en dikt (XIX). Att R sålunda som Böök uppger (Stridsmän och sångare s. 13) skulle ha blivit informator och sekreterare hos Stromberg först 1708 synes uteslutet. — Emellertid är det mycket möjligt, att denna en smula grova dikt skrivits för något borgerligt hus.

27 *Derföre* N. — 42 *Astrild*, men troligen av annan hand ä fr *Asteld* N. — 44 punkt i L, N efter *namn*. — 45 *gier* N. — *igien* (troligen ä fr *gien*) N. — 49 *han Ehr: hon ähr* N. — 52 *undantagande* N.

Rubr. *Fetisdagen* 1707 inföll 9 april.

1 *Cupido*. Jfr bok 2, IX: 61. — *Morkärs*: jfr *Farkärs* 4. Orden voro förr i familjär stil vanliga för 'mor, far' (se SAOB F 47). — *grijs kelgris*.

4 *Farkärs Mars*'.

5 *smeke-barn* är ingen tillfällig bildning utan ordet har varit gängse, ehuru SAOS intet äldre exempel har än C. A. Gottlund 1821: »Öfvermåttan god och välmående har hon hållit mig som sitt smekebarn». Rydqvist, Sv. språkets lagar 3: 279 (1863) har *smekebarn*.

9 *kärleks-tålck* ej i SAOB.

16 *bak fram på* baklänges (ej i SAOB).

19 *Amazoniska*. SAOB känner formen först från fru Nordenflycht 1745 (vanligen *amasonisk*).

32 *man* blott.

42 *Asteld*. Jfr bok 2, IX: 51.

47-48 *Eller ... wän*. Vad detta syftar på är utg. okänt, liksom hela slutet av dikten är dunkelt.

55 *Kom wäds jag slår vad om att*.

68-69. XIX. *Klang-År Til Grefwinnan A. C. Strömberg, På Nyårs-Dagen 1708*.

Efter D III, s. 62-63.

Dikten är den första daterade, som hänför sig till det Strombergska huset, där R (antagligen 1707—12, se XVIII och XXXVIII) verkade som informator och sekreterare samt, som man ser av hans dikter, såsom mältré de plaisir. Adressaten, *Anna Catharina Fleming af Liebelitz*, var född ^{20/2} 1658 (vilket betygas även av R, se XXII), dotter av riksrådet Göran Fleming och Sigrid Gyllenstierna (af Lundholm), i sitt tredje gifte gift 1690 med *Nils Strömberg*, senare friherre och greve *Stromberg* (se vidare XXIII), död 1718 (Sv. ad. ättart.).

15 or. *mg*. — 30 or. *Ded*.

Rubr. *Strömberg*: vid denna tid (se ovan) rätteligen *Stromberg*. Skrivningen *Strömberg* förekommer även XXV (1711), XXXI (1712) och XXXVIII (1712).

7 *åga äga*.

12 *i ... längd* då Gud skiftade.

14 *Himla Fader* även bok 1, V: 21. SAOB känner ej ordet före R.

29 *Ford-Herberg* stofthydda (ej i SAOB).

70-71. XX. *Til Högwälborna Fröken Anna Catharina Stromberg* etc. (^{18/2} 1708).

Efter D II, Lyckönskn. s. 30-31.

Av paret Strombergs barn (se XXIII) nämnas hos R blott sonen *Claes* (se XXXI) och närvarande dikts adressat, *Anna Catharina*, f. ^{18/2} 1697,

d. 7/1 1731, g. m. generallöjtnanten och landshövdingen frih. Anders Koskull, f. 1677, d. 1746 (Sv. ad. ättart.). Till henne rikta sig även XXV och LV.

5 *Thet... Zar'n.* August den starke av Sachsen utropades 1697 till konung av Polen. Tsar Peter stödde honom vid kungavalet (se t. ex. C. Hallendorff, Bidrag till det stora nordiska krigets förhistoria 1897, s. 45). 6 *bars* föddes.

7 *klara* förnåma, illustra.

72-74. XXI. *För en godh Wän Pentecosticon gratulatorium* etc. (till N. Vallerius 1708).

Efter D II, Lyckönskn. s. 53-55.

Nils Wallerius var född 1668, prästvigd 1694, pastor vid artilleriregementet 1700, varefter han följde armén genom Polen och Ryssland till 1708, då han tillträdde som kyrkoherde i Tierp (utnämnd 1706); amiralitetssuperintendent i Karlskrona 1730, teol. dr 1732, död 1740 (enl. Fant-Låstbom, Upsala ärkestifts herdaminne 3: 173 f.). Diktens datering till 1708 framgår av ovanstående.

27 or. *exercita*.

Rubr. *Pentecosticon* pingstdikt. Pingstdagen 1708 var 24 maj.

75-76. XXII. *A Madame La Comtesse de Stromberg* etc. (26/1 1710).

Efter D II, Lyckönskn. s. 26-28.

Om adressaten se XIX.

3 or. *De Flambeau*. — 8 punkt saknas i or. — 13 or. *maius*. — 17 or. *Cest*. — 28 or. *à l'Enfant*. — not 4 or. *Lenom*. — not 5 1664: or. felakt. 1649; 1692: or. 1992; or. *annéés*.

12 med not 3. Gen. 2: 7 lyder: »Och HERren Gudh gjorde menniskiona af jordenes stoff/ och inbläste vthi hans näso en lefwande anda/ och så wardt menniskian een lefwande siäl.» Joh. 19: 14 lyder: »Och thet war Påska tilredelsedag/ widh siette timan; och han sade til Judarna: Sij/ edar Konung.»

26, not 7 *Ce Nestor... vécut 3 siecles*. R avrundar uppåt: den högsta summa som är känd för Nestors levnadsår finns Ovidii Met. XII: 188, där han säges ha passerat två sekler: »vixi annos bis centum» (Pauly-Wissowa 17: 113).

77-80. XXIII. *Öfwer... Gref Strombergs Lyckeliga Återkomst Vhr Fiendens wäld etc.* (1710).

Efter D II, Lyckönskn. s. 15-16.

Adressaten är *Nils Stromberg*, ursprungligen *Brattman*, adlad *Strömberg* 1674, friherre *Stromberg* 1699, greve 1706, f. ²⁵/s 1646, gick i utländsk tjänst 1671, överste för Skaraborgs regemente 1688, generalmajor 1697, generallöjtnant 1703, kungl. råd och generalguvernör i Estland ²⁷/s 1705, guvernör i Livland och Kurland 1709, president i kammarkollegium och statskontoret 1711, död ¹⁶/s 1723. Gift 1690 med *Anna Catharina Fleming* (se XIX). Makarna hade barnen *Jakob Johan* 1691—1709, *Sigrid* (om vilken intet är bekant, alltså troligen död i späda ålder), *Anna Christina* 1694—95, *Nils* 1695—1709 samt *Anna Catharina* (se XX) och *Claes* (se XXXI). Förestående enligt Sv. ad. ättart.

Nils Stromberg »försvarade 1710 länge och tappert Riga, men måste slutligen genom kapitulation överlämna nämnda fästning till ryssarna, varefter han återkom till Sverige», heter det i Sv. ad. ättart. Dikten måste dateras till slutet av år 1710. Stromberg hade 25 sept. 1709 anlänt till Riga (Fr. Arfwidsson, Försvaret av Östersjöprovinserna 1708—1710, 1936, s. 199). »Fr. o. m. den 29 oktober ansåg man sig i Riga vara fullständigt inspärrad» (a. a. s. 211). Staden uppgavs 5 juli 1710 (a. a. s. 354). Stromberg var senast i början av december i Stockholm (a. a. s. 369). Om Nils Stromberg och Rigas belägring se framför allt Arfwidssons nämnda arbete. Hans slutkaraktäristik (s. 370 f.) lyder: »På långt håll, om man så får uttrycka sig, har Strombergs försvar av Riga tett sig som en beundransvärd, ja, glänsande krigarbragd. Vid ett närmare studium har det i rätt hög grad förlorat karaktären därav. Av glad kamplust och djärv förslagenhet spåras föga. Innanför murarna bidade han undsättningen och slogs han om och för brödfödan; utanför visade han sig icke, och blott en enda gång under hela belägringen lät han en större styrka gå till motattack. Skälen till hans defensiva hållning ha redan nämnts. Hur välgrundad denna än må ha varit, nekas kan icke, att ett visst drag av råd- och dådlöshet häftar därvid. Hans långa men verkningslösa försvar framstår främst som ett trohets- och uthållighetsprov. Men också det är imponerande i sin moraliska styrka och väl värt även eftervärldens respekt och beundran.»

Om melodien se s. 169 ff.

Rubr. r. 6 *fatale öfvergången* olyckliga kapitulationen (jfr bok I, XVII, rubr.). — r. 7-8 *alla tree Hufwudplågorna* se v. 20-23; *huvudplåga* ej i SAOB.

Str. 1-2. 3 *låßnar min tunga* löses min tungas band. — 14 *Berget* Stromberg. — 18 *vihtställe* ställe på en så utsatt plats(?) — 22 *pesten*. Jfr kom. till

bok 1, XVIII: 21. — 28 *förfara* erfara, pröva på. — 29 *sång* sjöng. — 34 *giästning* fientligt besök. — 35 *förmår* ringaktar. — 38 *Har... här* är ingen riktig svensk (se SAOB H 1806).

Str. 3-4. 52 *Knöster*. Se bok 2, XV: 33. — 55 *hächtat* hejdat, hållit tillbaka. — 68 *Byn* staden. — 76 *förskylla* vedergälla, löna.

81-82. XXIV. *Öfwer en Penna fylt med quicksilfwer* etc. (1710).

Efter D III, s. 6-7. Finns även i sep.-trycket A (se I).

1 or. (även A) *Siuhuudra*. — Komma efter *skref* saknas i A. — 2 Komma efter *ref* saknas i A.

Rubr. r. 1-5 *Öfwer... Pesten*. »Q[uecksilber] war im Mittelalter ein viel gerühmtes Heilmittel. Man trug es als Amulett, in einer Nußschale oder Federpose festverschlossen, bei sich; bis Ende des 18. Jh.s galten solche Amulette als Abwehrmittel gegen Pest, Dysenterie und Kolik» Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens 7: 414. Om bärnsten som skyddsmedel mot diverse sjukdomar se samma arbete 1: 1091 f.

r. 1 *Penna* fjäder.

r. 2 *gåla* gula.

r. 4-5 *ett Amulet*; som neutr. även v. 29 och hos Ödmann 1800 enligt SAOB, som ej belägger ordet förrän hos Ö. 1787 (jfr ty. *Amulet* n., lat. *amulitum*). Troligen har R uttalat ordet med långt e (jfr pl. *Amuleter* 1788, SAOB).

r. 5 *Pesten*. Jfr bok 1, XVIII, bok 2, XVII: 31 f., bok 3, XXIII.

v. 2 *diger Dödsens pestens*.

3 *Clastorps gård. Claistorp* (ursprungligen *Lasstorp*) i Östra Vingåkers socken, Södermanland, kom i Nils Strombergs ägo genom hustrun (F. U. Wrangel, Herrgårdar och deras herrar 1927, s. 189 f.).

6 *klenodet*. Ordet förekommer i ä. tid stundom som neutr. — *Hierte-grop* betyder enl. SAOB H 1076 f. dels 'maggrop', dels på 1600-talet även 'hjärtkammare'. Det kan emellertid ifrågasättas, om R icke här avser 'halsgrop'.

7 *Mästerinna*. Jfr *Kiüller-Mästerinna* bok 2, XXVII: 59, *föderinna* bok 3, XXXV: 64 etc.

8 *Den... Grefwinna* Anna Catharina Stromberg (se XIX).

9 *nyttia* åtnjuta.

10-11 *Sitt, ditt* ansluta sig till ändemål och smycke, icke till Ordens, som hos R icke är neutrum (se v. 3).

15 *Amra*. Denna form (i st. f. *ambra*), som även förekommer LX: 134, är okänd för SAOB.

16 *slamra* prata, tala (ej ovanligt i ä. sv.). Jfr LX: 135, även där rimmande med *amra*.

- 26 *ur... opp.* Jfr »vthu hafsens diup wil jagh somliga hämta» Ps. 68: 23;
 »Ty tu ~ hämtar migh åter vp vthu jordenes diup» Ps. 71: 20.
 27 *stadighet* fasthet, soliditet, pålitlighet.
 28 *Himmelsk sinter.* Ej i SAOB.
 32 *Betyder* betecknar, symboliserar.
 34 *röda färgans mål* det som den röda färgen symboliserar (användningen av *mål* utgår väl från bet. 'syftemål' e. d.).
 38 *man* blott.

83. XXV. *A Mademoiselle la Comtesse de Strömberg* etc. (18/a 1711).

Efter D III, s. 66.

Om adressaten se XX.

Rubr. or. *quatorziem retour du pour.* — v. 2 or. *passé.* — 6 or. *Sacré;* punkt saknas i or. — 9 or. punkt efter *S'eriger.* — 10 or. saknar punkt. — 12 or. punkt i st. f. frågetecken.

Om melodien se s. 160 f.

Rubr. *Strömberg.* Om namnformen se XIX.

84-85. XXVI. *Til Herr Rådman N. N. etc.* (23/a 1711).

Efter D III, s. 41, jämfört med två hss. i UUB: Nordin 1125 (= N₁) och Nordin 1144 (= N₂).

Det finns givetvis ingen anledning att betvivla de två handskriftliga versionernas uppgift (se de textkritiska anmärkningarna nedan), att adressaten är »Rådman Sillieström». *Olof Siljeström* var enligt Stockholms rådhus och råd 1915-18, 2, s. 204 född 166(6) (så!), blev student i Uppsala 1677, rådman i Stockholm 1710, död 1726. Westén, Sv. hofcleresiets hist. 1: 2, s. 68 talar om hans »muntra sinne och lustiga samt qvicka infall». Jfr vidare XLIV, anm. till 18.

Överskrift: *Till Hr Rådman Sillieströröm (!) d: 23 feb: för mi bror. S. T. N₁, Til Rådman Sillieström d. 23 feb. 1711 för min Bror N₂.* — v. 2 *äter nödgas at N₁, åter nödgas att N₂.* — 5 *måst... nu: måste han N₁.* — *fördrä: så N₁, N₂, fördrä D.* — 7 *må alt N₂.* — 9 *nicht N₂.* — 12 *enda: så N₁, N₂, andra D.* — 14 *vår: min N₁, N₂.* — 17 *kommit: komma N₁.* — *bedt: så N₁, N₂; bed D.* — 18 *orcka icke N₂.* — 19 *galna N₂.* — 20 *som: sen N₁.*

1 *den arma stackars Prästen*, i hss. betecknad som »min bror», är *Abraham Runius*. Rs föräldrar hade enligt anteckning av fadern Arvid R i Larvs kyrkobok 8 söner, av vilka 5 levde 1692. Abraham prästvigdes 1709. Han tjänstgjorde som »hofpredikant» hos grevinnan Torstensson. Under Johan

Rs sista år verkade han vid olika församlingar i Stockholm, bl. a. vid »Holmkyrkan», d. v. s. i Amiralitetsförsamlingen. Ansökan om löneförhöjning inlämnades till Stockholms konsistorium ¹/₁₁ 1710 (peståret), och hans ansökan tycks ha blivit beviljad (meddelanden av Magnus von Platen).

3 *Pesten*. Jfr XXIII, XXIV och bok 1, XVIII, bok 2, XVII: 31 f.

5 *Hwarföre* därför.

10-11 *Nu ~ nu ~ Nu ~ nu* än ~ än.

15 *Festen*. Tidig användning av ordet i bildlig bemärkelse. SAOB har för *fest* »i överförd anv.: ngt som stämmer sinnet till (högtidlig) glädje, »högtid»; hög stämning» intet exempel förrän från 1893.

86-88. XXVII. På Maria Bebedelses- Hwilken och är Hans Excellences, Herr Gref Strombergs Födelses-Dagh (1711).

Efter D II, Lyckönskn. s. 17-19.

Om adressaten se XXIII.

Om melodien se s. 162.

Rubr. r. 5 *Födelses-Dagh*. Denna form känner SAOB (F 2228) blott från åren 1635-68.

Str. 1-2. 1-4 *I Dagh... oblid*. Detta avser säkerligen Turkiets krig mot Ryssland. Krigsförklaringen ägde rum ²¹/₁₁ 1710, men först ⁶/₈ 1711 skedde turkarnas högtidliga uttåg ur Konstantinopel på väg till kriget (Quennerstedt i Karolinska förbundets årsbok 1910, s. 166, 169). — 11-13 *thenna... öfwergår*. Jfr Phil. 4: 7: »Gudz frijd/ som öfwergår alt förstånd». — 24 *Ährlighet* heder.

Str. 3. 29-30. Texten behöver knappast vara fördärvad (det ligger annars nära till hands att restituera: »Himlen at prisa är/ Kungen at lisa är»), ty jfr str. 4, v. 43-44. — 36 *uthödd*. Ordet är bl. a. bibliskt (se Dahlgren).

Str. 4. 44 *Helare* frälsare (sälls. ord.). — 46 *beswär* betungande, börda. — 48. Ps. 65: 7 lyder: »Tu som bergen stadig giör i sine kraft; och begjord ad äst medh macht». — 49 *förlänge thes åhr*: jfr XIII: 121. — 53. Deut. 33: 25 lyder: »Jern och koppar ware på hans skoor: tin ålder ware såsom tin vngdom».

89-92. XXVIII. Til Jungf: Caisa Beata Mannercrantz (efter ²⁷/₉ 1711).

Efter D II, Lyckönskn. s. 56-59.

Adressaten är Rs kusin *Catharina Beata Mannercrantz*, f. 1691 ²⁰/₁, d. 1772; g. 1718 m. överstelöjtnant Lars Adolf Kjellman, nob. Mannerhierta, f. 1688, d. 1758. Hennes mor var Beata Catharina Levander (1666—1783), dotter av kyrkoherden i Larv Abraham Levander och sålunda Rs

moster. Fadern, *Bengt Littman*, f. 1666, d. 1738 som överstelöjtnant, adlades 27/9 1710 med namnet *Mannercrantz*. Dikten är sålunda troligen tillkommen (se 21) i slutet av år 1711 (efter 27/9).

82 or. (även D II²) *fönster*.

3 *kostar*. Denna absoluta användning ej i SAOB.

5 *annor* är den gamla fem-formen.

9 *man* blott.

14 *stund* timme. — *ärlig* hedervärd.

17 *Lymmelachtig* tölpaktig.

24 *till öfverflöd* till på köpet.

27 *from* god, snäll.

29 *respecten* hedern, rangen.

33 *Fromhet* godhet, vänlighet, mildhet.

37 *sworen*, d. v. s. *swor'en*.

40 *Mod* sinne.

51 *medh Manner* vacker, präktig. Jfr t. ex. Bellman, Fredmans Sång nr 40: »Joachims trädgård var med maner.»

56 *Herrskap* adelsgods.

57 *Then ... kallar* syftar säkert på Luc. 19: 12: »En ädla man föor långt bort i främmande land» etc.

60 *nye* är snarast tryckfel i D II för *nya*. — *frälse* hägn, förvar. Jfr Ps.b. 1695, 141: 1: »Jesus är min nådethron. Jagh gier migh vihi hans frälse.»

70 *Hansar*. Namnet *Hans* användes bl. a. för att beteckna en enfaldig person (en »jöns»).

72 *man* blott.

73 *må* manne.

74 *fyrtj' Åhr*. R överdriver som ofta annars. Född 1679 var han 1711 endast 32 år gammal och han blev ej mer än 34.

77-78 *slog ... datum* *Till* helt och hållet inriktade sig på att, tog till sin livsuppgift att.

78 *grassatum* förr vanligt för *grassatim*.

82 *till dricks* till att dricka (jfr SAOB D 2096). — *fenster*. D II har *fönster* (se textkrit. anm. ovan), men rimmet gör formen *fenster* sannolik, trots att VII: 3 f. har *fönster*: *Mönster*. I XXXIX står *Fenstret*. Hos Bellman växlar *fenster* och *fönster*.

90 *Krycka* stackare, kräk.

92 *hint* uppnått, lyckats. — *respect* ära, rang.

95 *draga Floor* bära sorgflor.

93-95. XXIX. *Gåta* (1711).

Efter D III, s. 36-38, jämfört med en något varierande hs. i UUB, V 16b (»V»). Denna är ett fragment, som blott innehåller denna dikt jämte bör-

jan på XL (se denna). Hs. synes vara äldre än D III (1733), enär överskriften lyder: »Några af Runii Verser, som ej finnas i deß tryckta wärck».

Dikten bör sammanhållas med XL. Flera andra av Rs dikter utgöra inbjudningar till deltagande i utlottning av ett eller annat: bland de odatade LXXI, LXXII och LXXIII. Jfr Böök, Stridsmän och sångare s. 16 ff.

2 *doch: men* V. — 7 *utan länsk* V. — 11 *så saknas i* V. — 17 *intet* V. — 20 *ting: sak* V. — 21 *drick* V; *ingstans* V. — 22 *gångor* V. — 28 *blåt* V. — 31 *vår sak* V. — 32 *wid: på* V. — 33 *Swänska* V. — 37 *straxt* V. — 42 *Ty jag är alt för rik, men han etc.* V. — 45 *Han, så* V, *fag* D. — 45 *intet* V. — 47 *mig saknas i* V. — 48 *på Gull* V. — 49 *säljas: köpas* V. — *enkla: lumpna* V. — 51 *wältrar: sölar* V. — 58 *D jaa.* — *nå: må* V. — 60 *det står alt deruppå* V. — *Vttydning* saknas i V.

2 *I... qwinna: ty. Mantel m., sv. kappa f.*

3-4 *När... Hermaphrodit.* I estniskan saknas genus (även beträffande pronomina).

5 *Der därest.* — *disputera* bestrida.

17 *läcker* kräsen.

18 *man* blott.

24 *Swarttorps gård:* snarast *Svarthorp* i Västra Vingåker, Södermanland, omkr. 15 mil fågelvägen från Stockholm (meddelande av i bibl. H. Richter). Gården tillhör Bysta fideikommiss, som 1711 tillhörde familjen Rålamb (E. Åkerhielm, Svenska gods och gårdar, 2 uppl., I, s. 135).

25 *beslut* slut.

44 *Thoma Dag* 29 december. — *Mickelsmessa* 29 sept., gängse flyttdag.

46 *kruset* grannlåtarna.

49 *enkla Caroliner* silvermynt av 2 markers värde.

52 *Ney, trots* nej min själ om.

56 *Tro fritt* var säker på.

57 *Rostock.* Källaren Rostock låg mellan Västerlånggatan och Prästgatan med ingång Västerlånggatan 45 eller Prästgatan 44. Se vidare I. Simonson i Bellmanssällskapets uppl. av Fredmans Epistlar, s. CLXI f.

60 *ögon:* även tärningen har ögon. — *der... uppå* därpå hänger allt.

62 *speltes bort* utlottades.

96-99. XXX. *Prognosticon Öfwer Skått-Året 1712.*

Efter D I, s. 102-104.

42 or. *Fiendens.* — 52 or. *wåldig.*

Rubr. *I... dag.* Skottåret 1712 hade jämte skottdag ²⁵/₂ även som ²⁰/₂ en »tillökningsdag» (så kallad i J. Wallerius' almanacka) med namnet *Victorinus* (S. Kroks almanacka till Stockholms horisont).

2 *Ett... Swea-Rike.* »Såsom våra Swenske Almanacher med ingen *Nations* tideräkning öfwerensstämma/ och det af Skottdagens uteslutande i *Februarij* Månad 1700/ hwar af åtskillige irringar äro förorsakade ~ Fördenskul är Hans Kongl. Maj:tz vår allernådigste Konungs Befalning/ at våre Swenske Almanacher på innewarande Åhr til den *julianiska* eller gamla Stylen skola *reduceras*, hwilket nu med en Dags tillsättiande uti *Februari* Månad skiedt är» (S. Kroks almanacka s. [2]).

7 *Ett... vppå* (med not 1). Carl XII:s namnchiffer är XII. Om *Æ* uppfattas som CC blir den alltså lika med årtalet [MD]CCXII.

10 *Enthusiaster* svärmare, fantaster.

11 *Skråk-spåman.* Blott detta ex. i SAOS. — *som katt och hund* tillfällig omkastning av det vanliga *som hund och katt*.

12 *plugga lögn i folk.* Den vanliga frasen i ä. tid är *plugga något (in) i någon*. Jfr: »Thet kallar jag, at på thet aldraoförskämdaste sättet plugga lögner i Folk» Wadenstjerna 1747; »Detta Ordet måste man drifwa, och pluggat wäl in i folket» Borg 1753; »att låta Badin plugga i mig sitt dumma sladder» Crusenstolpe 1840 (SAOS).

14 *Fast... drömmar.* Detta är bokstavligen sant. Se bok 4, IV: 2.

15-16 *Testament: länt.* Om rimmet jfr Åkerblom s. 189.

31 *At... sig.* Jfr Gen. 37: 9 (Josefs dröm): »Migh tyckte at solen och månen/ och ellofwa stiernor bugade sigh för migh». Månen representerar säkert Turkiet (som ju har en halvmåne i sitt vapen), solen Karl XII (jfr 38).

32 *O... tig:* början på psalmerna 6 och 7 i 1695 års psalmbok.

34 *här tils hittills.*

36 *Sorgen... går:* början på ps. 286 i 1695 års psalmbok.

37 *then Swänska Kunge-Stolen* är väl att uppfatta som dativ.

39 *sin... natt.* Karl XII hade sedan 1700 icke varit i Sverige.

40 *Gudh... vpsatt:* början på ps. 361 i 1695 års psalmbok.

42 *blir ~ för hembden feger* icke kan undgå hämnnden (SAOB F 422).

43 *dra sky hysa fruktan.*

44 *Hwart... fly:* början på ps. 292 i 1695 års psalmbok (jfr Ps. 139: 7).

45 *dunder-åhr* ej i SAOB. Möjligen användes ordet här med dubbel betydelse, så att *dunder* även är förstärkande på samma sätt som i *dunder-karl* »en tusan till karl». Dylika bildningar känner SAOB dock först från 1810.

47 *Swänsk Lösen* bestod av två skott (se vidare kom. till Dahlstierna XI: 1423).

48 *In dulci jubilo:* början på ps. 130 i 1695 års psalmbok.

50 *Päder:* anspelning på Peter den store (herr *Pädar* i Dahlstiernas Giöta Kiämpa-Wisa).

52 *Wår... Borg:* början på ps. 56 i 1695 års psalmbok.

53 *Rådsält.* Ordet finns i SAOS ytterligare blott från Afzelius, Edda 1818.

56 *Ach... frid.* Jfr 1695 års psalmbok 71: 3: »Lät ock bergen bära frijd» (efter Ps. 72: 3).

57-59 *ty... igen.* R anspelar givetvis även på att Karl XII år 1700 lämnade Sverige och 1712 ännu icke hade återvänt.

60 *Gud... Regiment:* ps. 311 i 1695 års psalmbok börjar: »Gudh gifwe wårom Konung/ och all Öfwerhet/ Frijd och godt regiment!» — *Regement* styrelse.

64 *Nu... ähr:* jfr 1695 års psalmbok 162: 3: »Nu är thet rätta fria år.»

67 *slå sin vgn omkull:* »Slå kull vgnen, sejes om Qwinnor, när the falla i barn-seng» Ullenius, Ro vnder oro 1730, § 91, där även några gissningar om uttryckets uppkomst framställas. Jfr även: »om then hafwande snart ärnar at slå i kull ugnen» Lindestolpe 1718 (SAOS).

68 *sångs* sjöngs. — *en... full:* anspelning på 1695 års psalmbok 98: 2:

Tigh blifwer hustrun i huset hull/
Såsom en qwist af wijnbär full:
Tin barn omkring titt bord också/
Som friska olioplantor stå.

69 *Jubel-ähr:* jfr XIX.

71 *bör* tillkommer.

72 *Wähl... ewighet:* början på ps. 241 i 1695 års psalmbok.

76 *Hwad... skie:* ps. 262 i 1695 års psalmbok börjar: »Hwad min Gudh wil altijd thet skeer».

100-109. XXXI. *Eftergiärd eller anhang til then disputation etc.* (1/2 1712).

Efter D II, s. 103-112.

Titeln. r. 2 or. *Philo.* — v. 48 *hölitz*, or. *hölt*. — 51 or. *Förtiga*. — 60 or. *Wår*. — 162 punkt saknas i or. — 182 punkt saknas i or. — 188 or. *tiden*. — 209 *sanning är*, or. *sanningar*. — 223 or. *förräda*. — 224 or. *liugaren*. — 236 punkt saknas i or. — 242 punkt saknas i or. — 246 *sanna*, or. *samma*. — 252 or. *Ock*. — 266 punkt saknas i or.

FILOSOFISK KOMMENTAR

av Torgny T:son Segerstedt.

Av diktens titel och innehåll framgår att den upplästes efter en disputation, som R anordnat med sin lärjunge Claes Stromberg. Troligen har denna disputation haft karaktären av en avslutningsuppvisning — R lämnade snart efter sin befattning som informator och den unge greven inskrevs på hösten samma år vid Uppsala universitet. Vilka teser som förfäktats i dissertationen veta vi inte, men det förefaller rimligt att antaga, att den katalog över sanningsbegrepp, som R ger i sin dikt, är en populär sammanfattning eller rekapitulation av de åsikter, hans lärjunge försvarat under

disputationen. Man får även antaga, att dissertationen huvudsakligen sammanställt av R själv, och att dess syfte var att visa de unga adelsmännens formella färdigheter. Ty greve Stromberg var vid denna tid endast tolv år. R däremot hade ju vistats några år i Uppsala (1700—1702?) och kände sålunda till de akademiska sedvänjorna.

Den fråga man ställer sig vid en genomläsning av dikten är, om dess filosofiska innehåll återspeglar något av samtidens Uppsalafilosofi. När R år 1700 kom till Uppsala hade striden kring cartesianismen bedarrat. Professuren i logik (teoretisk filosofi) innehades vid denna tid av Andreas Goeding, som var en synnerligen nitisk och säker anti-cartesian (Annerstedt, Uppsala universitets historia, vol. 1: 2, s. 76). Goeding efterträdde 1704 av filos. adjunkten Fabian Törner, som var av en tolerantere läggning än Goeding och helt och hållet eklektisk i fråga om sin filosofiska åskådning. Han visar en viss förståelse för Cartesius, vilken han i sin tur igen anser vara eklektiker — ett epitet som från Törners synpunkt innehåller beröm. Det ligger närmast till hands att antaga, att R i sin framställning följt dessa professorer eller av dem rekommenderade läroböcker. Man kan antaga — ehuru det endast är ett antagande — att R — med hänsyn till sina lärjungars bästa — tagit reda på vilka åsikter, som voro de i Uppsala godtagna och framför allt lade sig vinn om att inlära dessa. Vissa uttalanden i dikten, till vilka vi återkomma, skulle stödja ett sådant antagande. Närmast till hands ligger då att antaga, att han visade intresse för Törners undervisning.

I Uppsala universitetsbibliotek finnas handskrifter (UUB, P 27, s. 44 ff. och P 28, s. 7 ff.) bevarade från Törners föreläsningar och collegier och av dessa framgår det, att den metod, som R följer, är den samma som den då i Uppsala gängse, d. v. s. att sammanställa olika definitioner av begreppen, en metod, som i sin tur igen återgår på medeltidens skolastiker.

Någon större enhetlighet eller metodisk klarhet visar Törner inte. Han indelar sanningen i metafysisk, logisk och etisk sanning, en indelning som man kan återfinna i Rs dikt. Det första sanningsslaget R anger r. 121 är metafysisk, det andra r. 125 är av logisk natur och det tredje r. 129 av etisk. R säger sålunda: »Så är tå första slag af sanning som jag minnes/ När det wij tala om i sanning gifs och finnes/ När i ett tings natur och wäsend' finnas mänd/ En noga enlighet med Skaparens förstånd.» Hos Törner står det: »Veritas metaphysica vocatus quæ consistit in conformitate cum intellectu Divino sive ideis Divinis.» Det andra sanningsbegreppet bestämmes av R på följande sätt: »Thet andra sannings slag skal bli den rätta smaken/ Omdömmetz enlighet med sielfwa saken.» Den logiska sanningen angives av Törner sålunda: »Veritas est conformitas intellectui vel orationis cum re, sive ad res» eller »veritas logica est conformitas conceptuum cum re». Och slutligen den etiska sanningen. Törner säger: »Ethica veritas est conformitas sermonis externi cum animi cogitatis, sive

conformitas cordis et oris.» R anför: »Thet tridie sanningz slag som hos de lärda wankar/ Är taletz enlighet med våra hiertans tankar.» Överensstämmelsen mellan de bägge författarnas definitioner är uppenbar, men de här påpekade likheterna tillåta inga långtgående konstruktioner, ty Törner rörde sig i hög grad med lån och allmängods. De flesta av hans och Rs teser torde man därför lika väl kunna återfinna i tidens gängse handböcker. När R r. 137 uppräknar de olika sanningsbegreppens motsatser, följer han det gängse betraktelsesättet, men även här är likheten med Törner påfallande. I fråga om den metafysiska sanningens motsats är överensstämmelsen tydlig, ehuru Törner är mera ordrik, men när det gäller den logiska och etiska sanningen är likheten lättare att fastslå. R talar om »willfarelse och fel» som den logiska sanningens motsats, Törner om »falsitas», R sätter mot den etiska sanningen »lögn/ Som och will ha sitt spel/», Törner bestämmer etiska sanningens motsats som »mendacium» och »falsiloquium».

Rs sjätte, sjunde och åttonde definitioner av sanningen äro endast variationer av hans första, variationer, som emellertid inte sakna sina motsvarigheter i Törners kompendier. Den nionde definitionen däremot påkallar ett visst intresse. Uppenbarligen bryter den sig ur systematisk synpunkt ut från de föregående. Strax ovan (r. 152) säger R, att sanningen »hon har i saken sielf sitt fäste och sin grund». I den nionde definitionen blir förnuftet sanningskriteriet, inte tinget: »Och tå blir intet sandt som mot förnuftet strider». Törner anför en från cartesianen Johannes Claubergius hämtad definition: »Verum est quod est conforme intellectui». Det finnes en otvetydig cartesianisk nyans i Rs nionde definition. Möjligen skulle man kunna låta denna nyans förstärkas av, att han r. 195 nämner Cartesii namn. Han framhåller på det stället, att Cartesius sätter sanningen högre än Platon och Aristoteles, d. v. s. att han för sanningens skull känner sig nödsakad att bryta med den skolastiska traditionen. Om vi erinra oss att Goeding — i motsats till Törner — var sträng anticartesian, så skulle vi från denna Rs vänliga inställning till Cartesius möjligen kunna sluta, att han hyst denna uppfattning på grund av inflytande från Törner. Men det bör då samtidigt tilläggas, att inflytandet från Cartesius under alla förhållanden förefaller att ha varit mycket ytligt.

De tionde och elfte definitionerna kunna återföras till den andra. Den diskussion R här för i rätt dunkla ord skall ses i ljuset av hans tidigare distinktion mellan de olika sanningsbegreppens motsats. När vi tala om logisk sanning är ett predikat antingen falskt eller sant. Sanningen är bara en, men det finnes många falska logiska predikat. Däremot existerar det inte något metafysiskt falskt, ty det metafysiskt sanna är det av Gud skapade, det metafysiskt falska skulle alltså ha en annan skapare, vilket är orimligt. (»Emot den första art är ett som kallas inte» r. 138.) Allt skapat måste därför vara sant, vilket R framhåller r. 180: »Sanning fins i alla ting i werlden». Hos Törner heter det: »Unde veritatem logicam

et metaphysicam in hoc etiam differe aliqui docent, quod metaphysica veritas falsitatem oppositum non habeat, id est quod nullum ens sit falsum, sed omne potius sit verum. Logica autem veritas falsitatem pro opposito habeat h. e. enumeratio alia sit vera, alia ex opposito falsa. För att förstå dessa rader i dikten måste man alltså ha i minnet tredelningen av sanningsbegreppet.

De sanningsbegrepp, som formuleras i slutet av dikten, falla närmast under den etiska sanningens domvärjo. En del av exemplen torde man väl kunna antaga vara hämtade ur Rs egen fatatur. Dock är även här själva maneret hämtat från Rs förlagor. Törner diskuterar t. ex. det berättigade i Abrahams lögn när han inför kung Abimelek utgav Sara för sin syster för att på detta sätt väcka konungen till insikt om Guds makt och vilja, det etiskt värdefulla i Salomons lögn när han påstod att han tänkte klyva barnet mitt itu o. s. v.

Avslutningsvis torde man alltså kunna säga, att Rs dikt är en skickligt gjord sammanfattning av dåtidens filosofiska kompendievisdom (jfr Böök, Stridsmän och sångare s. 13).

Rubr. *Eftergiärd* tillägg, bihang (jfr SAOB). — *anhang* tillägg, bihang. — *Clas Strömberg*. Om formen *Strömberg* se XIX. Om Rs tid i Strombergska huset se XIX. *Claes Stromberg* var Nils Strombergs (se XXIII) yngsta barn, f. 1699 (döpt ²⁰/11), student i Uppsala ¹⁶/10 1712 (sålunda vid 13 års ålder och strax efter tillkomsten av XXXVIII), fänrik 1718, kammarherre 1719, hovmarskalk 1747, riksråd 1751, död ²⁵/6 1782 på Claestorp; gift 1732 med Ulrika Catharina Lewenhaupt (1710—1777). Hans enda barn, en dotter, dog sexårig, vadan han slöt sin grevliga ätt (Sv. ad. ättart.). I Biographiskt lexicon 15 (1848) meddelas ur de fantska samlingarna i UUB en längre karakteristik av C. S., varur följande må citeras: »Gr. Claes Stromberg var af behagligt utseende; hade rest, egde talent som hofman, älskade musik, förstod språk; stark i jagt och fiskande, och tjenlig att vistas i hof; ty han var affable, poli, talade litet, spelte med försigtighet jeux d'hazarde, och lefde med alla, under en anständig hushållning. ~ Uti yngre åren var han Kammarjunkare hos Landtgreffen af Hessen Carl, K. Fredriks Herr Fader. En amourette med Konungens Syster, nödgade honom att hastigt resa ifrån Cassel. Prinsessan dödde af chagrin, eller något annat tillstötande(!); men Grefve Stromberg återvann K. Fredriks nåd och blef dess Cabinetts-Kammarherre. Vänskapen med Gr. Tessin planerade honom vägen till Rådstolen, sedan han med all heder skött den furstliga hofhållningen; ty han hushållade väl för sin Herre. Intet kan han få namn af stor Rådsherre; ty protokollerna bära ej derom vittne; men så var ej heller svårt att följa pluraliteten, som ifrån 1739 till 1761 var i Rådet, och på Rådsstolarne kändes ej under denna epoch skakningar. Gr. Stromberg var aldrig partisan, men

alltid en systematisk hatt. Vid brouilleriet emellan Drottn. Lovisa Ulrika och Grefve Tessin uppdrogs honom snart i två år Gouverneurs-embetet för Kronprinsen, då dess grefvinna tillika var Hofmästarinna vid Kongl. Hofvet. ~ Intet kostade han riket så mycket som Gr. Tessin njutit; men så voro ock tjänsterne emot fäderneslandet olika, och Gr. Str. var visserligen väl betald med 18 000 dlr k:m:t årlig pension. ~ Han var af ett kallt och liknöjdt temperament; men grefvinnan deremot hastig. ~ Utan att älska prål, lefde han sitt stånd värdigt, uti godt bord, snygg betjening, allvarsam lefnad. Af alla slags odygder var han en stor hatare, och isynnerhet af fylleri, som aldrig tålades inom dess hus. ~ Talare var han ej; intet lärd, men läste mycket; särdeles fransyska böcker i historien och Belles Lettres, hvaraf han lemnat en artig samling. Nyttig man; god medborgare; intet nöjd med sin tids nyheter; hade många fördomar, hvilka ingen gensägelse tålte. ~ In uti sista ålderdomen var han munter, älskade sällskap; men kunde ock lefva det förutan: så likanöjd var, under hela sin lifstid, med allt hvad honom hände.» — *Ax. Joh. Flemming. Axel Johan Fleming* [af Liebelitz], f. ¹⁸/₁₁ 1696, d. 1752, var son till kammarrådet frih. Johan Casimir Fleming och Charlotta Bielkenstierna; blev student i Uppsala 1714, auskultant i kommerskollegium 1717 och fick 1724 »tillträde till kommerskollegii sessioners bevistande»; gift 1726 med Elisabet Helena Ulfspärre [af Broxvik] (Sv. ad. ättart.). Att A. J. Fleming varit Rs elev är icke känt. — *Magnus Stiernmarck* var född ²/₃ 1695, son till assessorn i Svea hovrätt Magnus Sierman, nob. Stiernmarck, och Margareta Larsdotter, blev ⁶/₁₀ 1712 student i Uppsala, löjtnant 1716, död 1717 (Sv. ad. ättart.). I bok 4, s. 43, nämner R »mina disciplar Stiernmarckarna» (hänför sig till juli 1706), och i det odaterade brevkonceptet bok 4, s. 51, nämnes *Magnus* uttryckligen.

2 *duala* ro, vila (i denna bet. bl. a. i 1695 års psalmbok, se SAOB).

3 *Eftergiärd* se ovan.

4 *The* åt de.

6 *ensfaldighet* enkelhet (eller 'okunnighet').

8 *tiendar* passar.

12 *hwättiesten* brynsten.

17 *så illa ~ behöfwa* betyder väl 'i så hög grad tarva hjälp'. Jfr »änkior ~ aff vilka somliga väl behöfwa, somliga och inthet» O. Rudbeck 1666 (SAOB B 910).

18 *wil* står troligen för *will*.

20 *i linda lagt*. SAOB har icke uttrycket *lägga i linda*. Jfr »Tron låg än i linda» bok 1, XI: 24.

21 *lynkior* krokar, bukter.

22 *wändas* användas.

26 *pas*... *balantz* danstermer; *pas* 'danssteg'; *coupe* är fra. *coupe* »ein Beugeschritt mit folgendem Steifschritt oder Schleifer, die Wiederaufrichtung auf den guten Taktteil» (Curt Sachs, Eine Weltgeschichte des Tanzes

1933, s. 271; termen hänföres till menuettens tidsålder, 1650—1750); *cadantz* är fra. *cadence* »Hochsprung mit Schlußstellung» (ib. s. 237; termen hänföres till barocken, 1500—1650); *balantz* synes vara en försvenskning av fra. *balancé* »Seitenschritt hin und her oder vor und zurück unter Gleichgewichtsverlagerung vom ersten auf den zweiten Fuß» (ib. s. 270; termen tillhör särskilt menuetten; jfr även N. Afzelius, Nysv. st. 19, s. 136, med citat från Compan, Dictionnaire de danse 1787).

27 *At giöra S på golf*. Jfr C. Sachs, a. a. s. 273: »Die 'Figur' des Menuetts war anfangs eine 8, dann ein S, noch später eine 2, seit der Reform des Pariser Tanzmeisters Pécour um 1700 ein Z. Das will sagen: aut einem Z-förmigen Grundriß spielte sich das Mit- und Gegeneinander von Herr und Dame ab.» Av detta uttalande att döma skulle den S-formiga menuetten år 1712 för länge sedan varit urmodig, men skillnaden i form mellan S och Z är ju icke väsentlig.

28 *ha sitt Lof* vara berömvärt (uttrycket ej i SAOB). — *dantza ... fot*. Jfr SAOB D 339.

30 *Fleurette florett*; formen förekommer stundom på 1700-talet (fra. *fleuret* ty. *florett*).

31 *wackert bra*.

38 *Then ... ära*. Se Ps. 30:13 med not.

40 *handla förhandla*, tala.

42 *med besked* klokt, förståndigt.

43 *Nu ~ nu än ~ än*.

49 *fast ganska*.

50 *Ther doch* under det att. — *bada* slita ont, sota.

52 *sqwaller trut*. SAOS har ytterligare ett ex. (från 1916); dessutom finnas två belägg på *skvallermun*. — *böta läpppegäld* urspr. 'erlägga böter för okvädinsord', sedan långt ner i modern tid vanligt i bet. 'To smart for being too free of one's tongue' (Widegren 1788).

53-54 *sig ~ inbilla/ Om*. Jfr »De skulle inbilla andra om otroliga Saker» Rudbeck 1698 (SAOB I 290).

57-59 *fuhlt illa*.

58, 59 *står anstår*, passar.

61 *straffa tadla*, näpsa.

63 *hierte-sting* förr gängse ord.

76 *awig tafatt*, otymplig.

79 *hwättiesten* se 12. — *then gamla tron*: jfr *then nya tron* 81.

81-84 *The ... ann*. Jfr här till särskilt Ph. J. Spener, *Pia desideria* (här cit. efter uppl. Frankfurt a. M. 1706), där det bl. a. heter: »Aber ich bleibe nichts destoweniger bey dem von unserm S. Arndten stattlich erwiesenen satz. Wahren Christenthum. ^{1/so}. Daß die lauterkeit der Lehre und des Göttlichen worts nicht allein mit disputiren und vielen Büchern erhalten werde/ sondern auch mit wahrer busse und heiligem leben. ~ Also achte ich 1. daß nicht alles

disputiren nützlich und gut seye/ wie unser Sel. Lutherus gesprochen:
~ Nicht durch lehren/ sondern durch viel disputiren wird
die warheit verlohren. Dann diß böse bringen die *Disputa-*
tiones mit sich/ daß die gemüther dardurch verdorben werden/
und wann sie mit dem gezänck zu thun haben/ versäumen sie
darüber/ was sie fürnemlich treiben solten/ und was das vor-
nehmste ist. ~ Gleichwie aber nicht alles *disputiren* löblich und nütz-
lich/ also ist auch 2. das rechte *disputiren* nicht das einige
mittel/ der erhaltung der warheit/ sondern erfordert andere
neben sich» (s. 118 ff.). — 81 *The ... tister* pietisterna, även kallade
novatores, som vid denna tid redan hade en ganska stark ställning i
Stockholm (se H. Pleijel, Der schwedische Pietismus in seinen Beziehungen
zu Deutschland 1935). — 83 *stå uppå* påstå, göra gällande.

86 *bängel* odåga.

93 *disputer siuk*: blott detta ex. i SAOB; däremot är *disputersjuka* ej
ovanligt.

95 *förhitta* hetta upp.

97-98 *Har ... klandra?* Även denna synpunkt finnes hos Spener, Pia
desideria: »Und stehet uns Christus/ die Apostel und dero nachfolger/
zum geheiligten exempel vor augen/ die auch disputiret/ das ist die ge-
gentheilige irrthume kräftigt widerleget/ und die warheit beschützt» (s. 118).
97 *sin* hans.

99 *hvar* den som. — *räkna ... fem* har vanligt mänskligt förnuft (se
vidare Dahlstierna, Kom. till V: 83).

103 *disputaten* disputationen (sällsynt ord, se SAOB).

110 *Pilati fråga*: »Hwad är sanning?» Joh. 18: 38.

117 *Fogel grip*. Rs källa kan vara Lauremberg, *Acerra philologica* (som
R tycks ha känt till, se bok 2, VI: 70), där centuria 1, n:o 99 handlar
»Vom Vogel Greyff vnd dem Vogel Ruck». — *the flera* förr brukligt i
bet. 'flera, åtskilliga andra' (SAOB F 788 f.).

119 *Guda-skar* gudaskara; formen förekommer icke i SAOB, men *skar*
'skara' är vanligt i ä. sv. (även CV: 12).

137 *Är*: texten kan knappast vara riktig (jfr B. Risberg, *Nysv. stud.* 20,
s. 156).

140 *sitt spel* spelrum? Intet likartat ex. har påträffats i SAOS.

143 *kommer ~ i bråk* råkar illa ut, kommer i trassel. Samma uttryck
användes bok 2, V: 51: »De [djur och fåglar, som »gillia»] föra fram så
nätt sitt Älskogz-fulla Språk/ Om iag dem härma will så kommer iag i
Bråk». I SAOB är det icke förtecknat.

150 *penna*, d. v. s. -*penna*.

151 *tigger någorlund* i något avseende erhåller.

156 *förmätit wis* är att uppfatta som *förmätitwis* (ej i SAOB) 'på ett
förmätet sätt' (ty. *vermeßner weise*).

162 *Simpel* enkel (simplex). — *man* blott.

166 *man* blott.

167 *mål* avseende.

173 *förwißa* underrätta.

182 *flården* falska åsikter, villomeningar.

187 *blir ~ til skam och skarn*. Sammanställningen av *skam* och *skarn* är i SAOS belagd från 1600-talet (Achrelius, Törnewall), däremot icke här föreliggande fras.

194-196 *At... far*: anspelning på det bevingade ordet »Amicus Plato, sed magis amica veritas», vilket går tillbaka på ett ställe hos Aristoteles (P. Holm, Bevingade ord 1939, s. 212). Se vidare filos. kom. ovan.

200 *kitzlig* ömtålig.

205 *hur... tala*. Se Dom. 9: 8-15.

206 *storken... swala*. Jfr Jer. 8: 7: »En storck vnder himmelen weet sin tijd; een turturdufwa/ trana och swala märckia sin tijd/ när the igen komma skola.»

207 *Bathseba är ett får*. Då konung David hade tagit Urias hustru Bathseba sände Herren till honom profeten Nathan, som i en liknelse näpste David, i det han berättade historien om den rike mannen som tog den fattiges enda får (2 Sam. 12: 1-4). — *intrigue är spinnelwäff* syftar snarast på Job 8: 13-14: »the skrymtares hopp warder förtappat: Ty hans tröst blifwer om intet/ och hans hopp såsom ett dwärgsnät». Jfr även Es. 59: 5-6. 208 *Herodes är en räff*. Jfr Luc. 13: 31-32: »Samma dagen gingo någre Phariseer fram/ och sade til honom: Skynda tigh/ och gack hädan; ty Herodes wil dräpa tigh. Tå sade han til them: Går/ och säger them räfwenom» etc.

210-211 *vpteknat: rächnat*. Jfr LVIII: 38 f.

212-220 *Philippus Macedo... bit*. Anekdoten förekommer (meddelande av prof. Albert Wifstrand) på ett par ställen hos Plutarchos, t. ex. De tuenda sanitate 123 F. R torde snarast ha den från (Pseudo-)Plutarchos, Regum et imperatorum apophthegmata 178 D: »Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ τινος ξένου κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον ἐν ᾧ πολλοὺς ἐπήγετο καὶ τὸν ξένον ἰώρα θορυβαίνμενον (ἦν γὰρ οὐχ ἱκανὰ τὰ παρεσκευασμένα), προσπέμπων τῶν φίλων ἐκάστω, πλακοῖντι χωρὰν ἐκέλευεν ἀπολιπεῖν. οἱ δὲ πειθόμενοι καὶ προσδοκῶντες οὐκ ἥσθιον πολλά, καὶ πᾶσιν οὕτως ἤρκεσεν. Övers. av prof. Wifstrand: »En gång under en resa blev han [Filip av Makedonien] inbjuden av en gästvän till middag och tog många med sig. Då han såg att värden blev bekymrad för den skull (ty denne hade icke lättit laga tillräckligt mycket mat), lät han säga till var och en av vännerna [som hade kommit med honom] att de måste lämna plats för en tårta. De trodde honom och i sin förväntan åto de icke mycket, och på det sättet räckte maten åt alla». — Dunkelt är *Kungens skämt blef sant* i v. 220.

226 *Och även* (eller texten fördärvad?).

228 *knut*: betydelsen oviss.

236 *at... brun.* Att »dricka brunn» är blott skenbart en lögn, varje bonde förstår att uttrycket betyder 'dricka vatten ur brunnen'.

237 *sig inbilla* antaga (SAOB I 289).

244 *en... vår.* Den svenska formen av ordspråket är som bekant »en svala gör ingen sommar», men på tyska säges (citerat av Grubb, Penu s. 185) »Eine Schwalbe macht kein Frühling».

247 *som* är väl fel i D för *har*. I äldre skrivstil kunna orden lätt förväxlas.

260 *stådt blank* stått utsatt för allas blickar, i Finland enl. SAOB särskilt i bet. 'varit uppe i examen'. SAOB har på frasen intet äldre ex. än Weste 1807.

262 *sticka* finnas.

267 *Han... Sohl.* Jfr Ps. 84: 12: »Ty HERren Gudh är sool och sköld.»

110-117. XXXII. *Friskens och Runii resa til Dalarön, Påskeafon 1712.*

Efter D III, s. 72-74.

Adressaten (jfr str. 17) är *Elisabet (Lisa) Lundh*, dotter till tullinspektoren i Dalarö Anders Lundh (d. 1703) och gift 1702 med Tolle Bary, om vilken se XXXIII (se E. Alfred Jansson, Dalarö, historisk återblick till hugfästade av 300-årsminnet 1936, s. 86, 88; för hänvisningen till Janssons bok står utg. i tacksamhetsskuld till M. von Platen).

Strofformen är »Skiönste Phillis», varom se s. 163 f.

15 or. saknar punkt. — 22 *war*: or. *hwar*. — 29 *Hon*: så endast vissa ex. av D III (ex. i Göteb. stadsbibl. som tillhört P. Wieselgren; ex. tillhörigt prof. F. Böök, Lund); flertalet ex. har *Som*. — not** (till v. 40): punkt saknas i or. — 56 punkt saknas i or. — 60 punkt saknas i or. — 67 or. har punkt efter *bräk*. — 125 or. *sädant*. — 162 or. har komma efter *tänckt*.

Rubr. *Friskens*. Om Rs vän Petter Frisch se vidare XXXV. — *Påskeafon 1712* var 19 april.

Str. 1. 1 *Herr Baumans Friska måg* Petter Frisch, vars fru hette *Bauman* (se XXXV). — 5 *Will... frö* troligen 'jag vill bli impotent'. Det har förmodats, att *frö* skulle vara en biform till *fro* = ty. *froh*, men någon sådan form är f. ö. ej känd. SAOB upptar ej detta ställe. Antagligen föreligger SAOB:s adj. *frö* '(om frö el. ägg) befruktad; utvecklingsduglig, grobar' med ursprunglig bet. 'fruktbar, fruktsam' (jfr fsv. *ofrö* 'ofruktbar').

Str. 2. 11 *behhäst* »beckhäst», båt, en typisk folklig »kenning» (i SAOB blott från R och Dalin). — *lam* läs *lamm* (så skrivet XXXI: 61). — 13 *beten* betanden. — 14 *Hinte* hann (den vanliga böjningen i äldre tid). — 17 *til gäst* på bjudning (förr vanligt). — 20 *Tro frit* minsann.

Str. 3. 21 *Fägnad* traktering. — 23 *mage-bot* ej i SAOS. — 24 *det skönsta Aquavitz*. Genus beror antagligen på att R tänkt på »livsens vatten». SAOB känner *akvavit* blott som realgenus. — 29 *Hon*: jfr de textkritiska anmärkningarna samt v. 34 och 64.

Str. 4. 31 *BrünwinsBröd* tilltugg till sup (i SAOB äldst från 1736). — *änt på trån* av finaste slag, troligen en (tillfälligt?) efterbildning av uttrycket *lätt på trån* (t. ex. 1744), *flinker på trån* (1724, Hesselman, Bröllopsdikter på dial. s. 135), som torde innehålla fsv. *trodh* 'trampning, trådande' (jfr *fotetråd* LIV: 19). — 32 *Fru Lisa*: se ovan. — 33 *delicatske*. Då ett ord *delicat(i)sk* f. ö. är helt okänt torde *delicatske* vara tryckfel i D för *delicatske*; ordet *delicat* tillhör Rs språk (se XXXIII: 13 och bok 2, XVII: 119). — 35-40 *Ja... dar* med noten *Winsoppa*. »Winsoppa» nämnes från början av 1500-talet fram till omkr. 1900 ofta i kokböcker o. d. (SAOS). Benedictus Olavis läkarebok 1578 (58 a) talar om »wijnssoppor medh Saffran och pepar tilreedde». Dess tillredning beskrives 1730 (*Oeconomia* eller hushålds-book s. 76) sålunda: »Säppan kokas ~ af ett stop Wijn, tre Ägg, litet watten, Rosenwatten, Canel, socker, Saffran, Muskotblomma.» Vinsoppa har i stor utsträckning använts som sjukmat eller rentav som medicin. Jfr: »När thetta [feberbettan] är förbij, och Naturen så wijda arbetadt, at köld och hetta wil sig uthbryta och förlösa i swett, är tienligt, at man under sielfwa swettningen dricker någon tunn, warm wijnsoppa, eller köttssoppa» Lindestolpe, *Tanckar om frossan* 1717, s. 32; »winsoppa med ägg och krydder uti för barn-sängs-hustrur» Serenius, *Dictionarium* 1734 (s. v. *Cawdle*); »Den sjuke [som har rosen] bör hålla sig stilla i sängen, och dricka tunn varm vinsoppa» J. A. af Darelli, *Socken-apotheek* 1760, s. 205; »En god vinsoppa, i maligna koppor, har jag tyckt i det mästa göra äfven så godt som kinkinan» P. J. Bergius, *Vet. Ak. Handl.* 1784 (s. 141). — 35 *Morgenward* frukost. — *rar* sällsynt (fin).

Str. 5. 41 *Tidegården* gudstjänsten. — 42 *tillijka* (båda) tillsammans. — 45 *Torsken*: Jonas Jonæ Torsk (1680—1722) var 1707—1713 komminister i Tyresö, som var moderförsamling till Dalarö. Han dog som kyrkoherde i Sorunda och hade enligt Hagström, *Strengnäs stifts herdaminne* 3, s. 199 »goda ämbetsgåfvor». — 47 *tro fritt* var säker på. — 49 *Siungde*: formen vanlig i västsvenska dialekter. — *lustigt* behagligt, vackert.

Str. 6. 51 *hållit Högtids måhl* väl 'firat högtid(en)'; *högtidsmåhl* finns även hos Atterbom och I. Hwasser enligt SAOS men saknas i SAOB. — 53 *supa* äta (om soppa; jfr *kålsupare* och *supanmat*).

Str. 7. 66 *Stod... mak* pågick i lugn och ro. Uttrycket *i stilla mak* är visserligen icke vanligt men kan dock styrkas från 1659 (Kolmodinus), Z. Livin 1781 och ända fram till Anna Hamilton Geete 1912 (SAOS). — 68 *gården* gårningen.

Str. 8. 74 spela Kuckulure. SAOB anser, att *kuckulure*, som endast är känt från detta ställe, betyder 'stillasittare, stuggris' och jämför ä. da. *kukelures* 'person som lever ensam, tillbakadragen person', da. dial. (Jylland) *kukkeluris* 'mycket försiktig person'; det skulle höra till verbet *kuckelura* 'vara ensam, sitta ensam (hemma) o. ha tråkigt'. Sammanställningen med *kuckelura* är säkerligen felaktig. Den som är gäst hos en lustig ture skall väl icke sitta ensam och ha tråkigt? Det jyll. *kukkelur(r)is* passar också så illa som möjligt som direkt jämförelse här. Feilberg, Dania 5, s. 109 meddelar: »Den, som ej drak ud ved gilder, kaldtes »kukkelurris», fik drammen kastet i ansigtet og der blev sunget: dette skal være kukkelurris til ære, hurra!» Med utgångspunkt i en uppgift av O. J. Broman (se Glysisvallur 3, s. 370), att tuppen i Hälsingland kunnat kallas *Kukulurn*, har Ad. Noreen (Noreen [-Meyer], Valda stycken, 3 uppl.) alternativt med översättningen 'stuggris' föreslagit 'muntergök'. Detta synes icke alldeles omöjligt. Dock är det påfallande, att R skriver »spela Kuckulure». Vid detta *spela* har Tamm fäst sig, då han (Ark. f. nord. fil. 16, s. 162) yttrar: »Det vore väl ett alltför vågat infall, att *kuckulure* möjligen skulle vara namn på något slags spel med kort el. dyl.» Detta torde likväl tills vidare vara det sannolikaste (jfr början på str. 11). Ett viktigt litteraturställe är hittills förbisett: H. G. von Brobergen, Ledige Stunders Poëtiske Tijd-Fördriift 1708, s. 65, skriver i en bröllopsdikt från 1698 i en gåta, vars lösning är bokstaven C:

Förutan mig kan man ey hafwa *Courtoisie*,
Och hwarcken *Cardinal* ell' *Cuculurius* blij.

Man kan gissa, att *Cuculurius* är en studentikos utvidgning av lat. *cuculus* 'gök'. (Då göken och tuppen äro de enda fåglar som gala, säga *kuku* eller något liknande, är det icke så märkvärdigt, att *kukulurn* i Hälsingland kommit att användas om tuppen.) Troligen har emellertid *cuculurius* par préférence betytt 'hanrej' liksom t. ex. fra. *cocu* blott är en biform till *coucou*. Betydelsen 'hanrej' passar utmärkt i v. Brobergens bröllopsgåta, och sammanställningen *kardinal: hanrej* är effektiv. Här hos R torde *kuckulure* beteckna ett kortspel. Ordet kan vara en variant eller en av R skämtsamt gjord översättning av namnet på kortspelet *hanrey*, som omnämnes av [J. C. Melbye], Nye og fuldstændig Dansk Spille-Bog, Kbnv 1786, s. 160 (även i senare källa). Vad slutligen da. *kukkelur(r)is* beträffar, synes det genom sin ändelse antyda ett sammanhang med v. Brobergens *Cuculurius*, och att man från betydelsen 'hanrej' kunnat komma till 'rädd och försiktig karl' eller 'ynkrygg som icke vågar ta en bottenföck' synes ej omöjligt. — Mot översättningen 'stuggris' talar ytterligare vad R i str. 10 berättar: sällskapet satt faktiskt ingalunda inne och söp hela påskan; utom kyrkobesök förekommo åtminstone en skogstur och en fisketur. — 75-76 *Du ... swik*. Att bli en *sijk* torde vara liktydigt med att *bruka swik*, d. v. s. svika i dryckjöm, vilket fordom ansågs skamligt («Sweek i dryck-

iom, sweek i androm styckiom» Grubb, Penu s. 774). Jfr Magnus Stenbock, Glädiespel etc. 1701:

Sidst med drickz flaskor med vijn och pocaler
Skänck ärligt inn och var ingen sijck

(cit. efter Dahlgren, Gloss.), där betydelsen dock närmast är den av Dahlgren angivna, 'knusslare'. Jfr Mjöberg, Nysv. st. 4, s. 55 (där ovan anförda språkprov från Stenbock felaktigt tillskrives Chronander). — 77 *tillik* på samma gång, både. — 80 *Brödromen*... *lik*. Detta världens stående talesätt synes vara en anspelning på Heb. 2: 17: »Therföre måste han i all stycke wara bröderna lik.» Denna form har stället såväl 1703 som 1541 (och även NT 1526 har »brödhrena liker»), vadan det är märkligt, att värden (eller R) nyttjar den mer arkaistiska formen *brödromen*. Denna synes överhuvudtaget icke förekomma i bibeln. — *fast* mäkta, alldeles.

Str. 9. 84 *tömt ut tömt* (jfr *dricka ut* 'dricka ur' SAOB D 2104). — 85-90 *Fick... Bror*. Jfr XXXIII, str. 1. — 85 *efterfor* eftertraktade. — 87 *Inspector*. Stället är av intresse därför att det visar, att R uttalat ordet på samma sätt som vi (jfr SAOB I 837). Här avses en tullinspektör; se vidare XXXIII.

Str. 10. 98 *fick Stickor* fick ingenting. Uttrycket är välkänt från Finland: »Stickor fick jag» jag fick rakt ingenting (E. Herlenius, Nysv. st. 4, s. 208). Jfr »Å stickor heller» Runeberg, Saml. skr. 6, s. 30 (1862); »Sådant går ej af för stickor» Topelius, Läs. f. barn 7, s. 208 (SAOS). — 99 *för* i stället för.

Str. 11. 109 *Blöta* mjuka; *blöta sängar* är bl. a. bibliskt (Rom. 13: 13). — 110 *Ögnebryn* troligen ungefär lika med 'öga'. Språkbruket utgår antagligen från Job 3: 9 *morgonrodans ögnabryn* (liknande ännu 1917). Härifrån stammar t. ex. Kolmodin, Qw. sp. 1: 219 (1732): »Nattens lius förswunnit/ För solens ögonbryn.» Rs närmaste källa kan förmodas vara Th. Kingo, Siunge-Koor s. 67: »Nu skal min Øyenbryn ey meere Hvile faa» och s. 79: »lad din Øyenbryn ey slumme meer». Sist anförda dikt har R använt som melodikälla till bok 1: XVII.

Str. 12-13. 115 *man* bara. — *fritt* utan vidare. — 115-116 *döm För* anse det såsom. — 117 *öm känslig?* Hela slutet på strof 12 är dunkelt för utg. — 122 *hustru Bengta*. Vem detta anspelar på, är okänt; värdinnan på stället hette Lisa (se 32, 169) och Frischs fru hette Maria (se XXXV).

Str. 14-15. 131 *En skälm som wet* ungefär 'det vete fan'. Jfr: »Een skelm, som någon tijdh kommer ther meer» Chronander, Bele-snack 1649, E 1 b; »Skul' jag bli rädder då? Nei, skielm om jag det giorde» Thet svenske nitet nr 1, 1738; »En skälm, som säger det, och den en skälm, som tror!» Bellman, Valda skr. 6: 344. Jfr även J. Ihre, Diss. jurandi formas in Suio-Gothia vulgares enodans, 1746, s. 4. — 132 *ärlig* ärbär, trogen. — 141

for fort antagligen 'for iväg' (bet. 'fortsatte' synes icke passa i sammanhanget).

Str. 16-17. 152 *fötter* kunde fordom användas i bildliga uttryck, där nu *for* fordras (t. ex. »Att swenska språket må bli ~ brackt uppå de fötter at» etc. Columbus 1678). — 157-160 oklart; *bli Knektar* betyder antagligen 'bli tvungna att gå till fots' (jfr *gå* el. *stå knekt* 'tjänstgöra som [fot]soldat'). — 158 *Fort* antagligen 'i väg' (jfr 141). — 162 *Uptåg*

118-120. XXXIII. *Till Herr Inspektoren T. B.* etc. (1712).

Efter D III, s. 75, jämfört med hs. i UUB, Palmsköld 391 (P). Strofindelning saknas i D, här genomförd i enlighet med P. Strofnrering här införd. P sammandrar verserna två och två (1-2, 3-4 o. s. v. till resp. en vers). Rubrik saknas i P.

Adressaten är *Tolle (Tolly) Bary (Barry, Barie)*, tullinspektör i Dalarö 1703-1737, även kyrkvård (se Jansson, Dalarö s. 44, 116), gift med Elisabet Lundh (se XXXII) J. Mjöbergs i förbigående givna uppgift (Nysv. st. 4, s. 56), att inspektören hetat *Bauman* (och sålunda varit t. ex. svåger till Petter Frisch) beror säkerligen på ett förbiseende.

Rubr. r. 1 komma efter *Wisa* i D. — 3 och med sitt wett gör estim P. — 5-6 *fast Bror sins titul han intet kan* P. — 9 *sielf ey: intet* P. — 11 *Stor tack för gott bewist* P. — 15 *bå: och* P. — 24 *jan: fick* P. — 26 *Melin* P. — 30 *intet* P. — 31 *har* P. — 37 *rüdes: fruchta* P. — 33 *Salmons* P. — 39-40 *den barnen rijda på, skulle slå* P. — 43 *så knapp* P. — 45 *räcker så* P, *räknar* D. — 48 *så rätt och nått* P. — 51-52 *Mitt bref det sändes nu och till Ehr fru* P. — 54 *alt på* P. — 57-59 *Ehr Trogna dräng till grafwens säng/ Ja min Inspector* P. — 61 *J. Runius* P.

Rubr. *Converterades adresserades, sändes.*

Str. 1-2. 3-4 *göra stort astim Utaf* högt värdera (frasen ej i SAOB). — 7 *für penna.* — 18 *ro trevnad.*

Str. 3-4. 25 *min håg war fin* betyder väl 'jag hyste mycken sympati'. — 26 *Melljn (Melin)* P är tullskrivaren och kyrkvärden *Jöns Melin* eller *Millin* (Jansson, Dalarö s. 8 ff.). — 31-40 *Det... slå.* Tydligt hade Mel(l)in gått miste om klockartjänsten (29-30) på den grund, att han icke velat »konservera» företrädarens änka. Hos Ædituus [= P. Paulson], Svenska Kyrkans och Skolans lägre tjänstemäns Historia, Kalmar 1872, s. 39 f., heter det: »I äldre tider var det icke allenast brukligt utan äfven lagligt att såväl pastors- som klockaresökande måste för att »få kallet», som det heter, gifta sig med företrädarens enka eller dotter, om någon sådan fanns, på det denna skulle blifva konserverad på stället» och förf. tillägger: »Vid några få klockarelägenheter händer ännu [1872] att sådan konservering ifrågakommer, isynnerhet vid patronella beställningar». Änkan är sålunda

det »gamla kött» som Mel(l)in icke ville ha som sovel till sitt bröd. Dessutom tycks hon ha varit ett rivjärn. »*Salmos* Häst, Som barnen rida på» kan icke avse något annat än 'käpphäst' eller rakt på sak 'käpp', och han var alltså rädd för att få smaka karbasen, om han gifte sig med änkan. För denna tolkning står utg. i tacksamhetsskuld till förste bibl. dr Bror Olsson. Melin hade särskild anledning att vara försiktig vid val av maka. Han hade nämligen tidigare varit gift med en sällsynt grälsjuk och ond-sint kvinna Margareta, som dog i pesten 1710 (Jansson, Dalarö s. 80 ff.). Uttrycket *Salmos Häst* är f. ö. okänt. Det saknas under art. *Salomo* hos Hjelmqvist, *Bibliska personers namn* (1901). — 33 *Der* därest. — 40 *Torden*, d. v. s. *Tordén* 'kanske skulle honom'.

Str. 5-6. 41 *Passagen* avser väl vägen från Stockholm till Dalarön, som brevet har att passera. — 47 *alt slätt* alltsammans. — 49 *som Eld i krut*: jfr »som ett skott». — 51 *Min wisa*: se XXXII. — 53 *astim* högaktning.

121. XXXIV. *Märg i Benen den 1 Maj 1712.*

Efter D III, s. 70.

Rubr. *Märg i Benen*. »Valborgsmässodagen brukar allmogen i Sverige dricka märg i benen och tror Landtmannen, at om han den dagen icke får någon förfriskning, så kan han ej eller hela året få någon styrka» Linné 1751 (SAOB, som icke meddelar något äldre exempel).

1 *Frischen* Petter Frisch, se XXXV.

2-8 *Maija* är Frischs fru Maria Bauman. De övriga namnen avse familjens barn. I bouppteckningen efter Frisch 1727 upptas som arvingar sex barn: Anna Catharina, Diedrich, Christina Maria, Petter, Regina Sophia och Margreta Sara; den sistnämnda var tydligen född efter $\frac{1}{6}$ 1712 (enligt en uppsats om Frisch av Magnus von Platen, avsedd för Personhistorisk tidskrift, vilken utg. genom förfs tillmötesgående kunnat studera i korrektur). 8 *Hos... Pehr*. Enligt B. Risberg, Nysv. st. 20, s. 156, »har tydligen en omkastning råkat göras vid trycket, där stort D i Dito dock visar det ordets plats». Rätta läsarten är enligt Risberg:

Dito hos hans lilla Pehr.

122-129. XXXV. *På Maria Besökelse dag 1712* etc. (Till Per [Petter] Frisch och Maria Bauman; som sidrubrik står i D II »Pehrs och *Maria* Band»).

Efter D II, Lyckönskn. s. 94-96. Strofnrering införd här.

Peter Frisch Peterson (så skriver han sig själv under dedikationen till D I; under dedikationen till D II *P. Frisch*; under dedikationen till Durchleuchtiga Genuesiskan, bok 4, VI *Petter Frisch*) kallas här av R (1712) *Commissarien* (r. 139 f.). Samma titel användes i privilegiet för D I (1714). Det är säkert fråga om en eller annan militär befattning, ty

enligt Henel s. 96 var han 1728 regementsväbel (jfr även nedan v. 72). Av LXXVII och tidningsannonser framgår, att han även haft perukverkstad. Han var sedan 1696 gift med *Maria Bauman*, död 28/11 1757. Om deras barn se XXXIV. Av en gravdikt hos v. Brobergen, Ledige Stunders Poëtiske Tijd-Fördrijf 1708, s. 229, framgår, att makarna 9/2 1706 fingo trillingarna *Hedvig*, *Sophia* och *Ulrica*, av vilka Hedvig dog 29/8, de båda andra barnen 14/8 samma år. Om vänskapen mellan Frisch och R vittnar framför allt, att R uppdrog åt Frisch att utge hans poetiska skrifter (se dedikationen till D I). Frisch dog 9/12 1726. Se vidare von Platens ovan nämnda uppsats i Personhist. tidskr.

12 punkt saknas i or. — 31 or. har punkt efter *Pelle*. — 34 or. *nämst til famnen*. — 57 punkt saknas i or. — 66 or. *han*. — 78 punkt saknas i or. — 88 or. har komma före, ej efter *lackera*. — 114 or. *ell*; — punkt saknas i or. — 123 or. *knu*. — 126 punkt saknas i or. efter *prophet*. — 132 punkt saknas i or.

Rubr. *Maria Besökelse dag 2 juli*.

- Str. 1.** 1-2 *måbor Sancte Jans och Pers*: Johannes döparens dag 24 juni, Petri och Pauli dag 29 juni. — 3 *en Jungfrus* etc.: Marie besökelse dag 2 juli. — 5-6 *Föllias... Calender-blad*. I Samuel Kroks almanacka till Stockholms horisont 1712 bilda faktiskt dagarna 22-30 juni framsidan, 1-10 juli baksidan på övre hälften av ett blad.
- Str. 2.** 8-9 *Sanct... skull'* syftar antagligen på Matth. 3: 10: »Nu är ock yxen satt til roten på trään: therföre hwart och ett trä/ som icke gör goda frucht/ blifwer afhugget/ och kastat i elden» (jfr Luc. 3: 9). — 11 *Hon... lija* eftersom Petri dag i almanackan kommer före Marie besökelse.
- Str. 5.** 30 *wårfrudag* 15 augusti (jfr XXXVI).
- Str. 7.** 42 *Läs... Skrift*: se Matth. 8: 14.
- Str. 9.** 53-54 *thut... såg*. Jfr LX: 112 och bok 4, III: 139 f.: »Det kan en bonde på Hisingen förstå».
- Str. 11.** 64 *Guds den högstes föderinna*. SAOB har icke ordet *födarinna*, däremot *gudsfödarinna* (översättning av grek. *θεοτίμος*) från Karl IX 1604.
- Str. 12.** 67 *resolvera* bestämd. — 69 *Malchus* hette enligt Joh. 18: 10 den översteprästens dräng, vars högra öra Petrus avhög. — *skräpp*? I SAOS finns endast *skräpp* 'skryt'. — 70 *sig ~ förföra* förgripa sig, våldföra sig. — 71 *Gier... öra*. Jfr von Platens uppsats i Personhist. tidskr., där utdrag ges ur Stockholms stads kämnarsrätts protokoll 1712, som bl. a. berättar att Frisch »för gästernas skull måst tuchta henne [en »trässerska» i hans tjänst] med en öhrfjål». — 72 *Snart ~ snart* än ~ än.
- Str. 13-14.** 77 *nisk* nidsk, snål; ännu Dalin 1853 upptar som biform formen *nisk*. — 83-84 *som... Magnificat*: se Luc. 1: 46 ff.

Str. 15. 86 *förstår* betyder antagligen 'förestår'. — *wäl* (i rim med *snäll*) att läsa *wäll* (jfr Åkerblom s. 205). — 87 *snäll* duktig.

Str. 16-17. 91 *förewetter* förhåller sig. — 98-99 *Petrus* ... *het*: Se Matth. 26: 75. — 101-102 *Sanct* ... *stod*. Jfr Joh. 19: 25. Att Maria, Jesu moder, grät nämnes icke där men har ju ingått i allmänna medvetandet, framför allt kanske genom »Stabat mater».

Str. 18-19. 103 *märker* bemärker, betyder. — 114 *gål* gul; *tappas sur ell' gål* innebär säkert, att den som giver vätan är sur eller har den snåles och avundsjukes gulgröna ansiktsfärg.

Str. 20-21. 115 *bandet* här närmast '(namnsdags-)gåvan' (SAOB B 209). — 125-126 *Pöet: prophet*. Jfr bok 2, XX: 22 f. och — före R — S. Columbus' gravskrift över Lars Johansson.

Str. 22-23. 129, 130 *Martial(is)* 30 juni. — 129, 131 *Aaron* i juli. — 133 *famne* gammal dat. — 135 *binda* här närmast 'begäva' (SAOB B 2644 f.).

130-131. XXXVI. *Wårt Folcks Glädie* etc. (till grevinnan Stromberg 15 aug. 1712).

Efter D II, Lyckönskn. s. 29-30.

Om adressaten se XIX.

Rubr. Till stiliseringen med de ständiga upprepningarna av *wår* jfr bok 2, XVII (från 1711). — *Wårby*. Om Vårby hälsobrunn se vidare LXIV. — *Wår nya Menuet*. Om melodien se s. 158 f.

Str. 1-2. 5 not *Hans Excellence*: adressatens make Nils Stromberg, som 1711 blev president i statskontoret (se XXIII). Titeln *excellens* hade S. som kungl. råd. — 7 *förströdt* skingrat; jfr Esth. 3: 8: »Ett folck är förströdt». — 9 *Boo* (uppsv. i st. f. *boet*) hemmet. — 24 *efter behag* (just) som hon vill (i bet. 'med nöje, i all välgång' finns frasen ej i SAOB).

132-134. XXXVII. *En Vers skrefwen för Iridas, till den behageliga Climene* etc. (6/9 1712).

Efter D III, s. 87-88.

30 *Hwad* är kanske fel i D för *Hwars*. — 41 or. har komma efter *blir*.

Strofformen är Elisandravisans, om vars melodi se s. 167 ff.

Rubr. *Iridas, Climene*. Vilka personer som dölja sig bakom dessa namn är okänt. Namnen äro säkerligen hämtade från fransk skönlitteratur (*Climène* förekommer t. ex. flerstädes hos Molière). — *undertijden* stundom, ibland. — *Ängslan* se II.

Str. 1. 4 *Anse* betrakta. — 10 *Olustig* nedslagen (motsatsen till *lustig* 'munter'). — 11 *Ängslan* kval, betryck. — *quilla* kvida (särskilt om fåglar). — 12 *Det ena* det är det enda som. — *står* anstår.

Str. 2. 20 *fast begifne* över. sig givna (så SAOB K 1660, ehuru *begiven* i denna bet. saknas i ordboken; det ansluter sig närmast till *begiva* sig 'uppgifvas, blifva vanmäktig' SAOB B 722). — *knoster* (tung) slägga.

Str. 3-4. 30 Versen kan knappast vara rätt traderad. Man kan gissa på: »Hvars Löije ett blidt Solsken är för oß». — 42 *Fernerwiin* gammalt vin. — 47 *för framför*.

135. XXXVIII. *Valet Vers til Hr Gref Claes Strömberg* (¹/₁₀ 1712).

Efter D III, s. 82 (»A») jämfört med D III, s. 38-39, där samma dikt finnes (»B»). B har överskriften »Til Herr Gref Clas Stromberg, då jag sidsta gången öfversåg des Latinska Composition». Underskrift i A »J. R.», i B saknas. Dateringen saknas i B.

Om adressaten se XXXI.

1 *Claudimus*: så B, *Claudimus* A. — *rivos* följes av punkt i B. — *carissime*: *Carissime* B. — 2 *jam, qui quid* B. — 3 *Claustris* B. — *clauditur aura*: så B, *Clauditur Aura* A. — 4 *Claudius*: *Claudicis* B.

Rubr. *Strömberg*: vid denna tid rätteligen *Stromberg* (se XXIII), som det står i text B.

1 *Claudimus hic rivos*. R anknyter här till Vergilius, Ecl. III: 111:
Claudite iam rivos, pueri: sat prata biberunt.

136. XXXIX. *Inpromtu på Fransöska den 12. Nov. 1712.*

Efter D III, s. 79.

Rimmet *ange: fontange: panche* (d. v. s. *penche*) antyder, att R uttalade t. ex. det första ordet som *anche*, liksom det enligt uppgift av Mme du Deffand hände G. Ph. Creutz att kalla hertiginnan de Choiseul för *anche* 'munstycke' (Castrén, Gustav Philip Creutz 1917, s. 333). Jfr rimmet *blanche: change* XCVIII: 16 f.

137-138. XL. *Til Herr Cammereraren Jacob N. etc.*

Efter D III, s. 39-40, jämfört med hs. i UUB, Nordin 1125 (= N₁). Överskriften lyder i N₁: »Till Krigs Collegii Cammareraren H Jacob Rök angående på hans lista resterande som förl. på Thome dag spelte med på min Kappa; at de wille betala sine kast.» V. 1-18 finnas även i hs. i UUB, Nordin 1144 (= N₂), på baksidan av det blad, som innehåller XXVI. Titeln lyder här: »Till Krigz Collegii Cammereraren H. Jacob Rök

angående de på hans lista *resterande* som på *s^{te} Thome* dag spelte med på min Kappa at de wille betala sina kast. — V. 1-4 finns dessutom i hs. i UUB, V 16b (= V; jfr kom. till XXIX) med följande titel: »Till Cammereraren i Krigz-Collegio H^r J. Rök angående de på hans lista *resterande*, som 1711 *Thoma* dag spelte på min Kappa.»

Jakob Jakobsson Rök anställdes i Krigskollegii artillerikontor 1707, artilleribokhållare 1708, kamrerars titel 1718(!), död 1732 (enl. Sv. ad. ättart.).

1 *det: ey* N₂. — 2 *wor' en: blef en* V. — 4 *Och rädz hans Säd föll mäst uti* (ä fr något annat) *ofruchtsamt* N₂. — *föll i: föll på* V. — 7 *ännu stå: stå anu* (!) N₁, *stå ännu* N₂. — 8 D har punkt efter *Män*. — 9 *hwar wid: hwad med* N₁. — *ware bland: wari ibland* N₁. — 10 *likwist* N₁. — *ståtelig* N₁. — 11 *Der med han* N₂. — *tractat* N₂. — 12 *skades lös* N₂. — 13 *listen* N₁. — 14 *wäl har* N₂. — *låta* N₁. — 20 *hwila* N₁. — 21 *deße* N₁. — 22 *Camarer* N₁. — 23 *edra: andra* N₁. — 24 *ey saknas i* N₁. — 24 *alla nu* N₁. — 28 Här har N₁ följande anm. i kanten: »de sittia mäst alla i *Banquer*.» — 29 *se* N₁. — 32 *femton-marck* N₁. — 33 *qwart* N₁. — *ynkeligit* N₁. — 34 *altrum quantum* N₁. — 35 *3^{die} och* N₁. — 40 *det kast* N₁.

Rubr. r. 3-4 som... *Kappan*. Se XXIX.

- 1 *blommas* blomma (vanligt fram till mitten av 1700-talet).
- 2 *Jacobus* Jakob Rök. — *Thomas* tvivlare (att läsa med *mm*).
- 4 *hans... land*. Jfr Matth. 13:3 etc.
- 9 *knappa* snåla (ej ovanligt i ä. sv.).
- 11 *tractats* traktering. — *gaf på* spenderade (SAOB har *giva på* blott om traktering med hugg och slag, ovet t. d.: G 474). — *will* tokig.
- 14 *Der* då, fastän.
- 16 *choquant* »pikant, förtretelig, försmädelig» enl. Swedberg 1716.
- 26 *kala* utblottade, fattiga (ej ovanligt i ä. sv.).
- 27 *för Caroliner två* i stället för två karoliner (jfr XXIX: 49).
- 29 *stå tillbaka* återstå.
- 30 *försaka* icke erkänna, förneka.
- 33-34 *Quantum: all'rum tantum*. Jfr bok 2, XXII: 133-134.
- 42 *för före*.
- 44 *stddigt* ständigt.

139-144. XLI. *Trogen Lyck-Önskan/ för Wår Allernådigste Konung ~ På Nyårs-Dagen/ Åhr 1713.*

Efter or.tryck, 4 s. fol. Exx. i KB., JB (2 ex.). Omtryckt i D II Lyck-önskn. s. 1-7. Bland avvikelser i D II märkas: *vp(-)* i st. f. *op(p)(-)* 4, 12, 13, 17; *store* 49.

20. — *Runius*. III.

Dikten inbringade R som tack från Hedvig Eleonora 80 daler sm:t (se anm. till bok 4, IV).

1 *haf ~ tilhøpa* samla, sammankalla; bibliskt uttryck, se 2 Chr. 23: 2, App. 14: 27.

3 *samhälligt* enhälligt, enigt. Bibeln 1541 har Phil. 2: 2 *samhällig*, som i senare upplagor (dock ej 1703) ofta är utbytt mot *samhellig*.

5 *Gud... såfwa*. Jfr Ps. 44: 24: »Vpäck tigh/ HErre/ hwij sofwer tu?»

10 *Gudi... jorden*. Jfr Luc. 2: 14 (formen *Gudi* användes icke där).

12 *Som först då*.

19-20 *Frid... aldrig*. Jfr Ps. 85: 11: »rättfærdighet och frijd kyssas».

23 *gå i hand* hända, inträffa för.

27 *Guds förtret* vad som väcker Guds vrede; kanske närmast efter Hes. 8: 3: »ther ett belete stooth Hwsherranom til förtreet» (bibeln 1917: »som hade uppväckt Guds nitälskan»).

40 *förtäckt* dolt.

45 *sin Fru Fader-Moder* Hedvig Eleonora (1636-1715).

46 *Hennes Höghet* Ulrika Eleonora d. y. (1688-1741).

47 *Printzen* hertig Karl Fredrik av Holstein-Gottorp (1700-1739), son till Fredrik IV och Hedvig Sofia.

55 *mon* båtnad.

56 *Herr Sons*: jfr L: 7-8.

63-64 *Hon: Person: hon* rimmar hos R alltid med lång vokal. — *igenom stråle ~ Hans Durchleuchtighets Person* är en medveten ordlek. Jfr bok 2, X: 52-53. — *Hans Durchleuchtighets* se 47.

101 *lager* som pl. är egendomligt, men SAOB har ytterligare ett ex. från samma tid som R.

111 *slut* beslut.

113 *gïömma* vårda, sköta.

118 *späktä* kuvade.

130 *kommer ~ i grönskan* grönskas, blomstrar, frodas. Just omkr. 1700 är *grönskan* 'grönskande' relativt vanligt (SAOB G 1225).

131-132 *När... mår*. Jfr Swenske Ordsedher 1604, C vi: »Tå huffuuet är krankt bedröffuas all lemmarna»; Grubb, Penu, s. 580 f.: »När Hufwudet wärcker/ så är Kroppen siwk. i. e. När Ötwerheeten mißgår/ så bedröfwat Vndersåterna. Tyskarna säya: Wen das Haupt kranck ist/ so trawren alle glieder. Twärt om sägher man: Ist das Haupt gesund/ so seind alle glieder wol auff. etc.»; Spegel, Gudz Werck och Hwila (1685), s. 293:

När Hufwudet är friskt/ tå frögdas hela Kroppen.

145-147. XLII. *A Son altesse royale Ulrique Eleonore... le 23 janvier 1713.*

Efter or.-tryck, 4 s. fol. Ex. i KB. Undertecknat *Jean Runius*. Strof-numrering införd här. Or. som här tryckt med kursiv och antikva.

Omtryckt i D II, Lyckönskn. s. 8-10. Bland avvikelser märkas: 1 *trésors* D II; 29 *même* D II.

6 or. *cét.* — 27 or. *titre.* — 31 or. *âjohâte.*

För den sakliga kommentaren se XLIII.

148-150. XLIII. Nästföregående... på Svenska öfversatt.

Efter D II, Lyckönskn. s. 10-12. Strofnrering införd här.

Adressaten är *Ulrika Eleonora d. y.* (1688—1741), dotter till Karl XI och *Ulrika Eleonora d. ä.* (om vilken diktens början handlar), gift med Fredrik av Hessen och 1719 drottning av Sverige.

Str. 1. *wågen* nämligen stjärnbilden. — marginalnot: *den 11 Sept. 1656*, då *Ulrika Eleonora d. ä.*, dotter av Fredrik III av Danmark, Karl XI:s gemål, föddes.

Str. 3. 9 *jämnwigten* drar väger jämnt.

Str. 5-6. 17 *förespådt* förebådat. — 21 *Printzessa* furstinna.

Str. 7-8. 25 *Frumors* se L: 7-8. — 29 *Modh* sinnelag. — 30 *är' f' wärde* ären I värd. — 31 *spisa* förslå, räcka. — *man* blott.

151-152. XLIV. Til... Sophia Elisabeth Brenner (²¹/2 1713).

Efter or.-tryck i »De Illustri Sveonum Poëtriâ, Sophia Elisabetha Brenner, Testimoniorum Fasciculus. Holmiæ, Literis Wernerianis», ex. i JB, infogat i S E. Brenners Poetiske Dikter 1713. »Fasciculus» består i allmänhet av ark A—D. Ex. i JB har emellertid ytterligare ett blad, sign. E, innehållande Rs dikt. — Strofnrering tillagd här.

Omtryckt i D II, Lyckönskn. s. 60-61. Bland avvikelser märkas: 7 *Grekisk* D II; underskriften saknas i D II.

Adressaten är *Sophia Elisabeth Brenner*, f. Weber, född 1659, död 1730, g. 1680 med assessor Elias Brenner. Om förbindelser mellan R och familjen Brenner är intet känt utöver det faktum, att det vackra porträtt av R, som pryder D III och som reproducerats i här föreliggande upplagas första del, är tecknat av Elias Brenner.

8 och 16 punkt saknas i or. _____

Rubr. *Postinnan*. SAOS har blott tre belägg på ordet (senare än detta). — *Sinn-rika*. Ordet har i ä. sv. en mindre specialiserad betydelse än nu, i allmänhet ungefär 'klok, förnuftig' (jfr LX: 92). Använt om fru Brenners dikter kan det se ut som en spydighet, och R var ju en stor spjuver

(även vid allvarliga tillfällen, se t. ex. gravdikten över Montin, bok 2, XXV). Men troligen betyder det blott 'om författarinnans rika begåvning vittnande'.

Str. 1. 2 *Det... Smycket* som utgör ett sällsynt beröm och ett smycke för kvinnokönet. Uttrycket *Det rara Quinfolks Pris* påminner starkt om den mexikanska nunnans (se nedan anm. till 18) fras om fru Brenner: »Claro honor de las Mujeres». — 4 *makán make* (jfr bok 2, XXIX: 55 och se vidare K. G. Ljunggren, Adjektivering av substantiv i svenskan 1939, s. 195 ff.).

Str. 2. 6 *en Hollensk Ann' Maria*. Det ser ut, som om R här till en person sammanslagit de diktande systrarna *Anna Visscher* (1593—1651) och *Maria Visscher* (1594—1649); jfr L. Schneider, Geschichte der niederländischen Litteratur (1887), s. 344-346, 401. — 7 *Athenais*, döpt Eudokia, Theodosius II:s gemål, död 460 e. Kr., även känd som skaldinna. »Die Gedichte, zu denen sie ihre Stoffe aus dem Alten und Neuen Testament und aus der Heiligenlegende entnahm, waren sämtlich in epischen Hexametern abgefaßt, deren nachlässiger und fehlerhafter Bau von der poetischen Kunst des Nonnos und seiner Schule sehr absticht. Die Dichtungen der E. haben nur einiges Interesse als Zeichen des Verfalls griechischer Poesie am Ausgange des Altertums» (Pauly-Wissowa 6: 910). Men i forna tider prisades hennes dikter högt. Athenais nämnes även i bok 2, X: 66 ff. — 7 *Scuderi* romanförfattarinnan Madeleine de Scudéry (1607—1701).

Str. 3-4. 12 *Och... gå*. Jfr »Man måste krypa til dhés man lærer gå» Grubb, Penu s. 507. — 13 *Quinno-snille* kvinnliga begåvning (ordet ej i SAOB).

Str. 5. 18 *från... sändning*. På liknande sätt skriver O. Silieström (se om honom vidare XXVI) om fru Brenner (»Testimoniorum Fasciculus», varom se ovan, s. D 4 v.): »Vthi Westindien hör man deß Blommor finnas». I »Testimoniorum Fasciculus» ingår även en lovdikt av en mexikansk nunna Soror Iuana Agnez de la Cruz.

153. XLV. *Har Majus* etc.

Efter O. Lindsteens (se bok 2, XIX) gravskrift över R (UUB, 40), där det s. [2], not (a) heter: »Det war märckwärdigt att den Sahlige RUNIUS sidst in *Maijo*, på sin Sote-säng sig således lätt förliuda: Har» etc. Det finns naturligtvis ingen anledning att betvivla diktens autenticitet. Begravningen ägde rum redan 3 juni, och Lindsteen stod veterligen R nära (bl. a. torde han vara identisk med den »O. L.» som sammanställt D III).

2 *rolig* lugn.

154-157. XLVI. *Namne-frögd på Andrea Dag.*

Efter D III, s. 85-87.

Adressaten torde vara Rs styvfar (se särskilt 17, 23, 32, 44, 59, 70, 75), om vilken intet är känt (se vidare anm. till VI: 41). Om dikter av R »på Andreæ Dag» se vidare kom. till V.

Dikten har här ställts först bland odaterade, då det är uppenbart, att den är mycket tidig. Härför talar även den för R ovanligt vårdslösa rimningen i »Wijsa» (*gamman: Allasamman: annan* 53-55, *bedia: tilstüdia* 37 f.). Dateringen i SAOB J 218 till »c. 1712» synes orimlig.

Strofformen i »Wijsa» är troligen »Air Anglois», varom se s. 163.

31 or. *fierran.* — 62 or. *som.*

Rubr. *Andrea Dag* 30 nov.

1 *af* med anledning av.

8-9 *salig* ... *Jorden.* Jfr Matth. 5: 5: »Salige äro the sachtmodige: ty the skola besittia jordena.»

8 *må* månede.

10 *nyttia* njuta av.

13 *JEsus* ... *Sälla.* Se Matth. 5: 3-10.

15 *Springe-Källa: spring(e)källa* är i ä. tid det vanliga ordet för 'springbrunn'.

21 *billigt* med fog.

22 *höre till* höre (på); *höra till* i denna användning är bl. a. bibliskt (se t. ex. Ps. 49: 2).

22-23 *få ~ få.* Antingen föreligger här en anakolut hos den ungdomlige författaren, eller också är texten oriktigt traderad.

23 *Fubilera* fira (alldeles enstaka användning, se SAOB J 218).

25 *Lofwa, siunga* betyder snarast 'love, sjunge' eller 'må vi lova, sjunga'. Presens konjunktiv, som sedan gammalt varit i utdöende, har i stor utsträckning antagit former på *-a*, vilket kan bero på sammanblandning med indikativen och imperativen (»Gud signa de små» kan ha uppkommit av »Gud, signa de små!») och även på ellips av *må* e. d. (jfr nutida sv. »kosta vad det kosta vill», som väl utgår från »[det må] kosta vad det kosta vill»). Tydlig konj. föreligger v. 49-51 *bewara, förwara, spara*. På liknande sätt är L: 21 f. *frälsa* och *gif* troligen att uppfatta som konjunktiver (*gif=gif*, jfr *blif* 26). Jfr vidare XIII: 116. Mindre sannolikt är det, att *Lofwa, siunga* vore västgötska imperativformer ('loven, sjungen').

43 *stämma ett* skall väl betyda 'uppstämma (jfr 74) samma önskan'.

44 *betedt* visat.

47 *på kalla* åkalla.

49-51 *bewara* ... *spara*: se 25.

50 *förwara* skydde.

55-58 *En och annan, Wij eij twifla* egentl. 'alla, var och en tvivla vi ej', d. v. s. 'allä äro vi övertygade om att'.

57-58 *Ty... tilstädja* kan betyda 'därför bedja vi Gud tillstädja [oss]' eller 'därför bedja vi: Gud tillstädje [oss]' (jfr 25).

60 *försvar* skydd, beskydd.

61 *gifwer*: man väntar sig *gifwe*.

63 *Och förblifwer* oklart.

74 *lät* är snarast att uppfatta som *lät* 'låte'. — *stämma* uppstämma.

158-160. XLVII. *En Cardinal.*

Efter D III, s. 80-81.

Adressaten är utan tvivel Claes Stromberg (se XXXI). Då dikten påtagligen riktar sig till ett litet barn, torde den vara tillkommen omkr. 1708.

2 or. *Diton*. — 9 or. punkt efter *Grec*. — 10 or. *de Latin*. — 11 or. *lirc*. — 25 or. *betydar ock*. — 28 or. *ock*.

Rubr. r. 4 *Fabrique* tillverkning. — *pußerliga* lustiga.

20 *Til det ringaste* åtminstone (se fra. textens *au moins*).

20-23 *en gammal... Hufwud*. Källan är Plutarchos, Alexandros 8 (668 d):
 «καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον καὶ νομιζὼν καὶ ὀνομάζων, ἔλαβε μὲν Ἀριστοτέλους διορθώσαντος ἣν ἐκ τοῦ νάρθηκος καλοῦσιν, εἶπε δ' αὖτε μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου κειμένην ἐπὶ τὸ προσεφέλαιον, ὡς Ὀνησίκριτος ἰστορεῖ».

32 *torrt tyg* torra saker.

35 *man* blott.

161. XLVIII. *På Sin HerrFars Födelse-Dagh* etc.

Efter D II, Lyckönskn. s. 52-53.

Dikten är säkerligen skriven för Claes Stromberg till greve Nils S., som var född 1678 (jfr XXVII).

Rubr. r. 2 *HerrFars* se L, v. 7-8. — r. 4 *harangue*. Jfr bok 2, VIII.

162. XLIX. *En ung Herres Bref til sin k. Mamma* etc.

Efter D III, s. 51.

Rubrikens *Forßby* är säkerligen godset Forsby i Österåkers socken, Södermanland. Detta ägdes i början av 1700-talet av greve Nils Gyldenstolpe (E. Åkerhielm, Svenska gods och gårdar, 2. uppl. 1930, I, s. 231). Gyldenstolpe ägde även Noor i Knivsta socken, Uppland, skådeplatsen

för den händelse som besjungen i XII. Rs förbindelser med familjen Gyldenstolpe äro sålunda ställda utom allt tvivel. Forsby och familjen Strombergs Claestorp ligga f. ö. ej långt från varandra. Man kan därför förmoda, att diktens adressat är *Margareta Ehrenstéen* (1659—1721), g. m. (i hans andra gifte) Nils Gyldenstolpe (1642—1709; se om honom f. ö. uppslagsböcker). Den unge herre, i vars namn dikten är skriven, är i så fall rimligtvis *Ulrik Nils Gyldenstolpe*, f. 1689, d. 1768.

4 or. *allestädes och ingenstädd.*

Rubr. *Böfyttningen* flyttningen. — *Forßby* se ovan.

13 *billigt* med fog.

14 *sielfbegärlig*: se bok 2, XXXIV, rubr. r. 19.

163-165. L. *Til Thet HögGreflige Strombergska Huset/ En Nyåhrs-Önskan.*

Efter D II, Lyckönskn. s. 13-15. Strofnrering införd här.

Om familjen Stromberg se vidare XXIII. Sv. ad. ätt. känner till sex barn. Av dessa äro födelse- och dödsår för dottern Sigrid okända, och Anna Christina, född 1694, dog 1695. Av sönerna dogo Jakob Johan, född 1691, och Nils, född 1695, båda 1709, den förstnämnde $\frac{1}{12}$. Dikten, som blott talar om två barn (Anna Catharina 1697-1731 och Claes 1699-1782) kan sålunda icke vara tillkommen tidigare än till nyåret 1710.

Rubr. *HögGreflige* grevliga; ordet fordom ej ovanligt »ss. epitet framför titel o. d.» (SAOB) och ännu upptaget hos Östergren (1928).

Str. 1-2. 1 *Grefwens*... *Nåde* betyder väl 'hans nåd greven och hennes nåd grevinnan.' — 5-6 *Adam, Eva*. Adam blev enl. Gen. 5:5 930 år; Evas ålder nämnes ej i bibeln. — 7-8 *Frumors, Herrfars. Herrfar* och *Frumor* (accenten på första stavelsen) användes i äldre tid som titulatur i furstliga och högadliga familjer (jfr Dahlstierna, Kom. s. 17).

Str. 6. 21-22 *frälsa, gif* se XLVI: 25.

Str. 10. 39 *träd* trädet.

166. LI. *Priere Addressée au Fils de Dieu* etc.

Efter D II, Lyckönskn. s. 19-20. Titeln inledes i D II av dessa ord: »En Fransösk *Vers öfwer samma Dag* på ett annat år.» Närmast föregående dikt är »På *Maria* Bebodelses- Hwilken ock är Hans *Excellences*, Herr Gref *Strombergs* Födelses-Dagh» 1711 (ovan nr XXVII, s. 86 ff.).

Adressaten är utan något som helst tvivel greve Nils Stromberg (se XXIII).

167-172. LII. *A Son Excellence Monseigneur Le Comte De Stromberg Sur son nom & Jour de Nicolas.*

Efter D II, Lyckönskn. s. 20-24. Ströfnumrering införd här.

Anspelningen på Rs sjukdom, sv. texten v. 17, tyder på att dikten tillkommit mot slutet av hans liv. Jfr bok 2, XXVI, underskriften, XXX: i ff. samt XXXII: 20, samtliga dessa från 1713. — *Nicolaus* är 6 dec.

Om adressaten, greve Nils Stromberg, se XXIII.

40 or. *Cét.* — 43 or. *Beuvous.*

45 *Jean* är R, *Claude* är Claes Stromberg (se XXXI), *Louis* och *Cleonte* obekanta.

Sv. texten (s. 170-172). Rubr. *Thet... förswenskat.* Översättningen är ganska fri. Str. 8 motsvarar fra. texten str. 10, str. 9 motsvarar fra. str. 8, str. 10 motsvarar fra. str. 9.

Str. 2. 6 *smeker* torde stå som en tämligen onyanserad nedsättande beteckning; obs. att även *grek* användes som skymfligt tillmäle (SAOB G 873). — 7 *fls* skrapa, ovett.

Str. 3. 10 *stadigt yrckar* håller styvt? — 11 *Kiött... tar* jag förtröstar icke på mänsklig makt. Frasen återgår på Jer. 17: 5: »Thetta säger HERren: Förbannad är then man/ som förlåter sigh vppå menniskio/ och sätter kött sigh til arm/ och wiker medh sitt hierta ifrå HERranom» (jfr även 2. Chron. 32: 8). Se vidare SAOB A 2277. I de exempel som meddelas där finns ingen motsvarighet till Rs utbyte av *sätter* mot *tar*.

Str. 4. 13 *penna* och *fiäder* är samma sak. — 15-16 *Fast... Nils* dunkelt.

Str. 9-10. *alt hærtills* ända hittills. — 38 *Hytta* hydda, koja.

Str. 11-12. 41 *Stycken* kanoner. — 42 *Mä'n* medan. — 47-48 *här ~ thär:* jfr fra. textens *là haut & ici bas*.

173-174. LIII. *Lyckönskan til Hans Excellences Resa.*

Efter D II, Lyckönskn. s. 25.

Adressaten är säkerligen greve Nils Stromberg (se XXIII).

Om melodien se s. 158.

24 *Följ'*: apostrofen bortfallen i flera ex. av or.

Str. 1. 1 *Himlens Öga*. Jfr det i bibeln vanliga *HERrans öga* (*ögon*), t. ex. Ps. 33: 18. Ändringen till *Himlens* har väl snarast skett för att undvika upprepning av ordet *Herre* (se 2). — 3 *tage i acht* tage vara på, bevare. — 4-6 *Änglars... wacht*. Jfr Ps. 91: 11-12: »Ty han hafwer befalt sinom

Änglom om tigh/ at the skola bewara tigh på allom tinom wägom. The skola bära tigh på händerna; at tu icke stöter tin foot på stenen.» — 4 *skaare* skara (den urspr. formen, som bl. a. är biblisk, t. ex. Matth. 26:47). — 5 *ombeware* beskydde. Jfr Sv. Ps.b. 1695, 346:4: »Hos migh tin Ängel lägre sikh Min säng wäl ombeware.» — 9 *ändemädl winnas* mål (konkret eller abstrakt) nås. — 12 *tilgiordt* berett, ordnat. — *altslätt* allting.

Str. 2. 16-17 *Bort... Fittia*. Fittja gästgivargård i Botkyrka socken nära Stockholm synes ha haft stadgat anseende för långsam betjäning av de resande; se G. Christensen, Samlaren 1922, s. 177 (jfr även s. 198). — 21 *bry vålla möda* och besvär.

175-176. LIV. *Til Grefwinnan Stromberg På thes Namns eller Anna Dagh etc.*

Efter D II, Lyckönskn. s. 28-29. Titeln lyder i D II: »Til Samma Höga Fru Grefwinna På» etc. Närmast föregående dikt är »A Madame La Comtesse de Stromberg» etc. 1710 (ovan nr XXII, s. 75 f.). — Strofonummering införd här.

Om adressaten, grevinnan Anna Catharina Stromberg, se XIX.

Rubr. r. 4 *Anna Dagh* 9 december. — 5 *Anna... Nådefull*. I reg. till bibeln 1703 uppges *Hanna* betyda »nåderijk/ lycksalig». — 7 *träffa ~ in medh* passa på.

Str. 1-2. 3 *Kunge-bod*: läs -båd. — 5 *wäga* ta i övervägande(?).

Str. 5. 19 *Fotetråd* något som man trampar på, »fotapall».

177-178. LV. *Til Högwälborna Fröken Anna Catharina Stromberg på thes Namns- Eller Anna Dagh.*

Efter D II, Lyckönskn. s. 32. Titeln lyder i D II: »Til Then samma på» etc. Dikten står närmast efter »Til Högwälborna Fröken Anna Catharina Stromberg» 18/a 1708 (ovan nr XX, s. 70 f.). — Strofonummering införd här.

Om adressaten se XX.

Rubr. *Anna Dagh* 9 december.

Str. 1. 1 *fuller* för visso. — *pröfwa* trol. inse, märka. — 2 *huars mans höfwa* överkomligt för var och en. — 3 *Binda* begåva, ge presenter åt. — *them til lag* dem till lags, som de äro belåtna med.

Str. 2-3. 5 *Bandet* gåvan. — 8 *man* blott. — 9 *öfwerddidig* övermodig, dumdristig. — 11 *wercket* allt vad hon gör. — 12 *Som... innebär*. Se LIV, rubr.

Str. 4-5. 13 *Nådebarn* är gängse ord i religiös stil. — 15 *slächtas* att brås. — 17-18 *Frumors*, se L: 7-8. — 18 *Heder* rang, värdighet.

179. LVI. *Clastorpa Källares Inwigning.*

Efter D III, s. 67.

Rubr. *Clastorpa* se XXIV, v. 3. »Genitiv»-formen *Clastorpa* (till *Clastorp*) är i överensstämmelse med västgötskt språkbruk. — 2 *godhertad* givmild. — 4 *Dricker* dryck. — 5 *ährlig* hederlig, som icke sviker i dryckjom. — 6 *lustig* munter, »livad». Ordet användes ofta (liksom *livad*) om munterhet framkallad av alkohol eller rent av i bet. (lindrigt) berusad, t. ex. »Konungen wardt lustigh aff winet» Esth. 1: 10; »han seent om en affton kom ifrån en god wänn ok kan skee war något lustig» S. Columbus, Ordeskötsel s. 41 (1678); »en hop win, hwarmed Scytherne giorde sig lustige til dess en stor del af dem blef nederhuggen af Perserne» Dalin, Hist. 1: 30 (1747).

180-181. LVII. *Brief, an den Herrn Pastor, M. Thimotheus Lütke-man.*

Efter D III, s. 90-91.

Timotheus Lütke-man, f. 1671 i Mecklenburg, d. 1738, utnämndes 1706 till kyrkoherde i Tyska kyrkan i Stockholm, men tillträdde först jan. 1707; pastor primarius 1710 (Sv. ad. ätt.). Rs dikt måste följaktligen vara tillkommen mellan 1707 och 1713. Den torde vara skriven som en hyllning på Timotheusdagen, 9 maj.

26 or. *pröfet*. — 28 or. *Lügn*. — not till 28 or. *wo man ihm*.182-185. LVIII. *Bref och Ny-Åhrs Önskan.*

Efter D II, Lyckönskn. s. 34-36. Strofnrering införd här.

Adressaten är okänd. Hon kallas 46 »min lilla wackra Syster». Jfr XXVIII och LXII.

Str. 1-2. 3 *skärpas*. Se bok 1, II: 44. — 5 *qwitt* befriad från.Str. 5. 18 *kådt* till övermått fylld av livskraft, kättjefull, lättfärdig. — 20 *Tämjar*: jfr *wämjar* bok 2, XVIII: 116.Str. 8-9. 30 *byte* delning, skifte. — 30-31 *byte* ~ *lyte*. Jfr Grubb, Penu s. 20: »Alla wore på ett bythe/ ingen slapp vthan lythe». — 34 *tagit* upptaget.Str. 10. 37 *ock* heller. — 38 *tecken* att läsa *täcken*; jfr *betäknas*: *uträknas* LX: 70 f., *räkning*: *förtäkning* LXI: 2 f., *förtäkning*: *räkning* ib. 39 f.Str. 11. 41 *Fagh*... *förbij* jag lämnar nu allt skämt. — 43-44 *Doch*... *bli*. Jfr bok 2, XXVII: 133.Str. 13. 49 *wacker* god, fin, hedervärd. — 50 *from*... *Maka* god och rätt-skaffens make (jfr t. ex. »Jagh måste ingalunda förgiätta then fromma och dygdige Kameleontem» Nils Matson Kiöping, Reesa 1667, s. 99). — 51 *tillbaka* kvar (på sin plats).

186-189. LIX. På *Lars-Mässon Dagen*.

Efter D II, Lyckönskn. s. 37-39; or. i sin helhet tryckt med antikva. Strofumrering införd här.

Som adressat kan man gissa på *Lars Stiernmarch*, född 1690, död 1732 som häradshövding. Se vidare LXI och bok 4: V. Med detta antagande stämmer väl uttalandet v. 55, att adressaten har »un père savant». Assessor Magnus Stiernmarck (1653-1711) »var en av sin tids lärdaste män och hade en utvald boksamling» (Sv. ad. ätt.).

2 or. *Vötre*. — 5 or. *Qve*. — Punkt efter versens slut saknas i or. — 9 Punkt saknas i or. — 13 or. *ilsfont*. Punkt saknas i or. — 17 or. *å lui*. — 21 or. *å*. — 27 or. *l'abre*. — 28 or. har punkt i st. f. komma. — 30 or. *qui la*. — 45 Punkt saknas i or. — 49 or. *De vallas, de Paulins, stigzels & Normans* och punkt saknas. — 50 or. *Monsieur*. — 54 or. har semikolon efter *espoir*. — 57 punkt saknas i or. — 58, 59, 63 or. *Vötre*.

Str. 12. 49 *Vallas... Normans*. De åsyftade lärde äro: Laurentius Valla, italiensk humanist (d. 1457); L. Paulinus Gothus, ärkebiskop (1565-1646); L. Stigzelius, ärkebiskop (1598-1676); L. Norrman, professor i Uppsala, död som utnämnd biskop i Göteborg (1651-1703).

190-199. LX. På *Margaretha Dag*.

Efter D II, Lyckönskn. s. 45-52. Strofumrering införd här.

Adressaten är okänd.

Rubr. *Margaretha Dag* är 20 juli (se not 7).

Str. 3. 12 *Meer... broon* betyder väl, att »gubben» är mer enträgen än mångerskan, när hon vill sälja sina varor. — *broon* skeppsbron, kajen.

Str. 4-5. 14-15 *ålas* 'fjollades', *fålas* 'väsnades, rasade, bråkade'; de bägge orden sammanställda som rimord även bok 2, XXX: 23. — 18 med not 4 *kalen*. Jfr Hof, *Dialectus*: »Kahle [*hl* betecknar »tjockt» *l*], Sv. gubbe, senex.» — 19 *will och galen* är sedan gammalt stående förbindelse (ex. i SAOB från 1664).

Str. 7-8. 25 *Ja* är troligen tryckfel i D II för *Jagh*. — *bråd* överilad, ivrig, het på gröten. — 29 *fort* bort. — 31 med not 6 *Hufwud-Staden*: när ordet betyder »sielfwa Hufwudet och Hiernan», är *Staden* 'platsen, stället'. — *therest* varest.

Str. 11-13. 41 *Ther til medh* dessutom. — *will* tokig att. — 43 *Hufwudbrått* huvudbry. — 48 *Dräng* gosse. — 51 *förläsen* förläst, fnoskig.

Str. 17-18. 65-68 *Baar... Band* förklaras av R själv i str. 19-20. — 70-71 *betäknas, vträknas*. Jfr LVIII: 38.

Str. 21. 84 *Bandet* gåvan.

Str. 23-25. 89 *frij* väl snarast 'ledig, obesvärad'. — 92 *Sinnrijk* klok. — 94 *skummer* väl 'skumögd'; adjektivet synes mer tillfälligt hänföras till personen i stället för till ögat, synen. — 99 *binder* ger en gåva.

Str. 26. 103 *Bok-Gudinnor*: ordet senare hos Dalin (detta ex. ej i SAOB). — 104 *bandet* gåvan. — *Steen*. Sedan gammalt och långt ner i tiden tillskrivas ädelstenar magiska och medicinska verkningar (se t. ex. Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, art. *Edelsteine*). R tar det hela skämtsamt, men han har tydligen reda på gängse åsikter om olika stenars kraft. Till jämförelse citeras i det följande Sigfridus Aronus Forsius, *Minerographia*, Stockh. 1643, som mycket väl kan vara Rs källa (eller en av hans källor).

Str. 28-29. 109 *Första Steen blir en Magnet*. Även Forsius, *Minerographia* s. 124, räknar magneten som »en kosteligh Steen», jämställd med ädelstenarna. — 110 *Nordstiernan* polstjärnan. — 112 *Thet... weet*. Jfr XXXV: 53 f. — 115 *retar* eggär.

Str. 30. 119 *drager* bär. — 120 *Wishet... wist*. Ametisten är mest berömd för att den »förtager Wijnes krafft och druckenheet», men Forsius meddelar också, att den »gifwer gott Förstånd/ och skärper Minnet» (*Minerographia* s. 96 f.).

Str. 31-32. 123-124 *Han... Wijn*. Om rubinen meddelar Forsius, *Minerographia* s. 99, att dess »dygd är/ at stilla skörachtigheet/ och stå emoot Förgifft/ hälst när man indricker hans pulfwer: Jtem hålla Kroppen wedh sundheet/ och förtaga onde Tanckar: Ty han styrcker then lijffachtighe Andan. Ther vthöfwer gör han en quick/ lustigh och lyckesam».

Str. 32-33. 126 *Wäles* väl (jfr LXXXIV: 98). — 129 *Achat* agat. Formen förekommer i bibeln (Exod. 28: 19); jfr lat. *achates*. — 131 *Mot... Medel*. Jfr Forsius, *Minerographia* s. 108: »Agathen står emoot Förgifft/ hwarföre tienar han emoot Scorpions styng och Ormabett».

Str. 34. 133-134 *Raf... Amra*. Jfr Forsius, *Minerographia* s. 164 f.: »Raafsteen ~ Somlighe hålla honom för itt slags *Ambra*». — 134-135 *Amra: slamra*. Jfr XXIV: 15 f. — 136 *Honöm... af* av den gör man stor affär. Forsius, *Minerographia* uppräknar s. 165-169 bärnstenens många värdefulla egenskaper.

Str. 35. 138 *Huem... finner*. Jfr Forsius, *Minerographia* s. 88: »Han [jaspis] hielper och til mootstånd emoot sijne Fiender». — 139-140 *Vti... daar*. Någon motsvarighet till denna uppgift finns icke hos Forsius. — 140 *sina daar* i sina dagar, någonsin.

Str. 36. 142-143 *Gjör... Kroppen*. Någon direkt motsvarighet härtill finns icke hos Forsius, *Minerographia*, men s. 107 meddelas, att turkosen »be-warar Menniskian för onde vthwärtens Anfall». — 142 *Kyrckie-toppen* kyrk-

tornet(s spets). Något ytterligare ex. på *topp* i denna bemärkelse finns icke i SAOS, men man kan jämföra Bellman, Fredmans Ep. nr 54: »Templets topp i skyn» (se om detta ställe vidare Ark. f. nord. fil. 56, s. 123 f.).

Str. 37. 145 *Amiant* asbest. — 146-147 *Han... hjälpa*. Jfr Forsius, Minero-graphia s. 148: »Han [amiantus] står emoot allahanda truldom och för-gifwande/ synnerligha Trullkarlars».

Str. 40-42. 159-160 *Fast... Sin*. Jfr str. 25. Och är möjligen tryckfel för *Än*, framkallat av *Och* i raden under. — 164 *Ther til medh* dessutom. — 166 *böd til* försökte. — *vt'en* troligen fel i D för *vt'en*. — 167 *sööt i truten*. SAOS har frasen från Hagberg 1834. Vanligare är *söt i munnen*, t. ex. Grubb, Penu s. 71.

200-206. LXI. En Vngkarls Bref På Sin Födelse-Dagh/ Thes Fader tilskrifwit.

Efter D II, Lyckönskn. s. 71-75. Strofonummering införd här.

Man kan förmoda, att dikten är skriven för *Lars Stiernmarck* (jfr not I och se vidare bok 4, V). Denne var född 1690, och dikten kan sålunda med stor sannolikhet dateras till 1706. Adressaten är under ovan givna förutsättning *Magnus Stiernmarck*, om vilken se LIX. Jfr även anm. till XXXI, rubr.

10, not *e Job.*, or. *Joh.* — 41, not *l* or. *Lanrentius*. — 69 or. *lefand.* — 85 or. *kdstnad'* kund. — 110 or. *fin*.

Str. 1. 2-3 *räkning*: *förtäkning*. Jfr LVIII: 38 f. — 4 *Och... kruus* betyder väl 'och detta måste göras utan krus, utan vidare, utan undanflykter'.

Str. 3. 10, not *e Job.* 1 (or. oriktigt *Joh.* 1) syftar på Job 1: 6: »Men thet hende på en dagh/ tå Gudz barn komo och trädde fram för HERran» etc.

Str. 5. 19 *contestera* bestrida. — *litem*, lat., ack. av *lis* f. tvist, rättstvist, process, käromål. — 20 *noch* 'ytterligare', inledande de olika posterna i en räkning (ännu hos Bellman, se t. ex. Fredmans Ep. 79). — *item* (lat.) i samma betydelse som *noch*. Not *h* hör även till *item*. — 21 *slut* domslut, utslag.

Str. 6-8. 25 *David, Jonathan*. Se 1 Sam. 18 ff., särskilt 20: 30. — 29 *för* för ~ sedan. — 32 *wämja* vämjäs (jfr bok 2, XVII: 116).

Str. 9. 34 *himla Faar*. Jfr *Himla Fader* XIX: 14, *himla-Fadren* bok 1, V: 21. — 37 *läspand'* stammande tal e. d. I ä. sv. har *läspa* mindre inskränkt betydelse än numera; ännu Dalin 1853 anger ordets innebörd med »1) Otydligt uttala vissa konsonanter, isynn. r [l]. — 2) Tala helt sakta».

Str. 10. 39-40 *förtäkning*: *räkning*. Jfr LVIII: 38 och stavningen *räckning* 41. — 41 *går ~ vth* går i land. — 41 med not *l Lass(e) på Fohlen*. Överbibliotekarien Anders Grape har på förfrågan meddelat, att *Lasse på*

Johlen »skall ha varit en något lindrigt begåvad man, snarast sinnesslö men matematiskt snille. Presenterad på hovet (Fredrik I?)». Att dessa ur minnet hämtade uppgifter äro väsentligen riktiga (Fredrik I bör vara Fredrik IV av Danmark, kung 1699-1730) torde framgå av följande utdrag ur ett brev från Magnus Gabriel Bloch, nob. von Block (1669-1722) till Leibniz, vilket ställts till mitt förfogande av prof. Johan Nordström, som i en nära framtid kommer att publicera det i *Lychnos*. Bloch skriver ^{30/10} 1698 från Stralsund: »Posso raccontar un essemplio però differente à quello, incontrato in un ragazzo di anni 12 in Svezia, il qvale senza aver mai saputo nè leggere ni scrivere nè che cosa fossa l' Abbaco, potea far i più difficili conti e sciorri i più intricati problemi d' Aritmetica, propostigli da più ingegnosi computisti, à confusione loro, non potendo eglino fornir al tavolino per lo spatio di più ore, quello, l' accennato ragazzo fece in un istante qvasi, doppio aver ruminato un tantino. Ora il Rè defunto volera fargli insegnare à scrivere leggere e perfettionarsi nell' Abbacco, mà non trovava mai la via d' apprenderlo per mezzo di regole ò principij, rimanendo all' ora più stordito che mai. Sento che al Presente detto ragazzo, ora mai incirca l' anni 20 d' età, si trovi à Copenhagen fattovi venire, all' istanza del Rè di Danimarca, vâ vestito in una gvisa buffonesca e vien chiamato il Computista Svedese κατ' ἐξοχήν.» Sedan ovanstående blivt uppsatt har prof. Nordström ytterligare fäst utg:s uppmärksamhet vid »Leibniz' brev till Sparfvenfelt» i *Antiqv. tidskr. för Sverige* 7:3, s. 35: »Il me vient encor dans l'esprit avant que de finir, de vous demander des nouvelles de ce garçon Svedois qvi peut faire des grands calculs dans sa teste, sans mettre la plume à la main, j'espere qv'on l'aura fait apprendre quelque chose de plus depuis. Car un tel naturel merite d'estre cultivé.» I anm. till detta ställe, ib. s. 61, yttrar utgivaren Harald Wieselgren: »Den efterfrågade svenske hufvudräknaren hette Lars Bengtsson Granberg eller Lasse på jorden, enligt uppgift å tvenne tryckta blad från denna tid, hvartdera en särskild upplaga af hans »Curieuse och snälle Uthräkningar». En af räknefrågorna säges framställd af konungen i Danmark och »för höge potentater» har Lars »uti minne och utan penna eller krita» uträknat de anförda exemplen».

- Str. 11-14. 44 *fast* mycket. — 45 *för en dagh* i dagen. — 48 *fast* mycket. — 52 not *n gifwer* återgiver. — 53 *faslig* fasaväckande. — 54 *äfwen* heller. — 55, not *o fctos* förkortning för *jurisconsultos* 'jurister'.
- Str. 16-17. 63 *frucht* vinst (SAOB F 1596). — *Interesse* ränta. — 65 *en . . . mal*. Jfr *Matth.* 6: 19. — 66 *frucht* se 63. — 68 *hwilket paradox*. Jfr XXXI: 245.
- Str. 18-19. 72 *så hän* på ett ungefär (jfr SAOB H 1982). — *eftergrunna* tänka efter (rätt vanligt i ä. sv.). — 74 *för sexton dhr*: jfr 29. — *skiähl* förnuft. — 76 *dödsens mörker*. Jfr *Matth.* 4: 16 »dödsens engd och skugga», — 77 *kåstat fett* kostat fläsk (frasen ej i SAOB; *kosta fläsk* belägges från O. Dalin).

- Str. 20-22. 80 not *s tilstår* är möjligt. — 84 *tact och nötter*: jfr bok 2, XXVIII: 47. — 87 *bannor* troligen 'förbannelser'; i denna betydelse är ordet bibliskt (se t. ex. Jac. 3: 10). — 89 *skiönt woro thet* om det så vore.
- Str. 23-24. 93 *tunn knapp* (jfr III: 5). — 95 *längsta* hör till *dörrar*. — 97 *Fast* mycket. — *freda opp* genom inhägnande (fredande) draga upp (ej i SAOB).

207-211. LXII. *Ett Bref til en min Cousine* etc.

Efter D II, Lyckönskn. s. 76-80. Strofunummering införd här.

Adressaten är okänd, men med hänsyn till omnämmandet (74) av »Morbror vti fält» kan man gissa på *Catharina Beata Mannercrantz* (se vidare XXVIII), vars mor var Rs köttsliga moster. Dikten påminner i uppläggning betydligt om XXVIII. Den kan dateras till något av Rs sista år. Han fyllde 1709 trettio år. Den synes genom rubrikens »så at man måste heta af them gamla Stutar» stå i ett bestämt sammanhang med bröllopsdikten ^{18/11} 1712 till Apelrot (bok 2, XXII), där det heter:

Herr Brudgum Apelrot/ J må wäl wara glad/
Som ha i rättan tid tordt wåga Ehr åstad/
Och icke giordt som jag och flere mina Wänner/
Som hela *Stockholms* stad för gamla stutar kiänner.

Om följdskrifter till denna bröllopsskrift se vidare Tillägg II, III med kom. Det sannolikaste är kanske, att den onämnda kusinen i sitt brev först har lancerat gläpordet »gamla stutar». Så har R svarat med här föreliggande rimbrev, och någon tid senare tränger sig frasen åter fram i hans medvetande vid avfattandet av bröllopsdikten. Rimbrevet skulle då kunna dateras till julen (se str. 4) 1711.

8 or. *tå snus*. — 46 or. *doucenr*. — 81 *må eig*: or. *må jagh* (så även D²).

Str. 1. 3 *må* månede. — 5-6 *Eij...hus* med not *a*: källa ej anträffad. — 6 not *a s. h.* salvo honore, med förlov sagt.

Str. 2. 9-12 *Inte...b---* med not *b*: källa ej anträffad. — 13-14 *Aldrig...skalf* med not *c*: Någon litterär källa har icke anträffats. Troligen har R känt anekdoten ur den muntliga traditionen. Just från Västergötland är en variant upptecknad 1923 av Klas Olofsson (Fristad, Vedens härad). Den meddelas hos J. Götling, Saga, sägen och folkliv i Västergötland 1926, s. 67, men återges här enligt orig.ms. i Upsala landsmålsarkiv (VFK 199):

DEN NUE NÄMNEMAN.

Dä va ajn gång 'n bonde, sum nuss va bleen nämneman, å då sulle'n, beavaresvöl börja på å slô sek på storum. Så tok en å skefta isär stuva må paltåklä. — Å kammern innant'll sulle, kanveta, kallas för hasa kantor! Å där sulle'n äta sina mål å legga å söva um nätter å ta imota fôlk,

sum sulle kômma åkanäss å gåanäss ifrå alla värstreck å bea um hjälp t'å säta ihopa stämningar å fråga nämne-man te räss i sina prosässers å skecka mä hanlinger te tinget — å mar tocket.

Så ajn môre, nuss ätter kômmers hasa gålbo — oskölldir å rättfram sum vanlitt — in i köket å frågar käringa ätter Anders. — »Joe» — svarte käringa — »nämne-man å nuss uppstegen å seter inne på sett kantor å spisar sin frukköst. Varsegör å steg en å set å vänta lete sålängen! Han kômmers la snart ut.» — Å därmå gjole hu ajt lite huganne, sum sulle likna bätters fölk, å tok upp dôra te stuva.

Nôr gålbon va inkômmen, så va'n'nte kröpp t'å stura sek, utan smet sek te sum hastiaste å slängde ajt öga igônum aj lita ronka, sum va bleen på paltåklät. — Å därinne seter fader nämne-man å slajvar å äter gröt-å-mjôlk ur ajt stort träfat — kåller gröt, sum va bleen över kvällen förut, va la'nte svårt å begripa! — Se 'an velle la'nte lell lata nôken se sett frukköst-tabol, dammeså blåj'n 'nte så gammal darinne, utan dä töva 'nte längen inna han kôm ut å brusta sek å struk sek frammantell på magen å skrut för den andre: — »Ja' har la suet inne å mumsat imek en öre, ja.» — Men stora grötadimplingå hängde i skägget på'n. — »Ja, ja' kan förstå dä» — va den andre teress å ge tebakars — »Å dä sista, ören gjole, så varpte'n i skägget på dek — ser'a — älle va han har tatt sek te.» — 13 *klunken* klumpen, klampen. — 15-16 *Aldrig ... kalf* med not d. Någon litterär källa har icke anträffats. Historien är emellertid vida spridd och ofta upptecknad ur senare tradition. En version från Östergötland 1912 har följande lydelse (S. Rothman, Östgötska folkminnen 1941, s. 88 f.):

VÄSTGÖTEN OCH KALVEN.

De va en västjôte, som gick ikring mä handel. Å en da träffa han e käring, som lå å klappa byk ve en sjö. Å de vart väl mella dom mä desamma. Å när de va gjort, så gick västjöten igen. Men han hadde kummi inunner, han, å han gick å fundera på de där. Å så fråga han en kar, som han träffa, vem de va, som bruka bli mä barn, den som lå över eller den som lå unner. »De ä den som ä unner, förståss», svara han då. Å västjöten han vart te sej förståss å gick te e kloker gumma å frågte'na te råds. »Ja», sa gumma, »om du ger mej lite utå din piss i e flaska, så ska ja kunna säga, hur de ä fatt mä dej», sa ho.

Ja, västjöten han gick sta å to e flaska å pissa i. Men flaska blev inte riktigt full. Då fick han si e ko, som sto å pissa, å då gick han å hölt flaska inunner, tess ho blev full. Sen gick han tebakts te kärnga mä pissen. Å ho titta en stunn på pissen, å så sa ho: »Ja, ja sir, att om en måne så ska du fö fram en svartbroketer tjurkalv!» sa ho.

En da så gick västjöten förbi en galge, där di hadde hängt en tjuv. Å den hängde han hadde ett par nya, blanka stövla på sej, så västjöten tyckte, att di skulle vara bra te ha. Men de va mest omöjligt te få dom å honom, så hårt satt di. Då to västjöten opp sin kniv å skar å bona jäms

ätter knäna, å sen to han benstumpa mä stövla unner armen å fortsatte. På kvällen så kom han te en prästegård å ba te få ligga där över natta. Å di visa honom ner te drängstuva. Å när västjöten gick å la sej, så ställde han stövla i spiseln. Men på natta så släppte en utå dränga in en kalv i rummet, där västjöten lå. Å ätter en stunn så börja kalven på å hoppa å skutta ikring väggerna, för han vart rädder förståss. Då vakna västjöten, å när han fick si kalven, så trodde han så säkert, att han hadde fått den där tjurkalven unner natta, som gumma hadde talt om. Så han vart förskrämd å la iväg ut å glömde stövla i spiseln.

Men på morron så kom di in te prästen å sa, att kalven hadde åti opp västjöten, så de fanns bara stövla mä benstumpa kvar ätter'en. Prästen han gick sta å titta in genom fönstret, för de va ingen som tordes gå in förståss te den där kalven, som åt opp mänsker. Å prästen såg, hur benstumpa ätter västjöten sto där i spiseln. Men kalven han vart allt galnare te väsnas därinne, å te slut så to han ett skutt rakt ut genom fönstert, så prästen slo ikull. »Djävlar anagga, tror ja inte, att de å fan själver», skrek prästen te. Men västjöten han hadde lagt å sin kos, så rädder hadde han blitt.

Liksom i denna uppteckning brukar huvudpersonen i allmänhet vara västgötaknalles. Jfr emellertid följande anekdot ur H. Bebels *facetiæ*, först tryckta 1508, sedan många gånger omtryckta (H. Bebels *Facetien*, utg. av G. Bebermeyer 1931, s. 99): »De quodam monacho. Quidam frater casearius cum in mendicatione in domo rustici pernoctasset atque in cenaculo super stramine dormire cogeretur ob egestatem rustici, et rusticus propter frigus (ut supra dixi) vitulum recenter natum non procul ab illo collocasset, apparuit fratri in somnio: vitulum se peperisse. Atque expectatus cum vitulum vidisset, credidit se illum peperisse. Quare magno timore percussus, quidque inceptaret nescius, tandem vitulum in puteum quendam proieci atque propere aufugit. Rusticus re comperta primores illius accessit atque damni dati hominem accusavit. Frater ad solutionem coactus omnium fabula factus est. Res est gesta, ut mihi relatum est.» — 16 not *d vthrättas* framläggas, utföras. Jfr ä. ty. *ausrichten* 'abthun, abmachen'. Andra exempel där *uträtta* skulle kunna översättas 'berättas' saknas i SAOS.

Str. 3. 18 *ten* tenn (jfr II: 279). — 21 *flatnar* (läs *flattnar*) skäms.

Str. 5. 38 *för* före.

Str. 6. 41-42 *thenne ... sin* med not *e*: källa ej anträffad. — 43-44 *För ... nu* d. v. s. men eftersom den nu kommer mittemellan två sådana stora skandaler, blir den blott medelmåttig. — 45 *sensta*, sc. brev. — 46 *douceur* komplimang (jfr LXXXVII).

Str. 7. 51 *gier för* uppger, påstår. — 51-52 med marginalanmärkning. Äktenskap mellan kusiner var på Rs tid förbjudet. — 55 *krus* krusande, artighet.

Str. 9. 69 *man* blott. — 70 *öfwerdåd* övermod.

Str. 10. 76 *bestält* klart, färdigt. — 78 *få jagh rijs* må jag få ris. Uttrycket, som även förekommer LXIX: 1, finns icke i SAOS. Det torde här stå i allmänt betydande bemärkelse: 'minsann'.

Str. 11. 81 *eij* här infört i st. f. or:s *jagh* (se textkrit. anm. ovan). — 83 *så tokot jänka* ordna det så tokigt. — 84 *Biuda* ... *till* dunkelt. Kanske är *Biuda* tryckfel i D II (även 2 uppl.) för *Binda*, vilket gäve god mening: 'Binda samman det som är så olika'.

Str. 12. 93 *förmoda* hoppas. — 95 *goda* godo. — 96 *Skiälm* ... *på* må fan ta den som avundas detta. Jfr XXXII: 131.

212-213. LXIII. *Öfwer ett par Kryckior för en Fästmö.*

Efter D III, s. 58. Över titeln står här: »Ett Annat».

Dikten är skriven för annan persons räkning. Denne är okänd (han hade varit två gånger gift, se not *). Adressaten är likaledes okänd. Hennes fästman »har namn af Lager» (not ***), vilket snarast betyder att hans namn börjar på *Lager*.

23 or. *så så*. — not (*) or. *per consequent*.

Rubr. *Öfwer ... Fästmö*. Hela dikten bygger på den gamla föreställningen, att fästmän (eller fästfolket, vanligen blott den förra) vid lysningen (vanligen första lysningen, jfr v. 13) ramlar ned för predikstolstrappan och bryter benen av sig, och den har säkerligen åtföljts av »ett par Kryckior». »Käppen och kryckan äro i allmänhet små prydliga tingestär, ofta af förgylldt silfver, elfenben o. s. v. och sirligt uppfästade på med guldspetsar kantade små hyenden af siden, sammet m. m.». Se utförligt Louise Hagberg, »Käpp och krycka och kryckeståt» i *Fataburen* 1915, s. 129 ff., där märkligt nog föreliggande dikt icke ens omnämnes.

18 *fager* hör väl till *Armstöd* (neutr. pluralis).

19-24 *Frisk* ... *hwar* oklart.

214-218. LXIV. *Ett underligt Prof Af Wårby Brunns Kraft.*

Efter D III, s. 76-78. Strofnrering tillagd här.

13 or. *tjill*.

Av v. 3 framgår, att dikten icke kan vara tillkommen före 1709. Vårby brunn nämnes även i en dikt från augusti 1712 (XXXVI), och troligen är LXIV från ungefär samma tid (jfr kom. till 9, 11). Den höga och förnåma fru, som nämnes str. 7-8, kan förmodas vara grevinnan Stromberg (se om henne XIX).

Rubr. *underligt Prof* märkligt bevis. — *Wårby Brunns*. Vårby hälso-brunn i Huddinge socken, Stockholms län, upptogs 1708 av J. C. Heyne, om vilken se vidare v. 3.

- Str. 1.** 1 *Gapen* gaphalsen. — 2 *bönhås* förr vanlig biform till *bönhas* 'fuskare, kvacksalvare, humbug'. — 3 *Wårby* ... skref: *Johan Christoffer Heyne* (så enligt hans egna skrifter; Sv. ad. ätt. m. fl. källor påstå, att han före adlandet hette *Heyn*), f. 1681, med. dr i *Hardewijk* 1704, adlad *Nordenheim* 1719, d. 1740, utgav 1708 »Den Nys vptagne Wårby Hälso och *Mineral*-Brunn/ Medh sina anställte Rön och Prof/ samt des belägenhet/ och för hwilka Siukdomar den så wäl in/ som vthwertes tienlig finnes» och 1709 »Wårby Suurbruns Märckwärdige *Curer*, Som Genom GUDz Nåd och Wälsignelse skiedde och upteknades/ då den första åhret 1708. blef uptagen och brukat».
- Str. 2-3.** 8 *god Credit* gott anseende. — 9 *Till* ... *By*. Jfr XXXVI, rubr. r. 5: »till Wår By ifrån Wårby». — 11-12 *Wårby* ~ *Wårby* ~ *wår* ~ *wår*. Jfr rubriken till XXXVI med kom.
- Str. 4-5.** 15-16 *person*, *hon*. Jfr XLI: 63-64 med kom. — 17 *gemena* 'vanliga' eller 'av ordinär kvalitet, ingenting särskilt' (jfr det som motsats ställda förnämt 18 'förnämligt').
- Str. 7-8.** 25 *En* ... *Fru*. Jfr ovan. — *förnäm*. Ordet får här annan accentuering än i 18. — *lämna* lämna därhän, ej nämna. — 28 *Tyckts*, d. v. s. *Tyckts*. — 29 i *flykten* ögonblickligen (ej ovanligt i ä. sv. och ännu brukat av fru Carlén).
- Str. 10-12.** 40 *ja* ... *tv* ja två, om så behövs(?). — 46 *alt* *stilla* ständigt, hela tiden. — 48 *wänster* om. På vänstra sidan i kyrkan sutto kvinnorna.
- Str. 13-14.** 49 *du Buß* din gynnare. — 56 *Cairo* ... *älskog*. Se bok 2, IX: 53 ff.
- Str. 16.** 61-62 *weta*, *heta* troligen (med Åkerblom s. 201) att rätta till *weta*: *heta*. Subst. *heta* 'heta' (halvt västgötsk form) förekommer bok 2, XXIII: 45 f. (originaltryck). Eljest använder R även den uppsvenska formen *wetta* 'veta' i rim. — 64 *raisonabelt*. Fra. *raisonnable* betyder bl. a. 'ziemlich groß' (Sachs-Villatte).
- Str. 17.** 66 *godhierta* och *löslifwa* tycks vara stående sammanställning; jfr »löslifwat och godhiertat» Putzdrummel, Samlaren 13, s. 73. Att brunnsdrickning i Wårby har hjälpt mot förstoppning meddelas på åtskilliga ställen hos Heyne, Wårby Suurbruns Märckwärdige *Curer* 1709. Som exempel citeras följande passus (s. 62 f.): »Wälborne Fru *E.* ifrån Riga klagade öfwer en stadig hufwudvärck/ swindel/ hierteångst/ hiertklappning/ dåningar/ swag och elack maga/ förstoppat Lijf/ hwijta flußen/ en stinn och oppbläst buuk af wäder/ menandes sig gå medh ett månbern emedan det gått så långt uth öfwer tiden; haar ock tilförene en gång födt något sådant ifrån sig/ men fans omsider efter nogare skärskådande intet wara annat/ än en wädersoot/ såsom den der gaf sig af kryddepåsor/ *carminantibus* eller wäderdrifwande medel och *clysterer*, hwilka hon ofta brukade; samt *Mineral* och krydde-baad/ hwarefter hon fant stoor lijsa och lindring.

Men af watnet/ som hon drack småningom/ påökande hwar dag intet mera än ett och stadnade emellan 10 och ellofwa glaß; brukade det några weckor bortåth/ förminskandes hufwud värken/ ängslan och hiertklappningen; magen blef friskare och reste mycket bättre bort än hon kom dijt.» — 68 *lyder*, d. v. s. *lijder*.

Str. 18. 69-70 *Uti ... stenar*. Källan är utan tvivel Lauremberg, Neue und vermehrte Acerra philologica 1688, ehuru R citerar ur minnet och därför något förvanskar Laurembergs uppgifter. I kap. »Von etlichen Wunder-Brunnen» s. 583 f. berättas bl. a.: »In Peru ist ein Brunn/ darauß heiß Wasser qvillet/ wan es aber herauß geflossen ist/ verändert es sich in einem Stein/ davon man Häuser bauen kan/ welche lange wären: Und so jemand von Menschen oder Viehe von diesem Wasser trincket/ muß er sterben/ so bald es im Leibe zu einem Stein wird. In Hibernia ist Wasser/ welches/ so man ein Holtz darein steckt/ die Natur hat/ daß dasjenige Theil des Holtzes welches im Schlaß steckt/ zu einem Stein/ das andere so vom Wasser bedeckt wird/ wird zu Eisen/ das übrige Theil/ aber ausser dem Wasser/ bleibt Holtz wie zuvor. Nicht weit von Jena über der Saal liegt ein Brunnen/ der Fürsten-Brunn genant/ welcher/ so man Holtz/ Laub oder dergleichen hinein legt/ dasselbe mit einem/ wiewol nicht gar harten Stein überziehet/ und findet man in demselben Bächlein/ so darauß entspringt/ Frösche uñ ander Ungezieffer/ welche mit solchen Steinen überzogen todt da liegen.» — 72 *en ann ~ en ann en ~ en annan* (jfr SAOB A 1601 f.).

Str. 19. 76 *wäl bekomma*. Säkerligen bör *honom* suppleras från v. 75: *honom* (brunnen) *wäl bekomma*.

219. LXV. En gammal Menuet etc.

Efter D III, s. 78-79.

Av de två adressaterna torde *Lisa* som »hafwer namn af *Norr*» möjligen kunna identifieras med *Lisa Norrman*, som ⁴/1 1713 gifte sig i Uppsala med Olot Colling (se bok 2, XXIII).

9 or. *Sröm*.

Om melodien se s. 160 f.

3 *hän* bort; att utläsa *hänn* (jfr SAOB H 1979). — 10 *billigt* med fog.

220. LXVI. En Vers, afskickad till en god Wän angående förtähl och otidig Censur.

Efter D III, s. 48-49.

Enligt meddelande av Magnus von Platen har dikten i en handskriftlig version, som han sett, rubriken »En wers i ett bref till Götheborg

1700 angde förtal». Den står sålunda uppenbarligen i sammanhang med de händelser, för vilka redogöres i kom. till IV. M. von Platen framhåller att »den indignerade tonen är densamma» som i IV. Adressaten är okänd.

Rubr. *Censur* kritik.

6 *hälsa* . . . *Kar*. Jfr Joh. Ihre, Diss. jurandi formas in Suio-Gothia vulgares enodans 1746, s. 4: »Nec jurisjurandi nomine appellandæ sunt asseverationes, in quibus ad majorem dictis faciendam fidem, alteri, quantum ad nos, concedimus facultatem inferendi nobis pudorem & mala quævis, si mendaces nos invenerit. Sic: *Twy mig; Spott mig i synen; En skälm, som &c., en skälm i mitt namn; Hälsa mig för ingen ärlig karl.*» — *hälsa mig* för kalla mig.

7 *höflar* »hyvlar», tadlar, kritiserar. Jfr »Siälamördiske wilandar, hwilka altijdh öfuerdådeligha höfla och raspa, stympa och mästra Tronnes ord och ~ Ewangelium» Phrygius 1615 (SAOB).

9 *slaffs* »förtal, förklening, försmädellse, förklenligt sqwallerr» enligt Hof, Dialectus vestrog. Rietz anför ordet från Västergötland (Skarab.) med övers. 'sqvaller'.

10 *hunde-Glafs* gläfsande av hundar. Ordet förekommer i Stiernhielms epigram om månen (»Månan ~ achtar ey Hund-glafs») samt hos Grubb, Penu s. 530 (»Moodigh Häst/ achtar intet hundeglaffz»).

11-12 *Och . . . pantar*: innebörden dunkel.

221-222. LXVII. *Tacksägelse Wers för tre Dagars Wälfägnad.*

Efter D III, s. 32. En hs. finns i UUB, Nordin 1122 (N₁). Avvikelser i N₁: 4 *Edle*. — 18 *större och*. — 23 *Tacka greto*. — En annan hs. finns i Nordin 1144 (N₂) med rubriken »a *Madame la Baronne, Mertha Posse.*» Dikten är här indelad i 3 8-radiga strofer. Avvikelser i N₂: 4 *dygdfullkomna*. — 20 *Tack för hwardags*. — 23 *tacka, grete*. — Efter sista versen står i N₂: »Hofsta d. 26 Junii 1711. J. L.(?)».

Hs. N₂ har påträffats för sent för att dikten skulle kunnat infogas bland de daterbara dikterna, men någon anledning att betvivla dateringens riktighet finnes knappast.

Adressaten är tydligen *Märta Posse*, f. friherrinna Berendes, 1639-1717, änka efter frih. Gustaf Posse (af Hedensund) 1626-76, som var ägare av bl. a. *Hovsta* i Björkviks socken, Södermanland (Sv. ad. ättart.).

Om melodien se s. 163.

4 *Dygdfullkomne*. Ordet användes enl. SAOB »i sht berömmande om kvinna» (cit. bl. a. från Lucidor).

5 *Öfwerflödigt* i överflöd.

6 *Ährebödig* vördnadsfullt.

7 *Sextonlödigt*. Se bok 2, V: 81.

9-10 *lusten ~ musten*. Jfr XCV: 49-50.

15 *Luthenister* lutspelare (det vanliga ordet i ä. sv.).

23 *Tackd' och grete*. Som formen *tackd'* är avgjort påfallande är det sannolikt att den rätta läsarten är (se N_1 och N_2) »Tacka, grete».

223. LXVIII. *Öfwer två små förgylte Silfwertumlare.*

Efter D III, s. 84.

Enligt Magnus von Platen, Personhistorisk tidskrift 41, s. 79, har dikten i »en tillförlitlig, nästan samtida handskrift» rubriken »Til Frisken och hans hustru, om 2:ne tumlare». Om P. Frisch se XXXV.

1 *hurtig* älskvärd, förbindlig.

3 *ett så utwaldt Par*. Jfr LXX (som utan något tvivel, se v. Platen a. st., också är riktad till paret Frisch), v. 1: »Utwaldeste Par bland Wänner jag har».

11 *hurtighet* se 1.

13 *helre* heller (jfr G. Bergman Ark. f. nord. fil. 56 s. 172 f.).

224-225. LXIX. *Tacksäijelse Rijm, Til trenne förlofwade Systrar etc*

Efter D III, s. 89.

Adressaterna äro okända. Namnen *Elis*, *Amaryllis* och *Chloris* 19-20 äro säkerligen fingerade, åtminstone de två sistnämnda (typiska herdinne-namn).

1 *tuj mig då*. Jfr anm. till LXVI: 6. — *få jag Rij's* må jag få ris (jfr LXVI: 78).

2 *Portugis* (även 11 och 23; jfr *Port'gis* II: 178) portugisiskt vin, portvin (Sahlstedt 1773: »*Portugis win*, Vinum Portugalicum», Weste 1807: »*Portugi's* s. n. el. *Portugi'svin* n. 3. Vin de Portugal»).

3 *Knas och Knis* är utan tvivel en skämtsam, godtycklig ombildning av R i st. f. *knisknas* (formen känd blott från Dahlstierna, Giöta Kiämpa-Wisa 1701, v. 114); detta är i sin tur en ombildning av *knisna(c)k* (se t. ex. Stiernhielms Hercules 219) ett slags starkt öl, företrädesvis tillverkat i Güstrow i Mecklenburg.

4 *som en Gris* tillfälligt i st. f. det gamla och vanliga »som ett svin».

6 *Capris* nyckfullhet, envishet.

15 *Ruβin* uttalas ännu i västsv. dialekter med accenten på andra stavelsen.

— *Anis*. SAOB A 1474 anför skrivningar som *anij's* från 1600-talet och yttrar: »Dessa skriftsätt tyda på uttal med långt *i*-ljud o. hufvudtonen på senare stafvelsen, ss. ordet ännu uttalas i vissa dial.» Jfr lat. *anīsum*.

16 *Lackris*. Med hänvisning till detta ställe yttrar SAOB L 129: »Förr synes ordet äv. ha uttalats med huvudtonen på sista stavelsen (jfr motsv. betoning i d., nor. o. t.).» Jfr skrivningar med *-ijs* från 1600-talet.

- 17 *L'hombre* ett kortspel. — *Remis* är väl schacktermen, som ju emellertid uttalas *remi* och som synes vara föga på sin plats här.
 18 *Fris* är väl tygsorten, ehuru *fris* är ett grovt ylletyg.
 20 *Chloris* förutsätter franskt uttal.
 21 *Som ... Paris* dunkelt.
 22 *Advis* tillkännagivande, »vink». Formen *advis* med uttalat *s* förekommer enligt SAOB A 2724 ännu i vissa fraser.

226-228. LXX. *Til min Wärd och Wärdinna* etc.

Efter D III, s. 92-93.

Adressaterna äro tämligen säkert Peter Frisch och hans fru (se om dessa XXXV). Jfr LXVIII med kom. och se vidare den där citerade uppsatsen av M. von Platen.

Strofformen är den samma som i bok I, XX, »Lof-Sång efter öfverståndens Siukdom» (melodi se s. 152 f.), med vilken denna dikt har beröringar i uttrycken (jfr 25 f. med bok I, XX: 73 f.).

22 or. *lyste*.

Str. 1-2. 7 *hyllest* omhuldande kärlek, omvårdnad. — 11-13 *Wänner ... glöd*. Jfr Grubb, Penu s. 283: »Gullproff i glödh/ Wäneproff i nödh».

Str. 3-5. 22 *så så att*. — 26 *Ett aggende bröst* åt ett bröst där en stickande smärta kändes (jfr 35). R dog som bekant i lungtuberkulos. — 36 *snälle* duktiga, flinka.

229-230. LXXI. *Invitation til at spela på ett Hatteband*.

Efter D III, s. 25. Strofonummering införd här. De kursiverade orden äro i or. satta med kursiv (ej antikva).

Jfr inledande anm. till XXIX.

11 or. *fenton*.

Rubr. *spela på* delta i utlottning av.

Str. 1. 1 *Frufolck* damer. — 1-2 *begge ... wela* troligen 'bådadera slaget bland sådana som benäget skulle vilja'. — 4 *artigt* fint, elegant.

Str. 3. 9 *Satsen ... quitt* skall väl betyda 'insatsen kan icke göra någon vända, obehag' (jfr LXXII: 9). — 10-11 *Der ... öre*. Jfr LXXII: 12.

Str. 4. 14 *Tawast-gatehörne*. Jfr LXXII: 15. Tavastgatan ligger på Södermalm. — 15 *Näst* närmast intill. — *Stäckfisk* är okänd men torde ha varit krögare. — 16 *på gång* i st. f. *i gång* är vanligt i ä. sv., ehuru SAOB G 1507 ff. icke synes ha något ex. på frasen *få på gång*.

Str. 5. 17 *lustigt* muntert. — 19 *dundra* rumla, festa.

231-232 LXXII. *Invitation Til Spel för en Beträngd.*

Efter D III, s. 57. Strofunummering införd här.

Jfr inledande anm. till XXIX.

9 or. *sattz*.

Rubr. *Spel*. Se anm. till LXXI, rubr.

Str. 1. 3 *friskt* livligt, muntert? — *wärlig* »särdeleß, mykkett» enl. Hof, *Dialectus vestrog.* (s. v. *Wärli, wärliga*). Ordet även I: 56 (jfr kom.) och bok 2, IX: 88.

Str. 2. 6 *helt* troligen tryckfel i D III för *hel*. Som bestämning till ett adj. heter det hos R eljest alltid *hel* (se t. ex. LXX: 42). — *artigt* elegant. — 7 *Carolin* se XXIX: 49.

Str. 3. 9 *satz* insats, avgift. — 11 *man* blott. — 12 *Frusfolck* damer.

Str. 4. 14 *Tractat* traktering; troligen rent tillfällig ordleksartad användning. — 15 *På... Huus*. Jfr LXXI: 14-15.

233-234. LXXIII. *Trompet Stycke* etc.

Efter D III, s. 81-82.

Om ev. melodi se s. 166.

2 or. *spela*. — 9 or. komma efter *skal*. — 13 or. *För tije*.

Rubr. r. 1 *Trompet*. Jfr 10. I dikten förekomma dessutom formerna *trompeta* (rubr. 4 och v. 1) och *trumeta* (18, 23). — 3 *Morianen Willhelm* är okänd (jfr Böök, Stridsmän och sångare s. 12). — 4 *spela på*. Hela dikten är byggd på dubbelmeningen i *spela* (jfr LXXI, rubr.).

Str. 2-3. 7 *ur grunden*. Frasen saknas i SAOB. Jfr ty. *von Grund aus*. — 10 *Trompet*. Rimmet med *ett* tyder på att här bör läsas *trompett*. Denna form är vanlig i ä. tid (se t. ex. Åkerblom § 119). — 12 *alt ett* detsamma.

Str. 4-5. 13 *Förtije* (or. *För tije*). Jfr *femtie* bok 2, XXVI: 75 och *Femtie* egenhändigt ib. XXVIII: 4, *Ottije* bok 3, II: 101. — 18 *gål* gul.

Str. 7-8. 28 *gå an* äga rum, försiggå. — 30 *Herr Brandt* är okänd men torde ha varit krögare. — 32 *Friskt och galant* muntert och fint, gentilt.

235-236. LXXIV. *Die Verzweiffelte Liebe.*

Efter D III, s. 64-65. V. 1-16 i or. avdelade i 4-radiga strofer.

Diktens syftning är okänd.

237. LXXV. *Öfwer Köks-Poiken Jwan* etc.

Efter D III, s. 70.

Om melodien se s. 163 f.

Rubr. r. 3 or. *in l'ouveteau*. — r. 5 or. *Melodiè*. — v. 2 or. komma efter *tant*. — 10 or. *Cest*.

5 not *Karre Poike* dunkelt.

238. LXXVI. *Über Ein gewisses Portrait*.

Efter D III, s. 91.

Rubr. v. 1 or. *über*. — v. 6 [*ist*] här gissningsvis tillagt, saknas i or.

239-240. LXXVII. *Öfwer Friskens Piruque Wäreckstad*.

Efter D III, s. 91-92.

Rubr. or. *Friskens*.

Om Rs vän *Peter Frisch* se XXXV. Dikten kan enligt M. von Platen, (Personhist. tidskr. 41, s. 74 f.) dateras till 1712: »Den 16 dec. 1712 innehöll Ordinarie Stockholmiska Posttidsningar (nr 51) följande annons: »Warder ock här med kundgiordt at hoos Commissarien Petter Frisch wid Skieppsbroen uti sahl. rådman Mehrlings huus blifwer i denna wecka allahanda slags peruquer försålde för godt och billigt prijs». ~ I den tydligen nystartade perukaffärens reklamkampanj deltog även Runius. »Öfwer Friskens piruque wäreckstad» är en tysk reklamtext, troligen till en skylt.» Man kan dock ifrågasätta, om icke dikten är väl lång för att ha stått på en skylt.

Rubr. *Pirouque*. Samma form LXXVIII och t. ex. Lind 1749 (*piruk* jämte *peruk*).

241. LXXIII. *Öfwer en Piruque Skildt*.

Efter D III, s. 95.

2 or. *Mallgre*. — or. saknar komma efter *Envieux*. — 3 or. *Tresse* åtföljt av komma. — 4 or. *Marche*.

Dikten är säkerligen skriven för *Peter Frisch*, jfr LXXVII.

Rubr. *Pirouque*. Se LXXVII.

2 *Mallgré mes Envieux*. Magnus von Platen meddelar i den förut citerade uppsatsen i Personhist. tidskr. s. 75: »Att Frisch verkligen haft avundsmän inom skräet bekräftas av ett mål, som behandlades av Stockholms stads kämmersrätt för civilmål den 28 nov. 1712 (SSA). Protokollet lyder: »Trässerskan jung. Grene Maria Hollersin ifrån Lybeck hijtkommen, beswärade sig öfwer des husbonde commisarien wälb:de Peter Frisch, att sedan hon nu ifrån Michaelij till nästkommande påska stadt sig hoos honom för trässerska ~ skall han oskiähleligen slagit henne i ansigtet, så att hon blödt därpå, och de för ingen annan orsak, än att hon icke welat sättia sig till

bordz uti cammaren medh hans barn, där på hon gåt uthur huset, begärandes nu sitt afsked. Hwar öfwer commissarien Frisch efter ärhållen vice versa stembning, sig förklarade, att sedan han låtit förskrifwa henne och stadt henne ~ skall hon i förstone warit höflig och god, men sedan låtit förleeda sig af hans contraparter uti peruqvemakare embetet och då han hade fremmande forleden söndagsaffton till måhlitjdz, så att hon icke fick rum inne wid bordet, skall hon blifwit förtruten däröfwer; och begynt uthe i cammaren bruka skamlöös mun, så att han för gästernas skull måst tuchta henne med en öhrfjål. » Hon dömdes att antingen återbetala sin lön eller återvända till sin plats. v. Platen erinrar i detta sammanhang om uttalandet i XXXV, str. 12.

242. LXXIX. *Til en Skräddare.*

Efter D III, s. 95.

1 or. punkt efter *inga*. — 5 or. punkt efter *försträckning*. — 10-11 skola enl. handskriven ifyllning i mig tillhörigt ex. av D III och hs. UUB: V 25 ad lyda:

Skräddar' wil du [intet töfwa]
Käre, [kyß mig mitt i röfwa].

Hs. KB: Vs 34 har i stället:

Mäster *Hans* wil du ejj töfwa
Kiära Kyß mig mit i R --- a.

Hs. UUB: V 5¹ har följande i sin helhet något avvikande version av dikten:

Wänder råck och pängar inga,
Pryder karlen mäckta ringa;
Fast Han än *Apollo* war:
Mäster *Hans* gaf mig en räkning,
Och kan iag ei få försträckning;
Må Han hafwa Råcken kwar:
Inga pängar har iag gifwa,
Ty så sant som iag will lefwa,
All min *banque* är ören siu:
Å will du Skräddar' intet töfwa,
Får du kyß' mig mitt i R — a
Sei du feck int' fyllest nu.

Hs. UUB: Nordin 1120 har följande version:

Quittance på En Skräddar Räckning.

Omwänd Räck och pengar inga
Pryder Karlen mycket illa
Fast han sielf *Apollo* war
Mäster *Hans* gaf dhenna Räckning
Men om jag ey får försträckning
Må han hålla Råcken qwar

Ty så sant som jag will lefwa
 Fast jag skulle innerst trefwa
 All min *Banc* är ören siu
 Will du Skräddare ey töfwa
 Ey! så kiyß mig mitt i röfwa
 Säg du feck int fyllest nu.

4-5 *Räkning: försträckning*. Jfr LVIII: 38 med anm. — 5 *försträckning* tillfällig användning: (möjlighet att göra) utlägg, att betala. Om lydelsen i någon av de två handskrifter som ovan meddelats är den autentiska behöver man icke anta någon annan betydelse än ordets vanliga. — 12 *fyllest* full betalning.

243. LXXX. *Öfwer en, som ätit Biörnesteek etc.*

Efter D III, s. 63-64.

14 *börja*: tryckfel för *börjar* — 19 or. punkt efter *kan*.

14 *picka* knacka. — 18 *wacker* präktig.

244. LXXXI. *Öfwer en ung Herre, när Hästen slog honom af.*

Efter D III, s. 65.

1 *för liten stund* för en liten stund sedan, nyss. — *for wall* även XCV: 60. Betydelsen är icke klar men troligen ungefär 'löpa grassat'. Frasen är ytterst sällsynt. Hedborn (Skr. I: 227, 1840) har: »gässen vall genom rymden foro» (SAOS). Jfr även: »Tilstäd tin tunga ey at nånsin löpa wall» J. G. Hallman, Vitt. s. 161 (1727).

8 *man fritt* gärna.

245. LXXXII. *Öfwer en medelmätig Jungfru etc.*

Efter D III, s. 66.

Om melodien se s. 163.

Rubr. *medelmätig* av medelklassen. — *äfwen* så lika.

3 *Fru* gift kvinna av det högsta sociala skiktet.

5 *åger* äger.

246. LXXXIII. *Om Kärleken.*

Efter D III, s. 66.

Melodi se föreg.

2 or. *ock*.

8 *oomskränckt* oinskränkt.

247-251. LXXXIV. *Blomster-Dröm.*

Efter D III, s. 29-31. I hs. föreligger dikten flerstädes, t. ex.

1) UUB: Palmsköld 391, med titel: »En nöjacktig wijsa componerad af Sahl. Runius uppå Schenäs öfwer Grefwinnan Dahlberg och des Fruentimber.»

2) UUB: Nordin 1113, med titel »Skenäs drömmen På Blomstergiärdet»

3) UUB: Nordin 1114, utan titel.

4) Link. Bibl.: V: 45 (Christina Norlings visbok, påbörjad 20/8 1706).

De fåtaliga avvikande läsarterna i dessa hss. synas vara utan intresse och meddelas därför här icke.

Den i litteraturen ofta återgivna traditionen att dikten syftar på Skenäs kan sålunda föras långt tillbaka i tiden, och det torde ej vara någon anledning att betvivla dess riktighet (jfr v. 1-2). Skenäs i Västra Vingåkers socken, Södermanland, ägdes från 1665 av Erik Dahlbergh. Vid hans död 1703 ärvdes godset av dottern Anna Maria, f. 1671, d. 1719 (Sv. slott och herresäten, Södermanland, 1908, s. 194), 1688 g. m. överstelöjtnant J. C. von Beijer. — För datering av dikten framgår härav endast, att den — som man kunde vänta — är senare än 1703.

Om melodien se s. 163 f.

Rubr. r. 2 or. *Philis* (obs. eljest *Phillis* i D; se s. 237, 261). — r. 31 or. *Gudinuur*. — r. 45 or. har kolon efter *brinck*.

Rubr. *fattad* framställd, skildrad.

Str. 1. 1 *Berg*... *dahl* är en påtaglig anspelning på värdinnans namn *Dahlbergh*. — 2 *skiöna Näset* ordlekande anspelning på *Skenäs*.

Str. 2. 12 *Mayestättlig* av majestätiskt utseende. Enligt Sahlstedt 1773 betyder ordet »Majestate conspicuus. Augustus, ex. gr. Han har et majestätligt anseende, Augustam præ se fert speciem.» — 20 *F*... *M*. Av dessa initialer kan endast den sista med någon säkerhet identifieras: det är tydligen värdinnan (Anna) *Maria* Dahlbergh, gift von Beijer. Såsom den förnämsta nämnes hon sist. *D* eller *B* kan vara Anna Maria Dahlberghs syster *Dorothea Beata* (se vidare 35). *C* kan vara *Christina* Regina von Beijer, värdinnans svägerska.

Str. 3. 25 *Nectar-win*: endast detta ex. i SAOS samt ett från Snoilsky.

Str. 4. 35-39 *Liten*... *Bergen*. Vem detta syftar på är okänt, men det må vara tillåtet att framställa en gissning. Anna Maria Dahlberghs syster Dorothea Beata Dahlbergh (1670—1712) var sedan 1689 gift med Samuel Adlerberg. Hon hade flera söner, de två yngsta födda 1701 och 1706. Det kan vara t. ex. den sistnämnde, Samuel, som här kallas »liten bergsgud» och som säges brås på »bergen» — obs. icke »berget» i singularis. — 36 *klen liten*. — 39 *Brår* brås. — 40 *Wil*... *sten*. Ännu lösare än gissningen

till v. 35-39 är naturligtvis följande. Christina Regina von Beijer (1662—1719), Anna Maria Dahlberghs svägerska, var sedan 1708 gift med överste Carl Ludolph Leijonsten. De förblevo barnlösa, vadan det kan ha varit tal om att de skulle adoptera något av paret Adlerberg-Dahlberghs barn; i deras äktenskap fanns det tio.

Str. 5. 45 *höga brinck*: jfr 11. — 50 *modig vital*. — *flinck* vid god vigör, frisk.

Str. 6. 60 *Smak... tå*. Jfr t. ex. »jag fägnar mig i lilla tåen» Linné 1746, »det gaf Echo nedan i lilltåen» Linné, »jag ~ är varm ända i lilltåen» Runeberg 1832 (SAOS). Vanligare är i dylika bildlika uttryck *stortåen*, t. ex. LXX: 21 f.: »jagh flatnar Ända ned i store tåen», »Det gläder mig neder i stortåen» Linné 1759 (SAOS).

Str. 7. 69 *Fyrtil' droppar*. Uttrycket tycks att döma av SAOB icke vara stående. Jfr det vanliga »femton droppar».

Str. 8. 75 *tillik* på en gång, samtidigt. — 77 *Nächtergals Musik*. Ordet finns även I: 12 och jfr *Bij-Musiquen* bok 2, V: 42. — 80 *Runt... Wik*. »Skenäs ligger vid norra sidan af sjön Kolsnaren på ett näs som skjuter ut mellan den egentliga sjön och en vik däraf, Edeviken» Sv. slott och herresäten, Södermanland, s. 191.

Str. 9. 81 *försåg* förbröt, försyndade. — 85 *yrkopp*. Rietz upptar från Gästrikland och Södermanland *yrkopp* 'yster, oeftertänksam yngling'. I SAOS finns bl. a. ett ex. på ordet från Kolmodin, Qw. sp. 1732. Senare leden är lt. *kopp* 'huvud'; jfr t. ex. ä. sv. *galenkopp*, no. *jålekopp*.

Str. 10. 98 *mat åt Måns*: så även Celsius ca. 1720 (nu väl alltid »mat för Måns»). — 98 *Wäl's väl*, hell. Ordet är, ofta i formen *våles*, vanligt i sv. dial., särskilt i Finland men även t. ex. Uppland och Södermanland, samt i ä. sv. (fsv. *velys* en gång hos Jöns Budde; *wälls* Lucidor, *våles mig!* C. G. Tessin). — 100 *ett* till ett.

Str. 11. 101 *Wid* under det att, då. — 102 *kom til korta* led avbräck. — 106 *Amaranth* herdinna. Se vidare bok 2, XIII: 51 och E. Noreen, Från Birgitta till Piraten 1942, s. 109 ff. — 107 *galant*. Innebörden är något oklar 'fint, elegant, gentilt, förträffligt'? — 110 *middags sant* dagsens sanning. Adjektivet är f. ö. ej belagt, men jfr *middagssanningar* Chydenius 1763 och »så klar som middan är» Rosenfeldt c:a 1690 (SAOS).

252-254. LXXXV. *Inbördes Krig emellan Förnuftet och Affecterna* etc.

Efter D III, s. 31-32.

Om melodien se föreg.

Rubr. r. 3 or. *samma*.

Str. 1-2. 1 *ölygd* blygsamhet. — 4 *reta* tjusa. — 8 *Mod* sinne. — 20 *Miältesot* är troligen tillfällig ombildning av *mjältsjuka*.

Str. 3-4. 23 *utbrast med* brast ut i. — 34 *samman rette* satte upp. — *smet* troligen 'smörja'.

255. LXXXVI. *Anmärkning, Til N. N. Klagan öfwer Ödet etc.*

Efter D III, s. 6; även i det s. 247 nämnda sep.-trycket, s. [5-6].

2 or. *lifsträd*. — 3 or. *fitt*. — 11 semikolon efter *gunst* saknas i or. — 14 *eij*: tryckfel i D? Se nedan.

Rubr. *N. N.*, d. v. s. *N. N:s*.

1 *til lifes* för att leva. — *lell* likväl.

3 *wälde* makt.

13 *tro* ~ *fritt* var övertygad om, lita på.

14 *eij* ger knappast någon mening; ordet ändras av Noreen(-Meyer), Valda stycken till *ett*.

15 *oro* svänghjul, balanshjul. — *skuror* 'skåror' avser säkert mellanrummen på ett kugghjul.

16 *Fallbomarna* 'hakarm i ett ur' SAOB. — *hakar*: "hake ~ i vissa urvärk: svängande del som utgöres av tvenne med varandra vinkel bildande hävarmar, på ytterändarna försedd med utsprång (»klor») vilka ömsevis gripa in mellan steghjulets tänder, så att uret icke kan löpa ut på en gång» SAOB H 57.

256-258. LXXXVII. *Douceur åt en wacker Flicka.*

Efter D III, s. 22-23.

Adressaten är okänd.

Rubr. *Douceur* komplimang.

Str. 1-2. 5 *måhl* talförmåga. — 8 *blygd* blygsamhet. — 9 *fromhet* godhet.

Str. 3. 23 *lius* ung. likbetydande med *prydna* 24 (jfr t. ex. »Fru Biskoppinnans (som är ett lius och exempel för alt vårt Fruentimber i dygd, förstånd och fromhet)» Runbohm 1719, SAOB L 973).

Str. 4-5. 27 *med ynnest* behagfullt? — 35 *hurtig* 'duktig' eller 'fin, elegant'. — 39 *ogemena air* sällsynt förnäma ansiktsuttryck; *ogemen* är ett av Rs älsklingsord.

Str. 6-7. 45 *höflighet* sedesamhet, blygsamhet. — 47 *Ditt... förtret* beröm väcker ditt misshag. — 52 *updraga* troligen 'anförtro, skänka'. — 55 *bete* beskära.

259-261. LXXXVIII. (*»At här falskhet mycket öfwas...»*).

Efter D III, s. 23-24.

Strofformen är densamma som i IV (jfr denna).

Str. 1. 4 *blygd* skam, något som man måste blygas över. — 8 *Credit* anseende, goda rykte.

Str. 2. 16 *Må* kan. — 18 *Dantzar* ... *fuhle-ring* är han förtjust; *fuhle-ring* saknas i SAOB. — 20 *Derpå* ... *omkring* därom röra sig alla hans tankar, därpå går all hans strävan ut. Intet likartat ex. finns i SAOB under *gå omkring*.

Str. 3. 27 *en ertz förgiftlig pilla* ett extra giftigt piller; *ertz förgiftlig* saknas i SAOB, som överhuvudtaget endast har ett ex. på *ertz-* i sammansättning med adjektiv (*ertsvensk* 1713). — 29 *Bryr* 'skadar' eller 'bedrager'? — *wänren* vännerna.

Str. 4. 36 *Himla dygde-kynnet: himladygd* anför SAOB från Spegel 1685 och fru Nordenflycht 1745. — 37 *hinna* kunna. — 39 *Herderinna* herdinna (ej ovanligt i ä. sv.; även *herdarinna*).

Str. 5-6. 45 *Ängla-fromma* änglagoda. — 54 *fromhets* godhets. — 59 *Lät* ... *stämmas*. Jfr ordspråket »bättre stämma i bäcken än i ån».

Str. 7. 62 *äre-pris*: jfr IX: 24. — 67 *bryta*, nämligen denna ed.

262-263. LXXXIX. Rättwist utslag öfwer Bacchi Brors, och Veneris Partisans twist.

Efter D III, s. 25-26.

27 or. *älskscogens*.

Rubr. r. 3 *Cupido far wäl!* &c. är Werwings visa »Emot kiärleeken» (tr. Sylwan, Den sv. versen I: 189), samma melodi som »Aimable vainqueur» (se bok I, XVI).

Str. 1. 4 *flat* dum, enfaldig, innehållslös. — 5 *sig förskrifwa* utfästa sig, lova. — 8 *glam* (dumt) prat. — 13 *blöt* »mjuk», förvekligande (tillfällig användning). — 17 *slümna* svira, rumla. — 19 *gemöt* sinne, själ.

Str. 2. 23 *man förkiust* bara förryckt. — 24 *suset* svirandet (jfr »sus och dus»). — 28 *Hwem* den som. — 29 *stadigt* ständigt. — 37-38 *sötaste* ... *sår*. Jfr »Offta kommer swede effter sööt klåda» Swenske ordsedher 1604, s. B 7 b; »Effter sööt klåda/ kommer swr sweda» Grubb, Penu s. 175.

264-265. XC. En Cavaillers Resolution om sin Conqueronte.

Efter D III, s. 26.

Om melodien se föreg.

Rubr. *Conqueronte*, d. v. s. fra. *conquérante* erövrarinna.

Str. 1. 3-4 *Hwi* ... *skild* betyder väl 'varför (?) blev jag som lön berövad rätten att välja'. — 6 *wälde* makt. — 9 *Ehur* hur än. — 13 *omsunst* förgäves. — 16 *brunst* låga. — 18-19 *Af* ... *dunst*. För formuleringen jfr bok 2, VIII: 5. — 19 *dunst* betyder uppenbarligen 'vätska' e. d. Språkbruket är alldeles säregt för R; jfr XIII: 106.

Str. 2. 24 *dragas* bäras, fördragas. — 28 *konstigt* skickligt. — 31-35 *De...* *Altar*. Sammanhanget är väl följande: »De blomsterna rar' och liljor, [som] mig bar en kungelig kvinna, jag offerar, gudinna, uppå ditt altar». Vem den kungliga kvinnan är synes dunkelt. — 35 *Altar*: betoningen *alta'r* är känd långt in på 1800-talet. — 38 *förträdet* företrädet, försteget (vanligt i ä. sv.).

266-267. XCI. För J. v. C.

Efter D III, s. 27.

Om melodien se s. 160 f.

J. v. C. kan möjligen vara en medlem av släkten *von Campenhausen* (J. M. v. C. 1680—1747, J. B. v. C. 1689—1758?).

Str. 1. 1 *säker* säker på att. — 4 *Och* och att. — 6 *illa förstådt* missuppfattning. — 8 *Bespåtta* håna, trotsa. — 12 *Är inte bewänt* håller inte streck (se SAOB B 2341).

Str. 2. 27 *inga böter* ingen bot, läkedom.

Str. 3. 25 *fritt* gärna. — 32 *segrande*. Rimmet förutsätter det i ä. tid vanliga uttalet *sägrande*. — 35 *som* du som. — 36 *tappar jag wäl* förlorar jag på ett gott sätt.

268-270. XCII. Menuet-Wijsa om allehanda saker ihop.

Efter D III, s. 27-28.

Om melodien se s. 159 f.

23 or. *långtagen*.

Str. 1. 3-4 *Handla ~ Med* handla mot. Jfr Ps. 103: 10: »Herren ~ handlar icke medh oss effter våra synder».

Str. 2. 9 *stiäländes* smygande (till *stjälas* eller *stjäla sig*). — 11 *fählandes* rusande, flängande. — 15 *mäta* värdera, uppskatta, undersöka, pröva. — 16 *koka* att koka (eller möjligen 'kokat').

Str. 3. 20 *bref-listor* (ej i SAOB) betyder väl blott 'brev' (»brevlappar»).

Str. 4. 25 *hugga* hacka. — *rida* nämligen på allting (jfr »rida på ord»).

Str. 5. 33 *man* någon. — *förfächta sig* vara påstridig, ivrigt försvara sin mening. — 37 *öfwerskiärningen* trol. överdrift, övermod, översitteri (jfr lt. *overscherich* 'übrig, övermåssig, överflüssig').

Str. 6. 43-44 *De... wörda* svärbegripligt. Möjligen är *Fägnaden* fel i D för *Fägnad ej?* — 43 *kiärligste* vänligaste. — 44 *Fägnaden: fägnad* »glädjebevis vid mottagandet av ngn, vid någons ankomst l. dyl.; smekning» SAOB. — *wörda* sätta värde på. — 45 *Mera* ju mera. — *halsar dem* slår armarna om halsen på dem, omfamnar dem (enl. SAOB är verbet ännu brukligt i

Finland). — 46 *Mindr'* desto mindre. — 47 *Mera* ju mera. — *walsar* betyder enligt Noreen(-Meyer) Valda stycken 'smeker', vilket passar utmärkt i sammanhanget men icke har kunnat av utg. verifieras. — 48 *Wärre* desto värre.

271. XCIII. *Tilökning på Wijsan: Prüfwa fürsichtelig.*

Efter D III, s. 67.

Rubric. r. 3 *Baronessan Oxenstierna* är utan tvivel *Jeanne Elisabet De Geer*, f. 1656, d. 1735, 1638 g. m. kammarherren frih. *Åke Oxenstierna af Eka och Lindö*, f. 1652, d. 1714. — r. 4 *straffar* klandrar, kritiserar.

272-273. XCIV. *Jäger-Menuet.*

Efter D III, s. 28-29.

Om melodien se s. 162 f.

37 or. *wid.*

Str. 1. 2 *tillagas* iordningställas. — 4 *Strax... kornet*. Meningen är väl: så snart det är så ljust att man kan se kornet (på bössan). — 5 *Lustiga gåla* det muntert klingande gula. — *Jägerhornet*: formen är att döma av SAOB vanlig (eller den vanliga?) under 1600-talet och fram till mitten av 1700-talet. — 8 *Jäger* (ty. *Jäger* 'jägare') förekommer som namn på en jakt-hund även i en anonym dikt i hs. UUB Nordin 1140 (se Wrangel, Det carolinska tidevarfvet's komiska diktning, s. 196). — 9 *Klinga, Spåre*. Då dessa två hundnamn äro sammanställda, torde *Spåre* vara 'sporre' och *Klinga* 'sporrklinga'. Annars kunde ju *Klinga* tänkas höra till verbet *klinga* och *Spåre* till verbet *spåra* (*uppl*). — 10 *påbrå* brås på. Jfr: »hade så gott at påbrå» Schroderus, Joh. Magni krönika 1620; »Tu tin slächt ~ i Dygden icke wilt påbrå» L. Paulinus Gothus 1628, o. s. v. — 11 *slå*: jfr »slå fienden». — 16 *Hugg... få*. Frasen *få hugg* är vanlig, ofta med avblekt betydelse (jfr SAOB H 1318).

Str. 2. 17 *padda* skälm, skojare. Jfr bok 4, III: 23. — 25 *fast då* om det så. — 26 *hinna* mäktat, kunna. — 28 *bär til* börjas det. — 29 *Hoppa på id* synes ha någon specialiserad betydelse, ovisst vilken. — 30 *Jägerskrå*: jfr *Jägerhornet* 5. — 32 *blå* (blå)svarta, stående epitet till »mörker» (se SAOB B 3526).

Tilsatz. 35 *L. efter K.* är antagligen, som M. von Platen påpekar för utg., att uppfatta som *kål*, den typiska maten (jfr SAOB). — 36 *ett strå* litet grand.

274-278. XCV. *Öfwer Werldenes Fåfängligheter.*

Efter D III, s. 33-35.

Titeln är i D III: »Under samma *Melodie*. Öfwer Werldenes Fåfängligheter.» Föregående dikt är LXVII. Om melodien se s. 163.

22. — *Runius*. III.

Motivet »vällust, ära, rikedom» (varom se Albert Nilsson, Ur diktens värld 1926, s. 24 ff.) uppträder hos R redan i hans första gravskrift 1698 (bok 2, I).

Dikten är säkert den av alla Rs som är mest spridd i handskriftliga versioner. Den förekommer t. ex. i: Link. Bibl. V 45; KB Vs 34; UUB V 51, V 7, V 8, Palmsköld 391, Nordin 1113, 1115, 1125. Dessa handskrifter representera genomgående en annan, säkerligen äldre version. Samma texttyp föreligger i ett skillingtryck från 1738: »Twenne vpbyggeliga Wijsor» (ex. i LUB). Som typexempel meddelas här dikten enligt Palmsköld 391.

Öfwer Wårldenes fåfängeligheet
En Wijsa effter en förnäm Persons
begiäran skrifwen

Air Anglois

I.

	Hwad mäst ¹ alle
	effter falle
	Wij här kalle
	Liufft och skiönt förnämt och högt
5	Mig kan detta
	Hwarken lätta
	eller mätta
	Hiertat blir doch oförnögt
	Hwad är Werlden
10	Bara flården,
	Wällust, Åhra Rijkedom
	Alt hwad Wij här drömma om
	Wij ju sakna
	då wij wakna
15	ä wij nakna
	Och vår pung och maga tom
	Kråpp uthsljten
	Löhnen lijten
	Räkenskapen ganska sträng
20	Har fåfänglighetens dräng
	Lappris fläder
	lätt som fiäder
	Snält som wäder
	Men en Ewig efftersläng.

¹ Hs. mäst.

2.

Hwad är Slächten	25
Silkes drächten	
och <i>respecten</i> ?	
Hwars mans stam är wäl bekänd	
Flöt än blodén	
Purpur floden	30
ifrån <i>Oden</i>	
Kiällan är doch <i>Adams</i> Länd	
Trotz H. <i>Peder</i>	
Din förfäder	
Från den äldsta Adelsman	35
Att du mig upräkna kan.	
Pas på leta	
hwad de heta	
ty wij weta	
Far din plögde Mor din spann	40
gack till Skriffén	
gack till griffén	
Se hwad döda Slächten tror	
Jorden är ju alles Mor	
Skiöld och Glafwen	45
Mött i Grafwen	
Tiggar Stafwen	
Och ehrkiänden för sin Bror.	

3.

Hwad är Lusten?	
Hwad är mustén	50
Bara Pusten	
Kiärnlöst skahl och Matkeboo	
på det söta	
och på blöta	
föllier röta	55
Samwetzmaskén då will groo	
på odygden	
föllier blygden	
Lysten achta dig för fall	
Mins hur Smekfäldt sidst for wall	60
som af lättia	
först i flättia	
Seen i Kiättia	

65 Föll och fastna wijd en pall.
 Du fyllhunder
 Hör hwad under
 Nyß är händt i *Bacchi* stall[!]
 Öhlström fuller som ett fat
 Gick från Wine
 70 föll på Skrine
 Mötte Swine
 Och skrek, Hey, god dag Camrat.

4.

Hwad är Gullet
 Röda Mullet
 75 i Skatullet
 Hwem syns ey *Ducaten* täck?
 en hel punger
 tämli tunger
 Gifs i hunger
 80 Bort³för Skarn och Dufweträck(*)
 Dyrka näcken
 Gåhla träcken
 Swarta Jordens *excrement*
 Hwem Gullgudens Slächt ey kiändt
 85 kiänn *Camraten*
 Wijd *Ducaten*
 som med Maten
 Gienom Jude tarmen rändt(**)
 Du Girbuker
 90 penning sluker
 Som af ett förkusat sinn
 Ett Gåhlt skarn i katteskin
 Gräfwet neder
 och med heder
 95 Dät tillbeeder
 Twi bå dag och Guden dinn.

5.

Jag gier Werlden
 med Högfärden
 Wällust flärden

*) Se 2^{dra} Kon: Bok. 6 Cap. 25. v:

**) Läs Jerusalems förstörings *historia*.

Ja med pick och pack god dag	100
Gier bå Plåten	
och Smulgråten	
uppå Båten	
Alt ihop bespättar iag	
Säger mången	105
Att den Sången	
Skiämmer bort min födekrook	
och gör mig till världens took	
Låth så wara	
lät dät ¹ fahra	110
iag will swara	
Hwar en tycker han är klook	
Stora Herrar	
Ha sin Narrar	
Som dem föllia uth och inn	115
Jag och Wårlden ha hwar sinn	
Will tu hörat	
och uthförat	
må du giörat	
Jag är hennes hon är min	120
(Nembl. Narr)	
Jo men	

Auctor protesterar, att han med denna Wijsan ingen Menniskia tänkt choquera.

Rubr. *fåfängelighet* Palmsköld 391, Nordin 1125, V 7. Efter rubriken följer ett tillägg i Palmsköld 391, Nordin 1125 (se ovan). — 1 *alla* Vs 34 V 7, V 8. — 2 *falla* Vs 34, V 7, V 8. — 3 *kalla* Vs 34, V 7, V 8. — 4 *sött: skönt* Palmsköld 391, Nordin 1113, 1115, 1125, V 7, V 8. — 5 *Mig: Ej* (ä fr något annat) V 5¹. — 8 *blir: är* Vs 34, Nordin 1115, V 7, V 8, V 45. — 11 *Ähra, Lust och Rikedom* Nordin 1115. — 13 *Fu wj sakne* Nordin 1115. — 14 *Då: när* Vs 34, Nordin 1113. — *wakne* Nordin 1115. — 15 *Ä: A D.* — *nakne* Nordin 1115. — 16 *är ganska: och Maga* Vs 34, Palmsköld 391, Nordin 1113, 1115, 1125 V 5¹, V 7, V 8, V 45. — 17 *Kroppen slijten* Nordin 1113. — 19 *ganska: alt för* V 5¹. — 20 *Har: Hwar* Nordin 1113, 1115, V 5¹, *war* V 8. — 21 *kläder* Nordin 1115. — 24 *Men: Med* V 5¹. — 28 *wäl: bäst* V 5¹. — *bekandt* Nordin 1115, 1125. — 29 *Flyte blodn* Nordin 1115. — *än: uhr:* Vs 34, V 7. — 32 *doch: då* V 7. — *land* Nordin 1115, 1125. — 33-36 *Af... sann: Tråts Her Päder| tin FörFäder| Från then första AdelsMan| Att tu mig uprükna kan* Vs 34, Palmsköld 391 (*äldsta* i st. f. *första*), Nordin 1115

¹ *Hs.* dat.

(*til i st. f. tin*), Nordin 1125 (*äldsta i st. f. första*), V 7 (*älsta i st. f. första*), V 8 (*äldste i st. f. första*), V 45 (*eldsta i st. f. första*); *Träte Hr Päder/ din förfäder/ At du mig upräckna kan/ Från den ällste Adelsman* Nordin 1113, V 5¹ (*första i st. f. ällste*). — 37-39 *Res... frammen: Pas på leta/ hwad the heta/ ty wij weta* Vs 34, Palmsköld 391, Nordin 1125, V 7, V 8 (*Hur i st. f. hwad*), V 5¹ (*hur i st. f. hwad*), V 45; *Pass på leeta/ Ty wij wetta/ Hur dee heeta* Nordin 1113, 1115. — 41 *Grifften* Vs 34, V 8. — 42 *Skrifften* Vs 34, V 8. — 43 *se hwar döda Släkten bor* Nordin 1115. — 45-48 *Sköld... bror: Sköld och glafwen, Möt i grafwen Tiggarstafwen/ Och erkenn then för tin bror* V 45, vartill marginalnoterna *Vocativus* till »Sköld» och *Imperativus* till »Möt». — 46 *Mätt* V 7, *Mitt* V 8. — 47 *ligger stafwen* V 8. — 48 *ärkiän den för tin* Vs 34, V 7 (V 45), *är kiänder för sin* V 8. — 49 *musten* V 5¹. — 50 *med wällusten* V 8. — *musten: lusten* V 5¹. — 53-54 *Uppå Söta, och husblöta* V 5¹. — 54-55 *Flöjer blöta/ Flöjer röta* V 8. — 56 *Samwetsmatken: Samwetsmaken* D. — *wil då: då will* Nordin 1113. — *då: der* Vs 34, V 45, och Nordin 1115, *dock* V 5¹. — 59 *Lysten: Lasten* Nordin 1115, *Lusten* V 8, *Lystern'* V 5¹. — 60 *smekfull* Nordin 1113, 1115. — D har snarast *forwall*. — 61-62 *Som af flättia, för i lättia* Vs 5¹. — 61 *af: med* V 45. — 64 *wid: på* V 5¹. — 66 *hwaa dunder* V 7, V 8. — 67 *är: har* V 7. — *Stat: stall* Palmsköld 391, *stad* Nordin 1115. — 68 *Öhlstin* Nordin 1113. — 70-71 *Föll... Swijnnet: mötte Swijnnet/ kyste Trynet* Vs 34, Nordin 1115, V 8, V 45. — 72 *hey: hel* V 8. — *Cammerad* Nordin 1115. — 74 *mullet: nullet* (med latinsk stil) V 5¹. — 77 *hel: braaf* Nordin 1113. — 80 *Bort: ut* Vs 34, Nordin 1115, V 8, V 5¹, V 45. — Här not i Palmsköld 391, Nordin 1125 (se ovan). — 81 *Dyrcke* Nordin 1113, 1125, V 5¹, V 8, V 45. — 82 *gilla trücken* Nordin 1115. — 84 *Hwem: Ho* V 45. — *slächt: art* V 5¹. — 85 *Kiäns* Nordin 1115, *Kiär* V 8, *Kenn'* V 45. — 86 *Wid: med* Vs 34. — 88 *Jude tarmar* Nordin 1115, *Juda tarmar* V 7. — Här not i Palmsköld 391, Nordin 1125 (se ovan). — 89 *girg' buker* V 7. — 92 *gählt skarn: gult skahl* Vs 34, *Gullskarn* Nordin 1113, V 5¹, *guhlskarn* Nordin 1115, *gull skarn* V 8. — 98-99 *Wällust Flärden/ och Högfärden* Nordin 1113. — 98 *Med: och* Nordin 1115. — 100 *Fa med: samt med* Nordin 1115, *Med deß* V 8. — 107 *bort: ut* Nordin 1115. — *min: hans* V 7. — 108 *Werdzens* Nordin 1113, V 5¹. — 114 *sin': små* Nordin 1115. — 115 *dem: sig* Nordin 1115. — 116 *ha hwar: hwar ha* V 8. — *ha: få* V 7. *hwar: war* D. — 118 *Och: rätt* V 5¹. — 120 *Därefter* tillägg i Palmsköld 391, Nordin 1125 (se ovan).

Str. 1. 1-3 *alle, Falle, kalle*. Möjligen är *alla, falla, kalla* bättre läsart (så i 3 hss.), då man icke väntar sig *falle* i 3 pers. pl. indikativ. — 1 *mäst nästan*. — 2 *Efter Falle* torde betyda 'eftertrakta, eftersträva, fika efter' (i denna betydelse använder R *efterfara* XXXII: 85). SAOB anför ett bibliskt exempel på *falla efter* 'enträget bedja'. — 4 *sött*. Sex hss. ha

skiönt, troligen den ursprungliga lydelsen. — 11 *Wällust* njutning. — 16 *pung* är *ganska*. Samtliga handskrifter ha *pung* och *maga*, säkert den ursprungliga lydelsen. Ändringen är påfallande, då den ju måste sägas innebära en poetisk försämring. Möjligen beror den på att *pung* i sammanställning med *maga* kunnat uppfattas som 'scrotum'. Petter Lagerlöf avgav 1692 »påminnelser och anmärkningar» till Spegels Thet öpna Paradis. Bland »ställan, som i sig sielfwe äre innocente, men kunde kan skee gifwa någon illwiljande öpet tillfälle till at göra någon wrång vtthtydning dher på» anföres även:

Och Påwens helga pung hwart åhr alt mera slaknar

(Språk och stil 13, s. 16). Kanske är emellertid läsarten i D icke autentisk. Det kan vara ett slarvfel framkallat av *ganska* v. 19. — 21-23 *Lappris* ... *wäder*. Det syntaktiska sammanhanget är oklart. — 21 *Lappris fläder* ej i SAOB; *fläder* är 'flärd, fåfänglighet'. — 23 *snält* snabbt, flyktigt. — 24 *eftersläng* efterräkning, straff.

Str. 2. 27 *Respecten* rangen. — 28 *bekünd* bekant, känd. — 30 *Purpur floden*. Jfr XIII: 120. — 32 *Källan* ... *länd*. Jfr Heb. 7: 5: »äntå the ock af Abrahams länder komne äro» samt vidare Gen. 35: 11, 1 Reg. 8: 19, 2 Chron. 6: 9. — 33-39 *Af* ... *frammen*. Samtliga handskrifter ha en annan, säkert ursprunglig text (se ovan), som väl utbyttis på grund av den personliga adressen till »herr Päder» Vem detta syftar på är okänt. *Trots* 33 betyder 'jag trotsar dig', *Pas på* 37 'låt bli att'. — 36 *Egen* ... *sann*. Jfr Grubb, Penu s. 3: »Virtus nobilitat. Dygd gör Adel». — 37 *Res ey kammen*. Jfr bok 2, XVIII: 106. — 38 *Hwem* vilken. — 40 *Far* ... *spann*. Dessa ord anspela på ett gammalt rim, som i Sverige tidigast är känt från Schacktavels lek (1400-talet) v. 1751-2 i formen

ho war tha een ädela man
tha adam groff ok eua span

(Klemming, Medeltids dikter s. 257), senare t. ex. hos Aeg. Girs, De vera nobilitate (1627) s. A iij:

När Adam grooff och Ewa spann/
Sägh/ hwar war tå then Adelmänn?

Om motivet se vidare N. Ahnlund, Svensk sägen och hävd (1928), s. 7 ff. samt H. Lidell, Studier i Johannes Messenius dramer 1935, s. 208. Formuleringen hos R med *plöjde* i stället för *grov* är styrkt åtminstone 1614 i Messenius' Blanckamäreta:

När han [Adam] plögde och Ewa span,
Kiäre, hwar war den edle Man?

Den föreligger flerstädes, t. ex. hos Grubb, Penu (1665) s. 586: »När Adam plögde och Ewa spann/ Hwar war då en Adelsman. i. e. Dygd gör Ädel».

Str. 3. 58 *blygden* skammen. — 60 *Smekfält*. Om detta är en stående typ är utg. obekant. Jfr *Öhlström* 68. — *for wall* även LXXXI: 1 (se anm. till detta ställe). — 62 *flättia* flärd. — 64 *pall* åsyftar väl en skampall, »Pall i kyrkorna, hvarpå de måste stå, som för begånget brott äro dömda att offentligen skrifas och aflösas» A. F. Dalin. — 68 *Öhlström* är troligen ingen av R nybildad typ. I hs. Nordin 1120 (UUB), antagligen från början av 1700-talet, förekommer ett fingerat respass av ej ovanlig typ, utfärdad av »Torsten Öhlström Wår Ståtelige Konungs *Bacchi* Rådth, *President* utdhet hugneliga strup *Collegio*, samt *Nobis* krogs *Accademia Cantsler*, Grefwe till Fyllebytta, Frijerherre till bränwijns kappen» etc. — 70-71 *Föll*... *Swijnet*. Fyra handskrifter (se ovan) ha i stället: *mötte Swijnet/ kyste Trynet*, som kan vara en ursprunglig läsart, utbytt på grund av det ej helt tillfredsställande rimmet; »skrinet» i övriga texter verkar något förbryllande och beror väl främst på rimnöd.

Str. 4. 74-76 *täck* behaglig. — 77-80 *En... dufwetrück*. Den handskriftliga versionen hänvisar i not till 2 Reg. 6: 25: »Och en hård tijd war i Samarien: men the belade staden in til thes ett åsna hufwud galt ottatijo silfpenningar; och en fierde deel af ett Kab dufwotrück fem silfpenningar.» Jfr bok 2, VI: 20. — 81 *Dyrcka*: många hss. »dyrke». — 86 *Wid... rändt*. Hårtill i handskriftliga versionen not: »Läs Jerusalems förstörings historia.» Detta syftar på Flavius Josephus, som i sin historia om judarnas krig mot romarna berättar följande (Josephus with an English translation by H. St. J. Thackeray, London 1928, 3, s. 332 f.; jfr s. 370 f.): »καὶ οἱ μὲν τὰς κησεις ἐλαχίστου πωλοῦντες, οἱ δὲ τὰ πολυτελέστερα τῶν κειμηλίων, τοὺς μὲν χρυσοὺς, ὡς μὴ φωραθεῖεν ὑπὸ τῶν ληστῶν, κατέπιον, ἔπειτα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διαδιδράσκοντες, ὁπότε κατενέγκαιεν εὐπόρου πρὸς ᾧ δέοιντο.» I engelsk översättning: »and selling for a trifling sum, some their whole property, others their most valuable treasures, they would swallow the gold coins to prevent discovery by the brigands, and then, escaping to the Romans on discharging their bowels, have ample supplies for their needs.» — 91 *af ett förkiusat sinn* i förryckthet. — 92 *i katteskin*. Kattskinn synes i ä. tid ha använts till portmonnäer (jfr SAOB K 829). — 94 *heder* vördnad.

Str. 5. 106 *Säger mången* nu säger mången, mången säger. — 107 *Skämmer... födekrok* fördärvar mina möjligheter till inkomst.

279. XCVI. *Medelwägen Emellan Blygsamhet och Dierfheth.*

Efter D III, s. 54.

1 *Blygd* blygsamhet. — 4 *Där* om. — 6 *täcker* behaglig. — 7 *Bonde blyga* bondeblyghet; jfr XIII: 14. — 11 *te sig fram* framträda, uppträda. — 14 *beskedlighet* trol. 'lämplighet'.

280. XCVII. *Ett litet Infall för roskull.*

Efter D III, s. 61.

3 *där för*: or. *därför*.

2 *Wims* är okänt. — 5 *giäsemiölken* sur mjölk. — 13 *Mod* sinne.

281-282. XCVIII. *Ballet etc.*

Efter D III, s. 71.

Om melodien se s. 165.

6 or. *Qui il*. — 15 or. *Nont*. — 18 or. *Maisjamais*.

16-17 *blanche: change*. Angående rimmet jfr XXXIX.

283. XCIX. *N. N. eller Non Nominis Infall, Om Rangén.*

Efter D III, s. 85. Även tr. i Små-Saker Til Nöje och Tidsfördrif 6, Sthlm 1757, s. 76 f. Där står i v. 3 *Åh ja men*, troligen riktigt.

6 *Fag*... *Stangen* dunkelt.

284. C. *Toute la nuit etc.*

Efter D III, s. 38.

1 or. *pace*. — 10 or. punkt i st. f. komma efter *is*.

Den franska texten torde icke vara av R (jfr Lamm, Olof Dalin s. 83).

285-286. CI. *La belle Genealogie.*

Efter D III, s. 67.

9 or. *cheris soit*.

Den franska texten torde icke vara av R (jfr Lamm, Olof Dalin s. 83).

18 *tillik* samtidigt.

287. CII. *Carl in Spanien an Philippum.*

Efter D III, s. 68.

Dikten kan förmodas vara ungefär samtidig med följande (se denna).

2 or. har punkt i st. för komma efter *streichen*.

Rubr. *Carl* tysk-romerske kejsaren Karl VI (1685—1740), som under namnet Karl III 1703 utropades till spansk konung. Först 1714 uppgav han formligen anspråken på Spanien. — *Philippum* Filip V (1683—1746), konung av Spanien från 1700.

288-289. CIII. *Philippe Roi d'Espagne a Charles III.*

Efter D III, s. 68 f.

Dikten torde på grund av v. 15 kunna dateras till 1709.

2 or. *Roi autè.* — or. komma i st. f. punkt efter *usurpateur.* — 4 punkt saknas i or. — 5 or. komma i st. f. punkt efter *l'Espagne.* — 10 or. *plusque.* — 14 or. punkt efter *kiillar.* — 24 or. *blif här.* — 25 or. *rätt at.*

Rubr. Se CII.

14-15 *dig kiillar Af* yvs över. — 19 *fästa* trolova sig med. — *bär ~ til* går för sig, är passande.

290. CIV. *Pensée du Roi de France Louis XIV.*

Efter D III, s. 69.

Dikten kan dateras till 1712 eller 1713, eftersom spanska tronföljds-kriget (1701—1714) säges ha pågått »plus d'une dizaine d'ans» (v. 4).

2 or. *toús.* — 3 or. *terriblè.* — 8 or. saknar komma efter *reverdir.*

Rubr. *det Tyska infället: Die Lillien welken schon* är okänt. — *infället* epigrammet.

6 *Sans... flétrir.* Versen har en stavelse för mycket.

291-292. CV. *Ett Epigramma Öfwer Wår Allernådigste Konung.*

Efter D II, Lyck s. 12-13.

Om melodien se s. 169 ff.

Originalen, som tillskrives *Aurora Königsmarck*, lyder enligt Hanselli, Samlade vitterhetsarbeten 8, s. 106:

Au roi Charles XII de Suède.

A la table des dieux Mercure louait fort
 Le jeune monarque du Nord,
 En parlant des héros qui regnent sur la terre,
 Mars surtout vantait les lauriers
 Qu'il a remportés à la guerre;
 Mais Jupiter fut des premiers
 A faire remarquer sa bonté, sa clémence,
 Sa piété, sa tempérance,
 Si rare parmi le guerriers.
 M' nerve applaudissait sans cesse
 A sa prudence et sagesse.

Ce roi-là, dit Momus, ne sera pas un sot!
 Enfin chacun des dieux, discourant à sa gloire,
 Le plaçait par avance au temple de Mémoire,
 Mais Vénus et Bacchus n'en dirent pas un mot.

V. II bör tydligen lyda:

A sa prudence et sa sagesse.

7 *Påst-gudens* Mercurius'. — 17-18 *blygden*/ För det att han blyges för, icke gör sig skyldig till (tillfällig användning av *blygd*). — 19 *rar* sällsynt. — 24 *Thet... waalet* dunkelt.

293-294. CVI. *Johannis Jonstoni Abredonensis Latinska Wersar, öfwer... Jacob Montgomery.*

Efter D III, s. 35, jämfört med tryck i Nytt och Gammalt 1768, s. 794 f. (NG). I NG ges följande not till rubriken: »Dessa Runii Werser finnas wäl förut införde i 3:dje Delen af des Dudaïm sid. 35; men deruti äro många skrif-fel insmugne, såsom ock några hela ord alldeles oriktiga; hwilket alt man efter en accurat handskrift har rättat.»

Det latinska orig., ingående i J:s »*Heroes Scoti*», har här kontrollerats efter avtrycket i Arthur Jonstons »*Delitiæ poetarum Scotorum hujus ævi illustrium*», Amsterd. 1638 (Köpenhamns Kongel. Bibl.), s. 693 f., där epigrammet bär överskriften »*Jacobus Montgomerius, Comes, qui Henricum 2, Galliarum regem hasta peremit in ludicro certamine provocatus, securi percussus 1574*».

Om Johannes Jo(h)nston, 1603—1675, se Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* 1750.

Om Jacques de Montgomery (1530—1574), se Léon Marlet, *Le comte de Montgomery*, Paris 1890.

Om den metriska formen, se E. Noreen, *Nysv. st.* 16, s. 78 ff.

1 *magnorum* D. — 2 D komma efter *Scotis*. — 7 *renato* följt av komma D.

14 *ursprung*: så NG, *urprung* D. — 16 *båda Rikerna* NG. — 18 *wärjone*: så NG, *wärjorne* D. — *nå'nstans* NG. — 19 *brakande bråkande*: så NG, *bräckande brakande* D. — 20 *Hjältmodige, frodige, Franske* NG. — 22 *Tron*: så NG, *Thron* (med antikva) D. — *oron*: så NG, *oxen* D. — 24 *åt*: så NG, *ut* D. — 26 *och spiut* NG. — *hwinte*: så NG, *ginte* D. — 27 *På*: så NG, *Må* D. — 28 *och falska* NG. — *hufwudet* NG.

15 *radande* gående, vandrande; jfr finl. *rada* 'vandra i väg (om flere personer i ett följe)' Wessman. — 23 *basande* slående, givande stryk.

KOMMENTAR

TILL

TILLÄGG

DIKTER TILLSKRIVNA RUNIUS.

Utöver det i det föregående meddelade materialet som torde kunna betraktas som autentiskt (jfr dock anm. till bok 2, XIX, bok 3, XVIII) föreligga några dikter som tillskrivas R utan att man med absolut säkerhet kan bekräfta eller avvisa attributionen. I upplagan ha tryckts nr I—VII, under det att följande tre dikter i samråd med SVS:s redaktionskommitté förvisats till kommentaren.

I.

En *Dito* när han en gång kom af *Schmerens* källare.

Tui d.. di fula stygga,
Så mådt' du träd' te rygga;
Och inte gjöra hä:
Men på det iag skal wisa,
Att iag kan präckigt fisa;
Så ska iag skita mä:

Dikten föreligger i hs. UUB: V 5¹, skriven med en enkel chiffer.

Dito i rubr. avser 'visa av R'. — Om »*Schmerens* källare» se bok 2, XXVII med kommentar.

2.

Inpromptu.

Öfver en skräddare, som dött i svår diarrhée.

Han åt och han drack,
Han skar och han stack,
Han gret och han log,
Han s— och han dog.

Dikten är tryckt hos Hanselli, Samlade vitterhetsarbeten av svenska författare 14 (1870) s. 225 under Rs namn, likaså hos [C. Eichhorn,] Kakamoja [1872] s. 38 under rubr. »Grafskrifter». En variant är den sist anf. ställe tryckta gravskriften

Öfver en späd gosse.

Först gret han,
Så log han,
Så sk— han,
Så dog han.

3.

I hs. KB: Vs 34 (s. 184) meddelas följande:

FeltMarchalk Magnus Stenbocks

Swar på ett bref, till en wiß L. C.

Sittiande skitande fek iag ert breef,
Ju mera iag laas ju mera det dreef;
Marken war bar, och fans intet löf,
Så tog iag ert breef ock tårka min röf.

[C. Eichhorn,] Kakamoja [1872] s. 19 f. meddelar följande:

Stenbock och Piper.

Grefvarne Stenbock och Piper kunde aldrig, i anseende til sine olika humörer och intressen, draga ens, emedan den förra ogärna ville lyda hvad den sednare ex auctoritate ville befalla. Piper, såsom konung Carl XII:s synnerliga favorit, bad en gång konungen, det måtte han på h. majestäts vägnar få banna op Stenbocken för något i hans tycke begånget fel i dess krigsoperationer. Konungen nekade en stund dertill, men omsider på hans trägna anhållan gaf sit bifal med denna bifogade utlåtelsen: »Ja, ja, min käre Piper, akta dig, Stenbocken är icke så god at narras med.» Piper skref detta oagadt et skarpt bref till honom, hvilket han fick just när han var på vägen at gå til prevetet. Der skal han efter genomläsningen ha brukat det til påstpapper, och straxt han inkommit med en blyarspenna gifvit följande svar, det han till Piper affärdat:

Sittandes, sk—tandes fick jag ert bref,
Ju mera jag läste, ju mera det dref,
Och som uppå marken ej fans något löf,
Ty tog jag ert bref at torka min r—.

Piper sökte väl hos konungen at få revange öfver denna gref Stenbocks importunitet, men fick till svar: »Vi sade er ju förut, at Stenbocken icke är så god at nappas med.»

Denna vers har äfven varit tillskrifven Runius, enligt hvad Jacob Wallenberg yttrar: Vår gamle Runius o. s. v.

Wallenbergs yttrande återfinnes i Sannfärdig resebeskrifning, SVS 1, s. 135 f.: »Vår gamle Runius är äfven känd i England. Ho skulle tro det! Jag har funnit öfversatt i Engelskan hans vackra Inpromptu, som börjas

Sittande, skitande feck jag dit bref,
Ju mera jag etc.

Sitting and shitting I've got your letter
The more I read, I shit the better:
The ground was naked and bare of grass,
I then took your letter and weepd my a—.»

297-299. I. En Brudskriftt öfwer en Constapel etc.

Efter hs. i UUB: V 250 o (V), jämförd med UUB: Nordin 1121 (N). I innehållsförteckningen till V är dikten upptagen som »Runii Brudskriftt». I N är den anonym.

Det synes mycket sannolikt att dikten verkligen är av R. Formen är densamma som i bok 3, XLI, LIV och LV. Tvetydigheten i diktens slut (v. 53-56) kan ha varit tillräcklig anledning att utesluta den i D (jfr bok 3, XVIII).

Adressaten (adressaterna) är okänd. Enligt N gäller dikten »Feiels Piga Brita». »Krögaren Jörgen Conradson Feijl född här i staden» vann ²⁵/₁₀ 1706 burskap (Stockholms stads handelskollegii protokoll 1706, s. 357, i Stockholms stads arkiv).

3 *heders dag* bröllopsdag. — 15 *hurtigt* älskvärt. — 19 *sitt nöje* vad den behövde. — 35 *förlät sig på sin blygd* litade på sin anständighet.

300-309. II. Wällment Replique etc. och III Ett oungängeligit Receptisse etc.

Efter hs. i UUB: Nordin 1125 (4°). Här finnas alla fyra akterna i den litterära fejden. Till nedan anförda stridsskrift (Ett wällment Swar) samt II (Replique) ges en gemensam titel:

Rechning

Emellan J: R.

Som skiemtewijs i en Brolops Skriff

Sagdt

Att hela *Stockholms* Stadh

honom kienner för en gammal Stuter

och emellan

N: N:

Som honom för sådant skiämt, med alfwar

ökenämner, kunnandes icke lida att

Autoren till Bröllops skriften will hafwa
kalfwar betagit att dömma om Äkten-
skap¹ med mehra.

Authoren till den 1712 den 18 Nov. I liuset fram-
gijfne Brolops Skriften.

Därefter är »Swar» skrivet på vänstersidorna med överskrift *DEBET*,
»Replique» på högersidorna med överskrift *CREDIT*.

Ett wällment Swar af ung karlarne i *Stock-*
holm, på den Bröllops Skrift som är fattad
den 18 *Novembris* af en sielf tillstående
angående Äktenskapet och deß nödwändig heet.

gañal Stuter

När Musen blifwer mätt, och man till äldren komer
Blir miölet gerna beskt, och krafften många gånger
Aftagit effter hand, begynner gammal likna
Det wijd Fördömdas² kropp, hwar åth han åfta kikna
Tillförne då han sielf, af kierlek mände brinna
Der äey³ kierlek mer, der wij slijk ord *form* finna.
Han will ey calfwar sku, om giftermåhlet dömma
För sig och sin Camrad, will han den maten giömma
Men kommer ey ihug, att calf och gañal ungar
Wijd bordet mycket mer, än uti sängen prunkar
Wij kunna giffa oß, wij sku det också giöra
Men maten skall ey oß, till brud ell' brudsäng föra
Ja ey *interesset* sielf, *profit* ell' annat mera
Ei *altrum tantum* med, ell' *quantum* någon dera
Ei heller att wij wid, gåshalfwor likte blifwa
Ock mera hwad som en, så ålldrig täckes skrifwa
Som redan ledsen blir⁴, och nu⁵ som _____ kaller sitter
Som half förlorat sig, och giffas _____ icke⁶ gitter
Men wij som warma ä ej af nån helftis plåga⁷
Som afwundz siuker sär⁸, den sielf _____ ey lærer daga
Sku ta wår tijd i acht, och bättre för oß laga afwundzsiuker
Än att wij säja sku, som denna måste klaga

Transport: gañal Stuter
kaller sitter
icke gitter
ey lærer duga
afwundz siuker

¹) äktenskapet Vs 128. ²) Så Vs 34, *fördömdas* Vs 128; *fördmdas* N 1125.
³) är äij Vs 34, är ey Vs 128. ⁴) blit Vs 34. ⁵) ensam Vs 34. ⁶) intet Vs 34.
⁷) låga Vs 34. ⁸) ser Vs 34, är Vs 128.

Transport: gaṃal Stuter
kaller sitter
icke gitter
ey lærer duga
afwundz siuker

Igenom skrifftermål¹, för sig och deß Camrater
Att han försummat sig, hwar öfwer² han är Flater
Dock till behörig tröst, will iag tig en gång³ lära
Hur' du hel menniskia, må blifwa karler kiera
Som icke gifter är, och enslig⁴ är i buren
Och af åtskillig nät, Ehr pung kan blifwa skuren
Då skall J ey blij lijk hin håle som ey giffes
Eij heller orklöös af den winst på faten stiftes⁵ orklöös
Ty om vårt råd antas skall⁶ i blij lös af⁷ buren
Och ey behöfwa mer att famta Kaklungz muren
Gack sta och tag den dehl Som qwinfolk enskylt bära
Af menniskians natur då lär i säckert lära
Att nycklen får sitt lås och hansken får sin maka
Och gammal ungerswän Fullkomligheeten smaka
Jag weet om qwinfolk see att manfolk något fattas
Emedan bägge haa det af hwarandra skattas
De af godt hiertelag drifs⁸ låna hwad⁹ som felar
Den ena förer till den andra jemt utdelar.

Summa gaṃal Stuter
kaller sitter
icke gitter
ey lærer duga
afwundz siuker
Flater
orklöös

Samtliga fyra dikter, anordnade på samma sätt, återfinnas i hs. i KB: Vs 128. I hs. i KB: Vs 34 finns »Räkning» med samma titel och anordning som i förut nämnda handskrifter. Kredit-sidan är emellertid här tom, och »Kvittens» (se nedan) och »Recepisse» saknas.

Från den ovan återgivna texten i N 1125 av *Replique* föreligger följande avvikelser i Vs 128:

29 Vs 128: *Du talar deruppå* (ä fr *derpå?*) *ock och*. — 36 *blij dig*: Vs 128 *dig bli*. — 45 *du äst* så Vs 128, *ni äst* N 1125. — 46 *Till: att* Vs 128. — 57 *har du: du har* Vs 128. — 73 *löp man* så Vs 128, *löp men*

¹) *gifftermål* Vs 128. ²) *Så* Vs 34; *öfwer* N 1125. ³) *ting* Vs 34. ⁴) *ängslig* Vs 34. ⁵) *skiffes* Vs 34. ⁶) *sku* Vs 34. ⁷) *ur* Vs 34. ⁸) *hiärtlag drifws at* Vs 34. ⁹) *det* Vs 34.

N 1125. — 84 *hadet* så Vs 128, *ha det* N 1125. — 101 *förståndetz* Vs 128. — 110 *tadla: tala* Vs 128.

Härefter följer i N 1125 och Vs 128 »Kvittens», här återgiven efter den förra hs. med varianter ur den senare.

Tacksambligit *quittens* på den Räkning
som är upsatt emellan en som inbillar sig vara
Poet och den andra som alldrig ärnar bli *Poet*.

Ett långt¹ *register* är upsatt utaf en Stuter
Ja *Debet Credit* gör, att han nu lika niuter
Ey för sitt goda wett, men för det nya *mode*
Som alla skratta åth, ia wända iag och stode
Wid bästa hopen som, en sådan dårskap röna
Och med sitt goda wett, beskåda diuren skiöna
Som J och R har skiött, och nu omsider lemnar
Till *Creditoren* sin, och till betalning ämbnar
Fast han gör *Debet* af min skriff uti sin räkning
Är iag dock *Creditor*, han gjorde först ansökning
Med brölops skriffen sin, den han så dierfft månd skrifwa
Att han vårt nöje will, som dömbder en förblifwa
Jag må wäl säja så, att ord ther mände vara
Men ingen ting till slut, ey heller till at spara
Hur kan en wettig man, som har sitt Julwett inne
Så dristigt rafla fram, en hoper saker sine
Om det ogiffa folk, som mera nöje hafwa
Än wurmer kan för mig, om giftermåhlet stafwa
Jag wet att *Paulus* sad', att wärre vara brinna
Än gå att taga sig, en wettig wänlig qwinna
Men kund' iag brånan blij, så qwitt som alt det andra
Då wor' iag bättre än, som ståndet sitt förandra
Tro tro man hwad J will, iag är ey ibland kalfwar
Om J ey elliest tror² skull' J wäll finna allfwar
Hur' will J oförsedt, mig från mig sielf förandra
Och mig ifrån min åhr, sampt rätta ålder³ klandra
J är ett liud ey mer, iag wålar ey att swara
J wet ert sinne ey, ia mindre owett spara
Fast iag er årklös nämtd, och för en gamal Stuter
Som J full sielfwer sagdt, wet iag dock åldren niuter
Orklösa som i alt, ey altidh orklöös finnes
Men J ey kloker är, som af Ehrt sinne winnes
Som så will fara fram, och skriff wid talet likna
Jag måst åth sådan en, af skratt och löje kikna

¹) Så Vs 128, *lång* N 1125. ²) *troo* Vs 128. ³) *åldren* Vs 128.

Som mins ey gaṃal Säjñ, att talte ord de stanna
 Men skrifne¹ ord ja mer, de tryckte fram för anna
 Dem tänker man uppå, de blifwa fast med rätta
 En gammal Stut J skref, J wist' det och för detta
 Hur will J skylla mig, för kalf ell' annat mera
 J wet att Stuten sielf, och kalfwen ingendera
 De prisas af mig då, när iag uti min mening
 Sad' att de ey i säng, kund' prunka till förklening
 Känn mig för hwad J will, iag säger att J wicker
 Jag ser och iag har sedt, att J med *verser* prickar
 Det första oförstånd, som qwicker ungdom hafwa
 Att wara *Super* klok, det är på klokheet snafwa
 Är något infall godt, hwar är *Poetens* lycka
 Skall owett wara konst, när skamlös will besmycka
 Det med den ädla konst, som man ju riṃa kallar
 Jag tror inbillning mer, än hiernan hoos Ehr swallar
 Jag will nu lembna alt, och således *qwittera*
 Ehr räckning till ett slut, och intet skrifwa mera.

Sista aktstycket, »Recepisse», är ovan avtryckt efter hs. UUB: N 1125.
 Det föreligger även i KB: Vs 128 samt i UUB: N 1140. Textkritiska
 anmärkningar:

Rubr. *Recepisse*: så N 1140, *recipisse* Vs 128, *recipsse* N 1125. — *inbillska*
 N 1140. — 1 *Slens*: *släns* N 1140. — 9 *skyller* N 1140. — 11 *stället*
 Vs 128. — *öss* N 1125. — 15 *utan* N 1140. — 16 *twa* N 1125. —
 20 *okyska*: så N 1140, *olijka* N 1125, *olijke* Vs 128. — 33 *Neg*: *Dock*
 N 1140. — 43 *längre* är tryckfel för *länger*; *längre* N 1140. — 47 *sad'*
J: sa' ni N 1140. — 48 *Er*: *den* Vs 128. — 60 *Med*: *At* N 1140.

Att II och III äro författade av R lider intet tvivel. De äro att datera
 till 1712, mellan ¹⁸/11 och jul (se särskilt III: 83-85). Året 1712 framgår
 även därav att Triewalds nedannämnda »Gamla Jungfrurs Beröm» i den
 Westinska handskriften är daterad detta år. Att de icke ha blivit upptagna
 i D är lätt begripligt: de äro dels omöjliga att förstå utan motpartens
 inlägg, dels här och där direkt oanständiga (se t. ex. II: 12).

Stridens historia är tecknad av E. Wrangel, Det carolinska tide-
 hvarfvets komiska diktning 1888, s. 169 ff. (jfr även Lamm, Samlaren 1907,
 s. 159 f.).

Utgångspunkten är bröllopsskriften till Erich Ekeroth 1708 (bok 2,
 XVI) »angående at Gå Ogifft är Förgifft». Denna har (se bok 2, XXII:
 37-38 med kom.) givit upphov till offentlig kritik (icke bevarad). I bröllops-
 skriften till Olof Apelrot ¹⁸/11 1712 (bok 2, XXII) tas tvisteämnet upp

¹ *skrifna* Vs 128.

på nytt. Härefter följer »Räkning» av okänd författare, besvarad av R i »Replik». Uppställningen med debet och kredit härstammar tydligen från R (jfr »Kvittens» r. 9). Slutligen kommer den anonymes »Kvittens» och Rs »Recepisse». Oss förefaller det egendomligt att något så uddlöst som den anonymes båda stycken kunnat bringa skalden ur jämvikt, men R hade tydligen alltid haft svårt att smälta kritik (se särskilt bok 3, LXVI) och var i slutet av år 1712 nära döden. Det sista kända aktstycket i fejden är Sam. Triewalds »Gamla Jungfrurs Beröm», som kan sägas vara ett försök till rättvist domslut. Denna dikt må därför här anföras (efter hs. UUB: Westin 138):

Gamla Jungfrurs Beröm,

Utur et Fruntimmers på landet bref, till
en des vän i Staden, i anledning af en 1712
tryckt brudskrift och de deröfwer väx-
lade skrifter.

Jag städs af dina bref min Syster fägnad blifwer
Dock af dit sidsta mäst; För det först witsOrd gifwer
Att bortowaran ey ditt hierta från mig wändt
Seen att du mig däri de *Vers* tilljka sändt
som i Wår hufwudstad ey ringa buller göra
Och till inbördes krijg twå Skalder kunnat föra.
Den tryckte säkert är en täck och artig skrift
Autorens styl är god, hans infall wijsa drift
han rimmar lätt och rijkt och mästa bifall winner
fast han hos mig det ey i detta måhlet finner,
Att han sin wederpart gier allt för hitzigt swar
den segrar alltijd ey som skarpsta pennan har.
Man bör ju tåla det, att andra annat mena
hwem har wähl allt förstånd tillpachtadt sig allena?
De hafwa bägge rätt: Ty en förlofnings ring
som hålles af vårt kiön för et behagligt ting
Är för en karl som wahn i dyrbar frijhet lefwa
et ook hwarföre ock de dierfsta moden bäfwa.
Alt liuft i Ächta Stånd förställer wår *Natur*
De mena att de sluts som foglar innom bur.
Kanske de hafwa rätt: hwad tarfwa de sig giffa
som kunna kiärestor så tijdt som linntyg skiffa
fritt näsja här och där och gillja utan kruß
Med *Poudrad blond Perruk*, med näsan full med snuß
Med söta hahla Ord ett hierta slugt belägra
Och öfwer quinnors dygd och kiönets swaghet segra.
De sakna sielf ey fru som andras bruka få
Det är full intet rätt, men händer wähl ändå.

Hur mången Fader är hwars foster andra föda
 Den såleds undanflyr bekymmer sorg och möda
 Den Oroo, det förtret, den kostnad, det beswär,
 Som Samwets grannan Fahr upfostran gifwa plär.
 Men hwad en mö står ut, beskrifwes ey med penna
 När hon först börjar på, hwad henne fehlar kienna,
 Snörlifwet blij förträngt, bloon hitzigt löpa kring
 i hiertat yppa sig förr hehlt owana styng.
 Då sees wij färg och hy ja sömn och matlust mista
 Då hörs vårt klämnda bröst i hemlig suk utbrista
 Och det mäst plågsamt är, Wij Oß ey klaga få
 Men wända ryggen dijt vår hug och längtan stå
 För så mång läkare vår swåra siuka döllja
 Och med utwärtens jß vår innre brånad höllja
 Lijk som den Oß först tog från mannens sijdoref
 Oß en mehr hårdan lag än männren föreskref
 Säg hwadan står dem fritt det som dem fattas äska?
 När wattnet tryter Oß vår swåra thirst att läska,
 Bär dygd hos Oß och dem så helt olijka namn?
 Är det hos en beröm som androm är en skamm?
 En gammal Stuter kan djerft med sin Ålder pråhla
 Hwem wille wäl bland Oß, min Engel, sådant tåla?
 Hur mången skulle ey fast hålldre willa dö
 Än skympfen undergå att kallas gammal mö?
 Fast en i skryncklog hy skull Ålldrens wittne föra
 Måst den dock skickl: hand och sminckduk unger giöra
 Fast hwarje fager roos hwar lillja ögat sijr
 Uti en smutzig lapp om quellen giömder blijr.
 Plär man mehr smädes ord än om en sådan tahlä?
 Den möön sägs länge nog haft sijna wahrer fala
 Ty så förlegat gods man sällan löper till
 prof tages wähl däraf men ingen kiöpa will.
 Säg Bror, seer hon ey ut som gammalt slächt Register
 Där malen många hål och långa fåror rister;
 Ney swarar den, hon är i allt en runsten lik
 så knugglog lik som han af måßa äfwen rijk;
 Den man bland gamla mynt i *Cabinet* bör ställa
 Den intet hosta törs att hon ey tand må fälla:
 Ja så owettigt sidst en till *Fabulla* skref
 Att hon på Chartan stod af öfwerblefne bref.
 Dock skiönt jag Otta dar, och Otta Ark förnötte
 blef wij, att skrifwa jag, och du att läsa trötte,

för'n jag hind' räkna fram, hwad glosor, dyrt föracht,
 Ey utan löye¹ blijr om gamla Jungfrur sagt.
 De uti alla lag ä andras spee och gyckel
 De kallas gamla lås föruthan egen nyckel;
 (Fast dyrkar finnes nog) en Mortel utan Stöt
 en klocka utan kläpp ett Segel utan skiöt.
 Men utom detta alt hwem kan Oß wähl förswara,
 Mot det som hända plär i dödsfall, motgång, fara?
 Wårt enda understöd wij få af våra menn
 Af deras heder dehl, och kröna dem igen.
 Ty låtom, kiära du, Oß mähta wähl betäncka
 För än Wij spåtskfull korg, Oß sielf till ånger, skänka.
 Hwad kan uppå den mö med skiäl full sägas stort
 Som tijdigt giöra will, hwad hennes moder giordt.

I främsta rummet på denna fejd tänker väl C. J. Lohman då han i
 gravdikten över R (se inl.) skriver:

Dock/ mån tro *Runius* af *Momi* flock lär trängias?
 Jo: afwundz-matk plär förr från dygdens wäxt ej stängias
 Fast thet han dref och skref ei kom af något barn /
 Så släpper Flugan ock på röda Äplen skarn.

II: 4 *hake* duktig karl e. d. (i denna bet. ej i SAOB). Ifr Rietz *hake*
 'tapper, modig man'.

6 *will* skall.

11 *må* måste, behöver.

22 *ell'* ... *faat* annars får du skämmas.

31 *qwaklig* som lätt känner äckel, som lätt wämjes (i SAOB först från
 1807).

60 *ärligt* ärbart.

71, 76 *ärlig* hederlig.

84 *budät* bett (jfr Hesselman, SoS 17, s. 79 ff.).

86 *i lag* till belåtenhet.

96 *ända* rakt.

109 *kitslig* lysten, lättfärdig.

115 *till plägnig* betyder 'på köpet'; *till gödzell* har troligen ungefär
 samma betydelse, ehuru frasen ej kunnat återfinnas någon annanstans;
 den ursprungliga betydelsen av *göda* är 'göra bättre, förbättra'.

116 *styg* ful, otäck. — *Mißfödzell* missfoster.

III: 1 *Junker Slens* »enn högfärdig lymmell» Hof, Dialectus 1772, s. 163.
 Uttrycket kan även betyda 'lat människa; dagdrifvare, odåga' Hjelmqvist,

¹) Hs. *love*.

Förnamn och familjenamn s. 374. Se vidare Hjelmqvists utförliga framställning a. st. Till där anförda litteraturställen kan läggas Hesselman, Bröllopsdikter på dialekt s. 173 (1727). Jfr ytterligare ODS s. v. *junker*, Verelius, Index 1681, s. 235.

33 *kittsligheet* lättfärdighet.

41 *hädan äth* hädanefter.

45 *wispar af och till* rör fram och tillbaka, är oredig.

57 *hierne swall*: jfr SAOB H 1056, där »vurmars hjerne-svall» 1763 torde vara missuppfattat.

62 *hwette steen* slipsten, brynsten.

71 *fast* även om.

84 *employera* använt, taget i bruk.

310. IV. *Inpromptu Då förf. steg af en häst.*

Efter hs. i UUB: U 144 (Lidéns samlingar till forts. på »Historiola litteraria»), s. 489:

»Runius hade mycken naturlig qwickhet och war af ett ganska lustigt sinne. En Herre hade sænt efter honom att komma till hans gård och gifwit honom en häst som bar mycket tungt, så att han war næstan siuk dæraf nær han kom fram: Herren war emot honom då han kom och bad honom göra wers rætt i det samma han steg af. Wersen blef denna:

*Then mærræn, som Herren, till Stockholm har sændt
Thess maka, att skaka, jag aldrig har kændt.*

Ex schedis O. Celsii Patr.»

Variant hos Hanselli s. 225:

Inpromptu

Då förf. steg af en häst, som blifvit skickad för att hemta honom ut till en familj på landet.

Den mærræn,
Som herren
Emot mig har sændt,
Dess maka
Att skaka
Jag aldrig har kændt.

Den rytmiska genialiteten i denna lilla dikt talar starkt för att den är autentisk.

311. V. *Inpromptu Öfver en kronofogde vid namn Grijs.*

Efter Hanselli s. 225.

C. M. Bellmans son Adolf har traderat följande variant (R. Steffen, Bellman och hans diktning 1908, s. 59 f.):

»En tvist tilldrog sig en gång på ett ställe i Trångsund, kalladt Kummelius(?) emellan Brandel och en gevaldiger Leufstadius, i anledning af den senares påstående att Runius varit större improvisatör och i allmänhet större snille än Bellman. Leufstadius androg som bevis på Runii öfverlägsenhet hans inpromptu till en finsk direktör vid namn Grise:

Utaf drufvor pressas vin,
och utaf grisar blir det svin.»

312-313. VI. *Dödssång och suckan.*

Efter Hanselli s. 73.

Hanselli meddelar som vanligt intet om sin källa. Det ligger närmast till hands att misstänka en handskrift i UUB, men där har dikten icke kunnat återfinnas. Frågan är då om den är autentisk. Enligt min mening är så icke fallet.

Om man undantar VII som ävenledes till sin äkthet är högst tvivelaktig är det tydligt att de större dikterna i »Tillägg» ha uteslutits ur D av anständighetsskäl. Det samma gäller bok 3; XVIII.

Vad som emellertid i främsta rummet talar mot diktens äkthet är dess osjälvständighet. Det sades med skäl av en viss O. B. i en gravdikt över R att »han frånsänt har / som ey med andras kalfwar plöyde» (se inl.), och i motsats till många andra betydande diktare (typexempel från stormaktstiden: Gunno Dahlstierna) plöjde R heller icke med sina egna kalvar, han upprepade sig icke. Självreminiscenser förekomma knappast. Nu är emellertid dödssången byggd på ett uppslag från Rs dikt »På Böndagen / den 12. Aug. 1710» (bok I, XVIII), där tredje strofen lyder:

Tu beder tidt; men litet ther med winner:
Tu söker nog; men snart platt intet finner:
Tu klappar hårdt; men ingen låter opp.
Dock om tu man blott ney och afslag fingo /
Och ey på kiöpet alt tigh illa gingo;
Så wore hopp.

Som man ser är tillägg VII nästan ett rent plagiat.

Främmande för R är vidare den dödslängtan som talar i dikten. Han väntar icke på sin förlossnings dagar liksom dödssångens skald. Han har väl som andra lungsotspatienter varit optimist in i det sista. »Solblomma war han lik / som mellan werldsens törnen Til Solen wände sig», heter det i C. J. Lohmans gravdikt. När han uppstämmer en lovsång efter överständens sjukdom (bok I, XX), varunder han har känt sig i dödens käftar:

Förr'n timan war all
War kroppen allredan
Förbleknad och kall,

ber han om en ytterligare nådatid:

Ack! vnn mig ännu
Ett åhr eller tw;
At måtte doch än
Hwad förr är försummat
Bli wunnit igen;
Min håg bli ombytt
Hwad förr war förliummat
Vpwärmas på nytt.

Lät förr än jag dör
Mig bli then jag bör;
En lem/ som bygt opp
Then dyra och kiära
Tin Christenhets kropp.
Lät tå mig gå fort
När Gudi til ähra
Först något är giort.

Och när Herren har bönhört honom prisar han i sista strofen Gud för att »döden war feger».

Ytterligare synes det mig som om den religiositet som får uttryck i dödssången är vida vekare än Rs och åtminstone i en vers rent pietistiskt färgad:

[Ty vill iag ey det minsta mer förhala,
Men hälst sin skuld naturen strax betala,]
Och somna in på Jesu Christi såhr.

Om dikten fränkännes R, kan det möjligen sägas vara en för denna uppl. ovidkommande fråga vem som är dess författare. En hypotes må dock här framföras, som kanske kan förklara varför dödssången har kommit att tillskrivas R (den möjligheten finns naturligtvis att Hanselli blott på grund av likheten med den nämnda R-dikten av 1710 har på fri hand gjort attributionen).

Både osjälvständigheten, dödslängtan och den pietistiska tonen riktar misstankarna mot *Jacob Frese*. Denne, född i Finland (troligen 1691) hade 1711 kommit till Stockholm och var en personlig vän till R. I gravskriften över denna kallar han sig »Deß I och efter Tijden till all kiärlek högst-förplichtade Wän och Tienare» och apostroferar den döde med orden »min bewärde wän». Just våren 1712 angreps Frese för första gången av den svåra och häftiga »skälvesot» som sedan till hans död 1729 med få undantag skulle årligen återkomma och som blev hans förnämsta inspirationskälla. Hans dödslängtan har fått så många klara uttryck att ett par citat må vara nog:

Det kiära korset syn's mig helt odrägligt bli' /
 Och är dock fåfängt mot Din näpst och tucktan sträfwä;
 Gör Du min trängda Siäl från kropsens fängsle fri;
 Ty jag begiärar nu ej längre mer at lefwä.

(Andel. Dikter s. 27);

Så skall jag med en wisa
 Af nya strängar prisa
 Dig Gud Alsmäktigste /
 Till des mig bör den dagen /
 At jag till Dig bli'r tagen;
 Ach / at det snarlig måtte skie!
 (ib. s. 38).

Lika väl betygat är hans beroende av pietismen. Vad slutligen den formella osjälvständigheten beträffar är den antagligen större än hos någon annan svensk lyriker av betydelse. »Han är eklektiker i högre grad än någon av sina medbröder. Den yttre formen spelar för honom en så obetydlig roll, att han ej hyser något betänkande mot att låna bilder och uttryck, ja, hela verser från sina föregångare» (Martin Lamm, Olof Dalin s. 87).

Till dessa mer inre kriterier kommer en yttre omständighet. Dödssången säges vara komponerad vid Viksbergs hälsobrunn (juni 1712). Att R haft någon anknytning till denna är oss alldeles okänt (däremot nämnes Vårby brunn, se bok 3, XXXVI, aug. 1712, och LXIV) under det att Frese i sina Werldslige Dickter (1726), s. 170 ff. har en dikt »Öfwer en Enwiges Kamp / som skiedde wid Wiksberg / under Sur-bruns Curen den 27. Junii 1714. emellan en Ekorn och en SkogsRåtta» etc.

27 *ren'* Hanselli.

Rubric. *Viksbergs hälsobrun* i Salems socken, Södermanland (Stockholms län), upptäckt 1683.

4 *må* kan.

8 *förlåta* övergiva.

22 *slut* beslut, vad han bestämmer.

29 *hielpetimma*: jfr bok 1, I:68, där ordet ävenledes rimmar med *strimma*.

31 *förhåla* dröja.

34 *Lät* ... *förena* dunkelt.

314-317. VII. »*Skam få den som laget swiker*» etc.

Efter hs. i UUB: Nordin 1113. Dikten är här anonym. Strof 4 som saknas återges efter Nordin 1142, text a. Före str. 7 (i hs. str. 6) står: »*Remarque* wijd *Föregående Verser*.» Efter denna strof står följande här uteslutna:

Wijnetz *Replique* Till sitt
Herrskapp.

Vers 7.

Tiena will Jag dig, och kalla Herre duu
Nyckeln har du hämpta droppar k. fruu
O! Ett Truutmått lijka sinnat *Bacci* Paar
Hennes willia gör att jag än wälldet haar,
Tienar Tyckz du säkert blij,
Högsta herre af dee Trij,
Herre du, du rijm lär skrifwa
Som på Fempton Stylltor klifwa
Ja man får och äfwen sij,
Huru du din bästa flicka förer ann,
Hur hon dehlar gammall harm, och åt sin man.

Ungefär samma utseende som min ovan tryckta text har den som finns
i hs. i UUB: V 5¹ (ur E. M. Fants samlingar):

En Wisa giord af *Runnio*.

1.

Skam få den som laget swiker denna dag,
Lät oß lustigt dricka öhlet af bästa slag;
Och förglömma hwad som kräncker sinnet wårt,
Lustigt glam och öhlet alt från hiärtat slå:
Krympa ware wist den karl,
Som ei fämton halfstop tar,
Och dem all i rad uttömmar
Och ei sitter mera drömmar,
Utan nyttiar goda dar:
Länge nog man törsta får där intet är,
Hwem är då som drickes skålar till oß bär.

2.

Lät ei nån förstöra glädien wi nu ha,
Ei sku wi för nån *Credit* lång kapper dra,
Mindre söria för den dag wi alldrig sedt,
Ta till goda stundom magert stundom fedt:
Ty wi lefwa som i fält,
Stundom finnes i vår tält,
Mat och dricka öfwerflödigt,
Öhl och Bränwin mer än nödigt
Pänningpungar wid wårt bält:
Men i bland skall pip tobak oß spisa braf
Och söt sömn på hårdan wall vår törst förta.

3.

Ingen twiflar mången pröfwas med beswär,
 Hwad är det för plåga till att wara kär;
 Obeskriflig sorg och harm det med sig brackt,
 Och mångt hurtigt Hiältemod till öde lagt:

En slik wurm fins ei hos oß,
 Wi sku säia *Astrild* tråß,
 Fast han hit till laget tittat,
 Och Han skutet han ei hittat,
 Ty de hiärtan skall be strås(?),

Med det bästa öhl och Bränwin man kan få,
 Hwad kan dock en ringa lust däremot förslå.

4.

Medlertid lät glaset klinga, skålar gå,
 Men emellan parom parom två och två,
Bacchus skall till minnesstod för alla glas,
 Som med willia och med wåda slås i kras:

Venus fåfängt klappar här,
 Ty Hon ute stängder är,
 Så uhr minne som uhr laget,
 Gud bewar's för bägge laget,
 Wi ha aflagt deß gewähr:

Och nu swurit *Bacchi* fahna huld och tro,
 Thär wi finna mindre smärta, större ro.

5.

Hwilckens hals som först om kärlek siunga må,
 Den sku wi hel flitigt ösa öhl uppå,
 Tils han stämmer in med oß i *Bacci* dantz,
 Sen skall Han af laget få en heders krantz:

Kring hans säten skola stå
 Öhle stånckor tiugu två:
 I hwar en en bränwins kosa,
 Wälis den som så blir rosa;
 Wi sku allesammans stå:

Med öhlkannor rundt kring honom i en ring,
 Till hans heder sammanringa bing bong bing.

6.

Godt renskt win och wackra flickor gie behag,
 När man finner bägge af det bästa slag;

Ingen dera will iag af dem de sku rå,
 Men iag säger att iag älskar bägge två:
 Ingen skall min Herre bli,
 Wi sku råda alla tri,
 Och den som mig will förstöra,
 Skall iag doch den harmen giöra,
 Till den andras nöie fly:
 Ty den oro som den ena med sig för,
 Lisas af det nöie som den andra giör.

7. Swar.

Bästa win och bästa flickor, hwad förnämst?
 Winet godt, men Flickan bättre, bör stå främst,
 Till mitt win och hiärta skall hon nyckel ha,
 Mot deß wilia will iag ingen droppa ta,
 Sku wi råda alla tri,
 Nei det skall man aldrig si,
 Jag och flickan min wi båda,
 Wi sku öfwer winet råda,
 Winet skall vår tiänar' bli,
 Hör du win du skall mig kalla Herre du,
 Och min flicka skall du hälsa för din Fru.

I avvikande och utvidgad form förekommer dikten i två texter i hs.
 i UUB: Nordin 1142, här kallade a och b, som avtryckas nedan.

N 1142, text a.

1.

Skam få den som laget swijcker deña dag
 lätt oß lustigt drijcka öhl af bästa slag
 ock förgiäta dett som kräncker siñen vår
 lustigt öhl ock wijn dett alt från hiärta slår
 krympa wore wijst den karl
 som äy 15 öhlglas tar
 ock dem alt i rad utämer(!)
 sitter äy ock länge droñer(!)
 utan niuter goda dar
 länge nog man törsta får der intett är
 hwem är då drijcker skålar till oß bär

2.

Lätt äy någon hindra glädien wij nu haar
 äy skall wij för någon *Credit* lång kappor dra

mindre sörja för den dag wij aldrig sedt
 taga till goda stundom magert stundom feett
 ty wij lefwer som i felt
 stundom finnes i vårt telt
 maat ock dricka öfwerflödigt
 öhl ock bränwin mer än nödigt
 pänning pungar wijd vår bält(!)
 men ibländ skall en pijtoback oß smacka brå(!)
 och sött sömn på hardan wall wär(!) törst förta

3.

Medlertijd lätt glasen klinga skålar gåå
 men emellan pårock pår ock två ock två
Bachus skall till ärestod få alla glaß
 som med wijlia ock med wåda slås i kras
Venus fåfängt klappar här
 ty hon uteständer(!) är
 så ur hogen som ur lågett(!)
 gudh bewars för detta slagett
 ty wij har aflagt deß gewär
 ock nu sworit *Bachi* fana hull ock troo
 ther wij finne mindre smärta större roo

[4: se s. 315.]

5.

Godt Renst wijn ock wackra fljckor ger behag
 när man finner begge af dett bästa slag
 ingendera wijll iag af dem de sku råå
 men iag sägar att iag älskar båda två
 ingen skall mijn härrä blij
 wij sku råda alla tre
 men om en mig wijll förföra
 skall iag den den harmen giöra
 till den andras nöije fly
 ty den oro som den ena mäd sig för
 ljsas af dett nöije som dän andra giör

Runij swar obesedt

6.

Bästa flickan bästa wijn hwad är förnämst
 wijnett godt men fljckan bätter bör stå främst

till mitt wijn ock hiärta måst hon nycklen ha
 mott thes wijlia wijll iag ingen droppa ta
 skall wij råda alla tre
 näy dätt skall man aldrig se
 Jag ock fljckan min wij båda
 wij skall öfwer wijnett råda
 wijnett skall vår tiänar blij
 hör du wijn du skall mig kalla herre du
 ock min fljcka skall du hälsa för din fruu

7.

Tiäna skall iag dig ock kalla herre du
 Nycklen har du hämta droppar k: Fruu
 O, ett ganska lijcka sinnatt backij par
 hennes wijlja giör att du än wäldet har
 tiänar tyckz du säckert blij
 högsta härren af de trij
 härre då du wärs lätt skrifwa
 som på 13 styltor klifwa
 Ja man får ock¹ äfwen sij
 huru du din bästa fljcka förer an
 hur hon delar gammall wänskap åth sin man

8.

Skall nu dett som rinner genom hals ock tarm
 blij förmer än dett som liger på min arm
 så har wederparten min dett bästa skiäll
 iag står till att iag dömt illa han dömt wäll
 hör min härre wem i är
 lätt oß äy mer träta här
 äy onödigt dra uth sacken
 eller dißputera smacken
 hwar en följer sitt begiär
 kiäs man i ock blifwen wijd dätt som är förnämst
 iag behåller wäll dett i dömt wara sämst

9.

Alt för höfligt swarte iag dig obesedt
 stoore oxe lilla karl af intet wett
 all din Rimkänst står utij [en] skamlöös trut
 ty du har ännu äy lärt den minsta huut

¹ dubbelskrivet.

fins dock i dijt kiäringe knor
 hwarcken söder eller nor
 lickwäll tror du arma sylta
 att min wärs skall gå på stylta
 ock du äst en lusidor
 Ja om du den ringsta anden ur hans back
 i dig supitt skulle din wärs hafft añor smack

Ett Fruntimbers Resolution

10.

Med förundran iag båd siunger läs ock höör
 hwad för skilnad dätt dock fins bland folckhumeur
 En wijll styrcka sig rätt wäll med godt renst wijn
 Sen wijll han till fljckor ock ge godt *estim*
 men sen han wäll plägatt är
 ock af wijnett blifwijtt kiär
 lär han intet stoort betäncka
 om En fljcka kiäring äncka
 eller hwad han finna lär
 Ja sen wijnett har intagitt hans förstånd
 lär äy fljckan bry sig stoort om *Bachi* son

11.

Men sij den som har förstånd att döma såå
 bästa fljckan fram för wijnett ställas må
 ock kan låta wijnet utij flaßkan sin
 men deßutan gör af flickan sijtt *estim*
 han kan ock få wälja här
 bästa fljckan som der är
 ty om fljckan är den bästa
 lär hon ock sin kiärleck fästa
 till den som så klocker är
 ock kan synnas han är säckert en braf karl
 som så wäll om fljckor dömpit ock skrifwet har

12.

Ungdoms tijden är wår lefnadz korta stund
 bäst den är så far hon bort ljck som en blund
 af dett nöije tror iag mången föga wett
 ty dett röfwas honom bort utaf förtret

som kan räcka dag ock år
 låcka fram mång wijta hår
 att man blir af ålder mättad
 ock af ångslan swetten twättad
 för än man smak af nöije får
 ungdoms tijden är vår lefnadz *etc.*

13.

Mången lefwer alt för yppigt qwijckt ock frijst
 wijll på lustigheet äy lijda minsta brijs
 när den långa dansen börjar på ock blifwa all
 bußen tröttnar blir om pannan litet kall
 smyger sorg ock ånger in
 gör en plågan i hans sin
 som begynner pinligt knijpan
 då blir annatt liud i pijpan
 nöijett blir En hiärtans pijn
 ty han lefwatt alt för yppigt *etc.*

14.

Mången lefwer som den största *Eremit*
 flyr omgiänge roo ock sällskap med all fljtt
 tycker att han aldrig störe nöije har
 än när han allena sitter stackars karl
 lecker med onödigt qwill
 talar siälf ock swarar till
 låter sina tanck(!) swärma
 men iag kan äy honom härma
 han må wara som han wijll
 lätt wara som den största *Eremit etc.*

15.

Rörsell wijll iag hafwa medan iag är ung
 tijd[?] nog sijttia när man blir på foten tung
 ungdom måste altijd niuta måtlig drift
 litett siälfswäld hafwa för än man blir giff
 När vår ungdoms styrcka groor
 står utij sin äreflor
 lätt oß roa oß tilsamman
 dock att wij äy står med skamēn
 eller får försljtna skoor

Rörsell wijll iag hafwa medan iag är ung
tjid nog sittia när man blijr på foten tung

N 1142, text b.

Vers 10

Få hugg den som laget swijker denna dag
lätt oß lustigt dricka öhl af bästa slag,
och fördränckom det som kräncker siñet wår
utj liufligt öhl, som slickt från hiertat slår.

Krympa ware wist den kar
som ey Fempton öhlstop tar
och dem just i rad uttömmar
och ey sitter ner å drömmar
och ey brukar goda dar.

Länge nog man törsta får der intet är
hoo är då som dricker skålar till beswär,

20

Lätt ey nån förstöra glädien wij nu ha,
ey skall nån *Credit* oß twinga kappor dra,
mindre sörja för den dag wij alldrig sedt,
Ta till goda stundom magert stundom fett.

Ty wij lefwa som i fält
Stundom finnes i wår tält,
mat och dricka mer än nödigt
öhl [och] brännewijn öfwerflödigt
PenningPungar wid wårt bält.

Men i bland skall pip tobak oß smaka bra
och söt sömn på hårdan wall wår törst förta.

Vers 3.

Emedlertijd lätt glasen klinga skålar gå
men emellan par om par, och två om två,
Bacchus skall till heders stod få alla glas
Som med willia och med wåda slås i kras

Venus fåfängt klappar här,
ty hon ute stängder är,
utom hela detta laget
bewarom oß ifrån det slaget,
wij ha aflagt deß gewär,

Och nu swurit *Bacchi* fana huldans troo
där wij finnom mindre smärta större roo

Vers 40

Ingen twiflar mången pröfwar med beswär
 hwad för plåga är till att wara kiär,
 obeskrifligt ondt det städze med sig brackt,
 har mång tapper hielte ned till fota lagt,
 ney slik wurm fins ey hoos oß,
 wij sku säija *Astrild* trotz,
 att han törs i laget titta,
 han ey skiutta kan och hitta
 Ty wår hiertan sku beslåås
 med det starka öhl och brännewijn man kan få
 hwad will der emot en ringa mackt förslå.

5.

Hwilcken hals som först om kiärleek siunga må
 den sku [wij] hel flitigt ösa öhl uppå,
 Tills han med oß stämmer in i *Bacchi* dantz
 Sen skall han af laget få en heders Crantz.
 Näst wijd honom skola stå
 Öhlstånckor tiugu två
 i hwar handen brännwijns kosa
 wål är den som så blir rosa,
 wij sku allesammans stå
 Med öhlkannor [runt] kring honom i en ring
 tills(!) hans heder ringa samman bing bång bing

6to.

Gott Renst wijn och täcka flickor ge behag
 när man begge finner af det bästa slag.
 Ingendera will iag af dem skola rå
 men iag säijer det iag älskar båda två,
 Ingen skall min herre blij
 wij sku råda alla trij
 men om en mig will förföra
 skall iag strax den harmen göra
 till den andras nöie fly,
 Ty den oroo som den ena med sig för
 lijsas(?) af den liufligheet som den andra gör.

7.

Bästa flicka bästa wijn hwad är förnämst
 wijnet gott men flickan bättre bör stå främst

Till mitt wijn och hiärta bör hon nyklen ha
 mot des willia will iag ingen dråppa ta
 Skuu(?) wij råda alla trij
 ney [det] skall man alldrig sij
 Jag och flickan min wij båda
 wij skul öfwer wijnet råda,
 wijnet skall vår tienare blij.
 Hör du wijn du skall mig kalla herre du
 och min flicka skall du hälsa för din fru.

8.

Winetz *Replique* till sitt herskap.

N: Tiäna, will iag och dig kalla Herre du
 Nycklen har du hemta dråppar kiära fru
 O! ett wått, ett lijka sinnat *Bacchi* par
 Hennes willia gör at iag än wäldet har
 Tienaren tyckz då säkert blj
 högsta herren af de trij,
 Herre då du rim lär skrifwa
 Som på tretton styltar klifwa
 ia man får och äfwen sij
 Huru du din bästa flicka förer an,
 hur hon delar gamal harm och åt sin man

9.

N: Bårt med flickors, bort med winetz mykna ros
 flickan qwälier, winet ger förarglit oos,
 är hon skön och winet då behagligt fins
 man ju snart af kiärleek till dem öfwerwins
 Skall man älska flickor wähl
 måst man straxt bli deras träl
 Flyr man sen till renska slaget
 har det äfwen samma laget
 Bägge twinga kropp och siäl,
 Ena tycket dig till fåfängt nöije för
 andra tig med käl(!) sen dubbel oroo gör,

10.

Swar på Swar fast man hwarken sedt el. hördt

R: Skall nu det som rinner genom hals och tarm
 Bli förmer än det som ligger på min arm,

Så har wederparten min det bästa skiäl
 Jag står till det iag dömbt illa han dömbt wäl
 Hör min herre ho i är
 lätt oß ey mer träta här
 ey onödigt dra ut saken
 Disputerom icke smaken.
 Hwar må sökia sitt begiär
 Kyß(!) man J och blif wid det som är förnäms
 Jag behåller wäll det J dömbdt wara säms.

II.

Swar på sedan man swaret sedt.

R: Alt för höfligt swarte iag dig obesedt.
 Store oxen lilla karl, med intet wett,
 All din rimkonst står utj en skamlöös trut
 Rackar påiken wet min san långt bättre hut
 Fins dock i ditt kiäring knorr
 hwarken söder el^r norr
 lijkwähl tror du arma sylta
 att min *vers* skall gå på stylta,
 Ach du äst en *Lucidor*,
 Ja om du den enda anda uhr hans baak
 I dig supit skull din *vers* haft någon smak

12.

*In Poëtam, qui, quod loquendo, non potuit, latrando
 Assequutus est, eller
 Beswaran på 2 nästföregående.*

N: Alt för höfligt swarar iag dig sen iag sedt,
 huru armt du syltar in ditt oxewett
 den som andra danta lasta skiäma will
 han bör ha det namn han androm delar till
 gröna gången är den orth
 där förnögd du offta spordt
 huru kiäring art och lynne
 Stämmer in med alt ditt kynne
 hur din rimkonst immerfort,
 Sig förmera kan och winna tappert slut
 och du hwäða will och skiärpa skamlöös trut

N: Jag har alldrig wetat rackarpoikars seed
 förr än att de skrifwa du lagt mödan ned
 de förstå då huth men du behöfwer än,
 lära tysta glafsén hoos *Carols* män
 ordgny, bukbläst, wäderknorr,
 wräckz ihop från sør och norr
 af den wind din *verser* flyta
 lånar och att ey må tryta
 dig sin baakpust *lucidor*
 Där utur du skattar hälst den gylldne saak
 Som din munn benöijer med en tienlig smak.
 will iag pungen runka på
 Pung och Pengar gör de drängar
 tienarinnor de gudinnor
 att de flitigt krig mig stå.

Om dessa olika versioner (som alla voro honom bekanta) yttrar Evert Wrangel, *Det carolinska tidehvarfvets komiska diktning*, 1888, s. 179: »Man får emellertid i de afvikande uppteckningarna ingen reda, och troligt är, att flere författare eller afskrifvare lagt till eller tagit ifrån än ett, än ett annat» samt i en not härtill: »Det tyckes som om äfven här [jfr Tillägg II-III] utspunnit sig en polemik, i det en okänd förf. opponerat sig mot Runii visa, hvarpå denne svarat; i den senare afskriften i n:o 1142 äro de sista stroferna omvexlande betecknade med R: (Runius) och N: (den okände). Äfven här voro de båda motståndarne icke alltid så höfliga eller så qvicka.» Därmed torde det väsentliga vara sagt.

Wrangel påpekar visserligen att den »ursprungliga visan, som har en hos Runius ovanlig [läs: f. ö. icke känd] meter, är väl i början något matt», men han tycks icke hysa några tvivel på att R är dess författare. För min del anser jag detta ytterst ovisst, men saken torde icke vara av den betydelse, att en närmare undersökning (som måste innefatta ett försök till rekonstruktion av »den ursprungliga visan») lönar mödan. Under sådana omständigheter inskränkas anmärkningarna nedan till ett minimum.

Din barn, som sune af 2 flickor
eröft af din maktens förtäring:
Men jag måst swärna barn och
först af det gynnade sag:
In vider a val för, men långa;
och barnen liära, fast ny många
Din barn a din Aftonens vända
Din diuend vändan af förbi:
I din ar för men nu för vända
Jag med din uttömd lär bli.
Länd till, som från fick sars lag
Svåd Gornu da ställ? ja för mig
Men si fast in det nu ar i vänd
Lär dig nu stadt: biblen på
at rippa fri = af diuend = arnu
Det platt förbudit ar at på
Jag om nu luff ställ? bli för mig
Ja gif dem, stilt, andra tusen

[Signature]

Å: 1706 N: 4 Novemb: giordat i Advar-
slist i föynispan Indsigelse för ett
extraordinairt prop' af D. J. singlar
S: 1706 af ett barn om fallit af 5:te
gravingen i yttre af Jord Skifvit
till alla sin lunnar nödors oford
af salbröda. Isemet præsens ^{Richters} ~~audiri~~
Tammum barn var en gullsmid som vid
Norr bro, af vore fästmannt i fr
gammalt. förundelst ammant vände,
loftot för det dussat sig badtångst ut-
för fustot af under, iuxindst feldt
som på bren yadt fadt för det sushel-
sursfent i lufften af fallit under gorn,
sta Inghigt af lingsfunt.

Alid

Å: 1706 in Julio Svender jag i Stockholm att
jag såg på fennern 3 stora Guldmedailler allra
nd: Solar. Den mot fögra sedan på den samant
bröf: bid af wagn på, Den mot wänstra sedan
fadr Augne på wagnst, mitt lili war Ringgul
i frantviter bröf: bid under bron på fusti. Mitt
som jag såg till braggut ^{Den} kronan på tyttat, af
i det samma som jag tyckte jag varit i stället minna dissi-
plar Skermmarekarna till att wisa Den Fotta, af da
jag den igne war Maatlidan bortu af i Dr/d
Nalle Satt en yvinnu and apl. af död. fann

